This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

3 3433 06660729 6

505

GAWP

OORDEELKUNDIGE
INLEIDING
TOT DE
HISTORIE
VAN
GELDERLAND,

DOOR

W. A. VAN SPAEN,

IN 1795

Extraordinaris Raad in Gelderland; *Scholtus en Dykgraaf binnen en buiten* Hattem; *Hoogschout van* Maastricht.

TWEEDE DEEL.

Te UTRECHT,

Bij B. WILD en J. ALTHEER,

1802.

ASTOR LIBRARY

VOORBERICHT.

Het was niet alleen mijn voorneemen, maar zelfs mijn ſterk verlangen, dit tweede Deel met den ouden ſtaat van de *Veluwe* te beginnen; mijne weleer naauwe en bijzondere betrekkingen tot dat Quartier maakten het mij tot eenen aangenaamen plicht, de geſteldheid van plaatzen op te ſpooren, daar naderhand *Nykerk*, *Elburg*, *Hattem* gebouwd wierden. Mijne inbeelding werkte ſteeds de afgelopene Eeuwen met de latere tijden aan een te ſchakelen; de oude zeden, wetten, gewoontens in de onzen weder te vinden. Ik rekende het mij tot eer, een vrij Land te bewoonen, dat meer dan twee Eeuwen geleeden, de ketens van ſlaavernije, de enge banden van eigenhoorigheid, waar onder de ge-

heele *Veluwe* zugtte, verbrak; van welke banden alleen matige ſchattingen of uitgangen aan den Land-, Leen- of Hofheer overgebleven waren. Met genoegen zag men een klein Land, door de natuur met geen milde hand begaafd, dat het meeste aan den vlijt en de arbeidzaamheid van zijne Inwoonders te danken had; daar een wijze en zuinige huishouding, de handelingen der Regeering konſchetſte; daar het Landgericht, eene der voortreffelijkſte inrigtingen der burgerlijke Maatſchappij vertoonde; daar willekeurige maatregelen onbekend waren; en daar een ieder, aan een behoorlijke onde onderworpen, voor den hoogſten graad van Vrijheid en van geluk vatbaar was.

Het doet mij leed, mijne belofte niet te kunnen vervullen, en te moeten verklaren dat mij niet mogelijk te zijn geweest, uit egte beſcheiden en onwraakbaare bewijzen een geheel zamen te ſtellen. Het flaauwe licht dat men zeer ſchaars ontdekt, is niet toereikende den fakkel der waarheid aan te

ſte-

ſteken; de mij bekende hulpmiddelen zijn te onvolledig, om de ſchakels aan een te hegten, en met bloote gisſingen is de Lezer niet gediend. Verwijderd van mijn Vaderland blijft evenwel alles wat hetzelve betreft, het hoofddoel van mijne beſpiegelingen, en ik heb de hoop, meer ontdekkingen te doen en ſtukken uit verborgen hoeken op te wroeten, gansch niet opgegeven. Dient mij het geluk en de bijſtand van goedwillige liefhebbers, zal mijn werk met een derde Deel, de *Veluwe*, 't Graaffchap van *Teisterband* en eenige gedeeltens van 't Quartier van *Nymegen* aangaande, vermeerderd worden. De oorſprong van het eigenlijk Graafſchap *Gelre*, en de opvolging der Graven is alleen de inhoud van dit tweede Deel.

Wat de bijgevoegde Charters betreft, heb ik alleen zulke uitgegeven, die tot bewijs dienen moeten, en die tot nu onbekend of elders verminkt afgedrukt waren. Ik heb 'er eenige van de oudſten bijgevoegd, die eigenlijk tot de drie uitgekoome afdeelingen

van het Charterboek behoorden, maar die wijlen den Heer Profeſſor BONDAM onbekend zijn gebleven. Een grooter aantal Charters van latere tijden daarbij te voegen was overtollig, dewijl mij gevoeglijker voorkwam, de uitgave daarvan overtelaten aan den genen, die lust, gelegenheid, en bekwaamheid mogt hebben het Charterboek voort te zetten, als wanneer mijne verzamelingen volvaerdig voor hem open zullen ſtaan. Bij de Charters is de ſpelling, voor zoo veel mij de oorſprongelijke brieven ter handen gekomen zijn, naauwkeurig in acht genomen, en bij de anderen zijn de affchriften angſtig gevolgd; dus ik zelfs de vrijheid niet genomen heb, taalfouten en uitdrukkingen zonder zin, te verbeteren; dit zal men bij den eerſten opſlag, ook uit het verſchillend gebruik der *u* en *v*, en der *e* en *æ*, konnen gewaar worden.

Dewijl ik in veele opzigten WILLEM *van Berchem* heb moeten tegenſpreken, eischt de waarheid openhartig, te bekennen, dat dit

dit belangrijk werk mij niet anders, dan uit de aanhalingen bij PONTANUS en elders bekend is, alzo het oorſprongelijke en een nader affchrift, die zig op het Raadhuis te *Nymegen* bevonden, aldaar thans vermist worden; dus de betoonde vriendelijkheid, mij 't gebruik daarvan toeteſtaan, vrugteloos is geweest. Ik heb alzo dien Schrijver in den zamenhang niet konnen beöordeelen; en vinde mij tot deeze verklaring verplicht, indien ik hem in het een of ander mogt kwalijk begreepen hebben.

Met korte woorden moet ik hier nog bijvoegen, dat op *Pag.* 110. *not* 40. van het eerſte Deel, ik de onzekerheid van de eigenlijke gelegenheid van *Uplade* aangetoond hebbe, en daar bij gevoegd, dat de Heer van DER ZANDT vermeende, deeze plaats omtrent het Tolhuis aan den regter Rhijnoever te hebben gelegen. Dit gevoelen wordt verſterkt, door den naam van het *Houbergerveer*, op den ouden Rhijn bij den *ſteenweerd* of *Erfcamerlingſchap*, en die zeker een overblijf-

blijfzel is van het Graaffchap *Houberg*, waar na BALDERICK onverſchillig met *Uplade* genoemd wierd. Het is dus te denken, dewijl de Monnik van Duits *Baldericus Comes de Houberg vel Oplathe* ſtelt, dat beide plaatzen één zijn, en dat dus *Uplade* in den omtrek daar na het *Houberger-veer* is, moet gezogt worden. Het huis *Gronſtein* kan hier bij in aanmerking komen, dat hoewel in de vijftiende Eeuw gebouwd, evenwel op vroegere grondvesten ſtaat; want voor eenige Jaaren heeft men aldaar verwulfde Kelders, die de kenmerken van een hoogen ouderdom dragen, ontdekt.

Ook zal de Lezer wel willen verbeteren een misſlag, die op *Bladz.* 171. van dit Deel is blijven ſtaan; aldaar wordt gegist, dat GERHARD de *Veluwe* van zijne Moeder AGNES geërfd had, 't welk tegengeſproken wordt door het geſtelde op *Bladz.* 165, dat AGNES eene Gravin van *Arnſtein* zou geweest zijn; ik heb verzuimd het handſchrift op de aangehaalde plaats daar na te veranderen, gelijk ook de *noot* 59

op

op Bladz. 168; alwaar uit de Quartieren van ENGELBERT Aartsbisschop van *Keulen*, in de Archiven van Stijrum berustende, gemeld wordt, zijne grootmoeder, de vrouw van HENDRIK Graaf van *Gelre*, eene Princes van *Brabant* te zijn. Mij komt het huwelijk met ARNSTEIN waarschijnelijker voor; egter niet volkomen bewezen.

den 28 *November*
1801.

IN-

INHOUD.

Oorsprong der Graven van Gelre.	Bladz. 1
GERHARD I.	105
GERHARD II.	130
HENDRIK.	154
OTTO I.	176
GERHARD III.	191
OTTO II.	204
REYNALD I.	229
REYNALD II.	252
REYNALD III.	264
EDOUARD.	271

OOR-

OORDELKUNDIGE INLEIDING TOT DE HISTORIE VAN GELDERLAND.

VAN DE GRAVEN VAN GELRE.

§. 1. De oudſte en eerſte bezitting der Graven van *Gelre*, kan niet anders dan in het Overquartier gezogt worden, en wel in den omtrek, daar nu de Stad *Gelre* ligt. De naam zelve is hier van het duidelijkſte bewijs, dewijl de Graven en Heeren, wanneer de toenaamen in zwang geraakten, altijd den naam van de voornaamſte *Curtis* of ſlot, dat zij bezaten, en doorgaans

van die, welke zij bewoonden, aannamen. Men heeft gezien, hoe het Graafſchap *Zutphen*, en men weet, meestal hoe op onderſcheidene tijden, de *Veluwe* en het Quartier van *Nymegen*, in de magt der *Gelderſche* Graven gekomen zijn. Dit moet ons doen oordeelen, dat hun gebied in 't begin niet zeer uitgeſtrekt was, en misſchien zig alleen tot het geen men thans de Voogdije van *Gelre* noemt, en eenige omliggende ſtreeken, als *Stralen*, *Venlo* enz. bepaalde. De geſchiedenisſen leeren, hoe in laatere dagen andere Heerlijkheden, als *Montfoort*, *Kriekenbeeck*, *Kesſel*, enz. daar bij gekomen zijn, die te zamen het Overquartier vormden. Vermoedelijk zullen eenige van hunne bezittingen Erfgoederen *hereditates* geweest zijn, anderen zullen zij, als een Leen, *beneficium*, van de Keizers, of van de Hertogen van *Lotharingen* ontvangen hebben, misſchien waren eenige ſoldije goederen, *honores*, aan hunne waardigheid gehegt. Van dit alles weeten wij niets, zelfs konnen wij niet eens giſſen, of eenige perſonen uit het huis van *Gelre*, reeds van ouds, het Graaflijk ampt bedienden, dan, of dezelven, als anderen, bij het verval van 't Keizerlijk aanzien opgekomen zijn. Indien onze Graven, meer dan ééne *Curtis* bezaten, het geen wel te

den-

denken is, dewijl men hen in het begin der twaalfde Eeuw, reeds als onderſcheidene Heeren van *Gelre* en *Waſſenberg* aantreft, kan men hier op toepaſſen, het gene wij aangaande zoortgelijke hoven gezegd hebben, en zig verzekerd houden, dat dezelve geen geſloten land, geen *territorium* uitmaakten, en dat de *Gelderſche* Graven niet vroeger, dan andere Heeren, de Landfurſtelijke of Territoriaale hoogheid verkreegen, ook dat de erfflijkheid, bij hen, den gewoonen gang is gegaan.

§. 2. De Landſtreek tuſſchen *Rhijn* en *Maas*, die Gelderland bevat, behoorde onder *Germania ſecunda of cisrhenana*, en was, zoo vroeg de berichten gaan, door de *Gugerni* bewoond; zij grensden aan de *Ubiers*, of de Inwooners van het tegenwoordig Aartsſticht *Keulen*; anderen willen alhier de *Sicambren* zoeken, ten minſten voor een gedeelte; ook worden de *Menapiërs* in dien omtrek, maar meest aan den linker oever van de Maas geplaatst, en men ſtelt doorgaans, dat *Keſſel* het *Caſtellum Menapiorum* zij. (*a*) Dewijl *Keulen* eene oude Volkplanting der *Romeinen* was, *Caſtra Vetera*, nu *Zanten*;

(*a*) PONTAN. *l.* 1. *p.* 25.

ten, eene aanzienlijke legerplaats van dat Volk uitmaakte, en verſcheiden Legioenen haare ſtandplaats in deeze Gewesten hielden, is het ontwijfelbaar, dat de Inwooners vroeger dan de overrhijnſche Volkeren beſchaafd wierden, doordien zij kennis der *Romeinſche* Zeden, Wetten en Wetenſchappen verkregen, maar de geduurige invallen der Barbaaren, zullen dat licht ſpoedig uitgeblusscht hebben. Onder de Volkeren, die den *Rhijn* overtrokken, het zij om te rooven, het zij om wooningen in een gunſtiger luchtſtreek te zoeken, komen de *Franken* het eerst voor, onder de regeering van Keizer GORDIAAN, tusſchen 237. en 244. dat zij *Galliën* verwoesteden. Zij verkreegen eenen vasten voet aan den linker *Rhijn* oever, en tijdens Keizer JULIAAN hadden zij veele Steden in bezit. Men ziet hen vruchteloos, zig tegen de invallen der *Vandalen*, *Alanen*, *Quaden*, *Saxers*, *Herulen* enz. in 406. verzetten; zelfs dienden zij in de *Romeinſche* legers bij den ſlag van *Chalons*; tegen ATTILA. Het Rijk der *Franken* was aan den *Nederrhijn*, en bevatte ook het Overquartier, hunne hoofdplaats was vermoedelijk te *Tongeren* aan de overzijde der *Maas*. Hier uit volgt ook, dat de Christelijke Godsdienst,

dienst, na den doop van KLODWIG in 496, vroeger alhier zal aangenomen zijn, dan in de andere Quartieren van *Gelderland*.

§. 3. De Staatsregeling en de Lotgevallen der *Franken* na te ſpooren, zou ons ver buiten de paalen van eene inleiding heen voeren. Men moet zig dus vergenoegen, iets aangaande de ligging van het oude Graafſchap *Gelre* te beſtemmen, eer wij tot de Graven overgaan. Veele plaatſen alhier, *Hattuaria*, *Attuarii*, zig grondende op een plaats by MARCELLINUS te vinden (1), en vermeenen dat omtrent de negende Eeuw, die naam verdweenen, en de naam van *Gelre* opgekomen is. Het geen hier aan nog meer waarſchijnelijkheid bijzet, is de Rijksverdeeling tuſſchen KAREL *den Kalen*, en LODEWYK Koning van *Duitschland*, in 't Jaar 870. alwaar aan LODEWYK toegewezen wordt, en in de volgende orde opgenoemd, *Trestebant*, *Batua*, *Hattua-*

(1) Qui (Julianus) in limitem Germaniæ ſecundæ eſt egreſſus, Tricenſimæ oppido propinquabat, Rheno exinde transmiſſo, regionem ſubito pervaſit Francorum, quos Attuarios vocant, inquietorum hominum, licentius etiam tum percurſantium extima Gallorum. (circa annum 358) *Ammian. Marcellinus L.* 20. *C.* 10.

tuaris, *Maſau ſuperior quod de iſta parte eſt*; *diſtrictum Aguenſe etc.* Hieruit kan men vermoeden, dat *Hattuaria* of *Hattuaris* tuſſchen de *Betuwe* en de *Maasgouw* lag, en het *Cleefsland* en een gedeelte van 't Overquartier bevatte (*b*). Men vindt ook *Hattuaria* in een brief van Keizer LOTHARIUS, waar bij hij in 't Jaar 856. aan den Paltzgraaf ANSFRIED, vier *Manſos* geeft, in de *Hattuariſche* Gouw, in het Dorp *Geizefurt*, op de Rivier de *Nerſe*; en eenige Jaaren laater den 5 *October* 861. ſchonk deeze Graaf ANSFRIDUS, die goederen aan het Klooster *Lorsch* (2), en

(*b*) BONDAM. *Chart. Boek P.* 38.

(2) Lotharius divina preveniente clementia Rex — Ansfrido Comiti Palatii in pago Hattuarienſi et in villa quæ vocatur Geizefurt, ſuper fluvium Nerſe manſos quatuor cum omnibus ſuis appendiciis, ſeu etiam et in Pago Laumenſi, in villa Sodeia ſuper fluvium Geldione manſum unum tribuimus. V. Idus Novembris imperii d. Lotharii Regis primo. Ind. quarta. (841) MIRÆUS *Not. Eccl. Belg. Cap.* 13. *Op. Dipl. p.* 646. BONDAM *Charterb. P. I. p.* 30. die deezen brief plaatst op 856. en toeſchrijft aan den Koning LOTHARIUS, zoon van Keizer LOTHARIUS; waar in hij beter dan MIRÆUS geoordeeld heeft. Ansfridus Dei Gratia Comes — dono ad S. Dei martyrem Nazarium, qui requieſcit in monasterio Lauresham — res pro-

en wel met deeze beſchrijving; in de *Hattuariſche* Gouw, in de *Odeheimer* Marck, in het Dorp *Geizefurt*, op de Rivier *Nerſa;* en een bosch, gelegen tusſchen de Rivier *Lusgochesbach*, *Nerſchina*, *Nerſa*, en *Odeheimer* Marck enz. Alle Schrijvers plaatſen die Gouw tusſchen *Rhijn* en *Maas*, in het Overquartier, waartoe hun de naam van het Riviertje *de Niers* goed te ſtade komt (*c*). Het is ons onmogelijk hierin toeteſtemmen, en wij zouden de *Hattuariſche* Gouw liever zoeken, tusſchen *Rhijn* en *Main*, in den omtrek, alwaar het Klooster *Lorsch*, of *Lauresham*, op de Rivier *Weschnitz*, van ouds *Wisgoz*, lag. Dat Klooster behoort tegenwoordig aan het Ertzſtift *Mentz*, ingevolge de gifte van Keizer FREDERICK II. in 't Jaar 1232. en bevindt zig in het Ampt *Starkenburg*, aan de Berg-

proprietatis meae in pago Hattuaria, in Odeheimero marca, in villa, quæ dicitur Geizefurt — et ſylvam, in quam mittere poſſumus mille porcos; et eandem ſylvam determinat ab oriente fluvius Lusgochesbach usque in Nerſchinam et à Nerſchina usque in Nerſam, et à Nerſa usque ad ſylvam campumque, qui dividit Odeheimero marcam. Actum 863. Regni Ludowici Regis 26. ſub die 3 Nonas Octobris. *Charterb. P. I. p* 35.

(*c*) BOND. *Chr. Boek P. I. p.* 30. *Not. a. en de aldaar aangehaalde Schryvers.*

Bergſtraat, waartoe een gedeelte van het *Odenwald* behoort. — Het is waarſchijnlijker, dat die geſchonkene goederen, in den omtrek van het Klooster, eer dan elders, lagen. — Het *Odenwald* is nog bekend, en is zeker de *Odenheimer* Marck; *Furth* is een Dorp, vermoedelijk weleer *Geizenfurth*, in die ſtreek gelegen; de naam *Lusgochesbach*, valt niet in den Nederrhijnſchen tongval, alwaar men *beek* en niet *bach* zegt — *de vineis ad carradas quatuor*, dat zijn vier dienſten of wagenvragten aan de wijnbergen, welke in dien brief voorkomen, konnen in *Gelderland*, alwaar de Wijnbouw onbekend is, geen plaats gehad hebben. Waren ons die oorden beter bekend, wij zouden misſchien de andere opgetelde plaatzen vinden; en wel de Rivier *Nerſas*, welke tot die vergisſing ſchijnt aanleiding gegeven te hebben.

Veel zekerder kan men ſtellen, dat het Overquartier een gedeelte der *Maasgouw* uitmaakte. Uit boven aangehaalde Rijksverdeeling van 870. verneemt men, dat die Gouw in *Maſau ſuperior et inferior* verdeeld wierd, en zig aan beide zijden der *Maas* uitſtrekte, waar van het gene aan den rechter *Maas* oever lag, aan LODEWYK, en het geen aan den linker oever lag, aan KAREL toegewezen wierd. Den naam vindt men nog in

het

het tegenwoordig *Maasland.* Reeds vroeger was die Gouw bekend, want in de gifte, welke PEPYN, genoemd *van Herſtal*, en zijne Vrouw BLICTRUDIS in 't Jaar 714. aan Bisſchop WILLEBRORD, van het goed *Susteren* doen, wordt het zelve in de *Maasgouw* geplaatst, en *Susteren* ligt onwijd *Ruremonde* (3); In die zelfde *Maasgouw* bevindt zig *Berg* of *Odilienberg*, door LOTHARIUS, Koning van *Lotharingen*, aan de *St. Maartens* Kerk van *Utrecht* in 't Jaar 858. gegeven. (4) Dat Klooster behoorde onder *Gelderland*, en is naderhand in een Kapittel van Canoniken, met een Proost aan 't hoofd veranderd, dat Hertog REINALD van *Gelre* in het Jaar 1361. binnen *Ruremonde* verplaatste (*d*), alwaar het zig voor de omwenteling nog bevond, en het Capittel der Bisſchoppelijke Kerk uitmaakte. De Heer KREMER plaatst de *Hattuáriſche* Gouw rondsom de Rivier de *Niers*, van *Gennep* af tot het Land van *Gulick*, en grenzende

(3) Manſionile Suestra, ſitum in pago Moſariorum ſuper fluviolo Suestra. MIRÆUS *Suppl T. III p.* 286.

(4) In pago Moſa, ſuper fluvium Ruræ Monaſterium in honore S. Petri conſtructum, quod Bergh nuncupatur — *Heda. p.* 57.

(*d*) MIRÆUS *l. c. II. p.* 886.

zende van den Rhijnkant, aan *Pagus Nivansheim*, en van den Maaskant, aan *Maſau ſuperior* (*d**). Over het algemeen zijn de grenzen der Gouwen *Pagi* onmogelijk te bepaalen, wewens de groote verſcheidenheid, die deswegens plaats heeft.

In het Kerkelijke, behoorde het Overquartier ten deele onder de Aartsbisſchoppen van *Keulen*, en ten deele onder de Bisſchoppen van *Luijk*, tot dat de Bisſchoplijke ſtoel van *Ruremonde* in 1561. opgericht wierd. In het waereldrijke, waren de Graven van *Gelre* zeker aan de Hertogen van *Neder Lotharingen* onderworpen; maar bij de verſplitzing van dat groote Land, hebben zij al vroeg, zig van dat juk ontſlagen.

§. 4. De eerſte melding van *Gelre* geſchiedt, zoo veel men weet, ter gelegenheid van den dood van MENGO of MEGINGOZ, Stichter der Abdije *Vilich*, die aldaar in het begin der elfde Eeuw overleden is, gelijk wij hier onder zien zullen. Aartsbisſchop ANNO, in 't Jaar 1067. bij de Stichting van 't Capittel en de Kerk van *St. Georgius* te *Keulen*, ſchonk aan de-

(*d**) KREMER *Act. Acad. Pal. Tom. IV. p.* 186. *Volgens Chronicon Gottwicenſe.*

dezelve, behalven veele andere goederen, de Kerk en de Tiendens van *Gelre*. (5) Egter moet deeze Kerk naderhand op deeze of gene wijze, een eigendom der Graven van *Gelre* geworden zijn, want Graaf GERHARD, gaf dezelve met de Tiendens, in het Jaar 1224. aan 't Klooster *Munſter* te *Ruremonde* (6), 't welk daar van niet ſchijnt in het bezit gebleven te zijn, want de Carmeliters te *Gelre*, verkregen die Kerkgift in 1306. van Graaf REINALD. De naam van Graaf van *Gelre*, is ons bij geen gelijktijdig Schrijver, of in een oorſprongelijk ſtuk, voor 1094. voorgekomen. — Liefhebbers van afleidingen van naamen, kunnen zig aangaande de *Etymologie* van *Gelre*, bij PONTANUS en anderen voldoen (*e*); wij bekennen rondborſtig, geen lust te hebben ons daar mede optehouden.

§. 5.

(5) In Gelre Eccleſiam cum omni decimatione. *Arch. S. Georgii ap.* GELEN. *Farr. Tom. IV. fol.* 173. *en Ch. Boek. P.* 2. *N.* 3.

(6) Jus patronatus Eccleſiarum Gelren, videlicet novæ et veteris, cum totali decima et ſylvis ac aliis attinentiis. MIRÆUS *l. c. T. I. p.* 304.

(*e*) PONT. l. c. *p.* 27. AQUILIUS *Chron. Gelr. p.* 3. *Ed.* SERIVERII *etc.*

§. 5. Wij hebben reeds eenige algemeene aanmerkingen, over eenige Schrijvers der *Gelderſche* Geſchiedenisſen, laten voorafgaan (*f*). Wie het getal derzelven, hunne werken, en de jaaren, toen zij leefden, nader wil inzien, kan zulks in de Voorreden van den Heer VONCK op de Beſchrijving van *Doesburg*, door den Heer HUIGENS, vinden; en men zal zig aldaar overtuigen, dat men geene egte Hiſtoriſche hulpmiddelen voor het midden der vijftiende Eeuw aantreft. Wij zijn onkundig, welke beſcheiden en bewijzen die Schrijvers tot het zamenſtellen van hunne werken, gebruikt hebben; die zijn niet door hen aangehaald, die zijn niet tot ons gekomen, en men kan dus de geloofwaardigheid van diergelijke Schrijvers, welke bijna vier Eeuwen na de gebeurtenisſen leefden, ſchroomeloos in twijfel trekken, wanneer zij, of door de natuur der zaaken, of door oorſprongelijke Brieven, worden tegengeſproken. Wij konnen dus gerust herhaalen het geen wij gezegd hebben (*g*), over het woordelijk en ongerijmd uitſchrijven der oudere Schrijvers, door lateren, wanneer zij zig de moeite niet willen

(*f*) *I. Deel* §. 10. *p.* 28.
(*g*) *I. Deel* §. 25. *p.* 85.

len geven de waare bronnen te onderzoeken. Nog meer; veele Schrijvers beroepen zig op andere Schrijvers, die korte jaaren voor hen geleefd hebben, om daar door een aanzien van geleerdheid te bekomen, of een zoort van gezag aan hunne gezegdens te geven, daar andere bewijzen hun ontbraken, of zij misschien ter goeder trouw vermeenden, dat die aangehaalde Schrijvers bewijzen, hun onbekend, in handen hadden. Dus ziet men bij voorbeeld, SCRIVERIUS, een eerlijk en oordeelkundig Schrijver, in zijne aanmerkingen op de Chronyk van AQUILIUS, geduurig WOLFGANG LAZIUS aanhaalen; en deeze LAZIUS, hoe geleerd hij ook moge geweest zijn, was eerst in 't jaar 1524. te *Weenen* gebooren, dus niet veel ouder dan SCRIVERIUS zelve. Deeze moest dan liever de bewijzen, door LAZIUS bygebragt, beoordeelen, dan hem zonder verder onderzoek, aanhaalen. Dit zelfde kan op PONTANUS toegepast worden, wiens werk voortreffelijk is, wegens het goed gebruik dat hij van egte brieven gemaakt heeft; maar die de vroegere Schrijvers beter had moeten beoordeelen, in plaats van die uitteschrijven. Het is waar, dat men zedert het leven van dien kundigen man, veele hulpmiddelen bekomen heeft, die

die hem ontbraken. De geſchiedkunde, door de zuivere *Kritiek* geleid, is niet meer een uittrekzel van zig tegenſprekende Levens der Heiligen, van drooge Chronijken, van ongerijmde overleveringen. De heerſchende zugt in de vijftiende, en zestiende Eeuwen, Geſlachtregisters, met den Trojaanſchen oorlog, ja met NOACHS Arke, te beginnen, dewijl men, in de Duitſche wildernisſen, den hoogmoed niet bevredigen kon, heeft plaats gemaakt voor de overtuiging, dat, uitgenomen eenige weinige doorluchtige geſlachten, als *Bourbon*, *Brunswyck* en *Heſſen*, voor de elfde Eeuw, behalven eenige waarſchijnelijkheden, geene afſtammingen bewezen konnen worden. Men ſchaamt zig niet meer, dan op te houden, wanneer de leiddraad eindigt, en te bekennen, dat men hier van, niets meer weet of weten kan. Oude Chronijken, giften aan Kloosters en Kerken, zijn de eenigſte bewijzen voor den ſtaat van perſonen en de Erfopvolging; en voor het einde der elfde Eeuw vindt men niets dan doopnaamen. De bezitting van zommige goederen; Vader en Zoon te zamen, in eenen brief, als getuigen voorkomende; de bevestiging der kinderen, van giften door Voorouders gegeven, ſpreiden wel eenig licht, maar

dat

dat is zwak en niet altijd toereikende. Latere Schrijvers hebben dit ook verſtandig ingezien, en alle giſſingen en ongerijmdheden daar laten-de, beginnen zij eerst daar zij bewijzen vinden.

Over het algemeen, wegens de veel oudere ſtichting van Kerken en Abdijen in *Gallien* en in *Belgien*, konnen de geſlachtregisters, en opvolging der Vorſten in die Landen, veel vroeger daar gedaan worden, dan in *Duitchland*; ook ſchijnt het, dat de Erfelijkheid aldaar eerder heeft plaats gehad, en de Graven en Heeren den naam van hunne Landen en Sloten vroeger aangenomen hebben. Waren in den omtrek van het eigenlijk Graafſchap *Gelre*, zeer oude Kerken of Abdijen, of liever had men toegang tot de Archieven der Kerken van den *Dom* te *Keulen*, van St. *Lambert* te *Luyk*, van *St. Servaas* te *Maastricht*, van *O. L. Vrouw* te *Aken*, of van *St. Victor* te *Zanten*, zou men aldaar, indien de brieven door den alles vernielenden tijd, of door ongelukkige toevallen, niet vernietigd zijn, zeker veele oude beſcheiden van de Gelderſche Graven vinden. Had iemand aldaar de voetſtappen van eenen HONTHEIM, eenen WURTWEIN gevolgd, de geſchiedenisſen van *Neder-duitschland*, van oud *Belgien*, onze vereenigde *Nederlanden*, daar onder

der begrepen, zouden veel licht ontvangen hebben. Nu moeten wij ons behelpen met het geen wij bezitten; en men moet ons niet kwalijk nemen, dat wij ons niet ophouden met het onderzoek, waarin VAN BERCHEM, SERIVERIUS, PONTANUS, en anderen, zonder gelijktijdige bewijzen, van elkanderen verſchillen en afwijken, dewijl ons voornemen is, alleen uit oorſprongelijke bronnen te ſcheppen, en te wederleggen het geen onmogelijk is, of waar van wij het tegendeel daarſtellen konnen.

§. 6. Het ſprookje van OTTO *van Pont*, die onder KAREL *den Kalen* leefde, en die twee zoons, LUPOLD en WICHARD genoemd, naliet, waar van de eerſte, zeker wild gedierte, dat *Gelre*, *Gelre*, ſchreeuwde, in die ſtreek doodde, en aldaar het Slot *Gelre* bouwde, daarlatende, moeten wij egter kort, de opvolging der Gelderſche Voogden, gelijk die gewoonlijk opgegeven wordt, hier plaatzen, om den lezer daarvan niet onkundig te laten, zonder in iets, voor de waarheid daarvan, te willen inſtaan, of daar in toe te ſtemmen.

1. WICHARD, die zoon was van Graaf OTTO, en een broeder had, LUROLDUS genoemd, na wiens dood hij alleen regeerde. Hij wordt gezegd getrouwd te zijn geweest met

de

de dochter van HERMAN, Graaf van *Zutphen*, en dat hij van 879 tot 916 regeerde, als wanneer hij zijn gebied aan zijnen zoon GERLACH afstond. De *M. S. Geneal.* door VAN BERCHEM, stelt hem van 872 tot 904, toen hij stierf, en zwijgt van zijne vrouw; hier mede komt de *Anonymus* bij PONTANUS overeen.

2. GERLACH I. volgde zijnen Vader op, en regeerde 26 Jaaren. Zijne Vrouw was een dochter van den Graaf van KUYCK, bij wie hij eenen zoon GODFRIED verwekte. MERULA uit Jaarboeken, *Ephemeridibus*, die hij *antiquissimæ* noemt, zegt dat hij ter hulp gekomen is van KAREL *den Eenvoudigen*, tegen zijnen neef ROBERT *van Anjou*. Hij stierf 937. *Gen. M. S.* en de *Anonymus* stellen zijne regeerings Jaaren op 27, en zijnen dood op 931.

3. GODEFRIDUS I. Hij staat Keizer OTTO bij in zijnen togt tegen ARNOLF, Graaf van *Vlaanderen*, 947. Zijne Vrouw was ADELA, dochter van WICHMAN, Graaf van *Cleef*. Hij stierf 958. *Gen. M. S.* stelt zijn sterf jaar op 951, en de *Anonymus* op 952.

4. WICHARDUS II. zoon van GODEFRIDUS. Hij trouwde met eene dochter van den Graaf van *Zutphen*, zijnde haar naam, gelijk

die van haar Vader, onbekend. PONTANUS ſtelt zijn ſterf jaar op 973, en zijne Regeering op 11 Jaaren, dat niet te ſamen ſtrookt. *Gen. M. S.* laat hem 15 Jaaren regeeren, en ſtelt zijn dood op 966, de *Anonymus* op 968.

5. MENGO, ook genoemd, MEGENGAUDUS, MENGOSUS, MEGENGOZ, MAGENGOSUS, die het Klooster *Vilich* ſtichtte. Zijn Vrouw was GERBERGA, dochter van Hertog GODEFRIED, hij ſtierf 1010.; en men geeft hem tot kinderen, WIDEKING of WIKING, zijnen opvolger; GODEFRIDUS, die ſheuvelde in den krijg van Keizer HENDRIK II. tegen de *Bohemers*; en drie dochters, ADELHEID, IRMENTRUDE, en ALVERADE. Alzoo hij de eerſte is, waarvan men iets met zekerheid weet, zal het geen hem aangaat, hier onder uitvoerig behandeld worden.

6. WINDECHINUS, WIKING, VILTING, is bij de inwijding der *St. Maartens* Kerk te *Utrecht* 1022. Zijne Vrouw was ELISABETH, dochter van den Hertog van *Beyeren*, bij welke hij vier zoons verwekte; 1. WICHARD, zijn opvolger, 2. WILLEM, Biſchop van *Utrecht*, in 1054 verkozen, en in 1075 geſtorven; BEKA zegt niets van zyne geboorte, noch afſtamming uit

uit het huis van *Gelre* (*h*). 3. RICHARD of GERLACH, Bisschop van *Luyk*; ANSELMUS noemt hem NITHARDUS, en PLACENTIUS zegt, dat hij RICHARD hiet, en zoon was van REINIER, Graaf van *Gelre*, en van de zuster van REGINHARD, Bisschop van *Luyk*, en voorganger van RICHARD. Hij stierf 1046. 4. MEYNWERK Bisschop van *Paderborn* (7). WIKING stierf 1035. En PONTANUS bestemt niet, of hij een zoon van MENGO geweest zij, maar zwijgt daarvan; hoewel hij zulks in 't leven van MENGO aanneemt. *Gen. M. S.* noemt hem WELRINGUS, MENGOSI *cognatus*, die 24 Jaaren geregeerd heeft, en in 1028 gestorven is.

7. WICHARD III. hij wordt door PONTANUS gesteld onder het getal der Vorsten en Heeren, die de Bisschoppen van *Utrecht* en *Metz*, tegen Graaf DIRCK van *Holland* in 1049 bijstonden, hoewel HERMANNUS *Contractus* hem niet noemt. Hij trekt mede, met andere Vor-

(*b*) BEKA, *Vita Wilhelmi Ep. Traj. en* BUCHELIUS *in not p* 42. Alwaar men den naam van alle Schrijvers, die daar over handelen, vinden kan.

(7) Wat hier van waar zij, kan men in het eerste deel vinden; men beoordeele daar uit de geslachtlijsten!!

Vorſten tegen FLORIS, Graaf van *Holland*, in 1058. JOHAN *van Leyden* (*i*) voegt daarbij, dat hij nevens den Graaf van *Leuven* gevangen wierd, en een groot losgeld moest betaalen. Hiermede komt GOUDHOVEN (*k*) overeen. Hij ſtierf 1061. Zijne vrouw was een dochter van den Graaf van *Loon*, bij wie hij verwekte ADELHEID, getrouwd met OTTO, Graaf van *Naſſau*. Men geeft hem ook een zoon, ROTHER, Heer van *Buuren*, daarna Biſchop van *Paderborn*. *Gen. M. S.* ſtelt zijnen dood op 1054, en zegt dat hij broeder van WILLEM, Biſchop van *Utrecht*, was.

VAN BERCHEM neemt geene voogden aan, in zijne Geſchiedenis van *Gelderland*, die de Stad van *Nymegen* in handſchrift onuitgegeven bezit, maar noemt die alle Graven; en zegt, dat zij reeds de *drie Mispelbloemen* tot wapen voerden. Hij bekent, ſchier niets van *Gelderland* in de Jaarboeken gevonden te hebben, tot MENGO toe; Hij zegt, dat MENGO zonder zoons geſtorven, en door OTTO I. opgevolgd zij, waar van melding geſchiedt in een brief van Keizer HENDRIK, aangaande de Abdije van

(*i*) JOH *à Leydis L. XI. f 6.*
(*k*) GOUDHOVEN T. *I. p.* 259.

van *Pruim*, die hij verkeerdelijk tot 1013 brengt, hoewel zij tot 1101. behoort; (*l*) dit werpt zijne geheele ſtelling omver. Hij vermeent verders, dat OTTO, van Vaders zijde, uit de Hertogen van *Saxen*, en van Moeders zijde, uit de Graven van *Gelre* en *Zutphen* afſtamde; dat hij Vader was van GERLACH, in 1076 te *Yſſelmonde*, tegen DIRCK, Graaf van *Holland*, geſneuveld, en van WILLEM, Biſſchop van *Utrecht*. Dat GERLACH nagelaten heeft een zoon OTTO II. die in 1107 geſtorven is. Wanneer men hier mede vergelijkt het M. S. Geſlacht-Register door hem opgeſteld, dat in *Cod. dipl.* hier achter volgt, en men het onderſcheid waarneemt, welke ſtaat is dan op hem te maaken? (*m*) Alle Schrijvers zeggen eenſtemmig, dat OTTO, Graaf van *Naſſau*, in eerſte Huwelijk trouwde met ADELHEID, Erfdochter van WICHARD *van Pont*, Voogd van *Gelre*, waarbij hij GERHARD verwekte, en daarna met SOPHIA van *Zutphen*, Graaf WICH-

(*l*) Zie deezen brief bij BONDAM *in 't Chart. Boek P.* 2. *No* 12. die hij uit MARTENE en DURANT gehaald heeft.

(*m*) *Vergelyk* PONTANUS *l. c.* AQUILIUS *cum notis* SCRIVERII, JOH. à *Leidis L. XI. l.* 4. *etc.*

WICHMANS dochter, die Moeder was van GERLACH; — dat GERHARD van zijn Broeder GERLACH erfde, en dus *Zutphen* met *Gelre* vereenigd wierd. Men verhaalt daarbij, dat Keizer HENDRIK, Gelderland 1079 tot een Graaffchap verhief — dat OTTO het Capittel der Canoniken te *Zutphen* ftichtte, en dat hij aldaar begraven wierd, toen hij in 1107 overleed.

§. 7. Het zou een langwijlig, lastig en onnoodig werk zijn, het ongerymde en tegenftrijdige van dit alles voet voor voet na te gaan, en aan te toonen, dewijl de Schrijvers, hoewel over het algemeen eensluidende, egter in veele bijzonderheden, jaaren en omftandigheden verfchillen, dat door het onzekere of willekeurige, en door het gebrek van bewijzen veroorzaakt wordt. Hier en daar, vindt men eenig flaauw licht, dat men gebruiken kan. Uit het eerfte Deel van deeze Inleiding, kan men zien, hoe zeer de waare Gefchiedenisfen en de opvolging der Graven van *Zutphen* met het bovenftaande verfchillen, en dat zeker is, al heeft een SOPHIA van *Zutphen* geleefd, al is zij, met iemand uit het huis van *Nasfau* getrouwd, dat zij egter geen Erfgravin was, en dat zij in gelijktijdige fchriften onbekend is. Wy genieten het zelfde recht

recht als VAN BERCHEM, als JOHAN *van Leiden*, als anderen, die oude ſchriften op te zoeken, te vergelijken en te gebruiken; wat ons onbewezen, of onmogelijk voorkomt, te verwerpen, ons gevoelen op bewijzen te vestigen; van Verzamelaars aan te nemen, wat zij als gelijktijdig weten konden; of wat zij uit egte bronnen, die niet tot ons gekomen zijn, ſchepten, mids zij die noemen en aanhaalen. Gerust kan men verzekeren, dat wij meer hulpmiddelen, dan de Geſchiedſchrijvers der vorige Eeuwen bezitten, dewijl veele Handſchriften, Charters, Chronijken, die in diepe holen van Kerken, Kloosters, Vorſtelijke Archiven ſchuilden, het licht gezien hebben, door den druk gemeen gemaakt, of immer bekend zijn. Weinige zijn vergaan, ten minſten zijn er afſchriften van voorhanden. — Veele oordeelkundige Schrijvers hebben de Geſchiedkunde, van leugens gezuiverd, en voortreffelijke Vernuften hebben werken voortgebragt, die voor eenen TACITUS niet behoeven te zwigten.

§. 8. Wat men eigenlijk door het woord *Voogd* verſtaan wil, is ons onbekend; — PONTANUS en anderen vertaalen dat door *Præfectus*. Aan die geheele opvolging van zeven Voogden ſlaan wij geen het minſte geloof, dewijl

daar aan niet alleen de bewijzen ontbreeken, maar dezelve door het toenmalig ſtaatsgeſtel tegengeſproken wordt. — Men kan in ons Vertoog over de Bannerheeren vinden, het geen wij aangaande de Graven en Edele Heeren gezegd hebben. — Graven waren eigenlijk 's Keizers Amptenaren; Edele Heeren hadden een eigendomlijke Hof, *Curtis* — Beide ſtonden onder de Hertogen, of onder 's Keizers Volmagtigers, *Miſſi Dominici*. *Præfectus*, zoo veel men dat woord in ſchriften van de midden Eeuw aantreft, heeft eene dubbele betekenis; of als een perſoon, aan wien het Krijgsbewind toevertrouwd was; of als een, die het rechtsgebied in een Stad van 's Keizers wegen oefende, *Præfectus urbis* (8). Deeze laatſten wierden Stadsvoogden genoemd, die reeds in 1009 te *Magdenburg* bekend waren; (*n*) en tot deeze konnen de Gelderſche Voogden niet gebragt worden. Dat de *Præfecti*, eigenlijk krijgsbevelhebbers, door den Keizer aangeſteld, waren, kan men uit GODEFRIDUS en zijn zoon, in het

(8) Præfectus nude dicitur qui cohorti Militum præeſt. *Gloſſ. Man. T. V. p.* 417. *capit. I. Karlomanni an.* 742. *Cap.* 2.

(*n*) *Anal. Sax. p.* 536.

het begin der elfde Eeuw vernemen, gelyk ook uit de poogingen van BALDERICUS en van WICHMAN, om die waardigheid te verkrijgen (o). Dus wierd DIEDERIK, Broeder van WALGERUS, door CAREL *den eenvoudigen* omtrent 922 tot Landvoogd aangeſteld. Het woord *Præfectus* ſchijnt ons hier door vertaald te konnen worden (9). DADANUS en WILHELMUS, uit het geſlacht van *Thuringen*, hadden in 953 de Landvoogdelijke magt (10), die van het Graaffchap onderſcheiden was, gelyk men in den perſoon van GEROLDUS zien kan (11). Als Krijgsbevelhebbers komen de *Præfecti* voor, in de jaaren 936 en 955 (12). Dit

(o) ALPERTUS *de diverſ. Temp. L. I. c.* 1. *et L. II. c.* 1. 5. *et* 6.

(9) Theodoricus frater Walgeri, dignitatem Præfecturæ ſuſcepit a Carolo Calvo (Simplice), circa 922. *Mon. Egm. ap.* KLUIT *Hiſt. Crit. T. I. P. I. p.* 18

(10) Hi erant Thuringi genere, poteſtatis præfectoriæ, Dadanus et Wilhelmus nomine 953. WIDICHIND p. 647.

(11) Hoc Anno 797 Geroldus comes et Bavariæ præfectus, commiſſo cum Avaris Bello interficitur. *Anal. Saxo p.* 162.

(12) Duces et Præfectorum Principes, cum manu militum manus ei (Regi) dederunt ac fidem pollicerunt 936.

Dit Ampt was niet erfelijk, en ging van den vader niet noodzakelijk aan den zoon over; dus vindt men als iets bijzonders aangeteekend, dat in 949 Graaf ODO zijne leenen en Landvoogdijen, door 's Keizers toeſtemming, als zijn erfgoed, tusſchen zijne kinderen verdeelde (13).

Een ieder oordeele, of die zoogenoemde Gelderſche Voogden, onder die *Præfecti* konnen gerangſchikt worden; of men een erfopvolging niet alleen van zeven perſonen, maar zelfs het overbrengen door een dochter in een ander geſlacht, kan aannemen. De werkzaamheid van een *Præfectus*, was in een kleenen omtrek, zoo als de toenmalige bijvang der Gelderſche Heeren zal geweest zijn, niet beperkt. Geen van al die naamen zijn als *Præfecti* in de gelijktijdige geſchiedenisſen bekend, nergens vindt men daar een zweem van. Integendeel, MEGINGOS, de eenige wiens aanwezen men zeker weet, en die betrekking tot *Gelre* had, wordt

Anal. Sax. p. 258. Quibus Legionibus præfuerunt Præfecti ducis Henrici, qui ipſe bello aberat 955. *Ib. p.* 293.

(13) Odo Comes obiit, qui permiſſu Regis quidquid beneficii aut præfecturarum habuit, quaſi hereditatem inter filios diviſit 949. *Anal. Saxo. p.* 279.

wordt geen *Præfectus*, maar *Nobilis Vir*, ook *Comes* genoemd, en GODEFRIDUS nevens zijn zoon, die het krijgsbewind in het begin der elfde Eeuw, binnen deeze ſtreeken voerde, wordt niet tuſſchen de Gelderſche Voogden geplaatst. Het is dus meer dan waarſchijnelijk, dat het woord Voogd, zeer verkeerd door *Præfectus* is vertaald, en dat men het bekend woord *Advocatus* daar voor moet aannemen.

§. 9. Ieder Biſchop, ieder Abdije, ieder Capittel had zijn Kerk- of kastenvoogd, *Advocatus*, die de goederen van dat Sticht beſchermen moest, recht tuſſchen de onderhoorigen ſprak, en dezelve ten ſtrijde voerde, dewijl meestal de Kerkelijke bezittingen, het gewoon Rechtsgebied der Graven onttrokken waren. De Voogden genooten daar voor bepaalde inkomſten, als bij voorbeeld beden voor drie Gerichtsdagen, *Placita*, 's Jaars; dienstgeld, *Servitium*, en diergelijke ſchattingen; daarover vielen zomtijds groote verſchillen tuſſchen de Geestelijken en hunne Voogden; en Charters, die verdragen deswegens inhouden, zijn menigvuldig. Het gevolg daar van was, dat de Voogden door de Kerken verjaagd wierden, of dat zij eigenaars of leenhouders van die goederen wierden; dit is overbekend. Maar de groote Stichten had-

hadden meer dan éénen Voogd; doorgaans een Oppervoogd, *Nobilis Advocatus Eccleſiæ* genoemd, zoo als Graaf ADELBERT omtrent 1090 *Summus Advocatus* van de Kerk van *Keulen* was. Behalven dien was 'er een mindere Voogd, onderſcheiden van den Edelen Voogd, die altijd in den rang der dienstmannen, tusſchen de getuigen voorkomt. Daarenboven ſtonden veele Bezittingen en *Curtes* van eene Kerk, niet onder het bewind van dien algemeenen Voogd, maar ieder had eenen bijzonderen Voogd; Graven en Heeren beijverden zig, diergelijke *Advocatie* in de nabijheid van hunne goederen te verkrijgen, en hebben daar door hun rechtsgebied en inkomſten vergroot. Naderhand zijn die Voogdijen, in waereldlijke handen van natuur veranderd, en wierden Drost-Ampten of Amptmannien, waarvan nog de naam van Voogd van *Gelre*, van *Ruremonde*, van *Bell*, van *Valckenburg* en anderen over zijn; Amptenaren van Hertogen en Graven, na dat zij Landvorſten geworden waren.

De zoo genoemde Voogden van *Gelre* zullen niets anders, dan *Advocati Eccleſiæ in Gelre* geweest zijn. Wij herhaalen, dat wij niets zekers van die Voogden weten; maar het aanwezen daar van is mogelijk. Zij worden geſteld, Hee-

Heeren van *Pont*; hoewel die naam in egte Brieven en gelijktijdige Schrijvers onbekend is. *Pont* is thans een gehugt, tusſchen *Gelre* en *Stralen*, en het is niet ongerijmd te gisſen. dat het zelve wel eer een *Curtis*, Hof, was, en een bezitting van het geſlacht, 't welk naderhand Graven van *Gelre* genoemd is. Die Heeren of Bezitters van *Pont* zullen Advocatie Voogden der Kerk van *Gelre* geweest zijn, gelijk zij de *Advocatia* van *Stralen* ook bezaten, welke Graaf GERHARD en zijn broeder HENDRICK in 1118 aan de Abdije *Sieberg* afſtonden (*p*). De Kerk en de Thiendens van *Gelre* behoorden in 1067 aan de Kerk van *Keulen*, gelijk wij hier boven §. 4. zagen, en naderhand aan de Graven van *Gelre*, daar men de oprichting van 't Graaffchap op 't jaar 1079 ſtelt, zou het niet konnen zijn, dat toen de eigendom of *beneficium* van *Curtis Gelre*, door den eigenaar van *Pont* verkregen, en hij in plaats van *Advocatus*, Heer of Graaf geworden zij? Deeze ſtelling komt ons aannemelijker voor, dan een reeks van erfelijke *Præfecti;* ten minſten, zij is op het eigenaartige van het toenmalig ſtaatsgeſtel gegrond.

§. 10.

(*p*) KREMER, *Acad. Beytr. T. III. No.* 22.

§. 10. Alle deeze gisſingen daarlatende, moeten wij treden tot het onderzoek van het geen ons met zekerheid bekend is, en met *Megengoz* een aanvang maaken. De *Duitſche Keulſche* Chronijk kent voor hem geene Graven of Voogden van *Gelre*, en *Zutphen*, tijdens Keizer OTTO III. maar deeze Chronijk is eerst in de vijftiende Eeuw opgeſteld. IRENICUS daar tegen zegt (*q*) dat, na dat de *Hongaren* overwonnen waren, Keizer HENDRICK in 935 BEGRINUS tot eerſten Graaf van *Gelre* aanſtelde, die door MENDOSUS (MENGOSUS) opgevolgd wierd. Dit ter zijde geſteld, vindt men MEGENGOOZ gemeld in een brief van den XV. Kal. Aug. 944. en te *Elſnòn* gegeven, waar bij, Keizer OTTO, door tusſchenkomst van zijn broeder HENDRIK, aan deszelfs Leenman MEGINGOZ, wederom in eigendom geeft, een Erfgoed, hem door een Richterlijk Vonnis afgenomen en verbeurd verklaard. (14) Dat deeze MEGINGOZ, dezelfde

(*q*) FRANC IRENICUS *Germ. Exeg. L. 3. C. 80.*

(14) Otto divina propitiante clementia Rex —— quaſiter nos per interventum germani fratris noſtri Heinrici cuidam vaſallo illius Megingoz nominato predium legali judicio illi ablatum nobiſque fiſcatum denuo eidem in proprium donavimus. *Cod. Dipl.*

de perſoon is, als de Stichter van *Willich*, blijkt daar uit, dat deeze brief, die men in het *Cod. Dipl.* vinden zal, uit het oorſprongelijke in die Abdije berustende, afgeſchreven is, en dus betrekkelijk de Goederen, die MEGENGOOZ aan dezelve ſchonk. Hij wordt aldaar, noch Graaf, noch Edel Heer genoemd. — Het zullen zeker die Erfgoederen zijn, welke MEGINGOZ, *Nobilis Vir*, en zijne Vrouw GERBERGA, tijdens Keizer OTTO II. en dus voor 983 aan een Klooster, dat zij ter plaatze, *Vilike* genoemd, bouwden, opgedragen hebben. Deeze Stichting, en die Gifte is door Keizer OTTO III. in 't Jaar 987 bevestigd, en daarbij onttrokken aan het Rechtsgebied der Biſchoppen, Graven, Kerkvoogden; en aan de Geeſtelijke Juffers toegeſtaan de magt eene Abdiſſe en een Kerkvoogd te verkiezen, waar bij zij het oog ſlaan moesten op bekwaame perſonen uit de maagſchap der Stichters. Deeze brief is door BONDAM en anderen gebrekkig, en maar voor een gedeelte uitgegeven, dezelve naar het oorſprongelijke, dat te *Vilich* nog in wezen is, ſtaat in ons *Cod. Dipl.*

Een anderen aanmerkelijken en tot nu toe onbekenden brief geven wij insgelijks in het *Cod. Dipl.* Het is de bevestiging door Paus GREGO-

GORIUS V. aan het klooster *Vilich* den IX. *Kal. Junii* 997 gegeven. Op verzoek van HILDIBALDUS, Bisschop van *Worms*, en van NOTGERUS, Bisschop van *Luik*, geeft hij eenige voorrechten aan een Klooster van Gods dienaressen, ter Eere van *S. Cornelius* en *S. Cipria-nus*, door Graaf MEGINGOZO en wijlen zijne Gemalin GERBURGA, zaliger gedagtenis, onlangs gestícht, in het Graafschap van HERIMANNUS, Paltzgraaf, in het Bisdom van EVERGERUS, Aartsbisschop van *Keulen*, in de Gouw *Aualgaune*, ter plaatze *Fuliche* gelegen, alwaar ATHELA de eerste Abdisse is. Onder anderen gunt hij aan dat Klooster, alleen onder de Abdisse te staan, en dezelve vrij te verkiezen. Uit deezen brief leeren wij dat MEGINGOZ, Graaf was, of een Graaflijk ampt bekleedde, dat hij even als zijne dochter, de Abdisse ATHELA, toen nog leefde, en dat zijn vrouw GERBURGA overleden was; maar het geen voor *Gelderland* aanmerkelijk is, *Velich*, hoewel door zijne eigendomlijke Goederen verrijkt, ligt niet in zijn eigen Graafschap, maar in dat van den Paltzgraaf HERIMANNUS; dus moet men zijn Graafschap en zijn Rechtsgebied elders zoeken.

Men kan meer licht omtrent MEGINGOOZ vin-

vinden in het leven van deszelfs dochter s. ADELHEID (*r*). Het zelve is tusschen 1056 en 1072, door BERTRADIS, Zuster van s. WOLPHELMUS, Abt van *Brauweiler*; en dus een halve eeuw daar na geschreven; het welk bewezen kan worden uit de woorden, wanneer zij van Keizer HENDRIK III, als onlangs gestorven, *nuper defuncto*, en van ALBERO, Bisschop van *Metz*, als nog levende, spreekt. HENDRICK stierf 1056, en ALBERO 1072. MEGENGOOS wordt aldaar genoemd *Comes eo tempore magnus inter Principes*; en een ander Schrijver stelt hem uitdrukkelijk Graaf van *Gelre* (*s*). Hij was getrouwd met GERBERGIS, dochter van GODEFRIED, Hertog (vermoedelijk aan den *Moesel*,) *eo tempore magnus et incomparabilis vir*, en hij had tot Broeders, Hertog GOTHOFREDUS, die ongetrouwd stierf, en een broeder wiens naam onbekend is, overgrootvader van Keizer HENDRIK III; en twee andere broeders, waar van gezegd wordt, dat zij geweest zijn *Genus viri primariæ nobilitatis*

(*r*) *Vita S. Adelheid. op* SURIUM *Tom. VII. ad 19. Decembris.*

(*s*) LAMB. *Mon. Leod. in Vita S. Heriberti.* GEL. *Farr. Tom. XXII p* 418.

tis Franconiæ orientalis. Zijne Kinderen waren GODEFRIDUS, die in den krijg tegen de *Bohemers* ſneuvelde, na wiens dood zijne ouders, de goederen die dezelve nagelaten had, aan God opdroegen, en daar van het Klooſter te *Vilich* ſtichtten (*t*). 2. IRMENTRUDIS, getrouwd met THEODERICUS, Hertog van LOTHARINGEN en de *Moeſel*, moeder van Hertog FREDERIK, en Grootmoeder van HENDRIK, *Clariſſimi ducis*, en ALBERO, Biſſchop van *Metz*, die op de Lijſt der Biſſchoppen *vir Sanctus* genoemd wordt, en 1072 ſtierf (*u*). 3. ALVERADE, aan iemand getrouwd, bij wien zij verwekte *ſpectabilem prolem.* Van elders (*v*) weet men dat zij tot Man had RAGMER, Graaf van *Henegouwen*, of van *Mons*, hoewel in de Geſlachtregiſters van dat huis, aan *Ragmer* IV, die 1002 ſtierf, tot Vrouw gegeven wordt HEDWIG, dochter van HUGO CAPET, Koning van *Vrankrijk*, en dat zij hertrouwde met HUGO, Graaf van *Dagsburg*; 't welk niet waarſchijnelijk is; en de Franſche ge-

(*t*) *Martyr. Rom. et* BIESE *Hiſt. M. S. p.* 19.

(*u*) *Vita B. Adelberonis Epiſc. Metenſ. In* LABBEI *Bibl. M. S. Tom. I. p.* 670.

(*v*) LAMB *Mon. Leod. l. c.*

geſchiedſchrijvers zwijgen daarvan. RAGMER v. trouwde met MECHTILD, dochter van Graaf HERMAN, van *Eenham*. KREMER (*w*) gist, dat van deeze ALVERADE, de Graven van *Molbach* afſtammen, die mogelijk uit het geſlacht der Graven van *Norvenich* waren, van dewelke men reeds in 1028 eenen HERMAN, Graaf van *Norvenich*; vindt, hij vermeent zulks, dewijl die Graven Kerkvoogden van *Vilich* waren, en dat volgens den brief van 987, een Kerkvoogd uit de Maagſchap der Stichters moest verkozen worden; hier voegt hij bij, dat de Erfdochter van ALBERT, Graaf van *Molbach*, die in het midden der twaalfde Eeuw met WILLEM, Graaf van *Gulich*, trouwde, en hem mede de Kerkvoogdije van *Vilich* ten huwelijk bragt, ook ALVARADE heette. Is dit waar, moet men bekennen, dat de Graven van *Gelre*, geenzins vermeenden eenige betrekking tot MEGENGOZ te hebben, of uit dien hoofde recht tot de Kerkvoogdije van *Vilich*; want Graaf OTTO van *Gelre* ſtaat tusſchen de getuigen in 't Jaar 1182, by de Bevestiging van PHILIP, Aartsbisſchop van *Keulen*, aangaande die Kerkvoogdije, aan WILLEM, Graaf van *Gulich*,

(*w*) *Acad. Beytr. T. III. p.* 11.

lich, en zijne Vrouw ALVERADE van *Molbach* toebehoorende, alwaar, ook van de Stichters MENGO en zijne Vrouw GERBERGE geſproken wordt (*x*). 4. ADELHEID of ATHELA, eerſte Abdisſe van *Vilich*, wier leven beſchreven is. Zij ſchonk een Hof van de bezittingen van dat Klooster, aan de Armen, en na den dood van haare zuster BERTRADIS, is zij door Aartsbisſchop HERIBERT, ook tot Abdisſe van *St. Marie in Capitolio* te *Keulen* aangeſteld, en heeft beide Kloosters geregeerd. Zij is op *St. Blaſius* dag 3 *Febr.* 1015 geſtorven, en haar lighaam is van *Keulen* naar *Vilich* gebragt en aldaar begraven; (*z*) haar Tombe, hoewel in latere dagen gemaakt, is aldaar nog te zien. Zij is onder het getal der Heiligen gebragt, en haar roem was zoo groot, dat Aartsbisſchop HERIBERTUS, na haar overlijden, verklaarde, dat indien hem de keuze tusſchen de overblijfzelfs der Maagden AGATHA of ADELHEID gegeven wierd, hij geenzins, AGATHA voor ADELHEID verkiezen zou. (*a*) 5. BERTRADUS, wier naam in 't Leven van S. ADELHEID niet uit-

(*x*) BONDAM *l. c. P. II. No.* 66.
(*z*) LAMB. *Mon. Leod. l. c.*
(*a*) BUCELINUS *Germ. Sacr. P. II. p.* 89.

uitgedrukt ſtaat, maar die men weet Abdiſſe van *St. Marie in Capitolio* geweest te zyn.

Nergens vindt men hier eenige melding van VIKING of WIDICHIN, dien men goedgunſtig tot zesden voogd ſtelt.

MEGENGOOZ en zyn Vrouw GERBERCH het Klooster *Vilich* geſticht hebbende, deeden een gelofte der Kuischheid, en zy begaf zig in het nieuw gebouwde Klooster, bij haare dochter, en overleed, volgens het aangehaalde Leven, in 't Jaar 998, en wierd te *Vilich* begraven; maar uit den brief van 997 blykt, dat zij toen reeds dood was. Haar man moet den Geestelijken ſtaat niet omhelsd hebben, dewijl hij in dat Jaar, nog Graaf genoemd wordt. Zijn dood wordt door de geloofwaardigſte narichten op 1001 geſteld (*b*); VAN BERCHEM verlengt dat tot 1004, en PONTANUS tot 1011. De *Keulſche* Legenden verhaalen (*c*), dat te *Gelre* overleden zynde, hij op dat zelfde oogenblik aan zijne dochter verſcheenen is, en haar heerlijk eenige woorden van den Profeet JESAIJA had voorgezongen (15), dat hij daarna een

Non

(*b*) *Martyr. Rom. et* BIESE *l. c. p.* 19.

(*c*) *Ibid.*

(15) *Justus perit et nemo eſt qui cogitet in corde ſuo etc.*

Non bezocht, Koninglijke ſieradien aan hebbende, het welk het meisje verbaasd deed vragen, of hij Heer MENGOSUS was? (16) Waarop de geest, vrolijk antwoordde, dat dit zijn naam was, toen hij zijn lighaamlijk hulzel nog droeg, maar dat hij nu *Megengaudius* heette, dewijl hij de eeuwige gelukzaligheid, met alle Heiligen genoot (17). Hij wordt als een Heilige geëerbiedigd; zijn feest valt op den 14 *Kal. Jan.* of 19 *December*; en zijne overblijfzels worden te *Vilich* in een vergulde Kast bewaard, waarop de onderſtaande vaerſen te lezen ſtaan (18). Nog vond men van hem in de Domr-Proostdije van

(16) *An ipſe eſſet Dominus Megengoſus?*

(17) Hoc mihi nomen erat adhuc corporali mole gravato, nunc autem Megengaudius nominor, vocabulo mutato in melius, quia a ſolutus vinculis peccatorum, gaudio perenni perfruor in conſortio Patriarcharum et omnium Sanctorum

(18) Regum dulcis amor, patriæ parer altor egentium.
Ecce Megengardus hic tumulatus inest.
Scit ſervare Deo fidem, Gerberga marito,
Quam mors non ſeparat conjugis a gremio.
Hoc templum propriis ſtruxerunt ruribus ambo.
Fœlicis quorum prædia præda Dei!
Cum quartus decimus ſol volvitur ante horizontem
Janum, tunc ſenior raptus ad aſtra fuit.

van *Keulen*, op een Marmerſteen uitgehouwen. *Hir matthulerin manguos de beuer van Uuelig in de Uuidu om ſigi.* Taalkundigen hebben het woord *matthulerin* door geweldig gedood of vermoord uitgelegd, dus dat Opſchrift zou beduiden. „ Hier is vermoord MENGUO, de bouwer van *Vilich* in de weide op de *Sieg*." *Siegen* is een Rivier, die in het *Nasſauſche* zijn oorſprong heeft, en zich niet verre van *Vilich*, in den *Rhijn* werpt. *Matthulerin* moet een anderen zin hebben, want MEGENGOOS is te *Gelre* zeker geſtorven.

§. 11. Men heeft alle reden te vermoeden, dat *Gelre*, alwaar MEGENGOOS geſtorven is, zijne bezitting was; de overlevering, die hem als Graaf van *Gelre* erkent, is algemeen, en ontvangt een grooter graad van waarſchijnelijkheid, door het geen men, met zekerheid van hem weet; ten minſten men kan ſtellen, dat hij Graaf in de *Hattuariſche*, of *Maas Gouw* was, en rechtsgebied in die ſtreeken oefende. Maar evenwel kan men hem niet als Stamvader der latere Gelderſche Graven aannemen, dewijl het zeker is, dat zijn zoon kinderloos ſneuvelde, en dat zijn nageſlacht alleen door zijne twee dochters IRMENTRUDIS en ALVERADE is voortgeplant, dewelke zijne goederen zullen

gedeeld hebben. Behooren dan die Graven tot zijne nakomelingen, zoo kan het niet anders, dan van de ſpilzijde zijn. In het midden der vijftiende Eeuw was die afſtamming buiten twijfel; want BRUGMAN in zijn brief aan CATHARINA van *Bourbon*, Gemalin van Hertog ADOLPH in 't Jaar 1464 geſchreven, om haar te overreeden een Capittel van Canoniken te *Nymegen* op te richten, gaat de vroegere ſtichtingen der Voorvorſten na, en onder anderen van het Klooster, dat MENGOOS, en zijne Vrouw GERBERGA, tegen over *Bon* bouwden, alwaar hunne dochter ALEIDA, de eerſte Abdiſſe was; ook zegt hij, dat Graaf OTTO van *Gelre*, de eerſte van dien naam, het Capittel van Canoniken te *Zutphen* geſticht had (*d*).

Met eenigen graad van zekerheid, kan men hier in niets bepaalen, want het is zeer mogelijk, dat die overlevering zijn oorſprong alleen aan het bezit van goederen, of aan de Graaflijke waardigheid, verſchuldigd zij, zonder dat eenige maagſchap of bloedverwantſchap plaats had. Zelfs zijn wij niet vreemd te gelooven, dat *Gelre*, na den dood van MEGENGOOS, op eene of andere wyze, een eigendom der Kerk van

(*d*) PONT. *L. IX. p.* 534.

van *Keulen* geworden zij; misschien was MEGENGOOS zelve, alleen Kerkvoogd, *Advocatus*, van die bezitting der *Keulsche* Kerk. Ten minsten, de Kerk en Thiendens van *Gelre* behoorden aan *St. Peter*, en wierden door Aartsbisschop ANNO in 1067 aan de Kerk van *St. Georgius* gegeven, gelijk wij boven zagen. Egter moet men bekennen, dat men van de Kerk, tot de *Curtis Gelre* geen gevolg trekken kan; en dat de Kerk met haare bezittingen zeer gevoeglijk aan het Aartsstichtt *Keulen* kon behooren, en de *Curtis*, Hof, aan iemand anders. Maar tot nu toe is dit Hof ons onbekend.

§. 12. Wij hebben reeds meermalen gewag gemaakt van eenen GODEFRIDUS, die in deeze streeken omtrent het Jaar 1009 Keizerlijke Bevelhebber of Landvoogd, *Præfectus*, was (*e*), en door zijnen zoon opgevolgd wierd. Hij was Oom van BALDERICUS, en Schoonvader van WICHMAN, die beide onophoudelijk over het gezag streeden. Deeze laatste, min magtig aan de *Gallische* zijde des *Rhijns*, zocht de geesten der Ingezetenen te winnen, en om zijn aanzien te handhaven, bouwde hij eerst een Slot bij de *Maas*, midden in de veenen, en aan de voeten van

(*e*) *Eerste Deel p.* 105. *etc.*

van een heuvel, waarvan de ligging onbekend is, dat dienen moest om de Landvoogdije te bekomen, en BALDERICUS tegen te gaan, en daarna om dezelfde reden bevestigde hij *Monna*, digt bij *Kalkar*. BALDERICK, de Landvoogdije van den Keizer verkregen hebbende, veroverde door list het Slot *Gennep*, dat zijnen neef den jongen Landvoogd toebehoorde (*f*). Uit dit alles kan men besluiten, dat de Landvoogdije of *Præfectura*, waarover men streed, zig mede tot de Landen tusschen *Rhijn* en *Maas*, en dus tot het naderhand genoemd Overquartier, uitstrekte; immers de Landen tusschen *Kalkar* en *Gennep* gelegen, behoorden onder Gelderland, en men vindt aldaar het Drost-Ampt *Goch*; het is niet te gelooven, dat die *Præfecti* iets gemeens hadden, met de bezitters van *Gelre* en *Pont*, daarom dient ons gezegde alleen om aan te toonen, dat geen WIKIND of WINDECHINUS, na MEGENGOOS dood, alhier als *Præfectus* voorkomt, dat zelfs GODEFRIDUS, die in 1009, oud en ziekelijk was, ten tijde van MEGENGOOS, zeer waarschijnelijk die Landvoogdije bediende.

Wat WICHARD aangaat, dien men als laatsten Voogd

(*f*) ALPERT. *l. c. L. I. C.* 1. *L. II. C.* 1. 2. 5. 6. *etc.*

Voogd van *Gelre* ſtelt, en die in 1049 en 1058 als vijand der Graven van *Holland* gemeld wordt, is het mogelijk dat hij geleefd heeft, en Graaf van *Gelre* was. Het zelfde moeten wij zeggen van WILLEM, Biſchop van *Utrecht*, in 1054 verkozen, en 1075 of 1076 geſtorven (19), en uit het huis van *Pont* of *Gelre* geſproten, en broeder van WICHARD gegist. De oudſte getuigen daarvan zijn JOHAN *van Leyden* en de groote Belgiſche Chronijk (20). Wij laten een ieder de vrijheid, daarin naar welgevallen te beſlisſen, dewijl wij niets ongerijmds in die overlevering gevonden hebben, maar tevens door geene bewijzen overtuigd zijn, zulks ſtellig aan te nemen (*g*).

§. 13. Het is niet dan ſchoorvoetende, en met

(19) Hij was nog tegenwoordig op de Vergadering van Worms 23 Jan. 1076, en hield aldaar de zijde des Keizers tegens den Paus. LAMB. SCHAFNAB. *ad ann.* 1076.

(20) Defuncto Barnulpho Pontifice Wilhelmus, de Gelria natus XXI Trajectenſis effectus eſt Epiſcopus, capit autem anno Domini 1054. *Magn. Chron. Belg ap.* PISTOR. *T. III. p.* 123. BEKA noemt zijn geſlachtnaam niet.

(*g*) KLUIT *Hist. Crit. T. I. P. I. p. p.* 48 *not.* 59. alwaar men alle aanhaalingen wegens den oorlog van 1058 vinden kan.

met de grootſte huiverigheid, dat wij ons gevoelen zullen uiten, over OTTO van *Naſſau*, en de afſtamming der Graven van *Gelre*, uit denzelven, waartoe wij naar den loop der tijden thans genaderd zijn. Dit punt is door alle Schrijvers, geenen uitgezonderd, aangenomen, hoewel zij in eenige omſtandigheden verſchillen. In- en uitlanders, hebben daar nooit aan getwijfeld, en het als een uitgemaakte hiſtoriſche waarheid geloofd. Zullen wij niet van verwaandheid beſchuldigd worden, alleen, en zonder bijſtand, tegen zoo veele kundige en Geleerde Mannen der drie laatſte Eeuwen, in het ſtrijdperk te treden, en volmondig te ontkennen, het gene zij eenpaarig daarſtellen? PLATO is onze vriend, maar wij beminnen nog meer de waarheid; zal ons antwoord zijn, en de pligt van een Geſchiedſchrijver, de waarheid, niets dan waarheid, en al de waarheid, te zeggen, is ons te dierbaar, een oogenblik te aarzelen, de bewijzen bij te brengen, die het aanwezen van dien OTTO met de bijkomende omſtandigheden onmogelijk maaken. Wij hebben daarenboven het genoegen, dat eenige van onze geleerde tijdsgenooten, niet alleen ons gevoelen goedgekeurd hebben, maar zelfs ons bijſtand

ſtand geboden (21). Dit heeft onze vrijmoedigheid aangeſpoord, en wij verzoeken den beſcheiden Lezer, met ter zijde ſtelling van alle vooroordeelen onze gronden te overweegen, en dan een onzijdig Vonnis uitteſpreken.

§. 14. De ſtelling is deeze. OTTO van *Nasſau* trouwde, na den dood van WICHARD, Voogd, of Graaf van *Gelre*, met deszelfs Erfdochter ADELHEID, die hem de Voogdije *Gelre* ten Huwelijk bragt; bij haar verwekte hij eenen zoon GERHARD, die hem opvolgde. Naderhand trouwde hij met SOPHIA, dochter van WICHMAN, Graaf van *Zutphen*; hun zoon GERLACH volgde zijnen Grootvader in het *Zutphensch*

(21) Onder dezelve mogen wij noemen den Heer Regeerings Raad VAN RAUSCHARD te *Dillenburg*, en den Heer ERNST, Pastoor van *Afden*, een der medewerkers van 't bekende Werk, *L'art de vérifier les dates.* Wijlen de Heer Profeſor BONDAM, aan wien wij, zoo voor als na het Charterboek, meermalen ſchriftelijk en mondelijk onze twijfelingen, aangaande OTTO hebben medegedeeld, kon van de *fides historica* niet afgaan, en daar door wierd hij genoodzaakt twee OTTOS, een van *Gelre*, en een van *Zutphen* aan te nemen. Egter de laatſte maal toen wij het genoegen hadden, dien braven vriend te bezoeken, zeide hij ons deeze woorden —— *Waarlijk, gij doet mij omtrent* OTTO *van Nasſau wankelen.*

phensch gebied, en hij kinderloos overleden zijnde, erfde zijn halve Broeder GERHARD van hem, en dus zijn *Gelderland* en *Zutphen* vereenigd. OTTO is door den Keizer in 1079 tot Graaf van *Gelre* aangeſteld, hij ſtichtte het Capittel der Canoniken te *Zutphen*, en ſtierf in 't Jaar 1107, zijnde met zijne Vrouw SOPHIA in de Kerk van *Zutphen* begraven (*h*). Uit het gene wij in het eerſte deel van deeze Inleiding, aangaande de Graven van *Zutphen*, en derzelver opvolging bewezen hebben, is onmogelijk, dat, al leefde in dien tijd eene SOPHIA, al was zij met OTTO van *Naſſau* getrouwd, zij Erfgravin van *Zutphen* kon zijn; van 1059 af, is alles duidelijk. Wij weten, dat HENDRICK, *Gelre* van zijnen Vader GERHARD, en ZUTPHEN van zijne Moeder ERMGARD erfde (*i*); en wij twijfelen, of men wel iets daar tegen kan inbrengen; dus wij dat punt als afgedaan beſchouwen. Alleen moeten wij in het voorbijgaan

(*h*) WILH DE BERCHEM *Gen. M. S.* JOH. *à Leydis Chron. Belg. L. II. c.* 4. —— HENR. AQUILIUS *cum notis* SCRIVERII *p.* 11. PONT. *L.* 6. *p.* 90. en anderen alom te vinden, maar die de voorigen uitgeſchreven hebben.

(*i*) *Eerſte Deel p* 245.

gaan aanmerken, dat wanneer een gedeelte van eene ſtelling onwaar bevonden wordt, men meer kracht verkrijgt, het overige te beſtrijden.

Het is onbegrijpelijk, dat PONTANUS, die de brieven van 1059 en 1105 (*k*) kende, daardoor niet op het rechte ſpoor gekomen zij, maar hij ſchijnt zoo verzekerd geweest te zijn, van het aanwezen van OTTO van *Naſſau*, en van de ontwijfelbaarheid der voorige Schrijvers, dat hij zig alleen vergenoegd heeft, den inhoud van die brieven te melden, zonder het noodig gebruik daar van te maaken. OTTO moet dus, volgens dat algemeen gezegde, tuſſchen 1061 en 1070, met ADELHEID getrouwd zijn, en tot 1107 geregeerd hebben, hoewel een Schrijver (*l*) zijn dood op 1096 ſtelt. Zeker was hij niet de Stichter van 't Capittel te *Zutphen*, en hij wierd niet aldaar begraven; dat behoort tot OTTO van *Zutphen*. Het is dus buiten kijf, dat, indien een OTTO, Graaf van *Gelre*, omtrent dien tijd in wezen was, hij in veele opzichten met OTTO van *Zutphen* is vermengd; en men van twee perſonen één gemaakt

(*k*) PONT. p. 84 en 96. vergeleken met BOND. *Ch. B. P. I. N* 89. *P. II. N.* 14

(*l*) BIRSE *Hist. Gelr. M. S.*

maakt heeft; dit geſchiedt ook door den onbekenden Schrijver van de zoogenoemde *Chronijk van Thiel*, die den dood van OTTO op den 18 *Maart* 1107 meldende, daarbij voegt, dat zijn zoon HENDRIK hem opvolgde (22). Die opvolging van eenen HENDRIK is volkomen waar, ten opzichte van OTTO, Graaf van *Zutphen;* en daar men in dien tijd, in Gelderland, aanhoudend eenen GERHARD aantreft, is het zeker, dat die OTTO niets anders dan een Graaf van *Zutphen* was, en zeer waarſchijnelijk, dat OTTO van *Gelre*, eene loutere harſenſchim zij. De Heer BONDAM heeft dit in de Voorreden van 't Charterboek zeer wel begrepen, en oppert zwaarigheden omtrent eenige ſtukken, waarin de voornaamſte Schrijvers overeenkomen, en die hij tegenſpreekt, maar aangaande het punt dat GERHAD, zoon van OTTO van *Nas-*

(22) Anno dom. 1107. XV Kal. Aprilis obiit OTTO hujus nominis primus Comes Gelriæ, et Henricus ejus filius comitatum ſuſcepit. *Chron. Tiel. p.* 120. Deeze Chronijk door den Heer VAN LEEUWEN in 1789 met aanmerkingen uitgegeven, is waarſchijnelijk in het midden der vijftiende eeuw geſchreven, ten minſten hij eindigt op 1449, en bevat eene verzameling van oude narichten, die in veele opzichten van veel belang zijn. Dezelve is zeker voor VAN BERCHEM zamengeſteld.

Nasſau, uit hoofde van 't Erfrecht van zijne Moeder, het Graafſchap *Gelre*, in 't huis van *Nasſau* overbragt, zegt hij; *de laatſte van deeze zeven ſtellingen, nemen wij, als met de Hiſtoriſche waarheid overeenkomende, en dus als ten vollen bewezen, aan.* Voorts ſtelt hij dat GERHARD, Graaf van *Gelre*, die in 1064 als getuige voorkomt, een zoon van den voogd WICHARD zij, en broeder van ADELHEID; dat OTTO van *Nasſau* hem opvolgde, door den Keizer, in 1079 tot Graaf wierd aangeſteld, in 1107 overleed, en zeer onderſcheiden was van OTTO van *Zutphen*.

Wij gaan vooreerst een ſtap verder, en daar wij duidelijk aangetoond hebben, (*m*) dat die brief, verkeerd, 1064 gedagteekend, tot het Jaar 1094 behoort, konnen wij de redeneering van den Heer BONDAM, daarop ſteunende, geenzins bijvallen, noch aannemen, dat (al het overige eens als waar geſteld) GERHARD een broeder van ADELHEID was, dewijl hij als Graaf van *Gelre* in 1094 getuige van een brief is, dus in het tijdperk, dat OTTO van *Nasſau* geregeerd zou hebben. Van dat Jaar 1094 af tot 1131 toe hebben wij in handen, een onafge-

(*m*) *I. Deel. p.* 213.

gebroken aantal van bewijzen, dat toen een GERHARD, Graaf van *Gelre* was, of liever twee die zig opvolgden, de Vader van 1094 tot 1117, en de Zoon denzelfden naam dragende, van 1118 tot 1131, gelijk wij hier onder zullen aantoonen, en waartoe wij den Lezer, om in geen herhalingen te vervallen, verwijzen.

Nergens geſchiedt in dat tijdvak melding van eenen OTTO, Graaf van *Gelre*, noch in brieven, noch in gelijktijdige Geſchiedſchrijvers; zulks zou ook onmogelijk zijn, dewijl GERHARD regeerde; dus kan men onbeſchroomd beſluiten, dat na 1094 geen OTTO, Graaf van *Gelre* was.

Men is volkomen onkundig, wat voor dien tijd heeft plaats gehad, men weet niet, of een OTTO, Vader of Voorganger van GERHARD, voor het eerst in 1094 gemeld, geweest zij. Hoe zeer wij gezocht hebben, raad gevraagd, al het bekende vergeleken en beoordeeld, onze moeite was vruchteloos, alleen hebben wij een enkele leiddraad gevonden, waarvan wij het noodig gebruik zullen maaken, en die ons gevoelen 't eenemaal bevestigt.

Het is dus zeer waarſchijnelijk, dewijl de Graafſchappen *Gelre* en *Zutphen*, niet lang na deezen tijd, in ééne hand gekomen zijn, en de wij-

wijze hoe, niet volkomen bekend was, dat men OTTO, ontwijfelbaar Graaf van *Zutphen*, tevens tot Graaf van *Gelre*, gemaakt heeft; en dit nog klaarder, dewijl al het geen men van den *Zutphenſchen* OTTO weet, op den *Gelderſchen* toegepast wordt, en dat van den *Gelderſchen* niets hoegenaamd buiten dat te vinden is.

Droeg een ſtuk van 1074, waarbij ANNO Aartsbisſchop van *Keulen*, eene deeling tusſchen de Domkerk van *Keulen* en het Klooster van *St. Quirin* van *Neuſ* maakt, niet alle teekens van onegtheid, zou men van OTTO van *Gelre*, en van OTTO van *Zutphen*, één perſoon moeten maaken, want aldaar ſtaat tusſchen de getuigen, *Otto Comes de Zutphen et de Gelria*. Wij bezitten een affchrift van dit ſtuk, ons door wijlen den Heer Profeſſor CRAMER te *Bon* gezonden, maar die waarſchouwt, dat het zelve valsch, en daar voor door de *Keulſche* geleerden erkend zij. Die brief is ook een en andermaal gedrukt (*n*). Ten einde ons bij het beoordeelen van dat ſtuk niet te lang optehouden, kan men nazien, wat de Heer VAN WYN daarover zegt

(*n*) MAPPIUS, *Ann. Mont. T. II. p. 2.* en KRAMER *Acad. Beytr. T. II. urk p* 206.

zegt (*o*), en wij zullen daarbij voegen, dat behalven het ongewoone in de form en inhoud, de daarin voorkomende perſonen toen niet geleefd hebben; want in dien tijd, was geen BERENGERIUS Biſchop van *Toul*, maar BIBO of POPO, die UDO in 1070 opgevolgd was. WILLEM was Biſchop van *Utrecht*, en geen ANSFRIDUS. IMADUS was Biſchop van *Paderborn*, en geen MAGENARDUS. De verdere getuigen zijn, FREDERICK, Graaf van *Arnsberg* en HENDRICK, zijn Broeder, GERHARD Graaf van *Hoeſteden*, RICHZO, Graaf van *Henghebach*, GODFRIED zijn zoon, HERMAN van *Norvenich*, ADELBERTUS van *Saffenberg*, ADOLPHUS *de Monte* &c. Het is aanmerkelijk, dat men in de Archiven van de Abdije van *Brauweyler* (*p*) een Brief van PILGRIMUS, Aartsbiſchop van *Keulen*, gedagteekend 1028, *Indict II. Regnante Conrado Imp*; vindt, waarbij hij, op verzoek van den Paltzgraaf ERENFRIDUS, en van zijne twee zoonen, HERMAN en OTTO, de ſtichting der Abdije *Brauweyler* bevestigt, en alwaar tuſſchen de

(*o*) *Bijvoegzel op de Vad. Hist. T. II. p.* 94.
(*p*) GELEN. *Farr. T. XXX. Fol.* 261.

de getuigen ſtaan, *Ansfried Episcopus de Trajecto*, *Meginhard Episcopus Paderbrunenſis*, *Godefridus dux Piloſus*, *Everhard antiquus Comes de Moſella*, *Richeſo Comes de Heygebach*, *Godefridus filius ejus*, *Hermannus Comes de Norvenich*, *Sicco Comes Starehri.* Dus de meeste die in den brief van 1074 voorkomen, en dat in den tusſchentijd van 46 Jaaren! Eén der brieven moet alzoo valsch zijn, en waarſchijnelijk beiden, want de genoemde Bisſchoppen waren in dat Jaar 1028 ook niet aanweezig. ARNULPHUS, of BERNOLDUS, regeerde te *Utrecht*, en MEINWERCUS te *Paderborn.* Dit wordt bijgebragt, om aan te toonen, hoe voorzichtig men de oude Brieven gebruiken moet.

Indien men goedvond te veronderſtellen dat OTTO van *Gelre* en OTTO van *Zutphen* één perſoon zij, is het noodzakelijk, dat GERHARD in 1094, en vervolgens, als Graaf van *Gelre* voorkomende, zijn zoon was, of niet was. Is hij zijn zoon niet, dan ſtuit men weder, en de ſtam van *Gelre* blijft even onbekend. Is hij zijn zoon, dan valt men in eene grootere ongerijmdheid, want OTTO's kinderen uit JUDITH zijn alle bekend, en daar wordt alleen van eenen GERHARD melding gemaakt, die in 1134 overleden was, die geen Graaf wordt genoemd, en

die kinderloos moet geſtorven zijn, dewijl zijne zuster ERMENGARD in 't bezit van *Zutphen* was (*q*). Maar laat GERHARD van *Gelre* uit een eerſte huwelijk, en wel uit ADELHEID van *Pont* geſproten zijn, dan was hij een halve broeder van de andere kinderen van OTTO, te weten van Graaf HENDRICK, van Biſchop THEODERICUS, van GERHARD, en van ERMENGARD. — Deeze ERMENGARD, is met GERHARD, Graaf van *Gelre* getrouwd, die wij ſtellen den tweeden, en zoon van GERHARD I., dus zou zij met haar broeders zoon, in den Egt getreden zijn, 't welk onmogelijk voorkomt. Neemt men maar éénen GERHARD aan, dan was zij de vrouw van haren halven broeder, dat nog ongerijmder is. Maar laat eens het aanweezen van dien OTTO van *Gelre* waar zijn, laat ons gelooven dat hij Vader van GERHARD was, wat bewijst dat voor de afſtamming uit het Huis van *Naſſau*? Eene overlevering, op het gezegde van latere Schrijvers, die hunne bewijzen niet bijbrengen, is de eenigſte grond, dien de Heer BONDAM, een Hiſtoriſche Waarheid noemt. JOH. *van Leyden*, en VAN BERCHEM ſchreven, 't is waar, voor drie Eeuwen, maar zij

(*q*) *I. Deel. p.* 229, 234, 242.

zij leefden vier Eeuwen na het tijdperk, dat wij behandelen.

Zeker kan OTTO niet uit een Huis geſproten zijn, dat niet aanweezig was, en de Graven van *Naſſau* waren toen nog onbekend, dat is te zeggen, die perſonen, wier nakomelingen den naam naar het gebouwde ſlot *Naſſau* aannamen, ſchuilen in het duistere, zelfs kent men niet genoegzaam hunne doopnaamen. — Zij wierden in 1093. eerst bekend onder den naam van Heeren van *Lurenburg*, die zij in 1158. nog voerden. In het Jaar van 1159 vindt men de Graven van *Naſſau*, onder dien naam, het eerst gemeld. (23) In de Archiven van *Dillenburg*, en van *Weilburg* kent men niet één ſtuk, dat de minſte betrekking tot de afſtamming der Graven van *Gelre* uit het huis van *Naſſau* heeft, en alles wat men daar van gist, ſteunt op het gezag van PONTANUS (*r*), die OTTO, Voogd van *Gelre*,

(23) KREMER *Orig Naſſ. T. I. p.* 300. *en* 372. *en T. II. p.* 187. *en* 192. De Heer ARNOLDI heeft in 1799 en 1800, de geſchiedenisſen van het huis van *Oranje Naſſau* uitgegeven, 't welk door een deel met Charters gevolgd zal worden. Dit werk hebben wij nog niet bekomen, en zijn dus onkundig, of hij eenige bewijzen voor die afſtamming bijbrengt, wij twijfelen egter zeer daar aan.

(*r*) PONT. *p.* 90.

Gelre, een zoon ſtelt van WALRAM, en kleinzoon van OTTO, Graven van *Naſſau*, waarbij hij de Archiven aanhaalt, *Archiva quæ eſt in manibus;* hieruit moet men geenzins oorſprongelijke brieven, maar oude aantekeningen of Geſlacht-lijsten verſtaan, die misſchien, bij Hof- en Rekenkamer nog zullen voorhanden zijn, maar zeker niet voor den tijd van WILLEM VAN BERCHEM opgeſteld (*s*). Alle dingen, zegt men, zijn mogelijk; het kan zijn, dat de Graven van *Gelre*, ſtamgenooten der Graven van *Naſſau* waren, en dat zij geſcheiden zijn, voor den tijd, dat bijnaamen in zwang geraakten, maar die mogelijkheid is zoo gering, dat het ſchier onwaarſchijnelijk voorkomt, en alleen berust op eene ſtelling, die VAN BERCHEM heeft gelieven aan te nemen, daar ons nergens voor hem van eene vroegere overlevering gebleken is, men zwijge van egte ſtukken. De groote *Belgiſche Chronyk* ſpreekt wel van OTTO, Graaf van *Gelre*, de *Chronyk van Thiel* meldt den dood van OTTO den eerſten, en dat hij door zijnen zoon HENDRIK opgevolgd zij, maar beide zeggen geen enkel woord wegens de maag-

(*s*) Vergelijk M. S brief van den Heer van RAUSCHARD, die hier mede overeenſtemt.

maagſchap met *Naſſau*; en BARLANDUS in zijnen brief aan de Gemalin van Hertog ADOLPH in 1464 ſpreekt wel van MENGOSUS en GERBERGA, en van de ſtichting van 't Capittel van *Zutphen*, door Graaf OTTO I, van *Waſſenberg*, door Graaf GERHARD, maar zwijgt insgelijks van de *Naſſauſche* afſtamming; dus ſchijnt die toen nog niet uitgevonden te zijn, dit heeft een vermoeden bij ons doen opkomen, dat wij zullen uiten, na dat wij nog iets aangaande het bewijs, 't welk men uit de gelijkheid van 't wapen trekt, zullen gezegd hebben.

§. 15. Het wapen der oude Gelderſche Voogden of Heeren van *Pont*, was drie roode Mispelbloemen in een gouden veld; OTTO nam in deszelfs plaats den zilveren *Naſſauſchen* Leeuw in een blaauw veld, aan; en Paltzgraaf RUPERTUS, veranderde den zilveren Leeuw der Graven van *Naſſau*, in eenen gouden; dit ſtelt PONTANUS, maar VAN BERCHEM vermeent, dat OTTO III. en niet OTTO I., de mispelbloemen verlatende, met toeſtemming van den Keizer, zig het *Naſſauſche* wapen toeeigende, te weten, een gouden Leeuw in een blaauw veld, met blokken of turven, egter zonder kroon, en dubbelen ſtaart; en dat eindelijk REYNALD, eerſte Hertog, om zig van de Graven van *Naſ-*

ſau te onderſcheiden, den gouden gekroonden tweeſtaartigen Leeuw, in een blaauw veld, maar zonder blokken, aangenomen heeft (*t*).

Vroeger dan 1201 is ons geen oorſpronge-lijke brief van die Graven van *Gelre* bekend; waren die, met daar aanhangende Zegels, nog voorhanden, zou het zegel ontwijfelbaar, een geharnascht Ridder te paard, met een zwaard in de hand, en een blind ſchild aan den arm, vertoonen. Hoe zeer men van oude erflijke wapens, in de laatſte eeuwen gedroomd heeft, is het egter zeker, dat voor het midden der dertiende eeuw, dezelve, in den tegenwoordigen zin, als bijzondere kenmerken van ieder huis, onbekend waren; en dat de teekens, op ſchilden geplaatst, eer willekeurige *deviſen* van ieder perſoon, die hij meermalen in zijn leven, naar welgevallen, veranderde, moeten geacht worden. Het zal, dunkt ons, den Lezer niet onaangenaam zijn, het een en ander hier omtrent te vinden, zonder ons te ver uittebreiden. Voor de tiende eeuw gebruikten de Grooten, Ringen als Zegels, gelijk men zien kan uit het Testament van Graaf HECCARD (*u*), en

(*t*) PONT. *l. c. p.* 95.
(*u*) MABILLON *de Re dipl. L. II. c.* 18.

en ook in het ſlot van den Brief door Keizer OTTO in 944 gegeven, en hier achter in *Cod. Dipl.* te vinden, alwaar dezelve door zijn ring bekrachtigd is. Alle voorhandene Zegels der Keizers, vertoonen hun beeldtenis op een Troon zittende, en zomtijds op de rugzijde, de ſtad *Romen*. Het zelfde heeft plaats met de Koningen van *Vrankryk*, en het eerſte Zegel van dezelve, alwaar men een Lelie ziet, is dat van Koning LODEWYK VII. Op de zegels der Biſſchoppen vindt men de Afbeelding van eenen Heiligen, of het borstbeeld, ook het geheel beeld van een geeſtelijk perſoon, en zeer laat gebruikten zij eerst hunne geſlacht-wapens, als tegen- of *contra* Zegel.

De eerſte zweem van Wapens, ouder dan de Kruistogten, vindt zig in de Huwelijkſche Voorwaarden van *Guillemine*, dochter van GASTON, Vicomte van *Bearn*, met SANCHE van *Castilien*, in 1038 volgens de Spaanſche Tijdrekening, dat met ons Jaar 1000 overeenkomt, geſloten, alwaar van de zeven, daar aangehegte Zegels, nog twee ongebroken, bevonden zijn; het een verbeeldde een ſchild, waar op een Laurier, en het ander insgelijks een ſchild, waarop eenige dwarsbalken (*bandes*). In het laatſte kan men de teekens, naderhand in

het

het blazon gebruikt, erkennen (*v*). Dit ſtuk is veel ouder dan het geen VREDIUS (*w*) van Graaf ROBERT van *Vlaanderen*, van 't jaar 1072, opgeeft, alwaar een Leeuw in 's Graven ſchild ſtaat. Wij laten in zijne waarde het gezegde van MENESTRIER (*x*), dat geen ouder geſlachtwapen ontdekt is, dan dat van den Graaf van *Wasſerburg* in 1010 te *Regensburg* geſteld, door dien de bewijzen ontbreken.

De Geſlachtwapens is men aan de Kruistogten verſchuldigd. Ieder Krijgsman verſierde zijn Schild naar welgevallen, met de gedaante van dieren, of van iets anders, dat betrekking had op zijne geboorte, of op zijne daaden, of op zijnen imborst; die afbeeldzels waren niet erfelijk, geſlachten en perſonen veranderden naar goedvinden, en zij dienden minder om de Geſlachten en Adel te kenmerken, dan om den geest van den gebruiker aan te toonen. Dat 'er geen beſtemde teekens waren om perſonen en geſlachten te onderſcheiden, kan men beſluiten uit het voorgevallene in den Oorlog van Keizer HENDRIK IV, tegen de Hertogen van *Saxen*,

(*v*) VILLARET *Hist. de France Tom. II. pag.* 113.
(*w*) *De Sigillis Com. Flandr. P.* 6.
(*x*) *Abregé Method. p.* 4.

Saxen, omtrent 1075, alwaar broeder tegen broeder, vader tegen zoon, vogt, en waar van gezegd wordt, dat, indien men zig aan zijnen bloedverwant vergreep, niemand het weten kon (24). Dus waren de Krijgsmannen met ijzer bedekt, en droegen geen beſtemde teekens, van onderſcheid. Gelijk de Koningen zig in hunne Zegels op Troonen, en de Biſchoppen in hun geeſtelijk gewaad vertoonen lieten, begonnen Vorsten, Graven en Heeren, hunne afbeelding op hunne zegels te plaatſen, gelijk zij tegen den Vijand gewoon waren uit te trekken; dat is geharnascht, te paard, een banier of een zwaard in hunne rechter hand, en een ſchild aan hunnen linker arm. In de elfde Eeuw is dat ſchild, altijd ledig, uitgenomen in het boven aangehaalde van den Graaf van *Vlaanderen* in 1072. Zijn navolgers tot 1161 toe hadden niets in hun ſchild, en toen voerde Graaf WILLEM I. wederom een Leeuw. Men kan hier op nazien de zegels der Graven van *Vlaanderen* bij VREDIUS te vinden.

Het zegel van DIRCK V. Graaf van *Holland*, van

(24) Fratres in hoc proelio fuere diverſi, patres quoque contra filios, ſed ſi quis ſcelus in ſuo propinquo faceret, a nemine poterat ſciri. *Anal. Saxo, l. c. p.* 518.

van 1083, is zonder ſchild noch wapen — De zegels van PHILIP, Graaf van *Vlaanderen*, en van FLORIS, Graaf van *Holland*, in 1167, zijn met ſchilden zonder Wapens, en men ziet voor het eerst een Leeuw, het ſchild van DIEDERICK Graaf van *Holland* in 1190 verſieren (*z*). Hoewel men uit een gezegde van BEKA (*a*) zou kunnen opmaken, dat omtrent 1138 Graaf DIRCK VI. reeds een diergelijk teeken droeg, dewijl hij *Leoninum clypeum* aflegde, om zig met den Biſchop van *Utrecht* te verzoenen.

MATTHIEU *de Montmorency* zegelde in 1130 op dezelfde wijze, te paard, zonder wapen op zijn ſchild; insgelijks BURCHARD *de Montmorency* in 1174, maar deeze in 1182 zegelende, ziet men op zijn ſchild een kruis met vier vogels, en zijn broeder MATTHEUS, die met hem zegelt, gebruikt een ovaal ſchild, waarop alleen een kruis met de vier vogels, zijnde het geſlacht-wapen, ſtaat (*b*). MANASSES, Graaf van *Guines*, in 1120, ARNOLF, Graaf van GUINES, in 1151, zegelen te paard, maar

(*z*) KLUYT *Hist. Crit. Tom. II. Tab.* 1. 2. *en* 5.

(*a*) BEKA *in Heriberto p.* 50.

(*b*) DU CHESNE, *Histoire de Montmorency: Preuves p.* 40 *en* 62.

maar met ledige ſchilden (*c*). Eerst in 't einde van die Eeuw vindt men hun geſlacht-wapen. PETRUS *de Courtenay*, zoon van LODEWYK VI. Koning van *Frankryk*, en broeder van LODEWYK VII., zegelt te paard zonder wapen op 't ſchild, en rondom *S. Petri Fratris Regis* 1170 (*d*). Eerst in 1205 vindt men zijn wapen op het ſchild en tegenzegel. GUIDO *de Chaſtillon* voert ook geen wapen op zijn ſchild, 1168 (*e*). HENDRIK I. was de eerſte der Hertogen van *Brabant*, die een Leeuw op zijn ſchild plaatſte, toen hij in 1183 naar 't H. Land trok, en zijne nakomelingen hebben dien bij behouden (*f*). Wij willen nog eenige Duitſche voorbeelden bij de aangehaalde Franſche en Nederlandſche voegen. ALBERT *de Rijke*, Graaf van *Halsburg*, die in 1199 ſtierf, zegelde eerst met een ledig ſchild, en daarna met een Leeuw daar-

(*c*) DU CHESNE, *Hiſtoire des Comtes de Guines: Preuves p.* 39. 94. 101.

(*d*) BOUCHET, *Hiſtoire de la Maiſon de Courtenay: Preuves p.* 8 *et* 13.

(*e*) DU CHESNE, *Hiſtoire de Chaſtillon. Preuves p.* 27.

(*f*) BUTKENS, *Troph. de Brabant. T I. L* 4. *p.* 199.

daarop (*g*). ENGELBERT, Graaf van *den Berg*, heeft niets in zijn ſchild, 1189; en zijn zoon ADOLF, Graaf van *den Berg*, voerde in 1210 *deux faces bresſetées* op zijn Schild en Paarden-deken (*h*). En wij hebben voor ons een brief van THEODERICUS, Graaf van *Cleef*, van 't Jaar 1170, en een later zonder datum, alwaar de Graaf op 't zegel te Paard zit, en een ledig ſchild aan den arm houdt. Integendeel vindt men in 't Klooster *Kappenberg* een brief van denzelfden Graaf THEODERICUS, en van zijn broeder ARNOLD, die zeker later moet gegeven zijn, alwaar op 't Schild een Leeuw te zien is (*i*). Dit laatſte zegel is des te aanmerkelijker, dewijl geen ander voorbeeld, dat de Cleefſche Graven een Leeuw voerden, bekend is.

Hieruit kan men zonder zwarigheid beſluiten, dat alles wat men verhaalt van de drie Mispelbloemen, door de oude Heeren van *Pont*, of Voogden van *Gelre* gevoerd, van den *Naſſauſchen* Leeuw, door OTTO behouden, harſenſchim-

(*g*) SCHÖPFLIN, *Alsac. Illustr. T. II. p.* 512. *Tab. IV en V.*

(*h*) KREMER, *Acad Beitr. T. I. p.* 106.

(*i*) KINDLINGER, *Munst. Beit. T. III. No.* 39.

ſchimmen en latere uitvindingen zijn, en dat voor het einde der twaalfde Eeuw men geen bepaalde Tekens op de ſchilden der Vorſten, Graven, en Heeren vindt; men zwijge van erfwapens, bij de dienſtluiden, of den gemeenen Adel.

In dien tijd begint men ook *Contra-* of Tegenzegels te vinden, die zomtijds het geſlacht-wapen vertoonen, en zomtijds allerhande willekeurige, ja belacchelijke, voorwerpen inhouden. De ſtof is aartig, maar hier ongeſchikt. Wij vergenoegen ons te melden, dat uit die *contra-zegels*, bij jongere zoonen en broeders behouden, de erflyke geſlacht-wapens zijn voortgeſproten, doorgaans met bijzondere tekens of *briſures* voorzien, om de nageboorte te beduiden, het zij met weglating of bijvoeging van ſtukken, het zij met verandering der koleuren. Zelfs de Heeren hebben goedgevonden niet altijd het Groot-zegel te Paard te gebruiken, maar meest het tegen-zegel dat men *Secretum* noemde. In latere dagen, hebben zij zig zelfs met het Helmteken vergenoegd. Wy gaan de Zegels der Vrouwen ſtilzwijgende voorbij, dewijl het plaatſen van Wapens op dezelven niet tot deeze tijden behoort.

Maar het aannemen van bijzondere tekens op

ſchilden en op zegels, dat in de tweede helft der twaalfde Eeuw plaats had, was nog perſoneel en aan verandering onderworpen, zonder dat de zoon verpligt was het door zijn vader gevoerd wapen te behouden. Het tegendeel is waar, en niet voor het midden der dertiende Eeuw wierden de Wapens eerst het eigendom der Geſlachten en daar door erfelijk. — Het ſchijnt niet, dat de Keizers en Koningen zig daar mede bemoeiden, en dat van hunne willekeur en genade het al of niet aannemen van deeze of gene wapens afhing; dit Regaal is eerst bij de opkomst des laagen Adels, en bij de uitvinding der Adels-brieven in trein gebragt, en wierd toen een middel de deugd te beloonen, of een punt van financie. Ook volgt daaruit, dat de Wapens aan de Vorſten en Heeren als iets perſoneels behoorden, en geenzints op de Landen betrekkelijk waren, hoewel in latere dagen de zaak anders is begreepen; het geen veroorzaakt wierd door de erfenis van Goederen door een erfdochter verkreegen, als wanneer een nieuw bezitter het geſlacht-wapen met den naam van het uitgeſtorven huis zig toeeigende. De voorbeelden zijn hier van menigvuldig.

Het willekeurig veranderen der wapens had in de eerſte helft der dertiende Eeuw nog algemeen

meen plaats. Indien wij niet vreesden langwijlig te worden, zouden wij hier van een groot aantal bewijzen konnen bijbrengen (25). Alleen zullen wij ons bepaalen tot het huis van *Altena*, waaruit het eerſte huis der Graven van *den Berg*, de Graven van *der Marck* en de Graven van *Limburg* geſproten zijn. Deeze voeren op hunne ſchilden dan een roos, dan een Leeuw, dan *deux fâces bresſetées*, dan *une fâche échiquétée:* En uit den boven aangehaalden brief van THEODERICUS, Graaf van *Cleef*, blijkt, dat hij in 't einde der 12de Eeuw een Leeuw op zijn Schild voerde; en naderhand was het *Cleeffche* Wapen agt kruiswijze gelegde ſcepters of ijzerhaaken. Dus men uit de wapens geenzins een gemeenſchappelijke afkomst, noch denzelven manſtam vermoeden kan. Dit heeft mede in andere huizen plaats. Het is waar, in *Frankrijk* zijn de Geſlacht-wapens iets vroeger onveranderlijk geworden, en aan beſtemde regels onderworpen; waaruit de *Heraldiek* als een kunst

(25) Hadden wij het ongeluk niet gehad, in het Jaar 1795. eene aanzienelijke verzameling van egte zegels te verliezen, zouden wij een aantal derzelver in 't koper doen brengen om ons gezegde te ſtaven. Tegenwoordig moeten wij den Lezer tot andere werken wijzen.

kunst met haare barbaarſche kunst-woorden geboren is, die haar Rijk over geheel *Europa* uitſtrekte, en voor uitvoerders van haare bijzondere Wetten, Koningen en Herauten van Wapenen had. Evenwel zijn die inrigtingen in *Duitschland* nimmer zoo regelmaatig als in *Engeland* en *Frankrijk* geweest, en de Opzweeringen hebben aldaar de plaats van Heraldiſche Collegien vertreeden.

§. 16. Dit alles moeten wij op *Gelderland* toepaſſen, en de Zegels van onze Graven nagaan. Geen oorſprongelijke Brief of Zegel uit de twaalfde Eeuw is van de *Gelderſche* Graven voorhanden, en wij twijfelen, of dezelve wel binnen het Land zullen gevonden worden; ten minſten de onvermoeide BONDAM, en vroegere verzamelaars hebben 'er geene in de Archiven der Provincien of der ſteden, noch in die der *Utrechtſche* Capittels ontdekt; en wij zouden niet weten, waar dezelve anders te zoeken; want alle de Geeſtelijke Geſtichten, in de drie *Nederquartieren*, de Abdije *Elten* en de Capittels van *Emmerik* en *Zutphen* alleen uitgezonderd, hebben haaren aanvang veel later genomen. Men weet, dat in 't begin der twaalfde Eeuw alle brieven der *Zutphenſche* Kerk verbrand zijn. Bij gerustere tijden, en wanneer het vooroordeel

deel oude pergamente brieven, als geheimen van Staat, van Kloosters, en van Geſlachten te beſchouwen, (dat reeds zeer verflaauwt,) ten eenemaal vernietigd zal zijn, en wanneer die ſchatten door kundige handen zullen onderzogt worden, is er nog hoop van buiten 's lands iets te bekomen. Immers de geheele *Nederrhijn* ligt nog in het duistere. Wel is waar, eenige Brieven zijn te voorſchijn gekomen, waaruit de *Gelderſche* Geſchiedenisſen eenig licht verkrijgen; maar, zoo veel wij weten, heeft tot nu toe niemand zig de moeite gegeven of gelegenheid gehad, de ſtukken, *Gelderland* in 't bijzonder aangaande, aldaar opteſpeuren. De Stichtings-Brief van de Kerk te *Waſſenberg*, door Graaf GERHARD in 1118, zal misſchien nog in wezen zijn; maar het zegel, dat aan dezelve hangt, kan ons niet dienen, dewijl hij den Bisſchop van *Luik* verzogt voor hem te zegelen (26). De eerſte brief, dien wij van de Gelderſche Graven bezitten, is van Graaf OTTO in 't Jaar 1201, en berust in de Archiven der Abdije *Bedbur*. Wij ſpaaren den inhoud tot een

(26) Chartam —— quam domini et venerabilis Leodienſis Epiſcopi Otberti ſigilli impreſſione adſtipulari —— obtinui. *Chart. Beek p. 2. No. 19. p. 167.*

niet hangende is; het welk door MABILLON en anderen tegengeſproken wordt. Aanmerkelijk is het ook, dat het Vrouwe zegel alleen gebruikt wordt, daar Graaf OTTO een eigen zegel had, gelijk uit den brief van 1203 blijkt.

Graaf OTTO's Brief van 1203 is in 't Charterboek, (*l*) benevens de afbeelding der twee daar aan hangende zegels te vinden. Men ziet beide op Zegel en *Contrazegel* een Ruiter te Paard, en op het Schild en op de Banier duidelijk de Mispelbloemen. Dit verſtrekt tot een ontegenſprekelijk bewijs, dat dit wapen, het welk men oneigenlijk aan de zoogenoemde Heeren van *Pont* toeſchrijft, het wapen der eerſte Gelderſche Graven was, men kan zeggen, hun oorſprongelijk wapen, dewijl die onderſcheidings tekens niet veel voor dien tijd in gebruik kwamen: dus het droomen van den Nasſauwſchen Leeuw vervalt. Die Mispelbloemen bevinden zig ook op eene Munt der Gelderſche Graven, waarvan wij de aftekening in het koper hebben laten brengen, (*op dezelfde Plaat No.* 2.) Op de eene zijde ziet men een mans hoofd, maar het omſchrift is ongelukkiger wijze niet meer leesbaar, de rugzijde vertoont een ſchild, waarop de

(*l*) *Chart. p.* 285. *Tab. I. No.* 1 *en* 2.

de Mispelbloemen kenbaar zijn, en binnen den rand ſtaan deeze Letteren NHEIM, zijnde de voorſte verſleeten, dus er geen twijfel is, of er heeft *Arnheim* geſtaan. Deeze Munt behoort alzoo tot de Graven van *Gelre* en waarſchijnelijk tot OTTO I. of tot GERHARD III. Nog een andere Munt geven wij hier, (*op dezelfde Plaat No.* 3.) alwaar men een hoofd, met een ſchild daar onder, zien kan, en op het ſchild ſtaat een Leeuw, met blokken omringd. Van het omſchrift zijn alleen leesbaar de Letteren, OTT OMES, het geen zeker *Otto Comes* geweest is. de rugzijde vertoont een Arend met uitgebreide vleugelen, en daar om ARNEME. Dit ſtuk behoort tot OTTO II, of met den Baardenvoet, dewijl die de eerſte een Leeuw voerde, en dat na hem geen OTTO, Graaf van *Gelre was*. (26[b])

Insgelijks waren de Mispelbloemen het wapen van GERHARD, Graaf van *Gelre*, zoon van OTTO, dus een blijk van Erflijkheid van Vader tot Zoon. Dit kan bewezen worden uit het zegel van denzelven, gehegt aan den brief, waar bij een Klooster der Ciſtenſienſer Orde, binnen *Roer-*

(26[b]) De afteekening van beide deeze Munten, hebben wij van den Heer Overſte Lieutenant SNOUCKART *van Schaumburg*, die er bezitter van is, ontvangen.

Roermond, gemeenlijk het *Munſter* genoemd, in 't Jaar 1224 geſticht wordt. Op het ſchild, zoo van het Zegel, als *Contra-zegel*, ſtaan de Mispelbloemen (*m*). Eene afbeelding van het *contra-zegel* aan een brief van 1225 is ook, maar gebrekkig, door BUCHELIUS uitgegeven (*n*).

Nog bezitten wij een echt Zegel van denzelfden Graaf GERHARD, hangende met groene zijde koorden aan een onleesbaaren brief van 1228; het is in alles volkomen gelijk aan het zegel van de ſtichting van 't *Munſter* in 1224; dus wij onnoodig achten het zelve te laten afdrukken.

Het omſchrift van het *contra-zegel* is het zelfde als daar, *Secretum Comitis Gerardus de Gelre;* alzoo heeft BUCHELIUS het omſchrift naar de regels der Latijnſche taal verbeterd, maar vervalscht. Hier door vervalt de redeneering van den Heer BONDAM over die verſcheidenheid, want deeze brief is later, dan die van 1225 (*o*). Ook hebben de Mispelbloemen maar vier bladeren en bij BUCHELIUS vijf.

§. 17.

(*m*) *Ibid T. II. No* 1.

(*n*) BUCHELIUS, *ad Hedam, p.* 200, *en daar uit in 't Charterboek, Tab. I. No.* 3.

(*o*) *Charterb. p.* 447. *Not. e.*

§. 17. Welke redenen Graaf OTTO bewogen hebben, zijn Vaderlijk en Grootvaderlijk wapen te verlaten en een Leeuw aantenemen, deeze zijn met zekerheid niet optegeven; evenwel kan men verſcheidenlijk daar over giſſen. De zegels die men van hem heeft, en die men bij BONDAM vindt (*p*), vertoonen zoo op 't zegel, als tegenzegel, een Ruiter te paard, en op 't Schild en Banier een ongekroonden eenſtaartigen leeuw, zonder torven, noch blokken, dus geenzins het Nasſauwſche wapen. Dezelve behooren tot de Jaaren 1243, 1250, 1256, enz. Jammer is het, dat geene zegels van zijne eerſte Regeerings Jaaren, toen hij voorrechten aan verſcheiden Gelderſche ſteden gaf, overgebleven zijn. Op zijne Graftombe, die nog tegenwoordig in de Abdije *Grevendaal* of *Nyklooster*, door hem geſticht, te zien is, bevindt zig zijn wapenſchild, waarop een ongekroonde eenſtaartige Leeuw met de blokken omringd, ſtaat. Dezelve zal zeker door zijn zoon of kleinzoon geplaatst zijn, die gebruik zullen gemaakt hebben van de Wapens, die zij zelven voerden. Deeze Tombe is in latere dagen opgeſchilderd, en met een omſchrift in

(*p*) *L. c. Tab. II. No.* 2, 3, 4.

in Latijnſche capitale Letters voorzien, dat vermoedelijk de plaats van een ouder, onleesbaar geworden, vervult. Egter de Leeuw met de blokken zijn in den ſteen zelven uitgehouwen, behooren dus tot de eerſte oprichting, en zijn alzoo niet het willekeurig werk van eenen onkundigen ſchilder, die het Nasſauwſche wapen voor oogen had. Het zelfde kan gezegd worden van de Graftombe van zijn vader GERHARD III., in de *Munſter* Kerk te *Roermond*, alwaar zijn Wapen een diergelijke Leeuw met de blokken is, en dat van zijne Vrouw, de Brabantſche Leeuw. Toont die aangenomen Leeuw den Oorſprong van zijn huis en zijne Maagſchap met de Graven van *Nasſau*, is het de Nasſauwſche Leeuw? dit is niet waarſchijnelijk; want, geſteld de voorouders van GERHARD I. waren ſtamgenooten der volgende Heeren van *Lurenburg* en Graven van *Nasſau*, hadden zij evenwel geen gemeenſchappelijke Geſlachtwapens, want die wierden uitgevonden lang na de ſcheiding der beide takken; en dan kan men vragen, waarom de Graven van *Nasſau* niet zoo wel de Mispelbloemen aannamen, als de Graven van *Gelre* den Leeuw? De laatſten behoefden in aanzien niet voor de eerſten te zwigten. En

was

was het, dat de Graven van *Gelre* een Leeuw tot Wapen verkozen, uit hoofde zij ſtamgenoten der Graven van *Naſſau* waren; kan men vragen, waarom OTTO I. en GERHARD III. Mispelbloemen voerden, en juist OTTO II. een Leeuw gebruikte? want de afſtamming, indien zij waar is, ſteunde toen zeker op vroegere narichten. Daarenboven is de Leeuw, door OTTO II. gebruikt, geenzins gelijk aan de *Naſſauwſche* Leeuw; want de klosſen ontbreeken. Daar moet dus eene andere oorzaak zijn. Heeft OTTO de Mispelbloemen verlaten, en den Leeuw aangenomen ter eere van zijne grootmoeder RICHARDIS, die men algemeen gelooft uit het huis van *Naſſau* geweest te zijn, of van zijne Moeder MARGRIÊT van *Brabant*, en is de Leeuw de *Brabantſche*, en niet de *Naſſauſche* Leeuw? dit zou eene zeldzaamheid opleveren, ons tot nu toe onbekend, dat het hoofd van een huis het wapen, door zijn vader en grootvader gevoerd, verliet, en zijns moeders of Grootmoeders wapen, zonder daar bij een Landſchap te verkrijgen, aannam.

Wij zouden eerder vermeenen dien Leeuw voorttekomen uit den algemeenen ſmaak, bij de Nederlandſche Heeren van dien tijd voor dat

dat edel dier betoond. Gaat men de Wapens na van ſchier alle Vorsten in die ſtreeken, alom vindt men Leeuwen.

Dus *Namen*, *Henegouwen*, *Flaanderen*, *Brabant*, *Limburg*, *Heinsberg*, *Gulich*, *Berg*, *Holland*; en egter die huizen worden niet gezegd van den ſtam van *Naſſau* te zijn. De grond van die eenſtemmigheid van Wapen is aan veele Schrijvers voorgekomen in het Heilig Land te moeten gezogt worden. PONTUS HEUTERUS (*q*) vermeent de reden, waarom zoo veele Vorsten Leeuwen zig toeeigenden, eene nabootzing te zijn der *Aſiatiſche* Vorsten, en voornaamlijk van de zulken, die klein *Aſien* bewoonden, welke landſtreek eertijds tot de ſtad *Troja* behoorde, en die allen Leeuwen op hunne ſchilden voerden. Die Nederlandſche Vorsten, daar zij vermeenden van de *Trojaanen* afteſtammen, (het welk veelen zig nog inbeelden,) hebben ook den zoogenoemden *Trojaanſchen* Leeuw tot een teken verkozen. Anderen (27) zeggen, dat de Vorsten der Neder-

(*q*) *De veterum ac ſui ſæculi Belgio*, *L. II. C.* 25. *p.* 174.

(27) Les Princes des Pais-bas, s'estant croisés en faveur de la guerre de la Palestine, choisirent tout d'un com-

derlanden op de kruistogten, met gemeene bewilliging, Leeuwen van onderſcheidene koleuren aangenomen hebben, om den ſterken Leeuw van *Juda* te verbeelden. Beide redenen zijn niet van ſchijn ontbloot; want de overlevering, of eerder Fabel om aan veele doorluchtige geſlachten een *Trojaanſchen* oorſprong te geeven, is nog niet uit veele Genealogiën gebannen, en de dweeperije der Priesters, die de kruistogten berokkenden, kan het zinnebeeld van den *Judaſchen* Leeuw veel aanzien gegeven hebben. Maar zulks kan ons bij OTTO II. niet helpen, dewijl wij niet weten dat hij ooit een tocht naar 't H. Land gedaan heeft. Zijn grootvader OTTO I. vogt aldaar, nevens andere Christelijke Vorſten, en waren de voorverhaalde redenen wegens het aanneemen der Leeuwen de waare, zou hij zeker dat voorbeeld gevolgd hebben, en men vond een Leeuw, en geen Mispelbloemen, op zijne zegels.

Onze gedagten zouden zig eerder vestigen op het beroemde *Leeuwen-verbond*, dat in dien tijd veele Vorſten vereenigde, dat zig tot in de Neder-

commun conſentement des Lyons diversement tymbrés, afin d'y trouver le Lyon victorieux de Juda. *Palais de l Honeur*, *p.* 43.

derlanden uitſtrekte, en van het welke gezegd wordt, dat het aan den Rhijn zeer magtig was. Hier van zijn maar weinige en niet zamenhangende narichten overgebleven, van dewelken onlangs een Hoogduitsch Schrijver in een Ridder Roman, de *Leeuwen-Ridders* genoemd, gebruik maakte, en het welk, hoewel verſierd en door een aangenaame inbeelding met ſmaak verſraaid, egter zig op eene Hiſtoriſche Waarheid, waarvan bewijzen bijgebragt worden, vestigt (28). Het

(28) Men zal zeker verwonderd zijn, daar wij ons hulverig betoonen eenen VAN BERCHEM, eenen JOHAN *van Leyden* volkomen te gelooven, dat wij ons verſtouten, een Roman aan te haalen; maar die Roman bevat geene onmogelijkheid, voor zoo veel de grond waar is Het zelfde kan gezegd worden, van oude Chronijken, van Levens der Heiligen, en van zommige Geſchied-Schrijvers. Het onderſcheid beſtaat alleen in den onderdom, die eenig gezag aan fabels en overleveringen geeft. Kan men ontkennen dat HERODOTUS niet zoo wel een Roman ſchrijver, als de geestige SPIESS was? Misſchien zal het Leeuwen Verbond, reeds in het Hoogduitsch historisch beſchreven zijn, maar dat werk is ons onbekend. Egter moet dit oude Verbond niet vermengd worden met verſcheiden andere Verbonden, die later, en wel in de vijftiende Eeuw, gevonden worden, als het Leeuwen Verbond, dat van St. *Georgien* en anderen, waar over men DATT *de Pace publica*, kan nazien.

Het is te wenſchen, dat de Duitſche Geleerden, die onvermoeid in hunne naſpeuringen zijn, dit gedeelte der Geſchiedenisſen mogen in 't licht brengen, dan zouden wij misſchien met meer zekerheid bepaalen kunnen, dat onze OTTO een Lid van dat Verbond geweest zij, en dat men daar aan de verandering van zijn wapen toeteſchrijven hebbe. Onzekerheid voor onzekerheid, fabel voor fabel; wij laten een ieder volkomen Vrijheid te kiezen, en houden aan ons de magt, OTTO tot een Leeuwen-Ridder te droomen.

§. 18. REINALD I., zoon van OTTO, vermeerderde zijn wapen met de klosſen of torven. Het eerſte zegel dat men van hem heeft, is van 't Jaar 1272 (*r*), en verbeeldt een jongman te paard met een ongedekt hoofd en gekrulde hairen, gekleed met een ligten mantel; in zijne linkerhand houdt hij eenen Valk en met zijne regter, den toom; hij wordt van een hond verzeld: geen wapen vindt zig aldaar, want het is een Jonkheers zegel, eer hij weerbaar was. Men vindt vervolgens zijn zegel aan een Brief den 18 Julij 1283, aan de Abdije van *Vauxdieu* gegeven. Het zelve is in

(*r*) PONT. *l. c. p.* 154.

in wit wasch en verbeeldt een Ridder te paard, op Schild, Banier, en Paardendeken voor en agter, ſtaat een eenſtaartige ongekroonde Leeuw zonder blokken, en daar om *S. Reinaldi com. Gelr. ducis Limburg:* en op het tegenzegel ook een Ridder te Paard, met zwaard en ſchild, en daar op dezelfde Leeuw. Naderhand moet hij zijn wapen veranderd hebben, en blokken bij den Leeuw aangenomen; zulks ziet men in de Afbeeldingen van zijn zegel die VREDIUS ons gegeven heeft (*s*). Men vindt ook aldaar de zegels van zijn zoon REINALD II. Zij vertoonen een Ridder te paard, en op de Schilden, Banieren, en Paardendekens een ongekroonden eenſtaartigen Leeuw, omringd van klosſen. Zij voeren op den Helm een zoort van halve ſtar, maar op het laatſte zegel van REINALD II. is het een Leeuw in een Cirkel, omringd met Paauwen vederen, het gewoone later helmteken der Gelderſche Vorſten. Dat zelfde helmteken bevindt zig ook op het hoofd van het paard. Wij bezitten van het laatſte zegel van REINALD I. eene afrekening, genomen uit de Archiven van *Nerynen*, van 't Jaar 1316, volkomen gelijk aan dat bij VREDIUS. Het con-

(*s*) *Gen. Com. Flandr. Tab.* 87, 88, 89.

contra-zegel van beiden die Graven is of een Ridder te paard met het zelfde wapen op 't ſchild, of een enkeld van onder ſpits toeloopend ſchild, waarop de Leeuw, met klosſen omringd, ſtaat, en met dat laatſte *contra-zegel* heeft REYNALD II. een brief aan *Elburg* in 1336. bekragtigd (*t*). Het omſchrift van allen is *Sigillum Reynaldi Comitis Gelrenſis*; en om het *contra-zegel*, *et Sutphanienſis*, maar op het *Secretum* van 1336 ſtaat, *S. Reynaldi Comitis Gelrenſis et Sutphanienſis.*

VREDIUS geeft ons ook het zegel van de tweede Vrouw van REINALD I, MARGRIET van Vlaanderen. Het verbeeldt eene Vrouw in een lang gewaad met een Mantel, in haare regter hand een Lelie en de linker hand op de borst houdende. Naast haar ſtaan twee wapenſchilden, aan de regter zijde de Vlaamſche Leeuw, en aan de linker zijde de Gelderſche Leeuw met klosſen. Daar om *S. Margharete filie Comitis Flandr. Comitiſſe Ghelren.* Haar *contra-zegel* is het Geldersch wapen en daar om *Secretum Margharetes Comitiſſe Ghelren.* Men vindt ook aldaar het zegel van SOPHIA *Berthout van Mechelen*, eerſte Vrouw van REINALD III. Het vertoont een

(*t*) *Elburg. Arch. Lad.* 4. *No.* 32.

een diergelijk vrouwenbeeld, ſtaande onder een kerkdeur, waar aan twee draken gehegt zijn, die elk een wapenſchild houden, aan de regter zijde de Gelderſche Leeuw met klosſen, en aan de linker zijde het wapen van *Berthout*, zijnde *trois pals*; daar om *Sigillum Sophye de Machlinia, Comitisſe Gelrenſis.* Het zegel van MARGRIET, oudſte dochter van REINALD II, ſtaat ook bij VREDIUS, en verbeeldt eene Jongvrouw, in ieder hand een ſchild houdende, regts het wapen van *Gelre* en links dat van *Berthout*, daar om *S. Margarete primogenite Comitis Gelren et Sutphanien.*

Wij zijn buiten ſtaat de zegels van REINALD II., na dat hij de Hertoglijke Waardigheid bekomen had, van REINALD III. en van zijn Broeder EDOUARD te beſchrijven(29). Alleen kennen wij een zegel van EDOUARD van 't Jaar 1370, dat zijn Secreet was, waarop een ongekroonde eenſtaartige Leeuw zonder klosſen ſtaat

(29) Wij hebben het verlies van onze verzameling van zegelen reeds gemeld; te voren hadden wij verzuimd aftekeningen van zegels te laten maaken, en tegenwoordig ontbreeken ons de Hulpmiddelen uit de Gelderſche Archiven.

ſtaat (*u*). Van denzelfden EDOUARD hebben wij eenen oorſprongelijken brief in handen, zijnde een verbond, met eenige Gelderſche Edelen in 1351 geſlooten, waar aan niet zijn zegel, maar dat van JOHAN *van de Kemnade* ſtaat, en wordt zulks in den brief aangetekend, *Sigillavit Johannes de Caminata, juſſu domicelli Eduardi.*

De Vorſten uit de Huizen van *Gulich*, *Egmond*, *Bourgondien*, en *Oostenrijk*, hebben den Gelderſchen Leeuw zonder klosſen, met den Gulikſchen Leeuw verbonden, en beide in een geſpleeten *parti* ſchild gevoerd, gelijk nog tegenwoordig alle huizen, die eenige oude Rechten op Gelderland vermeenen te hebben, doen, en het welk ook de Staaten als het wapen der Provincie behouden hebben.

§. 19. Uit alle deeze zoo verſchillende zegels laat zig niets voor den Nasſauſchen oorſprong bewijzen. Wij moeten dus nog onderzoeken, wat tot die ſtelling kan aanleiding gegeven hebben; eene ſtelling, waar van wij geen zweem voor de helft der vijftiende Eeuw, gelijk wij boven zeiden, gevonden hebben. Dat OTTO, Graaf

(*u*) *Elburgſ. Areh. L. I. No.* 2.

Graaf van *Zutphen*, mede als Graaf van *Gelre* beſchouwd is, kan men begrijpen. Misſchien was ADELHEYD, in 1059 Vrouw van GODESCHALK, Heer van *Zutphen*, dezelfde perſoon, waarvan men daarna uit onkunde ADELHEYD *van Pont* of *Gelre*, eerſte Vrouw van OTTO van *Nasſau*, maakte. Die vergisſing is bij gebrek van bewijzen zeer te verontſchuldigen. Maar, hoe men ERMGARD, Erfgravin van *Zutphen*, Vrouw van GERHARD II, in latere dagen heeft kunnen vergeten, is onbegrijpelijk; daar haar gedagtenis in de Kerk van *Zutphen* plegtig gevierd werd, gelijk men uit een brief van 1207 vernemen kan, waar van wij nader zullen gebruik maaken, en die in ons *Cod. Dipl.* te vinden is. Dit alles bewijst dat er veel duisterheid en verwarring bij de eerſte opſtellers van de Gelderſche Geſchiedenis plaats hebben. In het leven van den Roomsch Koning ADOLPH, Graaf van Nasſau, door den Heer van *Gundenrode* uitgegeven, (*v*) ſtaat niets van den gemeenſchappelijken oorſprong van *Nasſau* en *Gelre*, hoewel men eenige gunstbrieven van dien Koning ten behoeve van REYNALD vindt; en geen wonder, want namaagſchap verbond hen,

(*v*) *Sämmtliche Werke, T. I.*

hen, zijnde ADOLFS Grootmoeder, MECHTILD, eene dochter van den Graaf van *Gelre*, waarſchijnelijk van OTTO I; dus het zeer begrijpelijk is, dat REYNALD in verſcheiden brieven van 1294 en 1295 bloedverwant, *Conſanguineus et fidelis noſter*, door den Koning genoemd wordt.

Een Eeuw na dat het eerſte Huis van *Gelre* uitgeſtorven was, het zelve afteleiden van een ander toen aanzienlijk en bloeijend huis, van welken oorſprong men te voren niets gehoord had, verwekt eenigen agterdogt. Het kon niet geſchieden tot eer of tot voordeel der Gelderſche Hertogen, die niet meer aanwezig waren, ten minſten van den eerſten ſtam; en de rechten van de Heeren van *Egmond*, van ARNOLD en van zijn zoon ADOLF, wierden niet algemeen erkend. In dien tijd verpandde ARNOLD, door de handelwijze van zijn ontaarten zoon, tot een rechtvaardigen toorn aangezet, zijne Landen aan den Hertog van *Bourgondien*, en deeze gebruikte ADOLPH, Graaf van *Naſſau*, in de Gelderſche zaaken. Toen Koning MAXIMILIAAN, en zijne Gemalin, MARIA van *Bourgondien*, na doode van Hertog KAREL van *Bourgondien*, volgens verſcheidene met de Landſchap geſlotene verdragen, tot het bezit van

Gel-

Gelderland geraakte, benoemden zij hunnen Oppershofmeester, dezen Graaf van *Nasſau*, tot hunnen algemeenen Stadhouder. VAN BERCHEM ſchreef toen zijne Geſchiedenis, en houdt met den Afſtand, (zoo als hij het noemt) van Hertog ARNOLD, ten behoeven van zijnen zoon ADOLF; in het Jaar 1465 op; maar de M. S. *Genealogie* gaat tot den dood van ADOLF in 1477. Is het niet mogelijk, dat deeze oorſprong van de oude Gelderſche Graven, door VAN BERCHEM uitgedagt is, om den Stadhouder te vleien? en wie weet, welke geheime drijfveeren, in die onrustige tijden, de Graaf van *Nasſau* moge gehad hebben om zulks niet ongaarne te zien? De blokken, die REYNALD I. en REYNALD II. bij den Leeuw gevoegd hadden, de koleuren van 't wapen, konden een ſchijn van waarheid, wanneer men niet verder onderzogt, aan die uitvinding gegeven hebben. JOH. *van Leyden* kan in het zelfde geval geweest zijn, of heeft zijne narichten van WILLEM VAN BERCHEM ontleend.

Latere Geſchiedſchrijvers, als SCRIVERIUS en PONTANUS, hoewel zij meer oordeelkunde gebruikten, en waar van de laatſte vrijen toegang tot 's Lands Archiven had, hebben misſchien ter goeder trouwe het geſtelde aangenomen, of

indien eenige twijfel bij hen mogt opgekomen zijn, ('t welk ons egter niet gebleken is,) zullen zij dien te rug gehouden hebben, om geen aanſtoot aan de Princen van *Oranje*, Graven van *Naſſau*, te geven. In die tijden was men veel meer dan tegenwoordig op zoortgelijke fabelachtige afſtammingen geſteld, om de grootheid van zommige huizen op te vijzelen, of om zeer nieuwe geſlachten een deftigen oorſprong te verſchaffen. Misſchien werkte de ſtaatkunde daaronder, ten einde aan *Spanjen* een blijk te geeven, dat het huis van *Naſſau*, 't welk de grondlegger en beſchermer der Nederlandſche nieuw gevestigde Vrijheid was, wel eer ook Opperheeren aan een der aanzienelijkſte gewesten gegeven had. Hoe het zij, dit ſtuk is nimmer wederlegd, zelfs niet onderzogt, en wij vermeenen, dat het huis van *Naſſau*, door Keizerlijke en Koninglijke kroonen, door een aantal van groote en doorluchtige mannen, door den onſterfelijken Vader des Vaderlands WILLEM I. en zijne roemruchtige nakomelingen, genoeg luister bekomen heeft, om onder de aanzienelijkſten van *Europa* gerekend te worden, zonder door eene gepaste twijfeling; of een tak uit het zelve geſproten voor zeven Eeuwen al of niet in het bezit van *Gelre* geweest zij, te kunnen be-

beleedigd worden. Het is eene Hiſtoriſche waarheid die wij onderzoeken, waar door aan niemand eenig voor- of nadeel kan toegebragt worden, en het zou ons leed doen, indien ons oogmerk miskend wierd, daar onze achting en eerbied voor dat doorluchtig huis boven alle verdenking is.

§. 20. Indien wij hier bij moesten blijven ſtaan, zouden wij met eenigen ſchijn van reden beſchuldigd konnen worden een oud gebouw omver te werpen, zonder het minſte in deszelfs plaats op te richten; gelukkig is dit ons geval niet, en wij hebben een ſtuk in handen, dat de afkomst van de Graven van *Gelre* op eene geheele andere wijze opgeeft.

In het gedeelte van het Land van *'s Hertogenrade*, dat volgens de verdeeling van 1661 aan den Koning van *Spanjen* verbleven is, ligt eene Abdije, in het begin der twaalfde Eeuw geſticht, die *Kloosterrade* of *Kloosterrode* hiet, en waar van de Abt, nog in de laatſte tijden, de eerſte plaats in de Staten des Hertogdoms *Limburg* bekleedde. De Heerlijkheid *'s Hertogenrade* grenst aan 't Land van *Valkenburg*, en is niet ver van *Wasſenberg*, eene der oudſte bezittingen der Graven van *Gelre*. Men gelooft doorgaans, dat dezelve, nevens *Wasſenberg*, door het hu-

welijk van CUNEGONDE van *Wasſenberg*, dochter van GERHARD, Graaf van *Gelre*, aan den Hertog van *Limburg* is overgebragt (*w*). Maar hier in vergist men zig, want *Rode* of *Rade* was nooit eene bezitting der Graven van *Gelre*. In het begin der twaalfde Eeuw behoorde die Heerlijkheid aan de Graven van *Saphenberg*, van dewelke zij aan de Hertogen van *Limburg* kwam, en toen 's *Hertogenrade* genoemd wierd, in onderſcheid van veele andere plaatzen, ook *Rode* geheeten.

In dat Klooster bevindt zig een oud handſchrift omtrent het Jaar 1154 geſchreven; de ſtichting van het Klooster en de lotgevallen van den ſtichter verhalende. Hier uit hebben wij eenige uittrekzels ontvangen, die de gisſingen, welke wij zedert lang van den oorſprong der Graven van *Gelre* vormden, volkomen bevestigen (30). Die ſtichter was AILBERT genoemd,

(*w*) *Tegenw. Staat der Nederl. D.* 2. *p.* 404.

(30) Wij zijn de eerſte opgave van dit gewigtig ſtuk, 't welk het grootſte licht op onze oude Gelderſche geſchiedenisſen verſpreidt, en meer andere belangrijke narichten, aan den Heer ERNST, Paſtoor van *Afden*, en voorheen Geeſtelijk heer en Bibliothecarius van *Kloosterrade*, verſchuldigd, hem hier voor openlijk onzen dank betui-

noemd, en ſtierf eerst 1122, dus weinig jaaren voor dat de Schrijver zijn verhaal opſtelde, die mogelijk hem nog in perſoon kan gekend hebben; alzoo verdient dit ſtuk een zeer hoogen graad van vertrouwen. Daar wordt, ter gelegenheid van den oorſprong van het geſlacht van dien AILBERT, verhaald, dat in *Vlaanderen* twee Edele broeders zig bevonden, die roemrijk en magtig waren, de eene GERHARD en de andere RUTGER genoemd, dappere verdedigers van hun Vaderland en van den Staat, deeze wierden door de Vorſten aldaar met zwaare oorlogen aangevallen, dus zij zig onder de gehoorzaamheid van den Roomſchen Kei-

tuigende. Het was hem niet mogelijk ons tegenwoordig het geheele werk van dien Schrijver mede te deelen: maar wij hebben het geluk gehad een afſchrift daar van te bekomen uit handen van den Heer van *Monſchau*, bezitter van de St. *Nicolas* Capelle te *Sechten*, alwaar AILBERTUS begraven ligt. Het zelve komt uit de Abdije van *Kloosterrade*, toen voor omtrent 30 jaaren de beenderen van den Stichter opgezogt wierden, met voornemen, hem onder het getal der Heiligen te doen rangſchikken. De Heer ERNST heeft ons gezegd, dat het oorſprongelijk Handſchrift, op Pergament geſchreven, van de twaalfde Eeuw is.

Keizer begaven, die GERHARD te *Wasſenberg*, en RUTGER bij *Cleef* plaatſte, beiden zoo veele Landen ter leen ſchenkende, dat zij en hunne Nakomelingen, door gelukkige gebeurtenisſen, Heeren van die ſtreeken wierden (31). Van eenen van deeze Broeders ſtamden AILBERTUS en zijne broeders af, want zij waren bloedverwanten van de zwaardzijde, of van het zelfde geſlacht (32), als Graaf GERHARD van *Gelre*, GOSWYN van *Heinsberg*, Graaf HENDRIK van *Krikenbach*, en Graaf DIEDERICK van *Cleef*, die allen in dien tijd, te weten in het Jaar 1104 leef-

(31) Fuerunt in Flandrienſi provincia duo nobiles germani fratres apud ſeculum preclari et potentes, alter Gerardus et alter vocabatur Rutgerus, invicti videlicet patrie et rei publice tutores. Unde gravisſimis contra ſe exortis a principibus terre illius prelis, contulerunt ſe obſequio Romani Imperatoris, qui locavit Gerardum apud Waſenberg et Rutgerum apud Clive, traditis utrique tot et tantis terrarum beneficiis, ut et ipſi et eorum poſteri ex rerum felicitate principes facti ſint hujus regionis.

(32) *Natione erant cognati.* dit woord *Natio* beteekent in dien zin, den Stam, het Geſlacht, Nativitas; generis et familiæ conditio. *Lex Longob. Lib. I. Tit. 9.* §. 16. zegt, pro homine libero ſecundum nationem ſuam. *Gloſſ. Man. verb. Natio.*

leefden; want allen waren agterkleinzoons der beide broederen in Vlaanderen, waarmede dat verhaal begonnen is (33).

Hadden wij geene andere redenen aan de echtheid der afſtamming van de Graven van *Gelre*, uit het huis van *Naſſau* te twijfelen, zoude reeds dit ſtuk ons aan het wankelen moeten brengen; maar nu, gevoegd bij al het gene wij reeds geöpperd hebben, kan men het voor een volkomen bewijs aanneemen. De Schrijver leefde immers in een tijd, toen die gebeurtenisſen nog in versch geheugen ſtonden; hij kan als gelijktijdig beſchouwd worden; hij bevond zig in omſtandigheden, en bewoonde eene plaats, waar hij van de waarheid kon onderricht zijn; daar is geen blijk dat hij belang had die zaaken uit te vinden of te verdraaijen: had hij onwaarheden geſchreven, die konden toen, door nog le-

(33) Sacerdos (Alberius) preterea et fratres ejus natione erant cognati Comitis Gerardi de Gelren et Goswini de Heinsberg et comitis Henrici de Krikenbach et comitis Theodorici de Clive, quos pariter et eodem tempore (1104), conſtat vita viguiſſe. Illi enim fuerant pronepotes duorum fratrum illorum Flandrenſium, unde narratio hic ſumpſit exordium.

levende perſonen geleugenſtraft worden. Daarenboven blijkt, dat zijne narichten egt zijn, uit de Perſonen welke hij noemt, en die men van elders weet, dat in dien tijd leefden. Wat GERHARD, Graaf van *Gelre*, en HENDRIK, Graaf van *Krikenbach*, aangaat, van hun zullen wij nader hier onder ſpreken; maar nu alleen uit de rangſchikking, hoe die Heeren genoemd worden, melden, dat wij vermeenen, dat beide, en GOSWYN van *Heinsberg* afſtammen van GERHARD uit Vlaanderen, te *Waſſenberg* geplaatst, en dat DIEDERICK van *Cleve* een agterkleinzoon van RUTGER is.

§. 21. Het is wel der moeite waardig den Stichter van *Kloosterrade* nader te leeren kennen. Eenige kinderen van bovengemelte Broeders, GERHARD en RUTGER, zijn in hun Vaderland gebleven, uit een van welken geboren is een doorluchtig man, ARMORRICUS genoemd (34), wonende te *Antonium*, nu *Antoing*, digt bij *Doornik* op de *Schelde* gelegen, die bij eene edele Vrouw verſcheiden kin-

(34) Horum (Gerhardi et Rutgeri) igitur nobili ex progenie in natali eorum terra remanente, ſurrexit vir illuſtris, Armoricus nomine. *Anal. Rod.*

kinderen en onder anderen drie zoonen AILBERTUS, THYEMO en WALGERUS, verwekte. De eerſte wierd Canonik te *Doornik*, meeſter in de vrije kunsten en Prieſter: Nogthans de waereldlijke eer verachtende, kastijdde hij zijn lighaam met boeten en vasten, en verdeelde zijne meeſte inkomſten onder de armen, waardoor een groote roem van hem uitging. Hij ſtichtte eerst een Klooſter in een weide bij *Doornick*, dat daarna in 1126 door Biſchop SIMON vermeerderd en voltrokken wierd, en onder den naam van de Abdije van St. *Nicolas des Prez* bekend is. De Kerk ingewijd zijnde, vertrok AILBERTUS met zijne beide broeders, voornemens zijnde tuſſchen *Rhyn* en *Maas* een onbebouwde plaats te zoeken, alwaar zij in eenzaamheid God zouden konnen dienen. Zij gingen *Maaſtricht* door, en AILBERTUS, alleen op God betrouwende, wilde geen bijſtand van zijne bloedverwanten, GERHARD Graaf van *Gelre*, GOSWINUS van *Heinsberg*, HENDRIK Graaf van *Krikenbach* en DIRK Graaf van *Clive* verzoeken. Eindelijk kwamen zij te *Rode* aan, welk Slot ADELBERTUS, Graaf van *Saphenberg*, toebehoorde; die, hoewel bejaard, bij zijne vrouw MATHILDIS een zoon, ADOLPH genoemd, be-

bekomen had (35). Aan denzelven ontdekte AILBERTUS zijn voornemen, die het goedkeurde en hem toeſtond zig aldaar neder te zetten; hem de uitgezogte plaats in eigendom ſchenkende. Dit gebeurde in 1104 (36); AILBERTUS bouwde een houten Capel en verrichtte daarin zijnen Godsdienst. De roep van zijne heiligheid lokte de ingezetenen van dat Land tot hem, en hij ontving van dezelve aanzienelijke giften, want alle zijne goederen had hij in zijn Vaderland aan de armen geſchonken; ook geneerde hij zig met het werk zijner handen. In 1106 vertrok WALGERUS naar *Jeruſalem*, en ſtierf aldaar; AILBERTUS liet zijnen broeder THYEMO te *Rode*, en bezogt zijne vrienden bij *Doornick*. Op verzoek van eene edele vrouw, bouwde hij in een half jaar de Kerk en 't Klooster *Elsbeek* in *Braband*, en keerde toen naar *Rode* te rug, alwaar de kerk in

(35) Een groot aantal nog in wezen zijnde Charters bevestigen de waarheid van dit verhaal.

(36) Anno dominicæ incarnationis, 1104. Regni autem Imperatoris Henrici hujus nominis quarti XLVII. Sedis vero Oberti Leodienſis Episcopi, XIII. Indictione XII ingreſſus eſt locum hunc Ailbertus Sacerdos. *Anal. Rod.*

in het volgend Jaar van ſteen gebouwd wierd. Kort daarop begaf zekere EMBRICO, dienstman van den Graaf van *Saphenberg*, met zijne vrouw en kinderen zig tot AILBERTUS, aan wien hij zijne goederen opdroeg, en die alle geestelijk wierden; het welk de aanvang van een dubbel Mannen- en Vrouwen-Klooster was. In 1108 wierd de Kerk door OBERTUS, Biſchop van *Luyck*, ingewijd. Eenig verſchil tusſchen AILBERTUS en EMBRICO ontſtaan zijnde, vertrok de eerſte in 1111, en ging naar *Frankryk*, alwaar hij in het bosch *Thieraſche* het Klooster *Clairfontaine* ſtichtte. Inmiddels was zijn broeder THYEMO den 3 Maij 1111 te *Rode* geſtorven, en aldaar begraven. AILBERTUS bleef te *Clairfontaine* tot in 't Jaar 1122, wanneer hij zig op reis begaf om zijne oude vrienden te bezoeken; hij ging tot ADOLF, Graaf van *Saphenberg*, en tot RETHERUS, Heer van *Dick* (*Dichid*), welken laatſten hij ſtervende aantrof, en in zijne uiterſte oogenblikken bijſtond. Van daar kwam hij te *Sechten*, alwaar hij ziek wierd, en den 19 September 1122 ſtierf, zijnde hij in een Capel aldaar begraven (37). Verdere bij-

zon-

(37) A. D. Incarnationis 1122., Indict. I., XIII. Kal. Octo-

zonderheden en wonderwerken, behooren hier niet.

§. 22. Dat GOSWYN van *Heinsberg* in die tijden leefde, was bekend; maar tot nu toe waren wij onwetende, dat hij een ſtamgenoot van de Graven van *Gelre* was, hoewel hunne bezittingen zeer na aan den anderen lagen. GOSWINUS van *Heinsberg* wordt in 1085. als Oom van GERHARD van *Wasſenberg* geſteld, gelijk men hier onder zien kan, en de Heer ERNST vermeent, dat hij Vader geweest is van GOSWYN van *Heinsberg*, in 1104 gemeld. Deeze laatſte en zijn broeder GERHARD waren getuigen van FREDERIÇK, Aartsbisſchop van *Keulen*, in 't Jaar 1117 (*x*). Hij en zijn Vrouw ODA hebben in 1140 de Kerk en 't Capittel van *Heinsberg* geſticht. Daar zijn zoon GOSWINUS ook *Valkenburg* bezat, is het niet onwaarſchijnelijk, dat GOSWINUS, die omtrent 1118 het Slot *Valkenburg* bouwde, en die als Heer van *Valkenburg* in 1123, 1132, 1134. voorkomt, dezelfde perſoon als GOSWYN van *Heinsberg* zij. Het

Octobris, feria ſecunda, luna quarta, concurrente quinta, nulla exiſtente Epacta. *Anal. Rad.*

(*x*) KREMER, *Acad. Beytr. T. III. p.* 31.

Het aanwezen van dat huis was niet van langen duur, want een Erfdochter, AGNES genoemd, in het midden der dertiende Eeuw, met HENDRIK uit het Geslacht der Graven van *Spanheim* trouwende, bragt niet alleen het Land, maar zelfs den Naam, aan haaren Gemaal over, en hier uit zyn voortgesproten de Heeren van *Heynsberg*, van *Leeuwenberg*, en de latere Graven van *Lost* of *Loon*. Begeert men hier van meer te weten, men kan zig voldoen in de nieuwe uitgave van *l'art de vérifier les dâtes*, alwaar men het eerste huis van *Heinsberg* vinden kan; en vervolgens bij den Heer KREMER, die een bijzonder werk daarover uitgegeven heeft (z).

§. 23. Dit stuk is ook van groot aanbelang voor de *Cleefsche* Geschiedenissen, die nog tegenwoordig onder de Zwaanen van ELIAS GRAJUS, gelijk de onze onder het Geldersch Monster, zugten. Men zegt, dat DIEDERICK of THEODERICUS, Graaf van *Cleve*, den kruistogt van 1096 bijgewoond, en de zijde van Keizer HENDRICK IV. tegen zijnen zoon in 1106 ge-

(z) *Geschichte der Herren von Heinsberg*, KREMER *l. c. Tom. I.*

gehouden heeft (*a*). Immers weet men zeker van hem, dat hij Momboir van ADOLF, Graaf van *den Berg*, toen een kind zijnde, was, en dat hij naamens denzelven, als Vice Voogd (*Vice Advocatus*) van de Kerk van *Werden*, aannam de gifte van *Dale*, die een Edel Heer, THURINGUS genoemd, aan die Kerk in 1098 deed (*b*). Zijn dood wordt op 1114 geſteld, en zijn broeder ARNOLD volgde hem op, van wien men narichten tot 1126 vindt. Indien men den *Analist van Kloosterrade* gelooft, vervallen alle Geſlacht-registers der Graven van *Cleve*, en van de daar uit geſtelde afſtamming der Graven van *Teisterbant*. Wij hebben reeds gezien, dat BALDERICUS, met ADELA getrouwd, in het begin der elfde Eeuw, bezitter van goederen in de *Cleefſche* ſtreeken was, en dat hij het Capittel van *Zufflick* ſtichtte (*c*). Wij twijfelden, of CONRADT volgens de algemeene ſtellinge zijn zoon was, dewijl nergens in ſchriften van dien tijd eenige melding van hem geſchiedt. BAL-

DE-

(*a*) TESSCHENM. *cum not. Dithmari*, *p.* 214. PLANCKERMAN, *Beſchr. van Cleve M. S.*

(*b*) KREMER, *l c. T. II. p.* 208.

(*c*) *I. Deel. p.* 103, 128, 143.

DERICUS ſtierf omtrent het Jaar 1020. Zijne Vrouw was te voren te *Keulen* in armoede overleden; hij zelf na den gepleegden moord van WICHMAN had zig om zekerheid te vinden bij zijnen vriend GERHARD, op het Slot *Hengibach*, moeten begeven; hij wierd meermalen voor den Keizer deswegens gedagvaard. Dit alles te zamen genomen, is het zeer mogelijk, dat zijne goederen of een gedeelte van dezelve wierden verbeurd verklaard, en door den Keizer aan een der twee Vlaamſche broeders, RUTGER, ter leen gegeeven, van wien de Graven van *Cleef* afſtamden. De Jaaren komen zeer wel overeen; dit moet tuſſchen 1015 en 1020 geſchied zijn, en in 1096 leefde Graaf DIEDERICK van *Cleef*, die zijn agter kleinzoon was. Misſchien zullen wij, indien lust en tijd ons niet ontbreeken, de Geſlacht-tafels der *Cleefſche* Graven onder handen neemen en verbeterd uitgeeven.

§. 24. Eene tegenwerping is mogelijk; de Schrijver of Analist van *Kloosterrade* kan men als gelijktijdig beſchouwen ten opzichte van AILBERTUS, en van de overige Heeren, die hij noemt; maar dan blijft evenwel het geen hij zegt van de Over-Grootvaders, de Vlaamſchen GERHARD en RUTGER, eene bloote overleve-

ring. Dit kunnen wij niet ontkennen; maar eene overlevering van gebeurtenisſen, die zoo kort geleden plaats hadden, is veel waarſchijnelijker, dan eene gisſing na zoo veele Eeuwen uitgevonden, en men kan ten minſten als zeker aanneemen, dat in 1150 men niets van de afſtamming der *Gelderſche* Graven uit het Huis van *Naſſau* wist. Daar OTTO volgens het gemeen gevoelen eerst in 1107, en dus omtrent 50 Jaaren te voren ſtierf, kon men toen zeer wel weten, wie hij was, en of hij geleefd had: maar van hem wordt geen woord gerept; integendeel GERHARD wordt in 1104 Graaf van *Gelre* genoemd. Was deeze uit den *Naſſauſchen* ſtam, die toen dien naam nog niet voerde, of uit de Heeren van *Lurenburg* geſprooten, zouden zijne voorouders van den boven Rhijn heen geleid zijn, en men had dezelve van de zeekusten niet doen opkomen. Hier mede zullen wij het gedeelte van onze naſpeuringen, dat het oude en onzekere der *Gelderſche* Hiſtorie bevat, beſluiten; en, konnen voor het vervolg, daar meer hulpmiddelen zig opdoen, met vaſtere ſchreeden vorderen. Wij onderwerpen gaarne ons gevoelen aan den beſcheiden lezer, daar wij ons vleien, de voorgenoomene taak zonder vooroordeel en onpartijdig behandeld te hebben.

§. 25.

§. 25. Eer wij egter tot de opvolging der Graven treeden, moeten wij melding maaken van eenen Graaf GERHARD, wiens Graafschap zig over *Rediuchem* en *Teisterband* uitstrekte, en onder wiens rechtsgebied in 1053 de goederen wel eer door MEINWERK, Bisschop van *Paderborn*, bezeten, lagen (*d*). Zonder van hem, dewijl hij GERHARD heet, een Graaf van *Gelre* te maaken, kan men egter niet ontveinzen, daar men zien zal, dat in 1108 GERHARD, Graaf van *Gelre*, eenige betrekking tot goederen in de *Veluwe* gelegen had, het niet onmogelijk te zijn, dat hij de Groot-vader of Vader van dien Gelderschen Graaf, en een zoon of kleinzoon van den Vlaamschen GERHARD was. Wij opperen zulks als eene bloote gissing. Het is niet te bepaalen, of een Graaf GERHARD, die nevens FRANCO *Coloniensis Præfectus*, en Graaf HERIMANNUS in 't Jaar 1074 getuige was, van ANNO, Aartsbisschop van *Keulen*, bij het overbrengen der overblijfzelen der Heilige EWALDEN, in de Kerk van St. CUNIBERTUS, een Graaf van *Gelre* was, (*e*) de-

(*d*) *Chartarb* p. 128.

(*e*) GELEN. *Farr. T. VII. Fol.* 262.

dewijl die naam ook bij de Graven van *Gulick*, zeer gewoon was.

Met meer zekerheid is ons bekend GERHARD, Graaf van *Wasſenberg*, die in het Jaar 1085 nevens zijn Oom, GOSWINUS van *Heinsberg*, door den Keizer gemagtigd wierd, zekeren LUIPO, die de Abdije van St. *Truyen* uit 's Keizers hand ontvangen had, met gewapender hand daar binnen te leiden, het welk hij den 26 Mai, ter uitvoer bragt (38). Buiten twijfel behoorde hij tot het Geſlacht van *Gelre*, alzoo dat Land dezelfde bezitters als *Wasſenberg* had, en het komt ons waarſchijnelijk voor, dat hij dezelfde perſoon was, dien wij als eerſten Graaf van *Gelre* kennen, dewijl zijn Oom toen nog leefde, het geen doet giſſen, dat hij nog in zijne bloeiende Jaaren was, en het niet te denken is, dat GERHARD, Graaf van *Gelre*, die ne-

(38) Ab Imperatore tandem obtinuit (Luipo), ut ſuſcepto dono Abbatiæ noſtræ de manu Imperatoris, per duos Comites ejus, in eam introduceretur, Gerhardum ſcilicet de Caſtello, quod dicitur Guasſenberg et Goswinum, avunculum ejus, de Caſtello quod vocatur Heinesberge — Intravit igitur VII. Kal. Junii in pompa magna militum — ad ann. 1085. *Chron. S. Trudonis, L. III. In Spicil.* D'ACHERY. *Tom. II. pag.* 667.

negen Jaaren daarna voor de eerſtemaal voorkomt, niet hij, maar zijn zoon, welke toen reeds den mannelijken ouderdom zou bereikt hebben, geweest is. Evenwel is niets ſtelligs daaromtrent te bepaalen.

GERHARD I.

§. 26. GERHARD is de eerſte Graaf van *Gelre*, die in egte beſcheiden voorkomt, zijnde hij in 1094 getuige van eenen brief, op naam van WILLEM Biſchop van *Utrecht* gegeven, en in 't Jaar 1064 gedagtekend. Wij hebben dien brief reeds uitvoerig behandeld, en denzelven op 1094 geplaatst (*f*). Dus moeten wij deezen GERHARD, den Eerſten, noemen. Hij was, gelijk wij boven zagen, een agterkleinzoon van GERHARD, die uit *Vlaanderen* verdreeven, door den Keizer, goederen bij *Waſſenberg* ter Leen (*in beneficium*) ontving; het welk tevens een oorzaak opgeeft, waarom hij onverſchillig Graaf van *Waſſenberg* en van *Gelre* genoemd wordt. GERHARD, Graaf van *Gelre*, nevens zijn broeder, HENDRIK, is getuige van IDA, Gra-

(*f*) *I. Deel, p. 209. ſqq.*

Gravin van *Boulongne*, Moeder van GODFRIED van *Bouillon*, wanneer zij binnen de Kerk van *St. Servaas* te *Maastricht* eenige goederen aan het Klooster *Affligem* in 't Jaar 1096 ſchonk (*g*).

Genoemd GERHARD, Graaf van *Waſſemberg*, is hij met Hertog MAGNUS en met de Graven OTTO van *Zutphen*, GERHARD van *Gulick*, ADOLPH van *den Berg*, en met eenige andere Bisſchoppen en Graven, te *Werden* tegenwoordig bij een Vonnis, dat Keizer HENDRIK in 1101 velde, waarbij *Prumisfeld*, na den dood van den Graaf BRUNO van *Hengibach* en van zijn Vrouw MATHILDE, HENDRIK Hertog van *Limburg* af, en de Abdije van *Prumen* toewijst (*h*). GERHARD, *de Gellere Comes*, is met GERHARD Graaf van *Gulich* en zijn broeder GERLACH, benevens eenige andere Heeren, getuige te *Keulen*, van Aartsbisſchop FREDERICK, bevestigende de gifte, welke MEGINHERUS van *Randenrode* van eenige

(*g*) MIRÆUS *don. piar. a. Gr. Oper. dipl. T. I. p.* 77. Het is wonderlijk, dat deeze brief in het Geldersch Charterboek ontbreekt.

(*h*) *Chart. Boek, p.* 155.

ge goederen te *Dorwilre*, aan de Kerk van *St. Marie ad gradus* in 1104 doet (*i*). GERHARDUS *Comes* is getuige van twee Brieven, door Keizer HENDRIK in 1107 aan Graaf OTTO van *Zutphen* gegeven (*k*). Het is waarſchijnelijk dat hij onze GERHARD was, dewijl wij met zekerheid weten, dat hij in dien tijd eenige betrekking, in de Nederquartieren van *Gelderland*, had. Jammer is het, dat een brief van 1108, betijteld *Gerhardus Comes de Gelre, Advocatus Eccleſiæ B. Mariæ*, dien ANT. MATTHEUS (*l*) in eene lijst van ſtukken bijbrengt, niet in zijn geheel bekend is: dezelve zou veel licht op den ſtaat der Landen konnen bijbrengen. Evenwel weten wij daaruit, dat GERHARD toen Kerkvoogd van het Capittel van *St. Marie* te *Utrecht* was, wiens goederen, gelijk nog, in de *Veluwe*, aanzienlijk waren, en dat hij toen, uit dien hoofde, eenig Rechtsgebied in die ſtreeken oefende. De Kerken hadden gaarne Voogden of Beſchermheeren in haare

(*i*) *Arch. S. Mar. ad gr. apud* GELEN. *Farr. T. I. Fol.* 123. KREMER *l. c. T. III. p.* 25.

(*k*) *Chart. Boek p.* 160 *en* 162.

(*l*) *Syll. Epist. p.* 235.

haare nabuurſchap, en Heeren zogten ijverig Voogdijen in den omtrek van haare Bezittingen te verwerven; alzoo kan men hier uit giſſen, dat GERHARD een of andere *Curtis* in de ſtreeken van *Veluwe* of *Teisterbant* moet bezeten hebben. Dit wordt volkomen bewezen, daar wij hier onder zien zullen, dat zijne dochter JOLANDA, getrouwd met BALDEWYN, Graaf van *Henegouwen*, aanzienlijke Erfgoederen, als *Dodenweerde* en *Dalen* in *Gelderland* en in *Aduallenſibus partibus* bezat, die haar tweede zoon GERHARD van haar erfde, welke GERHARD Stamvader der Graven van *Dalen* wierd. *Dodenweerd* is bekend, en *Dalen* ligt in Overyſſel. Wat door *Aduallenſibus partibus* verſtaan moet worden, weeten wij niet.

Aan GERHARD wordt ook, omtrent het Jaar 1108, de ſtichting van het Klooster *Bederen*, tuſſchen de *Weſer* en *Fulda*, toegeſchreven (*m*). Behalven het gezegde van PONTANUS is ons zulks nergens anders voorgekomen.

GERHARD, Graaf van *Gelre*, was getuige van FREDERIK, Aartsbisſchop van *Keulen*, toen die de Voogdije, (*Advocatia*) *Suadesdorp* en

(*m*) PONT. *p.* 97.

en *Rokendorp* aan de Kerk van St. *Severinus* in 1108 opdroeg (*n*). Hij is ook getuige te *Spire* van Keizer FREDERICK bij de Voorrechten in 1111 aan de Stad van *Spiers* gegeven (*o*). Hij ſchijnt geen deel genomen te hebben aan den opſtand tegen Keizer HENDRIK V. in 't Jaar 1114 hoewel zommigen van zijne vrienden onder de verbonden Vorſten behoorden, want zijn naam wordt niet gemeld (*p*). Het is zeer waarſchijnelijk, dat Graaf GERHARD, die met zijn zoon GERHARD getuige is van den bevestigings-brief door Keizer HENDRIK aan de Kerk van *Utrecht*, van de Bezitting van het Graafſchap *Vriesland* gegeven, onze GERHARD zij. THEODERICUS, Bisſchop van *Munſter*, die Erfheer der Stad *Zutphen* was, ſtaat mede tusſchen de getuigen. Deeze Brief is zonder datum, en MIERIS (*q*) plaatst denzelven tusſchen 1112 en 1116. Wij hebben gezien (39), dat Bisſchop THEODE-

(*n*) *Arch. van S. Severinus ap.* GELEN. *Farr. Tom. XI. Fol.* 553. *Ook cod. dipl.*

(*o*) *Chart. Boek p.* 164.

(*p*) *Chron. S. Panthaleonis, p.* 926.

(*q*) MIERIS, *Chart. Boek, Tom. I. p.* 83.

(39) *I. Deel p.* 234. De voorzaat van THEODERICUS,

BERICUS niet voor 1116 den zetel kan beklommen hebben; alzoo moet deeze brief tusſchen dien tijd en den 5 April 1118, toen Graaf GERHARD dood was, gegeven zijn. Het zou een zekeren rigtſnoer geven nopens den tijd dat THEODERICUS, Biſchop geworden is, ('t welk men niet weet,) indien men ſtellig verzekeren kon, dat deeze Graaf GERHARD de Graaf van *Gelre* was. Bepaalder zijn twee andere brieven, van 1117. Bij de eerſte, zijn GERHARD Graaf van *Gelre*, en zijn zoon HENDRICK getuigen, wanneer ARNOLD, Graaf van *Cleve*, tot Kerkvoogd, *Advocatus*, van de Kerk van *Siffik* verkozen wierd, (*r*) en bij den tweeden, zijn GERHARD, Graaf van *Waſſenberg*, en zijn zoon GERHARD, getuigen, toen FREDERICK, Aartsbiſchop van *Keulen*, eenige vrijheden aan de Kerk van *Dunwald* ſchonk (*s*). Deeze laatſte brief is gegeven onder de 11 *Indictie*,

CUS, te weten BURCHARD, Biſchop van *Munſter*, leefde nog den 1 July 1116, want mede ter zyner bede bevestigde Keizer HENDRICK V. de Vrijheden van 't Klooster *S. Maximin.* HONTHEIM *Hist. dipl. Trevir.* 1. *Tom. I. p.* 501.

(*r*) TESSCHENM. *l c. p.* 215.

(*s*) KREMER *l. c. Tom III. p.* 51.

dictie, dus na den 24 *September* 1117 volgens de Tijdrekening door de Aartbisschoppen van *Keulen*, aangenomen (40), dus leefde GERHARD toen nog; en daar zijn zoon, als Graaf den 5 *April* 1118 voorkomt, gelijk wij zien zullen, moet zijn dood tusschen die twee tijdperken voorgevallen zijn. Met zekerheid weet men niet, wie zijne Vrouw was, maar indien het gestelde door zommige Schrijvers, aangaande ALBERO, Bisschop van *Luyk*, met de waarheid overeenstemt, moet men daar voor de zuster van den Graaf van *Namen* aanneemen. Zijne kinderen zijn beter bekend, GERHARD die hem opvolgde, HENDRIK, JOLANDA, CUNEGONDE, door anderen JUTTE genoemd; waarbij eenigen ALBERO, Bisschop van *Luyk* voegen. Dezelve zullen wij nader verhandelen, na het gedaan onderzoek, of GERHARD van *Gelre*, en GERHARD van *Wassenberg* dezelfde persoon zij, en na dat wij het een en ander, aan-

(40) De *Indictie* van het jaar 1117 was de Xde, maar dewyl die met den 24 *September* haar aanvang neemt, en mét het jaartal voomitloopt, was de *Indictie* na dien dag de XIde; want te *Keulen* volgde men de Keizerlyke *Indictien*.

aangaande zijnen broeder HENDRIK zullen gezegd hebben.

§. 27. Uit al het gene, zoo van den Analist van *Kloosterrade*, als van elders voortgebragt is, ſchijnt ontwijfelbaar, dat *Waſſenberg* en *Gelre*, in dezelfde handen waren, en dat GERHARD, onverſchillig van beide die goederen genoemd wierd. Dit had meermalen plaats, zijn kleinzoon HENDRIK zelve, wordt dan eens Graaf van *Gelre*, en dan eens Graaf van *Zutphen* geſteld; en het zou geene moeite kosten, hier omtrent een aantal voorbeelden bij te brengen, daar de toenaamen nog alleen van de bezetene ſloten, ontleend wierden. Om dit nog nader te bevestigen, moet men het *Auctuarium Aquicilinum* vergelijken met BALDUIN *van Avesnes*; volgens den laatſten was BALDUIN, Graaf van *Henegouwen*, getrouwd met JOLANDE, dochter van den Graaf van *Gelre* (41), en volgens den eerſten, en het *Chronicon Ardrenſe* (42), met

(41) *Yolandim filiam Comitis Gelriæ Bald. d' Avesnes Chron. in Spicil.* ACHERII *Tom. III. p.* 289. *Col.* 2.

(42) Jolandim filiam Gerhardi Comitis de Waſſemberga. *Auct. Aquicilinum ad ann.* 1195. *p.* 255. *et Chron. Ardrenſe in ſpicil.* ACHERII *T. II. p.* 826.

met JOLANDE dochter van GERHARD Graaf van *Wasfenberg*; dus was de Vader van JOLANTE te gelijk Graaf van *Wasfenberg* en van *Gelre*. Dit wordt ontwijfelbaar, door het gezegde van GILBERTUS *van Mons*; BALDUIN Graaf van *Henegouwen*, zeer jong zijnde, is getrouwd met de zeer Edele JOLANDE, dochter van den Edelen en magtigen Graaf van *Gelre*; eene andere dochter van dien zelfden Graaf van *Gelre*, was getrouwd met HENDRIK, Hertog van *Limburg*, en door haar is het Slot *Wasfenberg*, als een gedeelte van haare Erfgoederen aan de Heeren van *Limburg* gekomen (43). Ons dunkt dit toereikende te zijn, te meer daar wij nog nader van *Wasfenberg* zullen moeten ſpreeken. Het is zeker, dat GERHARD II. zig altijd Graaf van *Gelre* noemt, dewijl *Wasfenberg* aan zijne zuster, het zij bij deeling, of op eenige, andere wijze, gekomen was.

§. 28.

(43) Balduinus Comes Hannonienſis valde juvenis Uxorem duxit nobiliſſimam Yolendam, nobilis et potentis cognitis de Gelra filiam; aliam vero ejusdem comitis de Ghelra filiam habuit uxorem Henricus dux de Limborch, ex cujus parte, ad ejus heredes, dominos de Limborch, pro parte ſuorum allodiorum, caſtrum Wasfenbergha proprie devenit. GILBERT. *Montenſ. Edit. Marg. de Chasteler* 1784 *p.* 38.

§. 28. Wij hebben reeds HENDRIK met zijn broeder GERHARD, Graaf van *Gelre* in 1096 als getuige van IDA, Gravin van *Boulogne*, leeren kennen; en misschien is hij ook Graaf HENDRICK, die in het zelfde Jaar 1096. getuige was van GODFRIED van *Bouillon*, Hertog van *Lotharingen*, zoon van die Gravin IDA, bij de gifte, die hij aan de Kerk van *St. Dagobert* te *Stenay*; doet (*t*). Het komt ons zeer waarschijnelijk voor, dat hij geweest is HENRICUS Graaf van *Casle*, Kerkvoogd van de Abdije van St. *Pantaleon* te *Keulen*, die voor die Kerk eene gifte van IRMGARD van *Zutphen* ontvangt en bevestigt. De brief zonder datum behoort tusschen 1082 en 1121; dus in dat tijdperk; en *Casle* kan zeer wel *Kesfel* zijn. Deeze brief staat in *Cod. Dipl.* Maar buiten twijfel, is hij die HENDRIK, Graaf van *Krikenbach* (*Kriekenbeek*); die in 1104 door den *Analist van Kloosterrade*, als agterkleinzoon van GERHARD uit *Vlaanderen* gesteld wordt: *Kriekenbeek* en *Kesfel*, waren beide bezittingen der Graven en Heeren van *Kesfel*, die in het Jaar 1297 (*u*), of volgens het ge-

(*t*) MIRÆUS *don. Belg. C.* 32. *Op. Dipl T. I. p.* 366.

(*u*) *Ant. Math. Syll. Epist. p.* 235.

geboekte bij PONTANUS (*v*), in 1340 door de Graven van *Gelre* zijn aangekogt, van HENDRIK Graaf van *Kesfel* (*w*). Dit doet ons gelooven, dat deeze HENDRIK, die als Graaf van *Krickenbeek*, hier gesteld wordt, dezelfde is, als HENDRIK, Graaf van *Kesfel*, die met den Aartsbisschop van *Keulen*, den Hertog van *Limburg*, HENDRICK Graaf van *Zutphen*, den Graaf van *Are*, en andere Heeren, tegen Keizer HENDRIK V. in 1114 opstonden, en van wien men vindt, dat hij in het Gevegt van *Andernoth*, onder de Paarden van zijn eigen Volk geraakt zijnde, dood getreden is; hij wierd in de *S. Peters* Kerk te *Keulen* begraven (*x*). Van denzelfden stammen zeker de Graven van *Kesfel* af. Wij vermaenen het niet ongepast te zullen zijn, dat wij hier kortelijk opgeeven, wat men van dezelven vindt.

HENDRIK, Graaf van *Kesfel*, die mogelijk een kleinzoon van den vorigen HENDRIK geweest zal zijn, is getuige van een brief van de Ab-

(*v*) PONT. *l. c. p.* 1008.

(*w*) *Lyst. der Arch. van Vilvorden p.* 533. alwaar egter de datum niet uitgedrukt staat.

(*x*) *Chron. St. Pantaleonis ap.* WURTWEIN, *Nov. subs. dipl. T. XIII. p.* 17.

Abdije *Gladbach* 1172. Ook van Keizer FREDERICK 1173 (*z*). Hij bezit den Wijngaard in *Sigenheim*, die hij in 1188 aan PHILIP, Aartsbisschop van *Keulen*, verkoopt (*a*). Hij is getuige van Graaf OTTO van *Gelre*, bij de Voorrechten aan *Zutphen* 1190 (*b*), en borge van denzelven aan den Hertog van *Brabant* 1196 (*c*). Insgelijks is hij getuige van ADOLF, Aartsbisschop van *Keulen*, bij de beleening van DIRK, Graaf van *Landsberg*, 1197 (*d*). Ook van 't Verdrag tusschen den Aartsbisschop van *Keulen* en den Abt van *Corvey* 1198 (*e*). Van Keizer OTTO 1198. 1200 (*f*). Van ADOLPH, Aartsbisschop van *Keulen*, bij de beleening van den Graaf van *Altena*, 1200 (*g*). Hij staat over het Verdrag tusschen *Brabant* en *Gelre*, 1203; tusschen *Keulen* en *Brabant*, 1203. 1208 (*h*). Het is niet te gelooven, dat hij de-

(*z*) KREMER *l. c. Tom. II. p.* 235. *Tom. III. p.* 49.
(*a*) GELEN. *Farr. Tom. XX.*
(*b*) *Chart. Boek p.* 250.
(*c*) *Ib. p.* 265.
(*d*) GELEN. *Farr. Tom. XXV.*
(*e*) *Ib. Tom. III.*
(*f*) *Ib. Tom. II.*
(*g*) KINL. *Munst. Beyt. T. II.*
(*h*) *Chart. Boek p.* 282. 285. 306.

dezelfde HENDRICK Graaf van *Kesfel* geweest is, die in 1218 getuige van ENGELBERT, Aartsbisschop van *Keulen*, bij eene gifte aan *Rommers-Kirchen* was (*i*); dewijl men zijn Levensdraad dan te ver zou uittrekken. Men kan eerder ſtellen, dat die HENDRIK, zijn zoon was; te meer daar wij eene Gravin van *Kesfel* ontmoeten, die in 1222 met BERTHOLD, Heer van *Buuren* in *Westphalen* trouwde, en aan wie Aartbisschop ENGELBERT, die haar bloedverwant, *consanguinea*, noemde, ter bruidschat, het Slot *Welschenbeek*, bij *Belike* gaf (*k*). Van elders, en uit een brief van het zelfde Jaar 1222 zien wij, dat zij Weduwe van den Graaf van *Kesfel* was, en dat de Aartsbisschop, de goederen die hij verkregen of gekogt had, van W. weleer Gravin van *Kesfel*, eer zij met den Edelen Heer *B. van Buuren* trouwde, aan denzelfden *van Buuren* ter leen geeft (*l*). Dewijl zij in dat Jaar hertrouwde, was zij te jong om Weduwe te konnen zijn van een Man, die reeds in 1172 voorkomt; zij was dus waarschijnelijk de Weduwe van den zoon. WILLEM Graaf van

(*i*) *Vita S. Engelberti p.* 70.
(*k*) *Ibid. p.* 128.
(*l*) GELEN. *Farr. Tom. XXX.*

van *Kesſel* naar alle gedagten, zoon van HENDRICK in 1218 gemeld, en van bovengemelte W. aan den Heer van *Buuren* bertrouwd, in getuige van Graaf OTTO van *Gelre* in 1244, van den Aartsbisſchop van *Keulen* 1251. Is tegenwoordig bij de ſtichting van *Grevendaal* 1255, en blijft voor Graaf OTTO, wegens het Huwelijk van zijn zoon, Borge, met DIRK van *Cleef* 1260 (*m*). Hij is dood in 1262, en het is onzeker of zijn zoon hem opvolgde, dewijl in laatere geſlacht-lijſten geſteld wordt, dat de volgende HENDRIK en zijne beide broeders, uit het Huis van *Limburg* waren, en zoons van GERHARD van *Limburg*, Heer van *Waſſenberg*, Graaf van *Spremont*, en van de Erfgravin van *Kesſel*, die een zuster was van boven gemelden WILLEM (*n*). Wij konnen bij gebrek van Beſcheiden niets daarover beſlisſen. HENDRIK Graaf van *Kesſel*, geeft iets aan 't Capittel van *Waſſenberg*, en het zelfde als Heer *Walraven* van *Limburg*, ook aan dat Kapittel, dien dag gaf, 1262. Hij was toen zeker jong en niet weerbaar, want zijn zegel is te Paard, houdende op zijn linkerhand een Vogel, en tusſchen de bee-

(*m*) *Charterb. p.* 452, 485, 501, 542.
(*n*) BUTKENS *Troph. de Br. T. I. p.* 326.

beenen loopt een Hond, daar om ſtaat *S. Henrici Comitis de Keſſele* (*nn*). In 1271 verkogt hij de Kerkvoogdije, Advocatia, van *Nuis* en het Hout-Graafſchap bij *Hoſtade*, aan den Aartsbisſchop van *Keulen*; zijne Broeders WALRAVE, Proost van *Munſter*, en WILLEM, geeven hierin hunne toeſtemming (*o*). Hij betuigt, dat het Slot *Bruck* (*Grevenbroeck*) een *Allodium* van de Kerk van *Keulen* is, 't welk hij van dezelve ter leen houdt, 1273 (*p*). In het Jaar 1274 gaf hij aan de Hospitaliers van St. *Jan van Jeruſalem* te *Mechelen*, Tolvrijheid te *Dobach* en te *Gulpen*. In dien brief geſchiedt melding van zijne Vrouw en van zijne Kinderen, die egter niet genoemd worden (*q*). Ook in 1277 zegelde hij met verſcheiden Heeren, het Verbond van *Westphalen* (*qq*). In 1281 was hij overleden. Men vindt dat in 1279 GODEFRIED Graaf van *Keſſel*, een brief gaf over den Tol, dien Graaf REINALD te *Keſſel* had (*r*). Meer weet men

(*nn*) *Arch. van Waſſenberg.*
(*o*) GELEN. *Farr. Tom. XX. Fol.* 153.
(*p*) *Ibid. Fol.* 156.
(*q*) *Arch. van de Commend. van Mechelen.*
(*qq*) KREMER *l. c. Tom III. p.* 150.
(*r*) PONT. *p.* 157.

men niets van hem, en hoe kan men zulks met het bovenſtaande en het volgende overeenbrengen, ten ware de naam verkeerd afgeſchreven mogt zijn. Het is onzeker, of WALRAVE, Graaf van *Keſſel*, Heer van *Kranendonk* en *Grevenbroek*, die in 1281 het Klooster *Grevenbroek* ſtichtte, HENDRIKS broeder of zoon was; misſchien is hij dezelfde, die in 1271 Proost van *Munſter* zijnde met zijnen broeder voorkomt.

Hij zal den Geestelijken ſtaat verlaten hebben, en getrouwd zijn, want met zijne Vrouw CATHARINA ſchonk hij in 1299 eenige goederen aan 't Klooster *Grevenbroek*. Hij ſtierf in 't Jaar 1305, en zijn lighaam rust in het Choor van 't geſtichte Klooster (*s*). Zijne Vrouw was CATHARINA, dochter van Heer HILDEGERUS van *Stesſen*, en zij ſtierf 10 *Kal. Maji*, zonder bijvoeging van Jaartal (*t*); en men zegt, dat het zijn zoon HENDRIK was, die het Graafſchap *Keſſel* aan Graaf REINALD verkogt (*u*). WILLEM van *Keſſel*, die in 1171 met zijnen broeder gemeld wordt, zal zeker dezelfde zijn, die

(*s*) *Arch. metr. Colon.* GELEN. *Farr. Tom. V. Fol.* 104.

(*t*) *Ibid.*

(*u*) BUTKENS *l. c.*

die als Ridder, in den ſlag van *Woeringen* 1288 ſneuvelde. Latere Geſlacht-Registers, laten van hem en van zijne Vrouw MECHTILD van *Geffen*, de Adelijke Familie van *Kesſel*, in het Overquartier bekend, en die nog in wezen is, afſtammen. Maar dit ter zijde geſteld, ook of MATTHEUS *van Kesſel*, Ridder, die door Graaf REINALD in 1338 met den Borcht en 't Huis van *Kesſel*, als een Borchleen, beleend wierd, tot het geſlacht der Heeren van *Kesſel* behoorde, als hier niet te pas komende, voorbijgaande, zullen wij alleen zeggen, dat het zegel van Graaf HENDRIK van *Kesſel*, aan boven gemelden brief van 1274 hangende, gevuld is door een gekroonden Leeuw, die niet op een Schild ſtaat, en dat het *contra-zegel*, is een Ridder te Paard, met een diergelijken Leeuw op het Schild; dus de Graven niet het zelfde Wapen, als de Adelijke Familie van *Kesſel* voerden, te weten *d'argent à cinq losanges de geules poſées en croix*.

Wij zijn buiten ſtaat meer van die Graven van *Kesſel* optegeeven, door dien ons de bewijzen ontbreeken, maar de giſſing, om dezelve van HENDRIK in 1114 geſneuveld, te doen afſtammen, is waarſchijnelijk, en het is zeer mogelijk, dat die HENDRIK dezelfde perſoon als

HENDRIK, Graaf van *Krikenbach*, broeder van GERHARD I. Graaf van *Gelre* is; immers de natuur der zaaken, geeft hier toe meer aanleiding, dan van dien HENDRIK, den Stamvader der Heeren van DEN BERG, zoo als anderen gedaan hebben, te maaken. Maar laat ons nu tot de kinderen van GERHARD I. te rug keeren.

§. 29. HENDRIK, hebben wij reeds in 1117 met zijn Vader, getuige bij de Kerkvoogdije *Sifflick* aangetroffen, en in het volgende Jaar, komt hij met zijnen broeder GERHARD voor, ter gelegenheid van de Kerkvoogdije van *Stralen*. Dit is alles wat men van hem weet. Wij hebben de bewijzen aangaande het Huwelijk van JOLANDA met BALDUIN van *Vlaanderen*, Graaf van *Bergen* of *Henegouwen*, reeds hier voren (*v*) moeten bijbrengen, en daaruit vernomen, dat zij de dochter van GERHARD, Graaf van *Gelre*, of *Wasfenberg* was. Men kan haar zeker de dochter van GERHARD I. ftel len, dewijl het anders met de Jaaren niet zou uitkomen. VREDIUS en anderen, noemen haar dochter van den Graaf van *Gelre*; en OUTREMAN voegt daarbij, „ of gelijk anderen hem hoe-

(*v*) §. 27. *not.* 41. 42. *en* 43.

noemen, Graaf van *Wasfenberg* (*w*). Haar Man ſtond nog onder de Voogdije van zijne Moeder IDA, en was nog ongetrouwd in 't Jaar 1103 (*x*); maar in 't Jaar 1107 wordt zij met haaren Man gemeld, als toeſtemming geevende, tot de gifte, die zekere Gravin EMISSE, aan de Kerk van *Valenſchyn* doet (44); dus het Huwelijk in dien tusſchentijd moet geſloten, maar geenzins voltrokken zijn; want BALDUIN was nog zeer jong, *valde juvenis*, volgens het getuigenis van GILBERTUS *Montenſis*, toen hij trouwde; hunne kinderen waren in 1133 bij zijnen dood nog minderjaarig en JOLANDA, die nog jong en ſchoon genoemd wordt, trouwde andermaal, en baarde nog kinderen; het is dus zeker, dat zij in de wieg, aan malkanderen ver-

(*w*) VREDIUS *Gen. Com. Flandr.* OUTREMAN *Hiſt. de Valenciennes, Vinchant ann. de Hainaut p.* 228.

(*x*) OUTREMAN *l. c. Preuves ad p.* 415.

(44) Ego Emiſa, quæ cognominor Comitiſa, Iſaac et Mathildis filia Faſtrec de Foſſato Conjux effecta — pro ſalute domini mei Kariſſimi Rogerii ſcilicet de Wonring thelonium tradidi in perpetuum S. Joanni Baptiſtæ de Caſtello Valentinianenſe — hoc annuente Balduino Montenſi Comite, cum uxore ſua Jolende Comitiſa — annuente pariter matre ſua Ida ſcilicet Comitiſa, 1107 Indict XV, OUTREMAN *l. c. Preuves ad fol.* 312.

verbonden wierden het geen men veelmaal in die tijden aantreft. Haar Man en zij gaven in 't Jaar 1114 de Wet, genoemd de *Vrede van Walenſchyn*, aan die Stad (z). BALDUIN ſtierf in 1133, bij haar verwekt hebbende twee zoons, BALDUIN IV. Graaf van *Henegouwen*, en GERHARD, benevens drie dochters; en JOLANDE regeerde toen het Graafſchap, als Voogdesſe van haare Minderjaarige Kinderen. Zij hertrouwde met GODFRIED van *Bouchain*, Castelein van *Valenchyn*, bij wien zij een zoon en en eene dochter bekwam. Haar tweede zoon GERHARD van *Henegouwen* wierd Heer van *Dodeweerd* en *Dalen*, welke goederen hij van zijne Moeder erfde (45). Deeze trouwde met

SO-

(z) OUTREMAN *l. c. p.* 119. GUISIUS *L. I. P. 6 Cap.* 20. VREDIUS *l. c. Probat. p.* 21.

(45) Balduinus autem Comes Hannonienſis de Yolende Uxore ſua filios habuit Balduinum primum et Gerardum ſecundum et filias duas. GILBERT. *Montens l. c. p.* 38. — Primus filius Balduinus Comitatum Hannonienſem obtinuit; junior autem filius Gerardus allodia in Aduallenſibus partibus, ex parte matris ſuæ Yolendis Comitiſſæ provenientia, ſcilicet Comitatum de Dodewerda et comitatum de Dala habuit, qui filium habuit comitem Henricum militem Probum. *Ibid p.* 40. Gerardus ſecundo genitus terram ex

parte

SOPHIA, zuster van de Graven OTTO en HENDRIK van *Ravensberg*, en zij Weduwe zijnde, geeft nevens haaren zoon HENDRIK in 1166 haare toeſtemming aan de gifte, die deeze haare broeders van 't goed *Vlarsheim*, aan de Abdije *Knechtſteden* doen (*a*). Deeze HENDRIK wierd na zijnen Vader Graaf van *Dalen*, en bezat aanzienlijke Goederen, zoo in Gelderland en Overysſel als elders, waar van de Lijst nog voorhanden is (*b*). Zijne Vrouwe heette REGENWICE, en van hem geſchiedt veel melding, in de Gelderſche Brieven van dien tijd. In 1207 was hij nog getuige nevens zijn zoon OTTO, van GERHARD Graaf van *Gelre*. Wij konnen ons niet verder hieromtrent uitlaten; maar zeker verdient dat Geſlacht nader onderzogt en gekend te worden, dat zijn voornaamſte zetel in Overysſel en te *Diepenheim* had.

Aan-

parte matris tenuit verſus Gelriam, videlicet Dodevert et Dala. BALD. *d'Avesnes l. c.*

Jolanda nupſit cuidam fideli ſuo viro Nobili Godefrido de Bouchain Caſtellano Valencenenſi — qui de ipſa Jolanda filium habuit Godefridum et filiam Bertam. GIL. *Montenſ. l. c. p.* 43.

(*a*) *Arch. van Knechtſteden.*

(*b*) KINTLINGER, *l. c. Tom. III. No.* 29.

Aangaande den naam van de tweede dochter is men het niet eens; uit het aangehaalde van GILBERTUS *Montenſis* was zij een zuster van JOLANDE, maar hij noemt haar niet. Zommige Geſlacht-lijsten ſtellen haar CUNEGONDE; maar buiten twijfel heette zij JUTTA. Zeker trouwde zij met een Hertog van *Limburg*, aan wien zij de goederen van *Waſſenberg* ten Huwelijk aanbragt; maar men verſchilt, of haar Man WALRAM *Paganus*, of HENDRIK was. DU CHESNE (*bb*), den dood en kinderen van WALRAM op 1140 meldende, zegt den naam van zijne Vrouw niet te weten, ook niet van de tweede Vrouw van Hertog HENDRIK III, zoon van WALRAM, die eerst geduurende het leven van zijnen vader, met LAURENTIA *van Elzas*, dochter van DIEDERICK Graaf van *Vlaanderen* trouwde, van dewelke hij, uit hoofde van bloedverwantſchap, kort daarna geſcheiden wierd, en zij beide hertrouwden. Maar van elders weet men, dat hij in 1136 trouwde met MATHILDE, dochter van ADOLF, Graaf van *Saphenberg*, Heer van *Rode*, die hem dat goed ten huwelijk bragt, 't welk naderhand *Roda*

(*bb*) DU CHESNE *Hist. de la Maiſon de Limburg. p. 59 en 60.*

Roda, ducis, 's Hertogenrade, Rolduc genoemd is. Zij ſtierf in 1145, en wierd te *Kloosterrade* begraven (*c*). Het ſchijnt dus onzeker, of LAURENTIA van *Vlaanderen* zijne eerſte of tweede Vrouw was; het eerſte is egter waarſchijnelijker, dewijl zij, van haar Man geſcheiden zijnde, eerst getrouwd is met IVAIN *van Gand*, Heer van *Alost*, en nadeshand met RAOUL, Graaf van *Vermandois*, die in 1152 ſtierf. Haar vierde man was HENDRIK *de Blinde*, Graaf van *Namen* en *Luxemburg*; en zij ſtierf 1170 (*d*). Hieruit en uit de overeenkomst der Jaaren, is het zeker, dat de dochter van GERHARD I. Graaf van *Gelre*, met WALRAM *Paganus*, en niet met HENDRIK, Hertog van *Limburg*, getrouwd zij, waarin GILBERTUS *Montenſis* zig vergist. Want WALRAM wordt reeds in 1106 gemeld, en ſtierf omtrent 1140. De *Analist van Kloosterrade*, 't is waar, meldt niet dat zij eene dochter van GERHARD van *Waſſenberg* of *Gelre* zij, maar hij toont aan, dat HENDRIK, Hertog van *Limburg*, zoon van JUTTA, in 1152 Heer van *Waſſenberg* was, dewijl hij melding maakende van

(*c*) *Anal. van Cloosterrade.*

(*d*) DU CHESNE *Hist. de Luxembourg p.* 38.

van eene gifte aan dat Klooster gedaan, van goederen te *Wasfenberg* gelegen, daarbij voegt, *traditio hujus terræ facta eſt ab Henrico illius Domino, noſtro autem Advocato.* Dewijl dan die Heerlijkheid, volgens GILBERTUS, aan de Hertogen van *Limburg* door een dochter van Graaf GERHARD van *Gelre* gekomen is, moet die dochter JUTTA de vrouwe van WALRAM *Paganus* zijn. Zeker was de vrouw van WALRAM, JUTTA genoemd, zij wierd Geestelijk te *Kloosterrade*, en ſtierf den 24 Junij 1151, zijnde in het midden der Kerk van dat Klooster begraven. Zij moet bejaard geweest zijn, dewijl in dat Jaar haare zoons en verſcheiden van haare kleinkinderen, hunne toeſtemming tot een gifte, die zij gedaan had, gaven (46).

Nog

(46) 1151 Jutta Ducisſa Walrami ducis de Limburch uxor et Heinrici ejusdem ducis filii mater, dedit Eccleſiæ (Rodenſi) proprietatem et dominium Eccleſiæ apud Lumusheim ſitæ, et induta regulari veſte eſt in conſortium fraternitatis noſtræ conſignata profeſſione. Sed in brevi tempore exempta corpore, ſepulta eſt in medio Eccleſiæ ante crucis altare. Octava Kalendas Julii obiit ſoror Jutta nobilis matrona. *Anal. van Cloosterr.* Vergelykt daar mede FOPPENS *Suppl. ad Miræum. Tom. IV. p.* 378, 381. *en* 227.

Nog zou men ALBERO, Bisschop van *Luick*, voor een zoon van GERHARD I. moeten stellen, indien waar was, het geen JOHANNES *Placencius* in het Leven der Bisschoppen van *Luik* zegt, en waarin BUCHELINUS toestemt, (47) dat hij een zoon van den Graaf van *Gelre* en van de zuster van den Graaf van *Namen* geweest is, dat hij in 1136 verkozen en 1150 gestorven zij. Indien deeze oorsprong waar mogt zijn, moet hij eerder zoon van GERHARD I. dan van GERHARD II. gesteld worden, dewijl zijne moeder uit het geslacht van *Namen* was, het geen alleen van de vrouw van GERHARD I. kan gegist worden, en dat hij in 1136 te jong van jaaren zou geweest zijn om de Bisschoppelijke Waardigheid te bekleeden, was hij een zoon van GERHARD II. Hij is in 1136 tot Bisschop verkoren, zijnde geestelijk te *Metz*, en hij stierf in 't Jaar 1145. Zijn opvolger was HENDRIK (*dd*). Egter CHAPEAUVILLE (48) zegt hem

(47) Albero ex Prosapia Namurcensi filius comitis Geldriæ armorum amantior, sub quo licentia crevit, obiit peste anno regiminis 15. BUCHELINUS *Germ Sacr. T. I p.* 29.

(*dd*) *Auct. Gemb. ap.* PISTOR *S. R. G. T. I. p.* 958. *en* 963.

(48) Albero quod esset de Prosapia Namurcensi. CHAPEAVILLE *Tom. II. p.* 78.

hem uit het geſlacht der Graven van *Namen* geſprooten.

GERHARD II.

§. 30. GERHARD II. wordt met zijn Vader GERHARD, Graaf van *Wasſenberg* in 1117, en wel na den 24 *September* gemeld, en een volgende brief, waarin de volgende omſtandigheden voorkomen, doen hem, als Graaf, als zoogenaamd regeerend Heer, *Non. Aprilis* of 5 *April* 1118 kennen. De Abt CUNO van *Siegberg*, wil een Veen bij zijn hof *Strala* bebouwen, en de Aartsbisſchop van *Keulen* ſchenkt aan dat Klooster, de *Novalia*, of de Tiendens der nieuw aangemaakte Landen, die hem toebehoorden; ook Graaf GERHARD en zijn broeder HENDRIK zienaf van de Voogdije, *Advocatia*, over dat veen, die zij bezaten, ten behoeve van die Kerk, en verzoeken den Aartsbisſchop, dit te bevestigen, ten einde hunne Erfgenamen in het vervolg, zig daar tegen niet zouden kunnen verzetten (48). Daar die voogdije over Vee-

(48) Ne quid heredes in posterum ſuper hoc reclamare vel aliquid juris ſibi uſurpare preſumſerint. KREMER *l. c. Tom. III. p.* 31. en daar uit in ons *Cod. Dipl.*

Veenen bij *Stralen* ging, zijn beide deeze broeders ontegenſprekelijk Graven van *Gelre*, en zeker is deeze GERHARD onderſcheiden van GERHARD, die in 1117 met zijnen zoon voorkomt, dewijl hij hier met zijn broeder HENDRIK gemeld wordt, die ook een zoon van den ouden GERHARD in 1117 was. Dus is GERHARD I. dood en door zijn zoon GERHARD II. opgevolgd. Was het nog de Vader, zou van de toeſtemming der beide zoons GERHARD en HENDRIK gewaagd worden, gelijk hier van den Broeder HENDRIK melding geſchiedt; daar valt niets tegen te zeggen.

Deeze zelfde Graaf GERHARD ſtichtte in dat Jaar 1118, den 30 September, een Kerk op zijn Erfgoed, *allodium*, *Waſſenberg*, en beſchonk dezelve met aanzienlijke goederen, voor zijner ziele zaligheid, en voor die van zijnen vader en van zijne voorouders, aan zig en aan de Heeren van *Waſſenberg*, wie die ook zijn mogten, de Voogdije, *Advocatia*, over de Kerk, voorbehoudende (49). Had hij eene Vrouw of Kinde-

(49) Pro animæ meæ et patris mei aliorumque prædecesſorum meorum remedio. — Ipſius vero Eccleſiæ prædiorum Advocaturam mihi et ei quisquis heres fuerit caſtelli et allodii in *Waſſenberg* retinui *Charterb. p.* 167.

deren gehad, zou zeker derzelver toeſtemming alhier blijken, dewijl die volgens de wetten en 't gebruik, bij het vervreemden van erfgoederen noodzaaklijk waren (*e*). Dit wordt nog meer bevestigd, door de uitdrukking in dien brief, aangaande de Voogdije voorkomende, welke doet zien, dat hij geen kinders had, en dat hij onzeker was, aan wien zijne goederen komen zouden. Misſchien ziet dat op eene te maakene deeling, waar bij zijne zuster JUTTHA, aan den Hertog van *Limburg* getrouwd, *Wasſenberg* afgeſtaan zou worden. Daar in die tijden, gewoonlijk diergelijke Stichtingen voor de rust van iemands ziel, niet lang na zijnen dood gemaakt wierden, is het waarſchijnelijk, dat GERHARDS Vader te voren geſtorven zij. Hij moet nog jong van jaaren geweest zijn, daar hij geen Zegel had, en Bisſchop OTBERTUS van *Luyk* verzogt wierd, voor hem te zegelen, en den brief met zijnen ban te bevestigen.

Of hij die Graaf GERHARD is, die bij de gifte aan de *S. Michaëlis* Kerk te *Antwerpen*, ge-

(*e*) S. v. D. BORCH. *tot Verwolde Diſſ. Antiq. Jurid. p.* 34—42. *en* BONDAM *l. c. p.* 335. *in not. zonder dat verdere bewijzen nodig zijn.*

getuige van Keizer HENDRIK V. in 't Jaar 1119 was, blijft onzeker (*f*).

Maar zeker komt hij, in die hoedanigheid voor, bij eene gifte van denzelfden Keizer in 't Jaar 1123, aan de *S. Lebuinus* Kerk te *Deventer* (*g*). Ook bij den afſtand, die GODEBALDUS, Biſchop van *Utrecht*, van de Veenen bij *Amerongen*, *Doorn* en *Coten*, aan den Proost en 't Capittel ten Dom, omtrent het Jaar 1127. doet (*gg*). Na dien tijd en wel op Kersmis 1129 (volgens onze tijdrekening 1128) is hij afwezend zijnde, door HERMAN van *Calvelage* bij Koning LOTHARIUS, die zig toen te *Worms* bevond, van kwaade voornemens beſchuldigd, en heeft Vrijgeleide, om zig te zuiveren, ontvangen. Naderhand op *Maria Reiniging* 1 *Febr.* 1129, heeft hij zig zonder eenige voorwaarden te *Keulen*, in 's Konings magt overgegeven, en hebben zijne Verwanten duizend mark, voor zijne loslating en voor de Koninglijke Genade te zullen betaalen, beloofd (50). Hij ſchijnt de zijde van den toen in

(*f*) *Charterb. p.* 169.

(*g*) *Ib. p.* 171.

(*gg*) *Ib. p.* 173.

(50) Rex Liuderus Natale Domini Wormatiæ celebravit,

in *Italien* verkozen Roomsch Koning CONRADT III. gehouden, en daarin den Aartsbisschop van *Keulen* bijgestaan te hebben, die zig zedert twee Jaaren tegen den Koning verzet had, en ook gedwongen wierd, in Mai daaraan volgende, zig met denzelven te verzoenen. Graaf GERHARD moet werklijk losgelaten, en met den Keizer bevreedigd, zelfs in zijn gevolg geweest zijn, want 8 *Id. Mart.* 8 Mart. 1129, is hij zijn getuige bij de gegevene Rechten aan de Stad *Duisburg* (*h*), en wordt aldaar genoemd *Comes Gerhardus longus de Gelre.*

§. 31. Reeds te voren (*i*) hebben wij gebruik gemaakt van eenen brief tusschen 1127 en 1131 gegeven, waarin hij met zijne Vrouw ERMEGARD, en zijnen zoon HENDRIK, de Capel te *Elleкum* aan de Kerk van *Zutphen* gaf, en toen gemeld, dat in een Authentiek Affchrift hij

vit, ubi Gerhardus de Gelre absens accusatus ab Hermanno de Calvelage, male in parte regis sensisse, inducias se expurgandi accepit 1129. *Anal. Saxo. Ap. Eccard. S. R. G. T. I. p.* 662. Ibi (Coloniæ in purificatione Virginis 1129.) prædictus Gerardus absque ulla conditione, se in poreſtatem regis tradit, mille marcas pro ejus libertatione et Gratia regis impetranda, sui spondent. *Ibid*

(*h*) TESCHEM. *l. c. Cod. Dipl. No.* 3.

(*i*) *I. Deel p.* 240.

hij alleen *Principalis Comes Gherardus*, zonder bijvoeging van *Gelre* genoemd wordt, het geen egter geene de minſte zwaarigheid veroorzaakt, en hij zeker de voorgemelte GERHARD is, die door zijnen zoon HENDRIK, zoo in het Graafſchap *Gelre*, als in dat van *Zutphen*, wierd opgevolgd. Thans moeten wij nog onderzoeken, wat het woord *Principalis* beduidt, dat de Heer BONDAM (*k*) als eene ongewoone uitdrukking beſchouwt, en die hij tracht uittelegggen als een blijk „ dat hij geen Graaf van *Zutphen*, maar „ alleen en voornaamlijk over *Gelre* was, en „ dat dus zijne Vrouw alleen de Wettige Re„ gentesſe dier Stad is geweest." Wij befluiten daaruit juist het tegendeel, en vermeenen, dat de uitdrukking *Principalis*, een bezitter van verſcheidene Graaffchappen, een *furſtenmäsſeger*, een gefurſtete Graaf, aanduidt, en dat daarom geen naam der Graaffchap achter zijnen Doopnaam ſtaat, dewijl niet hij, maar ANDREAS, Biſchop van *Utrecht*, die den brief vervaardigde, en denzelven bezegelde, van Graaf GERHARD, in den derden perſoon ſprak, en hem den titel *Principalis Comes* gaf; misſchien om niet te beſliſſen, of hij die gifte,

(*k*) *Charterb. p. 176. not. a.*

gifte, als Graaf van deeze of geene ſtreek, deed. Meer voorbeelden zijn hier van bekend; HERMAN van *Winceburg* wordt *Principalis Comes Thuringiæ et Marchio Misnenſis* genoemd (*l*). In een Brief van 1160, door PHILIP, Biſchop van *Osnabrug*, gegeven, ſtaan tuſſchen de getuigen gemeld, PRINCIPES *Comes Otto*, *Comes Henricus et eorum Miniſtrales* NOBILES *Hermannus de Lippe*, *Wilhelmus de Holte*, *Cono de Thetholte*, *etc.* (*m*). Die Graven OTTO en HENDRIK waren Graven van *Ravensberg*, die aldaar *Principes*, Vorſten, en in een bijzondere Claſſe onderſcheiden van de *Nobiles* of Edele Heeren, geſteld worden. Zoo ras een Graaf, van de gehoorzaamheid aan den Hertog, ontheven was, wierd hij een gefurſtete Graaf genoemd (*n*); ook droeg wel eer dien naam, een Graaf, die zijn *viril* ſtem op den Rijksdag gaf, dat is die voor zijn hoofd ſtemde. De bezitters van Graaffchappen wierden zomtijds Vorst, Furst,

(*l*) *Ann. Boſov. ap.* ECCARD *S. R. G. Tom. I. p.* 1059.

(*m*) MÖSER. *Osnabr. Geſch. T II Cod Dipl. No.* 58. *p.* 73.

(*n*) LUDEWIG *Erlaut. der Guld. Bulle Tom. I. p.* 44.

Furst, genoemd, en naderhand hebben verſcheiden Graven, den titel van gefurſtete Graven verkreegen of aangenomen, als *Henneberg*, *Vlaanderen*, *Montbeliard*, ook *Gelre* in 1317. Die Graven zijn eigenlijk het geen men *Furſtenmäsſig* noemt, zommige door heerkomen, andere door Keizerlijke gunst. Dit had ook plaats, wanneer een Graaf, meer dan een Graafſchap bezat, (*o*). Wij vermeenen, dat dit laatſte, hier het geval was; waar ook bij komen kan, dat de Graven van *Zutphen*, het hooge Rechtsgebied, *Advocatia ducis* bezaten (*p*) en dat GERHARD uit dien hoofde, een Vorſtelijke Graaf, *Principalis Comes*, betiteld wierd.

§. 32. GERHARDS II. dood wordt algemeen op 1131 geſteld (*q*), het welk met het geen men van hem weet overeenſtemt, want in 1129 hebben wij hem bij den Keizer gezien, en in 1134, was zijne Vrouw niet alleen Weduwe, maar hertrouwd. Zijn Grafplaats wordt verſcheidenlijk opgegeven te *Zutphen* of te *Wasſenberg*. Ook ſtemmen de Schrijvers geenzins overeen, wie zijne Vrouw was (*r*).

Al-

(*o*) SCHEIDEMANTEL *Repertorium Tom. II. p.* 133.
(*p*) *I. Deel p.* 231.
(*q*) PONT. *p.* 101. *Chron. Tiel p* 130 *enz*
(*r*) PONT. *p.* 101.

Algemeen egter wordt hij geſteld, met HEYLWIG of HEDWIG, dochter van FLORIS *den Dikken*, Graaf van *Holland*, getrouwd te zijn geweest (*s*). Alle later gemaakte Geſlachtlijsten ſtellen dit Huwelijk al 1118 voltrokken, en noemen hem, de eene Graaf van *Gelre*, en de anderen Graaf van *Waſſenberg*. Deeze HEDWIG wordt door zommigen als jong geſtorven, en door anderen als getrouwd, opgegeven (51). De *Egmondſche* Jaarboeken ſtellen haar maagd (*t*). Daar haar Vader, Graaf FLORIS niet voor 1084 kan gebooren zijn, moet HEDWIG in 1118 nog zeer Jong, en niet huwbaar geweest zijn, te meer, indien men aanneemt, dat hij eerst in 1113 met PETRONELLA trouwde (*u*), het geen ons evenwel, wat laat voorkomt. Deeze verſchillende gevoelens, kan men evenwel overeenbrengen, met te ſtellen, dat het huwelijk tusſchen GERHARD en HED-

(*s*) Florentinus —— genuit —— nec non Hadwicham Comitiſſam Gelrenſem. JOH. *a Leyd. Lib.* 16. *C. I.*

(51) Hadwigem de Gelria, quam in flore ætatis extinctam Harlemi in templo ſepultam volunt, alii nuptam dicunt. KLUIT *Hiſt. Crit. T. I. p.* 54. *in not.*

(*t*) *Ann. Egmond. C.* 18. *p.* 19.

(*u*) KLUIT *l. c. p.* 67. *not.* 100.

HEDWIG wel gesloten, maar niet voltrokken wierd, en dat zij dus in den eigenlijken zin, maagd stierf, en te *Haarlem* begraven is; dat hij in 't Jaar 1118, bij het stichten van *Wasenberg*, nog niet getrouwd was, dewijl hij anders zijne Vrouw, of als levendig, of als dood, zou gemeld hebben; dat HEDWIG geene kinderen gebaard heeft, en de volgende Graven van *Gelre*, van haar niet afstammen; dat hij kort daarop met ERMEGARD van *Zutphen* moet getrouwd zijn, bij dewelke hij reeds tusschen 1127 en 1131 een zoon HENDRIK, verwekt had. Dus blijft het aanwezen van deeze HEDWIG, en haar huwelijk, een zaak van gering aanbelang. Zeker weeten wij, GERHARDS Huwelijk met ERMEGARD, Erfvrouw van *Zutphen;* en dat zij 1134 na haar mans dood, met CONRAD, Graaf van *Luxemburg*, hertrouwd was (52). *De M. S. gen.* van W. VAN BERCHEM,

(52) *I. Deel p.* 240. *sqq.* Wij moeten by deeze gelegenheid, eene vergissing van den beroemden HONTHEIM opmerken. In de noot *a* op een brief van deezen CONRAD Graaf van *Luxemburgh*, waar bij hij in 't Jaar 1135 de Rechten van de Kerk van *S. Maximin* bepaalt, welkers Advocatie, hij na dood van zijnen Vader bezat, zegt hij; dat CONRAD getrouwd was met GISELBERTA, doch-

CHEM, noemt haar ook ERMGARDIS, maar ſtelt haar dochter van FLORIS Graaf van *Holland*, waarin hij zig vergist.

§. 33. Behalven bovengemelden HENDRIK zijn ons geene andere kinderen van GERHARD bekend, dan alleen eene dochter, getrouwd met HENDRIK, Graaf van *Oldenburg* (53), zoon van ELIMA'R II, en van ELICA van *Cappenberg*; hij ſtierf in 't Jaar 1168, twee Zoons, HENDRIK, en GERHARD, en eene dochter, met WEDEKINUS van *Stumpenhauſen* getrouwd, nalatende. Zij wordt in latere Geſlacht-regiſters SALOME genoemd. Naderhand heeft men van deeze SALOME, een dochter van Graaf GER-

dochter van GERHARD III. Hertog van *Lotharingen*, en dat hij kinderloos in in 't Jaar 1136 ſtierf; bij kent dus ERMGARD niet, en is het Huwelijk met GISELBERTA waar, kan zij alleen de eerſte vrouw geweest zijn. HONTHEIM *Hist. Dipl. Trev. Tom. I. p.* 527.

(53) Moritur Henricus frater Chriſtiani (Comitis Oldenburgenſis.) Hic uxorem duxerat ſororem Henrici Comitis de Gelre, ex qua genuit Henricum et Gerardum poſtea Clericum, et filiam, quam duxit Widekinus de Stumpenhauſen filius Cereonis, et ſolus Oto Bremenſi Eccleſiæ præpoſitus, de filiis Elemari remanſit, qui factus eſt tutor pupillorum. *Albert. Stad. ap.* SCHILTER *p.* 257. en vergelijkt VAN HALEN *Oldenb. Geſch. Tom. I. Tab. gen. II.*

GERHARD de III. gemaakt, en haar uitgetrouwd met HENDRIK *den Bogener*, Graaf van *Oldenburg*, die in 1136 tegen de *Stedingers* ſneuvelde. Maar de *Oldenburgſche* geſchiedenisſen bewijzen het tegendeel. Wij konnen niet ſtil zwijgend voorbijgaan, het geen nog aangaande een Huwelijks verbintenis, in het *Geldersch* Huis gevonden wordt, te weten die van GERTRUID, dochter van den Graaf van *Zutphen* en *Gelre*, met den Roomsch Koning CONRAD III. (54) Zij wordt door andere Geſchied-Schrijvers, eene dochter van GEBHARD of BERENGER, Graaf van *Sultzbach*, geſteld, en OTTO, Biſchop van *Freiſingen*, die zo naa aan het *Swabisch* Huis vermaagſchapt was, noemt haar wel, maar meldt niet, uit welk Geſlacht zij geſproten was. Uit dit Huwelijk zijn twee zoons, verwekt, HENDRIK (*v*) in 1145 gebooren, die als Kind in

(54) Keizer Cort to Swaven de nam Gerdrudis des Greven dochter van Sutvelde und Gelren, de telde öm twey ſone, de eyne het Frederick; dem wart vorgeven; he hadde Hertogen Hendriks dochter des Lauwen. BOTHONIS *Chron. Brunsw. Pict. ap.* LEIBNITZ *S. R. Brüns. p.* 341. Aldaar wordt ook haar dood op 't Jaar 1157 geſteld, en dat zij te *Eberack*, een klooster in 't Bisdom *Wurtzburg* begraven wierd. *lb. p.* 344.

(*v*) *Chron. S. Pantal. p.* 932.

in 1147 tot Roomsch Koning verkoren wierd, en in 1150 ſtierf; en FREDERIK, die in 1150 nog zeer jong was, waarſchijnelijk in de wieg lag, (*w*) en die naderhand met RICHENSA dochter van Hertog HENDRIK *den Leeuw* trouwde. Geen ander gezag hebben wij hier voor, dan de aangehaalde Chronijk, door LEIBNITZ uitgegeven; kan men daarop ſtaat maaken, dan moet men nog een Huwelijk der *Gelderſche* Vorſtinnen, te weten, dat van BERTHA, zuſter van gemelde GEERTRUID, met den *Conſtantinopolitaanſchen* Keizer EMANUEL COMNENUS in 1143 (*x*) aanneemen. Zij wordt nogthans in gelijktijdige ſchriften (55) dochter

(*w*) OTTO FREIS. *L. I. C.* 43 *en* 62. *et Idem Chron. L. VII. C.* 27.

(*x*) *Ibid. p. C.* 23 *en* 24.

(55) Eorum (Emanuelis Imp. Conſtantinopolitani et Conradi Imp.) uxores ſorores erant, filiæ Berengarii ſenioris Comitis de Sulcepach, magni et egregii principis et in Regno Teutonicorum potentiſſimi. WILH. TYRIUS *de Bell. Sacro L. XVI. C* 23. Tunc Conſtantinopoli Manuel imperabat, habens uxorem Teutonicam, ſororem ſcilicet uxoris Regis Conradi natam de Sulzbach, filiam nobiliſſimi Comitis in terra Bavarorum. GODEFRIDUS *Viterb. P. XVII. p.* 350. WILLEM Aartsbisſchop van *Tyr*, en GODEFRIDUS van *Viterbe* waren tydgenooten en ſchree-

ter geſteld van BERENGER, Graaf van *Sultzbach*, en zuster van CONRADS Gemalinne; haar naam BERTHA wierd in die van IRENE veranderd, en zij ſtierf in 1158, alleen twee dochters nalatende; GEERTRUID wordt door haar Man in brieven van 1144 en 1145. als zijne Gemalinne genoemd (z); was het zeker, dat GEERTRUID en BERTHA, uit het Huis van *Gelre* waren, moesten zij wegens de jaaren, dochters van GERHARD II. en van ERMEGARD zijn, daar BERTHA in 1143 aan EMANUEL, die in den bloei zijner jaaren was, tot Vrouw gegeven wierd, en daar GEERTRUIDS zoons in 1150., nog in de wieg lagen. HENDRIK dus zwager van den Koning zijnde, kan men begrijpen, dat men hem zoo veel aan 't Hof als getuige in Keizerlijke brieven aantreft. Evenwel is niet te ontkennen, dat men van zoo luisterrijke verbintenisſen, geen den minſten zweem in onze geſchiedenisſen aantreft; en hier bij gevoegd de boven aangehaalde ſchriften van WILLEM, Aartsbisſchop van *Tyr*, en van GODEFRIED

ſchreeven omtrent het jaar 1180. TOLNER *Hist. Palat. C. II. p.* 65, noemt den Vader dier Keizerinnen, GEBHARD.

(z) WURDWEIN *Nov. Subs. Dipl. T. IX. p.* 247. *Charth. p.* 192.

FRIED van *Viterbe*, wordt de zaak meer dan twijfelachtig. Zommige Schrijvers ſtellen nog, dat ARNOLD, Aartsbisſchop van *Keulen*, uit het Geſlacht van *Gelre* was, (*a*) maar zulks is onwaar, want ARNOLD I. omtrent 1137 verkoren, en in 1148 afgezet, wordt door eenigen geſteld, zoon van THEODERICUS, Graaf van *Cleef*, en door anderen, broeder van ADOLF, Graaf van *Altena*, en van BRUNO, Aartsbisſchop van *Keulen*, zijn voorzaat. Maar een brief door hem, aan het Capittel van *St. Marie ad Gradus* in 1147 gegeven, bewijst dat hij uit het Geſlacht van *Randenrode* was, broeder van HARTPERNUS, van ALBERTUS, en van THEOBALD, Proost van *S. Severyn*, dat hij te voren getrouwd was geweest, en een zoon GOSWINUS had (56). ARNOLDUS II. in 1150 verkoren, en 1156 geſtorven, was een Graaf van *Wied*; (*b*) het

(*a*) PONT. *p.* 106.

(56) Filius noſter Goswinus de Randenrode ad terram ſanctam peregrinus, Eccleſiæ S. Mariæ ad Gradus, per manus noſtras et patrui ſui Hartperni de Randerode, fratris noſtri, Predium in Dorwilre vendidit, cujus partem frater avi ſui Megenerus bonæ memoriæ jam Eccleſiæ dedit. *Arch. S. Mariæ ad Gradus by* GEL. *Farr. Tom. I Fol.* 125. Vergelykt *Arch S. Severini. Ibid Tom. XXX. Fol.* 23.

(*b*) MÖRKENS *Con. Chron. Col. p.* 104.

het geen nog bevestigd wordt, door den ſtichtings-brief van een Capel 1151. waarin hij ſpreekt van zijnen Broeder BURCHARDUS *de Wiete*, en van zijne zusters HADEWIG, Abdisſe van *Eſſen*, en ECKA, Abdisſe van *Vilich* (*c*), dus zijn geene der beide *Arnolden*, uit het huis van *Gelre*.

§. 34. Bij vergelijking van ons werk, met dat van anderen, zal men dadelijk bevinden, dat wij wederom merkelijk van de gewoone ſtelling afwijken, door alhier twee *Gerhards* aan te nemen, daar alle Schrijvers maar eenen GERHARD, die zederd zijns Vaders OTTO's dood in 1107 tot zijnen dood in 1131 geregeerd heeft, kennen. Wat dien OTTO aangaat, hebben wij in het breede wederlegd, en hier boven bewezen, dat GERHARD, Graaf van *Gelre*, in 1117 twee zoons, GERHARD en HENDRIK had, dat de laatſte GERHARD in 1118 Graaf van *Gelre* was, en dat 'er dus noodzakelijk twee van dien naam zig moeten opgevolgd hebben. Wij zullen hier nog eenige bewijzen bijvoegen, om de zaak in een helder daglicht te ſtellen, en alle twijfeling weg te neemen. GERHARD I. wordt reeds in 1094 gemeld, en hij had in 1117 een

(*c*) GELEN. *Farr. Tom. XXX. Fol.* 18.

een volwasſen zoon, dus kan hij dien zoon niet verwekt hebben bij HEYLWIG van *Holland*, noch bij ERMEGARD, van *Zutphen*, die eerst na 1118 getrouwd zijn, of men moet hem drie vrouwen geven, en GERHARD en HENDRIK bij de eerſte verwekt, Kinderloos doen ſterven, het geen uit het bovengeſtelde niet waar kan zijn; want GERHARD de II. Graaf zijnde komt in 1118 met zijn broeder HENDRIK voor. In 1107 had GERHARD I. reeds eene dochter met den Graaf van *Henegouwen*, hoewel zeer jong, getrouwd, dus moet zij uit een vroeger huwelijk, en eigene zuster zijn van GERHARD II, en van HENDRIK, ook van JUTTE, Hertogin van *Limburg*; die kleinkinderen nalatende in 1151 ſtierf. ERMENGARDE moet na 1131 met COENRADT, Graaf van *Luxemburg*, trouwende, nog niet bejaard geweest zijn, dewijl niet te denken is, dat CONRADT de laatſte van zijn Geſlacht, en na wiens dood, de Goederen aan zijnen vollen Neef HENDRIK, Graaf van *Namen*, zoon van zijns Vaders Zuster, vervielen, eene Vrouw zou genomen hebben, bij wie hij geen hoop had, Kinderen te verwekken. In een brief van 1129 heeft GERHARD, Graaf van *Gelre*, den bijnaam van den langen, *longus*; dit teeken van onderſcheid moet noodzaaklijk be-

betrekking hebben, op eenen anderen GERHARD, Graaf van *Gelre*, die voor hem leefde, om beide niet te zamen te vermengen. Geen andere GERHARD is bekend, ten ware men hier Vader en Zoon wil ſtellen. In eene M. S. Geſlacht-lijst, in het einde der zestiende Eeuw gemaakt, en onder ons berustende, maar die in veele opzichten gebrekkig is, worden beide *Gerharden* onderſcheiden; GERHARD I. zoon van OTTO van *Nasſau*, en van ADELHEID van *Pont*, getrouwd met HEDWIG van *Holland*, en die Vader wordt geſteld van GERHARD II, Graaf van *Gelre*, van HENDRIK, Graaf van *Zutphen*, en van JOLENTE, Gravin van *Henegouwen*. Dit bewijs, wij bekennen het, is zwak, maar het toont ten minſten aan, dat ons gevoelen, in allen opzichten niet geheel nieuw en ongehoord is; de Chronijk van *Thiel*, door den Heer VAN LEEUWEN uitgegeven, bevestigt onze ſtelling (57); die zegt, dat Graaf OTTO in 't Jaar 1207 ſtierf, die broeder was

(57) Anno domini 1207 obiit Otto Comes Gelriæ frater Gerhardi dudum Comitis et hujus nominis quartus Gerardus ejus filius Comitatum accepit. *Chron. Thiel. p.* 178. volgens de verandering door den Heer BONDAM *Chartterboek p.* 303 *N. a.*

was van GERHARD, weleer Graaf, en dat zijn zoon GERHARD de vierde van dien naam, hem opvolgde.

Maar hoe kan hij de *vierde* zijn, daar hij op zijn best de *derde* was, indien men zelfs GERHARD, oudſten zoon van HENDRIK en Broeder van OTTO, tuſschen de Graven ſtelt. Dit heeft de Heer BONDAM zoeken optelosſen (*d*) door te veronderſtellen, dat GERHARD in den brief op 1064 gedagtekend, voorkomende, een zoon van WICHARD was, gelijk wij boven zagen; 't welk vervalt, door dien brief op 1094 te brengen; dus kan het niet anders zijn, of men moet tuſschen 1094 en 1131 twee GERHARDS aannemen, gelijk wij gedaan hebben. De zaak komt ons duidelijk en bewezen voor, en alle omſtandigheden loopen te zamen, om het als een volſtrekte waarheid te erkennen.

§. 35. Het is noodzakelijk, eene zwarigheid die zig nog opdoet, eer wij verder gaan, op te losſen. Dezelve wordt gevonden in den ſtigtingsbrief van het Klooster *Schiffenburg*, digt bij *Marburg* in *Hesſenland* gelegen, thans aan de Duitſche Orde toebehoorende, door GUDE-

NUS

(*d*) *Chart. Boek Voorreden, en p.* 304.

NUS uitgegeven, MEGENERUS, Aartsbisschop van *Trier*, getuigde in 1129, dat CLEMENTIA eene edele Gravin van *Glysberg*, *Schiffenburg*, en goederen te *Cunradesrode*, door de hand van haaren Man, GERHARD Graaf van *Gelre*, daartoe opdroeg (1). Is het waar, dat GERHARD met deeze CLEMENTIA getrouwd was, dan vervalt al het gene wij aangaande ERMEGARD gesteld hebben, want beide overleefden hem, dus men zig met geen eerste en tweede huwelijk behelpen kan. Wij konnen niet ontveinzen, zulks ons in den eersten opslag, zeer verlegen te hebben gemaakt, dewijl eene goede uitlegging ondoenlijk scheen. Wel is waar, dat LANITS, die deezen brief het eerst in eene deductie van 't Duitsche Huis No. 60. heeft uitgegeven, *Helern* schreef; maar deeze oplosing voldeed ons niet volkomen.

Eg-

(1) Ego Megenerus Trevirensium Archiepiscopus —— qualiter Clementia Comitissa nobilis de Glisberc montem in silva que dicitur Wirecherwalt, Skephenburc vocatum et terram per manum Gerhardi mariti sui Comitis de Gelern —— libere contra dedit — addidit quoque duos mansos arabilis terre in villa que dicitur Cunradesrode 1129, Indict VII. Epacta XXVIII. *Gudenus Cod. Dipl. Mogunt Tom. III. p.* 1045.

Egter heeft de vergelijking van dien brief, met eenen anderen bij HONTHEIM te vinden, ons overtuigd, dat hier noodzaakelijk een ſchrijffout moet zijn, want aldaar verklaart dezelfde Aartsbisſchop, dat Gravin CLEMENTIA, met toeſtemming van haren zoon Graaf WILLEM, en van haar dochter IRMENSINDIS, de evengenoemde plaatzen *Schiffingburg* en *Cunradesrod* aan *St. Peter* ſchonk. De brief is insgelyks in 't Jaar 1129 gedagtekend (11); dus zeker hier van denzelfden perſoon, van dezelfde goederen en van dezelfde daad, geſproken wordt. In deezen laatſten brief geſchiedt geene melding van haaren Man Graaf GERHARD van *Gelre*, gelijk in den eerſten niet van de toeſtemming van haare kinderen blijkt: dit doet ons vermoeden, dat de woorden *per manum Gerardi mariti ſui Comitis de Gelern* verkeerd afgeſchreven zijn, en dat in plaats van *mariti* men *mundiburni*

(11) Meigenerus Trevirorum Archiepiscopus — quod domina Clementia venerabilis Comitiſſa, conſenſu filii ſui Comitis Wilhelmi et filia Irmaſindis locum Schiffenburg — cum duobus manſis in Cunradesrod — S. Petro traditione dedit. XV. Kal. Julii A. D. J. 1129. ordinationis autem mee II. HONTHEIM *Hist. Trev. Dipl. Tom. I. p.* 515.

burni leezen moet; ſtaande dat woord vermoedelijk in het oorſpronkelijke afgekort: CLEMENTIA hiet alleen Gravin van *Glysberg*, zoo wel in deezen brief, als in twee volgende van 1139, en 1141; dus was zij geen Gravin van *Gelre*, welken titel zij anders ook gevoerd zou hebben. Volgens den brief bij HONTHEIM, ſchijnt zij Weduwe te zijn, dewijl van geene toeſtemming van haaren Man wordt gewaagd, maar alleen van haare Kinderen, en haaren zoon WILLEM, Graaf, *Comes*, genoemd wordt, dus waarſchijnelijk zijn vader dood was.

Deeze Graaf WILLEM moet ook voor zijn Moeder geſtorven zijn, want in den bevestigings-brief van deeze ſtichting, door ALBERO Aartsbisſchop van *Trier*, in 't Jaar, 1139, wordt hij niet gemeld (5), en bij een naderen brief van Gravin CLEMENTIA in 1141, ſtichtte zij de Kerk van *Schiffenberg*, en ſchonk aan dezelve verſcheiden goederen, bij toeſtemming van haare kleinzoons OTTO en WILLEM; dus de

(5) Albero D. G. Treverorum Archiepiscopus — qualiter Comitiſſa Clemencia de Glibergh montem in ſilva que dicitur Wiſechirwalt, Sefphenberch vocatum etc. A. D. J. 1139. Indict. II. Epacta XIX. Kal. Julii, Anno Epiſcopatus VIII. GUDENUS *l. c.*

de Vader, die zeker Graaf WILLEM, was, niet meer leefde (oo).

Zoo veel men van de Graven van *Glysberg* of *Gleiberg* weet, ſtamden die af, van FREDERICK, derden zoon van SIEGFRIED, Heer van *Luremburg*, en behoorden dus tot het Huis van *Naſſau*. Een erfdochter bragt *Gleiberg* en *Merenberg* in het midden der veertiende Eeuw, ten Huwelijk aan JOHAN I. Graaf van *Naſſau*, van de *Walramſche* linie, wiens nakomelingen dezelve nog bezitten.

Het zij dan, dat het woord *Gelern* of het woord *mariti* verkeerd afgeſchreven zij, deeze brief, kan de boven aangehaalde bewijzen, wegens het Huwelijk van GERHARD II. Graaf van *Gelre* met ERMEGARD Erfvrouw van *Zutphen*, niet omverwerpen. Immers hun zoon HENDRIK, erfde die beide Graafſchappen en nergens vindt men eene Gravin CLEMENTIA van *Glysberg*, die HENDRIKS Moeder zou moeten geweest zijn. ERMEGARD hertrouwde met den Graaf van *Luxemburg*, en GERHARD kan

(oo) Ego Clementia Comitiſſa de Glyzberg cum meis nepotibus Ottone quam Wilhelmo, conſenſu et donatione ipſorum — in allodio meo Schyfenberg eccleſiam conſtrui. R. D. J. 1141. Indict. III. GUDENUS *l. c.*

kan geen twee Weduwen nagelaten hebben, want CLEMENTIA leefde nog in 1139 en 1141, gelijk wij boven zagen. Graaf WILLEM, zoon, OTTO en WILLEM, kleinzoons van CLEMENTIA, zijn in onze Jaarboeken en Charters onbekend. Was het Huwelijk met GERHARD waar, moeten die of zijn zoon en kleinzoon geweest zijn, of uit een eerſte Huwelijk zijn geſproten? ſtelt men het laatſte, dan moet HENDRIK uit het tweede Huwelijk van CLEMENTIA met GERHARD geboren zijn; en waarom geſchiedt dan, in beide gevallen, geen melding van hem, in alle die brieven, dewijl hij zoo wel van zijne Moeder, als Graaf WILLEM en IRMESINDE, en als de kleinzoons OTTO en WILLEM, erven moest? De tegenwerping dat die goederen van vaders kant aangekomen zijn, baat hier niets, want dezelve behoorden haar, en waren haar *allodium*, volgens den inhoud van den brief. Zulks nader te bevestigen is overtollig, want HENDRIK was zeker de zoon van ERMEGARD.

Dit alles te zamen genomen, doet ons beſluiten, den brief bij GUDENUS ter zijde te ſtellen; te meer, daar aan het hoofd der getuigen, ſtaat *Comes Gerardus de Clerivas*, zeker dezelfde, die in den brief *Gerardus Comes de Gelern*

genoemd wordt; ook dewijl in de uitgave van *Lanitz Helern* in plaats van *Gelern* ſtaat. Door deeze tegenſtrijdigheden, is een gebrek in 't afſchrijven ontwijfelbaar, en het ſchijnt dus onnoodig, ons hier langer mede optehouden.

HENDRICK.

§. 36. HENDRICK zoon van GERHARD II, en van ERMGARD, Erfvrouw van *Zutphen*, wordt als dusdanig in een brief met zijne Ouders tusſchen 1127 en en 1131 gemeld, en nog nader met zijne Moeder, en met zijnen Stiefvader in 't Jaar 1134 (*e*). Hij erfde van zijnen Vader, het Graafſchap *Gelre*, en van zijne Moeder, de Heerlijkheid *Zutphen*, met alle de goederen die daartoe behoorden, en dus zijn die twee Landen vereenigd, of in ééne hand gekomen. Veel vroeger dan het Jaar 1120 kan hij niet gebooren zijn, en het eerſte daar men hem in brieven aantreft, is den 9 April 1138, dat hij te *Keulen* getuige is bij de terug gave, die Keizer CONRADT van het Graafſchap *Oostergo*, aan de *Utrechtſche* Kerk deed (*f*); aldaar wordt

(*e*) *I. Deel. p.* 240, 242.
(*f*) *Charterb. p.* 186.

wordt hij HEINRICUS *Comes de Sutphfenne* genoemd, en het is de eenigſte brief, waarin hij als zoodanig voorkomt, want de brief van 1145, alwaar HENDRICK, Graaf van *Gelre*, en HENDRICK, Graaf van *Zutphen*, te zamen ſtaan, is reeds door ons als onegt verworpen (*g*). HENDRICK, Graaf van *Gelre*, was te *Keulen* getuige van eenige Rechten, die Keizer CONRADT in 1141 aan de Abdije van *Brauweiler* gunde (58); ook in 1145 te *Elten*, van de bevestiging der Privilegien der Abdije *St. Guislain*, en te *Utrecht*, van de Giften aan den Abt van *St. Remigius*. Op den 18 October van dat zelfde Jaar, is hij door den Keizer tot Ordelwijzer benoemd, over de bevestiging der Graafſchappen *Oostergo* en *Westergo*, aan de Kerk van *Utrecht*. — Te *Aken* is hij getuige van den Keizer, bij de Privilegien, die hij den 30 Dec. 1145 aan de Kerk van *Kameryk* geeft; ook te *Nymegen* den 17 October 1147 van

(*g*) *I. Deel p.* 245.

(58) *Charterb. p.* 288. alwaar door BONDAM zijn overgeſlagen, *Comes Henricus de Lympurg*, *Comes Arnoldus de Clivia*, *et Comes Adolfus de Monte*, die tuſſchen *Albertus dux Saxoniæ et Henricus Comes de Gelra*, ſtaan. KREMER, *l. c. T. III. p.* 181.

van de Rechten aan de Abdijen *Werden* (*h*). Men vindt hem insgelijks getuige van ARNOLD, Aartsbisschop van *Keulen*, bij de Gifte, die hij van het Slot *Drachenfeltz*, aan den Proost van *Bonn*, in 't Jaar 1149 doet (*i*). Van GODFRIED, Hertog van *Lotharingen*, bij eene gifte aan de Kerk van *Tongerlo*, en staat aldaar, na LODEWYK, Graaf van *Loon*, en na ARNOLD, Graaf van *Arschot*; deeze brief wordt door MIRÆUS op 1150, en door BONDAM vroeger gesteld (*k*). In dien tijd vinden wij HENDRIK, diep verwikkeld in de verschillen over de verkiezing van een Bisschop van *Utrecht*, alwaar hij met zijne vrienden de overhand behield, en HERMAN *van Hoern* in dien zetel plaatste (*l*). Hij was ook den 17 Maij 1151 te *Nymegen* getuige van den Keizer, bij de vereeniging der Monniken te *Hastiers*, aan 't Klooster *Vaussors* (*m*).

§. 37. Hier voren §. 26. hebben wij het aanwe-

(*b*) *Charterb. p.* 189, 190, 191. 197, 201.

(*i*) KINDLINGER. *Munst. Beytr. Tom. III. No.* 14.

(*k*) MIRÆUS *l. c Tom. I. p.* 536. *Charterb. p.* 196.

(*l*) *Mag. Chron. Belg. p.* 189. BEKA *auctius ap.* MATTH. *Analect. T. III p* 98.

(*m*) *Charterb. p.* 202.

wezen van eenen brief gemeld, in den welken Graaf GERHARD I. in 1108. *Advocatus* van de kerk van *St. Marie* te *Utrecht* genoemd wordt; de egtheid hiervan, wordt nog zekerder, daar wij zijn kleinzoon HENDRIK insgelijks Voogd, *Advocatus*, van die Kerk in 't Jaar 1156 aantreffen, en dat hij uit dien hoofde, haar zaak over de nieuwe Tiendens, of *Novalia*, tegen *Engbert van Amſtel* voorſtond (*n*); dus ſchijnt die voogdije erflijk in handen der Gelderſche Graven te zijn. Op den 3 Junij 1157 is Graaf HENDRIK getuige van Keizer FREDERICK, bij de bevestiging der Privilegien aan de Kerk van *Antwerpen*. Mede op zijn verzoek vergunt Keizer FREDERICK in 1165, om door de *Noda* eene waterleiding te graven, en hij is te *Aken* getuige van den Brief door dien Keizer den 29 Dec. 1165 aan de Abdije van *Bona Spe* gegeven (*o*). Het volgend Jaar 1166, is hij getuige van OTTO, Graaf van *Ravensberg*, toen die zijn Erfgoed *Flarsheim* aan de Abdije van *Knechtſteden* opdroeg (*p*). Hij bemiddelt mede het verdrag tusſchen de Graven van *Holland*

(*n*) *Ibid. p.* 205.
(*o*) *Ib. p.* 207, 209, 211.
(*p*) KINDLINGER *l. c. Tom. II No.* 202.

land en *Vlaanderen*, over *Zeeland* bewester Sghelde, den 27 Febr. 116$\frac{7}{8}$, maar zijn doopnaam ſtaat niet uitgedrukt; omtrent het Jaar 1170 beſlist hij als Ordelwijzer, met gevolg van Edelen en dienstluiden, het verſchil tuſſchen den Biſſchop van *Utrecht*, en den Graaf van *Holland*, over de vrije Leenmannen van 't Sticht, egter ook zonder bepaaling van zijn doopnaam (*q*). Hij is in 1171 getuige van PHILIP, Aartsbisſchop van *Keulen*, bij de ſtichting, die DIEDERICK van *Gladbach* doet, van olije voor de Lampen in het Choor van den Dom te *Keulen* (*r*). Met zijn zoon GERHARD is hij getuige, dat ADELHEID, Gravin van *Cleve*, bij toeſtemming van haaren zoon THEODERICUS, iets aan de Kerk van *Cleve* geeft, met een uitkeering aan de zuſters van *Bedbur*, 't welk door PHILIP, Aartsbisſchop van *Keulen*, bekragtigd wordt. De oorſpronkelijke brief is zonder *datum*; maar PHILIP in 1167 Aartsbisſchop geworden zijnde, en THEODERICUS, Graaf van *Cleve*, Man van ADELHEID, in 1172 overleden, moet deeze brief na dat jaar

(*q*) *Charterb. p* 512, 216.

(*r*) *Arch. Metrop. Col. ap.* GELEN. *Farr. Tom XX. fol.* 88. *Achter in Cod. Dipl.*

jaar geplaatst worden, alzoo van hem geen melding geſchiedt (*s*). Insgelijks met zyn zoon GERHARD is hij getuige in het Jaar 1172, dat GODEFRIDUS, Biſschop van *Utrecht*, bij afſtand van HENDRICK van *Kuyck*, de *Advocatia* der goederen van de Kerk van *St. Johan* te *Utrecht*, omtrent *Balgoij* gelegen, aan den Proost van die Kerk opdroeg (*t*). HENDRICK, Graaf van *Gelre*, is getuige van PHILIP, Aartsbiſschop van *Keulen*, toen WILLEM van *Hamersbach*, zijn Erfgoed aan die Kerk ſchonk (*u*). Hij bezegelt met zijn zoon GERHARD, die ook Graaf genoemd wordt, *Gerardus Comes filius Domini Henrici Comitis de Ghelre*, de vrydom van de Bede te *Rhynwyk*, aan die van *Utrecht* 1177 (*v*). Voor de ziele zaligheid van zijne Ouders en van zijne Vrouw AGNES, die toen onlangs geſtorven was, had hij weleer 30 Ponden aan de Abdije van *Oostbroek* beloofd, maar in 1179, met toeſtemming van zijnen zoon GERHARD, die daar in bewilligde, dewijl het voor de ziel van zijne moe-

(*s*) *Arch. van Bedbur M. S.*
(*t*) *Charterb p.* 219.
(*u*) GELEN. *Farr. Tom. XX. Fol.* 81. *en Cod. Dipl.*
(*v*) *Charterb. p.* 225.

moeder AGNES is, geeft hij een waerd in den *Yſſel*, bij *Spankeren* gelegen, aan het Klooſter van *St. Laurens* te *Oostbroek*. Hij noemt zig aan het Hoofd van dien brief *Ego Henricus divina gratia legitimus hæres Sutphanienſis Oppidi*, zonder bijvoeging van Graaf of van *Gelre*; het welk aanmerkelijk is, en vermoedelijk voortkomt, dat die waerd eene bezitting der *Zutphenſche* Graven was. In het *vidimus* van dien brief, door HENDRIK, Biſchop van *Utrecht*, in 't Jaar 1262 gegeven, wordt hij genoemd *Dominus Henricus Comes Zutphanienſis*. Den geheelen brief zal men in *Cod. Dipl.* vinden. HENDRIK, Graaf van *Gelre*, met zijn zoon GERHARD, zijn getuigen van PHILIP, Aartsbiſchop van *Keulen*, bij de bevestiging der gifte van 't goed *Inchindorp* aan de Kerk van *St. Cunibertus* te *Keulen* in 't Jaar 1181; hij ſtaat aldaar de eerſte van allen, zelfs voor den Hertog van *Limburg* (*w*). De laatſte melding geſchiedt van hem den 27 Maij 1182, dat hij te *Mentz* getuige is, bij de vernieuwing der Privilegien van *Spiers*,

(*w*) *Arch. St. Cuniberti ap.* GELEN. *Farr. Tom. XXV. fol.* 2. *en achter in Cod. Dipl.*

Spiers, door Keizer FREDERICK (*x*); en daar zijn zoon den 10 October 1182 als Graaf voorkomt, moet hij in dien tusschentijd gestorven zijn.

§. 38 Uit alle brieven, waar van wij gebruik gemaakt hebben, ontvangt men de zekerheid, dat HENDRIK veel langer, dan men voorheen vaststelde, leefde. Want men vermeende, dat hij 1162, of immers 1164, gestorven zij (*z*). Hier bij komt nog, dat hij in een brief, in 't Jaar 1200, door THEODERICUS, Bisschop van *Utrecht*, gegeven, mede opgeteld wordt, onder het getal der genen, die tijdens Bisschop BALDUIN, dus tusschen 1178 en 1196, met de andere Markgenooten van *Dotinchem*, een gedeelte der Mark aldaar, tot het stichten van 't Klooster *Bethlehem* gaven (*a*). Dus leefde hij na 1178, en volgens het bovengestelde, is hij tusschen den 27 Maij en 10 October 1182 overleden; en te *Cloostercamp* begraven. Twee brieven schijnen egter dat gevoelen tegen te spreken, de eene van het Jaar 1169, waar bij de *Advocatia* der Kerk van *Keulen*, door den Aarts-

(*x*) *Charterb. p.* 238.
(*z*) PONT. *p.* 109.
(*a*) *Charterb. p* 269

Aartsbisschop PHILIP aan GERHARD van *Epsendorp*, ter leen wordt opgedragen, en alwaar OTTO, en niet HENDRIK, Graaf van *Gelre*, tusschen de getuigen staat (*b*). De Heer BONDAM heeft dezelve op de jaaren 1182 of 1183 verplaatst, en de redenen daar van in 't breede opgegeven. Egter een afschrift van denzelfden brief, uit de Archiven der Stad *Keulen* getrokken (*c*), is gelijkluidende met dien, door BROSIUS en LUNIG uitgegeven, waaruit de Heer BONDAM, denzelven gehaald heeft: Aldaar staat ook OTTO als getuige, en de *datum* op 't Jaar 1169. Waarschijnelijk is een van beiden een feil des Afschrijvers, en het zal niet mogelijk zijn, zulks te onderzoeken, dewijl wij zeer twijfelen, dat het oorspronkelijke nog in wezen zij. Egter eene tegenwerping uit een gebrekkig afschrift voordvloeijende, kan de vorige bewijzen niet omverwerpen. De tweede brief is die van Maij 1182, waarbij FREDERICK de Burgt te *Nymegen*, met 300 Mark uit den Tol aldaar, aan OTTO Graaf van *Gelre*, ter Leen uitgeeft. Wij vergenoegen ons den Lezer te verwijzen tot de bondige redenen, door den

(*b*) *Ibid. p.* 243.
(*c*) GELEN. *Farr. Tom. XX. Fol.* 261.

den Heer BONDAM (*d*) bijgebragt, die dezen brief verdagt doet voorkomen; en waar bij wij nog alleen voegen willen, dat in 1182 geen WENCESLAUS Hertog van *Bohemen* was: want in 1140 beklom WLADISLAW den Troon, als Koning, die 1174 ſtierf, en door zijnen zoon FREDERICK opgevolgd wierd, die tot 1189 regeerde. Onderwijlen had de Keizer na doode van WLADISLAW in 1174 een SOBIESLAW, tot Regent en Hertog van *Bohemen* aangeſteld, die in 1178 verjaagd wierd. Geen WENCESLAUS vindt men tusſchen de Koningen (niet Hertogen) van *Bohemen*, voor 1216, dat WENCESLAUS bijgenoemd *Ottokar*, door zijnen Vader tot medehelper aangeſteld wierd, hem in 1230 opvolgde, en 1253 ſtierf. Alle de bijgevoegde getuigen, konnen onmogelijk, ooit te zamen geleefd hebben; dus waardeere men den brief en de oordeelkunde van BERCHEMIUS, die denzelven het eerst bekend maakte.

§. 39. Insgelijks verſchilt men, over den naam van HENDRIKS Gemalin; zommigen ſtellen SEINARA of MARIA, dochter van GODFRIED van *Bouillon*, Koning van *Jeruſalem*, die hem een groot gedeelte van de *Veluwe* tot een

(*d*) *Charterb. p. 237: Not. d.*

een bruidſchat aanbragt. Men noemt haar ook RICHARDIS (*e*). Anderen ſtellen, SEINARDIS, dochter van HENDRIK, Hertog van *Brabant* (*f*), welke Hertog ook elders GODEFRIDUS II. genoemd wordt (*g*). Met zekerheid weten wij, uit den boven aangehaalden brief van 1179, dat zij AGNES heette, en dat zij toen overleden was; maar bij gebrek van bewijzen, kan men alleen giſſen, tot welk geſlacht zij behoorde. De wijze hoe de *Veluwe* aan Gelderland gehegt wierd, is ons tot nu verborgen gebleven; was het waar, dat HENDRIK die van zijn vrouw ontvangen had, dat alleen verondersteld kan worden, dewijl zijn zoon GERHARD 'zig in 1177 Graaf noemde, zou men haar afſtamming uit het Huis van *Lotharingen* of *Brabant* konnen veronderſtellen; maar zeker hadden de Graven van *Gelre*, in het begin van die Eeuw reeds betrekking tot de *Veluwe* en tot de goederen van St. *Marie*. Ons komt veel waarſchijnelijker voor, dat AGNES uit het geſlacht der Graven van *Arnſtein* ge-

(*e*) PONT. *p.* 109. *Vit. S. Engelberti p.* 294. ANQUILIUS *cum not.* SCRIVERII.

(*f*) BERCHEM *Geneal. M. S.*

(*g*) BIZZE *Hist. Gelr. M. S. p.* 35.

geſprooten, een dochter van Graaf LODEWYK en van Gravin UDILHILDIS was, en zuster van den jongen Graaf LODEWYK, die met zijn Vrouw GUDA in 't Jaar 1142 het Klooster *Arnſtein* in het Aarts-ſticht *Trier* ſtichtten, en daar toe hunne erfgoederen gaven. Het leven van dezen laatſten is door een gelijktijdige pen geſchreven, en in 't Jaar 1606 door BROUWERUS uitgegeven. Aldaar vindt men, dat deeze Graaf LODEWYK zeven zusters had; twee aan Hongaarſche Heeren getrouwd; de derde aan den Paltzgraaf van *Thuynen* (*Tubingen*); de vierde (IRMGARD) aan den Graaf van *Naſſau*, moeder der Graven van RUPERT en ARNOLD; de vijfde aan den Graaf van *Loyſe* (*Loſs*), moeder van Graaf BOPPO; de zesde aan den Heer van *Iſenburg*; en de zevende aan den Graaf van *Zutphen* (58*).

Daar

(58*) Duæ ipſarum inclitis junctae ſunt Baronibus Hungariæ, non minus ſolemniter, quam nobiliter deſponſatæ. Tertia Palatini Comitis transiit in amplexus de *Thuynen*, quam ipſi Comiti frater ejus apud Sanctum Goarem honorifice præſentavit, ipſeque cum ducentis eam militibus et apparatu plurimo ambitioſe recepit. Quarta Naſſauwen deſponſata, Rupertum genuit et Arnoldum, Demudim filiam — Quinta fuit deſponſata Comiti de *Loyſe*, mater Comitis Bopponis. — Sexta Iſenburgenſem proſapiam ge-

Daar deeze Graaf van *Arnſtein* den VIII Kal. Nov. (25 October) 1185 ſtierf, en hij in 1142 reeds getrouwd was, kan zijne jongſte zuster onmogelijk met eenen anderen Graaf van *Zutphen*, dan met HENDRIK getrouwd zijn, die zoo wel dat Graafſchap, als dat van *Gelre* bezat. IRMGARD erfvrouw van *Zutphen*, vrouw van Graaf GERHARD II. was zijne moeder, en de vrouwen van zijne beide zoons, te weten IDA Gravin van *Boulogne*, van GERHARD, en RICHARDIS van *Naſſau*, van OTTO, zijn bekend, dus alleen deeze echtverbintenis met HENDRIK kan plaats gehad hebben, waarmede boven dien de jaaren volmaakt overeenſtemmen; want deeze dochter van *Arnſtein* moet veel te oud geweest zijn om verondersteld te konnen worden dezelfde te zijn als MARGRIET van *Spanheim*, die algemeen aan GERHARD, oudſten zoon van HENDRIK, tot vrouw gegeven wordt, waar voor men egter geen het minſte bewijs heeft, gelijk men onder zien zal.

LODEWYK Graaf van *Arnſtein* moet een magtig en aanzienlijk Heer geweest zijn; want behal-

generavit. Septima in Sutphanienſem tranſiit Comitiam. *Vita Ludowici Comitis in Arnſtein ap. Brouwerum in Sidetibus Germaniæ p.* 6.

halven dat hij twee honderd Ridders in zijn gevolg had, gelijk men in zijn leven zien kan, was hij Keizerlijk Landvoogd aan de oevers van den Rhijn, in de Landſtreek die *Einrich* heette (58**).

Hij ſtierf kinderloos, zijn Graafſchap aan de Heeren van *Iſenburg* opgedragen hebbende, die hetzelve naderhand aan de Graven van *Naſſau* en van *Catzenellebogen* verkogten. Het is niet te bepalen, of hij alle zijne erfgoederen aan het Klooster *Arnſtein* ſchonk, dan of eenige van dezelve aan zijne Zusters gekomen zijn. Nog eene omſtandigheid maakt dit Huwelijk van HENDRIK ook waarſchijnelijk, dewijl zijn zoon Graaf OTTO, zoo ſterk de belangen van ARNOLD van *Iſenburg*, Proost van *Deventer* in 1196, om tot Biſſchop van *Utrecht* verheven te worden, voorſtond; zij waren immers volle neeven, zijnde ARNOLDS moeder een zuster van LODEWYK, Graaf van *Arnſtein*, met HESSO Heer van *Iſenburg* getrouwd, dus ook een zuster van AGNES.

Behalven twee zoons van GERHARD en OTTO, die de een na den anderen behandeld zullen worden, zijn ons van HENDRIK drie dochters

(58**) Over de gelegenheid van dat pagus, kan men nazien *Chron. Gotwicenſe L. IV. p.* 586.

ters bekend. MARGRIET, getrouwd met ENGELBERT, Graaf van *den Berg*, die op reis naar het H. Land, Keizer FREDERIK begeleidde, en in 1189 overleed. Zij was Moeder van St. ENGELBERTUS, Aartsbisschop van *Keulen* (59). MARIA, getrouwd met GERHARD, Graaf van *Loss* of *Loon*, die te zamen het Klooster *Herkenradt* in 't Jaar 1182 hebben gesticht. Hij stierf 1191 in het beleg van *Ptolemais* (*h*). Zij waren de ouders van LODEWYK, Graaf van *Loon*, in 1204, met ADA van *Holland* getrouwd. Het is egter niet zeker, dat haar naam *Maria* was, want in een brief van 1188, wordt de Vrouw van Graaf GERHARD, ADELHEID genoemd

(59) Sanctus Engelbertus — erat vir nobilis valde et spectabilis genere, filius Engelberti Comitis de Monte — Mater ejus filia erat Comitis Geldrensis, viri divitis atque potentis. *Vit. S. Engelb. p.* 8. Vergelijke ALBERICUS *in Chron. Trium Fontium ad an.* 1216 *p.* 491. die zegt: *Mater hujus Archiepiscopi fuit soror comitis de Gellora* — Uit een bewijs van de Quartieren van Aartsbisschop ENGELBERT in de Archiven van *Limburg Styrum* berustende, blijkt dat zij MARGRIET heette, dat haar vader was HENDRIK, Graaf van *Gelre* en *Zutphen*, en haar moeder eene Princes van *Brabant*. KREMER *l. c. Tom III. p.* 193.

(*h*) MANTELIUS *Hist. Loss. p.* 7, 11, 188. MIRÆUS *l. c. Tom. I. p.* 102.

noemd (60). De derde was AGNES, getrouwd met HENDRIK *den Blinden*, Graaf van *Namen* en *Luxemburg*, wiens Vrouwe LAURENCE van *Elzas* kinderloos in 1170 overleeden was. Na eene onvruchtbaarheid van vijftien Jaaren, is zij in 1186 van eene dochter bevallen, ERMENSON genoemd, die eerst verſproken wierd, aan HENDRIK, Graaf van *Champagne*, en daarna in 1193 trouwde met THIBAUT, Graaf van *Bar*, en voor de tweede maal in 1214 met WALERAM, Hertog van *Limburg*, aan wien zij het Graafſchap *Luxemburg* overbragt (*i*); zij wordt duidelijk genoemd zuster van GERHARD en OTTO, Graven van *Gelre*. HENDRIK heeft ook een baſtaard zoon nagelaten, die met zijn broeder Graaf OTTO, in brieven van 1190, 1196, 1203 voorkomt, en *frater comitis* genoemd wordt. Hij droeg den naam van DIEDERICK *de Velva*, en zijne nakomelingen moeten zig in 't Sticht *Utrecht* neer gezet hebben, dewijl men een GERHARD *van Velve*, die van *Gel-*

(60) Gerhardus Comes de Lon, de conſenſu Adeleidis Comitiſſæ et liberorum noſtrorum, dat Monaſterio Everbode etc. 1188. *Arch. van Everbode op.* GELEN. *Farr. Tom XXX Fol.* 1349.

(*i*) DU CHESNE *Hist. de Luxembourg p.* 39.

Gelderland, een huis bij de brug te *Schalkwyk* gelegen, en nog andere Hofſteden in den loop der dertiende Eeuw ten leen hield, vindt (*k*). Ook behoorde waarſchijnelijk daartoe, E. GELREN *de Vilvewe*, die in 1252 getuige van den Roomsch Koning WILLEM was (*l*), hoewel hij aldaar tusſchen de Edelen ſtaat.

§. 40. GERHARD, oudſte zoon van HENDRICK en van AGNES, voor den Vader geſtorven zijnde, kan dus niet tusſchen de regeerende Graven geſteld worden, hoewel men niet ontkennen kan, dat hij een Graafſchap bezeten hebbe. Men treft hem met zijnen Vader in 1172, 1179, 1181, aan, en hij wordt altijd zoon van HENDRIK, Graaf van *Gelre*, zonder bijvoeging van eenen Graaflijken titel, genoemd; dewijl voor 1172 geen melding van hem geſchiedt, is het te vermoeden, dat hij toen nog jong van jaaren was, en na 1150 gebooren. In een brief van 1177, noemt hij zig, *Gerhard Graaf, zoon van Heer Hendrick Graaf van Ghelre*, en op de klagten, wegens de afgaven, onder den naam van Beden, die zijne Leenmannen te *Rynwyck*, van die van *Utrecht* eischten,

(*k*) MATTH. *de Jur. Glad. p.* 267.
(*l*) MIERIS *T. I. p.* 269.

ten, maakt hij nevens zijnen Vader, eenige ſchikkingen daar omtrent, en de brief wordt door zijns Vaders zegel bekrachtigd (61). Waar van was GERHARD Graaf? Geenzins van *Gelre*, want zijn Vader leefde, en hij was nog niet met de Gravin van *Boulogne* getrouwd. Zeer mogelijk was hij in het bezit van de *Veluwe*, welke hij van zijne Moeder AGNES zal geërfd hebben, die reeds in 1179, een geruimen tijd dood was; en deeze brief kan ook op 1178 gebragt worden. De verſchillen met het Sticht *Utrecht*, veroorzaakt, door dien de Hertog van *Brabant* binnen den bepaalden tijd, de verheffing van de *Veluwe* verzuimd had, toen BALDUIN den Biſchoplijken Stoel beklom, welk Landſchap de Graaf van *Gelre*, als een onderleen hield, en alwaar alleen van Graaf GERHARD melding geſchiedt, bevestigt dat vermoeden. Want de Biſchop bemagtigde de *Veluwe*, en verjoeg Graaf GERHARD met zijne helpers, die daarop een leger verzamelde, en *Deventer* belegerde. Keizer FREDERICK bemiddelde een Beſtand, geduurende het welk GERHARD ſtierf (*m*). Daar GODE-

(61) *Charterb. p.* 225. Ego Gerhardus Comes filius domini Henrici Comitis de Gheire.

(*m*) BEKA *in Vit. Balduini p.* 74.

DEFRIDUS, voorzaat van BALDUINUS, den 27 Maij 1177. overleden was, en de eigenlijke tijd van BALDUINUS verkiezing onbekend is, kan men egter vast ſtellen, dat deeze oneenigheid, over het niet verheffen der *Veluwe*, binnen den bepaalden tijd, *ſtatuto tempore*, of volgens de Duitſche Uitgave, *dat hij die Veluwe niet te tide en verſochte* (*n*), ingevolge het algemeen gebruik bij de Leenen, eerst een verloopen Jaar na BALDUINS verkiezing kan plaats gehad hebben; dus in 't einde van 1178 of in 1179. Van Graaf HENDRIK wordt hier bij niet gewaagd; dus GERHARD de perſoon was, dien de *Veluwſche* zaaken aanging, en die de *Veluwe*, als een Onderleen van 't Sticht ontvangen moest. Het getuigenis der latere Schrijvers, die de *Veluwe* ſtellen een bruidſchat geweest te zijn van HENDRIKS Gemalin (*o*), die verkeerd SEINARA genoemd wordt, bevestigt het vermoeden, dat GERHARD uit hoofde van de *Veluwe*, den Graaflijken titel voerde, dien hij van zijne toen reeds overledene Moeder, geërfd had.

Om hier nog een woord aangaande *Rhynwyk* te

(*n*) BEKA *Auctius ap.* MATTH. *Anal. T. III p.* 106.
(*o*) PONT. *p.* 104.

te zeggen, dat de Heer BONDAM vermeent *Ryswyk* aan de andere zijde des *Rhyns* te zijn, is het buiten twijfel *Rhynwyck* bij *Odyk*, op den krommen *Rhyn*, dat door BALDERIK in 1003 aan de Abdije van *Duits* geschonken was, (*p*) en later door Graaf OTTO van *Gelre* in 1256 gekogt; dus behoorde die plaats niet aan 't Sticht van *Utrecht*; maar aan de Abdije *Duits*, en GERHARD had daar Leenmannen, het zij uit zijn eigen hoofde, het zij als agter Leenmannen van *Duits*. Dit wordt ten vollen bevestigd uit een lijst der Gelderschè Leenmannen in het Sticht, welk stuk zonder *datum*, egter tot het midden der dertiende Eeuw behoort, wegens de aldaar genoemde personen, waar van de meesten elders in dien tijd gevonden worden (*q*). In die Lijst staan onder anderen PHILIP *van Ryninghen* en zijn zoon ELYAS, die Goederen bij den *Rhyn* bezaten, welke heen komen van 't Huis *Ryninghen*. OTTO *van Ryninghen* had zijne Hofstede *mansum* in *Langbroek*, daar hij woonde, opgedragen enz. alzoo bezaten de Gelderschè Graven, Leenmannen in die streek.

GER-

(*p*) *I. Deel p.* 129. *sqq.*

(*q*) MATTH. *de Jur. gl. p.* 267. *vergeleken met het Charterb. P. III. No.* 60, 67. 73.

GERHARD was tegenwoordig op het Ridderſpel, dat FLORIS, Graaf van *Holland*, in 1179 te *Keulen* gaf (*r*); en hem wordt algemeen tot Vrouw gegeven MARGRIET, dochter van den Graaf van *Spanheim*; maar hier van hebben wij geen het minſte bewijs gevonden, en indien het waar is, moet zij de eerſte Vrouw geweest zijn, want zeker trouwde hij met IDA, Gravin van *Boulogne*, dochter van MATTHEUS van *Vlaanderen* en van MARIA van *Blois*, Gravin van *Boulogne*, en hij heeft zelf den titel van Graaf van *Boulogne* gevoerd (62). Dit Huwelijk kan niet wel voor 1181 plaats gehad hebben, dewijl haar

(*r*) MIERIS *T. I. p.* 120.

(62) Gerardus Comes de Gelre. Idam filiam Comitiſſæ Bolonienſis ducit uxorem, et brevi postmodum mortuus eſt. *Auctuarium Aquicinctinum ad a.* 1181 Gerardus comes de Gelra. Idam filiam Matthæi et Mariæ comitiſſæ Bolonienſis duxit uxorem, et brevi postmodum mortuus eſt. *Anſelm. Gemblac. A.* 1181. *ap* PISTOR *S. R. G. T. I. p.* 989. In de Arch. van 't Graafſchap *Atrecht*, vindt zig een brief, betiteld *Lettres de Gerard Conte de Boulogne et de Gueldres.* WREDIUS *l. c. Prob. p.* 223. Ida, Comitiſſa Bolonienſis — per manum meam et virorum meorum bonæ memoriæ Comitum Bolonienſium, Matthei ſcilicet et Geraldi de Gelre. MIRÆUS *l. c. T. I. p.* 398.

haar Ouders eerst in 1161 getrouwd zijn (*s*), en zij in 1180, nog onder de Voogdije, van haaren Oom PHILIP, Graaf van *Vlaanderen*, ſtond; misſchien was zij toen Weduwe van haaren eerſten Man MATTHEUS, van wien zij in een hier aangehaalden brief, even als van haaren tweeden Man REINALD van *Gelre*, beide overleden zijnde, gewaagt; en daar MATTHEUS voor aan ſtaat, zal hij ook de eerſte Man geweest zijn. FOPPENS op dien brief vermengt deezen MATTHEUS met den Vader van IDA, maar BUTKENS zegt hem te zijn MATTHEUS, Graaf van *Toul*. Zij is na GERHARDS dood, in 1183 weder hertrouwd met BERTOLD, Hertog van *Zaringen* (*t*), en naderhand met REINALD, Graaf van *Dammartin* (*u*). Zij ſtierf 1216, zijnde te *Boulogne* begraven.

GERHARD ſtierf kinderloos en buiten twijfel in 't Jaar van 1181, waarin alle ſchrijvers toeſtemmen. Een brief van 1183, alwaar GERHARD, Graaf van *Gelre*, onder de getuigen van PHILIP Aartsbisſchop van *Keulen* voorkomt

(*s*) MEYERUS *ad ann.* 1161.

(*t*) *Auctuar Aquicint. et* MEYERUS *ad. ann.* 1183. *p.* 54.

(*u*) WREDIUS *l. c. p.* 223.

komt (63), zou eenige twyfeling konnen veroorzaken, maar dezelve moet zeker vroeger gegeven zijn; want ALBERT, Graaf van *Molbach*, die aldaar ook getuige is, ſtierf den 21 Maij 1177 (*v*); en zijne dochter met haar moeder ALEIDE, gaf in 1177 na doode van haaren vader eenige goederen aan de Abdije *Knechſteden* (*w*). Ook de titel van Graaf van *Gelre*, aan GERHARD gegeven, maakt dien brief verdagt, daar zijn vader HENDRIK den 27 Maij 1182 nog leefde.

OTTO I.

§. 41. OTTO I., Graaf van *Gelre*, wordt voor de eerſte maal in een brief van den 12 September 1182 genoemd, alwaar hij getuige is, van PHILIP, Aartsbisſchop van *Keulen*, bij zijne uitſpraak over de voogdije van het Klooster *Vilich* (*x*). Evenwel wordt hij reeds te voren ge-

(63) *Charterb. p.* 246. gehaald uit MIRÆUS, *donat. Belg.* Hier van bevindt zig ook een afſchrift, uit de Archiven van Heinsberg in GEL. *Farr. Tom. I fol.* 103. alwaar de datum nog later, en wel 1184, geſteld is.

(*v*) KREMER *l. c. Tom. III. No.* 34.

(*w*) *Arch. van Knechſteden. M. S.*

(*x*) *Charterb. p.* 241.

gemeld, als deel gehad hebbende aan den Togt tegen Hertog HENDRIK *den Leeuw*, en dat hij in 't Jaar 1180 tegenwoordig was bij de Belegering van *Brunswyck*, door Keizer FREDERICK, die twee maanden duurde (z); vermoedelijk zal hij aldaar door zijnen vader gezonden zijn. Zoo rasch hij de Regeering in handen bekwam, geraakte hij in onmin met den Bisschop van *Munster*, over de *Veluwe*, dat meer tot het Historisch vak, dan tot ons oogmerk behoort. In 1184 was OTTO getuige van PHILIP, Aartsbisschop van *Keulen*, bij de bevestiging aan het Klooster *Laak*, van de vrije keuze van een *Advocatus* of voogd, en daar hij insgelijks in 1197 getuige is, van Aartsbisschop ADOLPH, bij eene diergelijke bevestiging aan het zelfde klooster, en men hem niet veel in andere *Keulsche* brieven aantreft, valt men op het vermoeden, dat hij eenige betrekking van Maagschap gehad hebbe tot de Paltzgraven HENDRICK en SIGEFRIDUS, die de Abdije *Laak* in 1093 en 1112 gesticht hadden, en tot OTTO Graaf van *Ryneck*, die in 1144 Erfgenaam

(z) SCHATTEN, *Ann. Paderb. p.* 848. ECCARD. *Orig. Guelfic. Tom III. L. VII. p.* 103. *sqq.* PONT. *p.* 115.

naam van die Paltzgraven was (*a*). Hij is insgelijks tegenwoordig bij het ſtichten van het Klooster *Grevenrode*, door ELISABETH, Abdiſſe van *Vilich*, den 15 December 1185 (*b*). Na zig met den Biſſchop van *Utrecht* verzoend te hebben, nam hij in 1188 het Kruis te *Mentz* aan, en vertrok ter zee naar het H. Land en *Jeruſalem*, in gezelſchap der Graven van *Vlaanderen* en *Holland*; welke togt in de Maand Maij 1189 begon (*c*); en geduurende denzelven, ſtierven in 1190, zoo wel FLORIS, Graaf van *Holland*, als Keizer FREDERIK, die beiden te *Antiochien* begraven wierden (*d*). De Kruisvaarders, onder dewelke mede HENDRIK, Graaf van *Oldenburg* gemeld wordt, kwamen den 1 September 1189 te *Accon* of *Ptolemais* in *Paleſtina* aan, om die Stad, door SALADYN belegerd, te ontzetten. Men beſchouwde als een wonderwerk, dat alle de Schepen, uit verſchei-

(*a*) KINDLINGER *l c. T. III. No.* 26. *en* 35. HONTHEIM *l c. T I. p.* 441 *en* 492.

(*b*) GELEN. *Farr. Tom. XXX Fol* 10.

(*c*) WILHEL. *Mon. ap.* MATTH. *Anal. Tom. II p.* 473. GODEFRIED. *Mon. ap.* FREHER. *S. R. G. Tom. I p.* 349. *Suppl. Chron. Slav. ap.* LEIBNITZ *S. R. Brunſ. Tom. II. p.* 751.

(*d*) *Mon. Egm. ap.* KLUIT *l. c. T. I. p.* 140, 141.

ſcheiden Havens van *Duitschland* geloopen, met een allergunſtigſten wind gezeild waren, zonder een Man op reis te verliezen (*e*). Zijn verblijf in het H. Land moet niet lang geweest zijn, indien de brief, waarbij hij nevens zijne Vrouw RICARDA, en zijn zoon HENDRIK, Stads Vrijheid en andere Rechten aan de Stad *Zutphen* ſchonk, te recht op 1190 gedagtekend is. Maar hier aan twijfelen wij; en gelooven, dat een fout bij de afſchrijvers in 't Jaartal moet plaats gehad hebben, want in 1190, kon men de Regeerings Jaaren van HENDRIK, als Keizer, niet rekenen, *regnante Gloriosissimo Imperatore Romanorum Henrico*, want hoewel hij als Roomsch Koning den 15 Aug. 1169 te *Aken* gekroond was, ontving hij eerst de Keizerlijke Kroon te *Romen*, den 15 April 1191, en het is zeker, dat voor deeze laatſte plegtigheid, de Hoofden van 't Rijk, nooit met den Keizerlijken titel pronkten of genoemd wierden; dus zouden wij verkiezen, deezen brief eenige Jaaren later te ſtellen (*f*). Egter was hij zeker 1191 te rug, want op dat Jaar, gaf

(*e*) *Chron. Slav. L. III C. 36. ap* LEIBNITZ *l. c. Tom II p.* 682.

(*f*) *Charter b p.* 249.

gaf hij nevens zijne Vrouw RICHARDIS, een brief aangaande den Hof van *Putten*, aan de Abdije *Werden* (64). Men ziet hem getuige van Keizer HENDRICK te *Coblentz* in 1193, bij de Bevestiging van den Tol te *Smithuiſen*, aan de Kerk van *St. Marie* te *Utrecht*, ook in 1195 te *Mentz*, wegens den Tol te *Geervliet*, aan den Graaf van *Holland*, bekrachtigd (*g*). In 1196 wierd door Keizer HENDRIK, een Uitſpraak over het Graafſchap de *Veluwe*, tuſſchen Biſchop BALDUIN van *Utrecht*, en HENDRICK Hertog van *Lotharingen*, gedaan (65). Na den dood van Keizer HENDRIK in 1197. hield hij dezijde van OTTO, Hertog van *Saxen*, die in 1198 verkoren wierd en te *Aken* gekroond, tegen PHILIP Hertog van *Swaben*, die insgelijks verkoren en te *Mentz* gekroond was, en hij is getuige van een brief, dien deeze Koning in 1198 gaf (*h*).

§. 42.

(64) *Arch. van Werden Lib. Min. Priv. Fol.* 18. Het doet ons leed, wegens het verzenden der Archiven, geen afſchrift van deezen brief te hebben konnen bekomen.

(*g*) *Charterb p.* 253 *en* 254.

(65) *Ibid p.* 255. werwaarts en *Not. a.* van den Heer BONDAM, wij voor als nog den leezer verwyzen moeten.

(*h*) *Ibid p.* 266.

§. 42. De eerſte oorſprongelijke brief, welken wij van de Gelderſche Graven gevonden hebben, is van deezen OTTO, en wel van 't Jaar 1201; bij denzelven ſchenkt hij nevens zijne Vrouw RICHARDIS, en zijn zoon GERHARD, aan het Klooster *Bedbur*, al zijn Recht in de Wildbaan van het Klooster af tusſchen de twee wegen, tot aan *Lakesdal* (66). Dus ſtrekte zig de Wildbaan van den Graaf van *Gelre*, tot in die ſtreeken uit, geen uur gaans van *Cleve*, midden in de Landen der *Cleefſche* Graven, en wel over derzelver bezittingen; want de eigendom van die zelfde goederen, had wel eer aan de Graven toebehoord, en was in 1162 door DIEDERICK, Graaf van *Cleve*, en ALEIDIS, zijne Vrouw, voor hunner ziele zaligheid, en voor die van hunne Ouders, ARNOLD, Graaf van *Cleve* en Gravin IDA, aan dat Klooster gegeven, met de volgende beſchrijving. „ Al het „ Land, met de tiende, van het Klooster af, „ tusſchen de twee wegen, tot aan Lakesdal, „ en dewijl dat Land met doornen en diſtels is „ bedekt, vergunt hij, dezelve uit te roeien, en

„ tot

(66) Welke moeite wij ook genomen hebben, is geen overblyfzel van den naam *Lakesdal* meer te vinden, maar de Jacht van *Bedbur*, ſtrekt zig uit tot *Moyland*.

„ tot haar gebruik vruchtbaar te maaken." Beide deeze aanmerkelijke brieven berusten in de Archiven van die Abdije, en ſtaan in ons *Cod. Dipl.* Van de zegels hebben wij reeds §. 16. gebruik gemaakt. — Aan het zelfde Kloofter *Bedbur* vergunde hij met zijne Vrouw RICHARDIS, en met zijne zoonen GERHARD, OTTO, en LODEWYK in 1203 Tolvrijheid te *Arnhem* (*i*); een onderſcheid tuſſchen die twee brieven is aanmerkelijk, dat in het hoofd van den eerſten hij zig *Otto Comes de Gelre* noemt, en van den tweeden *Otto Dei Gratia Gelrie Comes*, welke form *Dei Gratia* alhier bij de Gelderſche Graven, het eerſte voorkomt. Uitgenomen in den Brief aan *Zutphen* op 1190 geſteld, die begint, Ego *Otto Comes Gelriæ et Zutphaniæ*, gebruikte hij nooit den *Zutphenſchen* titel, zelfs niet op zijn Zegel, en hij wierd ook nimmer Graaf van *Zutphen*, door anderen genoemd.

Zijne verſchillen met *Brabant*, als tot de Geſchiedenisſen betrekking hebbende, zullen wij ſtilzwijgende voorbij gaan, en alleen melden, dat bij het eindelijk Verdrag in 1203 geſloten, hij afſtand deed van zijn recht op *Megen*,

(*i*) *Charterb. p.* 285.

gen, en over de *Eninge* (*Unitas*) van *Kempeland*, voorts dat hij beloofde ledigman van den Hertog van *Brabant* te zullen zijn (*k*). Dit Verdrag wierd van eene nadere vereeniging in 1203. of 1204 gevolgd, waarbij de Hertog van *Brabant*, zijne dochter ten Huwelijk beloofde, aan den zoon van den Graaf van *Gelre*, en indien zij kwam te ſterven, de daarop volgende dochter, 't welk ingelijks plaats zou hebben, indien de zoon van den Graaf ſtierf, met een volgenden zoon; en zullen de 1500 Marken, die de Graaf nog aan den Hertog, voor losgeld ſchuldig is, tot Bruidſchat van 's Hertogs Dochter verſtrekken, en wanneer zij huwbaar is, zal hij nog een uitzet daar boven geven (*l*). Twee Jaaren later, in 1206 is nader daarover gehandeld, en zijn de voorwaarden van 't Huwelijk tuſschen GERHARD en MARGRIET van *Brabant*, wanneer deeze tot huwbaare Jaaren zal gekomen zijn, geſloten, waaruit men, wegens de verminkte uitgave van BUTKENS, alleen verneemen kan, dat OTTO aan zijnen Zoon *Kaldekirchen* en *Rothe* ten Huwelijk gaf (*m*). Ze-

(*k*) *Ib. p.* 281.
(*l*) *Ibid p.* 288.
(*m*) *Ib. p.* 300.

Zeker is dit Huwelijk geduurende het leven van OTTO niet voltrokken.

OTTO deed geen bijſtand aan zijne Dochter, en aan zijn Schoonzoon WILLEM van *Holland*, na den dood van Graaf DIEDERICK; en geen wonder, want hij was Oom van LODEWYK, Graaf van *Loon*, met ADA van *Holland* getrouwd, wiens zijde hij hield (*n*): dit alleen in 't voorbijgaan gezegd. Hij droeg zijn eigen goed tusſchen *Maastricht* en *Ruremonde* op, aan den Bisſchop van *Luik*, en ontving die van hem ter leen, in 1204 (*o*). Met eenige Vorſten en Heeren, is hij dat zelfde Jaar borg voor den Graaf van *Loon*, aan den Bisſchop van *Utrecht*, en is getuige van den Vrede tusſchen denzelfden Bisſchop en WILLEM, Graaf van *Holland*. En het volgend Jaar 1205 is hij getuige van Keizer PHILIP, bij de bevestiging van 't Hertogdom *Westphalen*, aan den Aartsbisſchop van *Keulen* (*p*). Den 8 Maart 1206 vergunde die Keizer, ten zijnen verzoeke, Tol-vrijheid te *Keizersweerd*, aan de Burgers van *Zutphen* (*q*).

Hier

(*n*) *Mon. Egm. ap* KLUIT *l. c. Tom. I. p.* 179. 193.
(*o*) PONT. *p.* 124.
(*p*) *Charterb. p.* 291. 292. 299.
(*q*) *Ib. p.* 301.

Hier uit kan men verneemen, dat zijn ſterfjaar verkeerd op 1202 gebragt is (*r*), en dat hij zeker den 8 Maart 1206 nog leefde, daar zijn zoon als Graaf voor den 24 September 1207 voorkomt, is hij in dien tusſchentijd overleeden. De Thielſche Chronijk ſtelt zijn dood op 1207, dat ook waarſchijnelijk is. Hij wierd bij zijn Vader te *Kloosterkamp*, voor het Altaar van *S. Stephanus* begraven (67).

§. 43. Reeds uit de brieven van 1190, 1191, 1201, 1203, heeft men vernomen, dat de Gemalin van OTTO, RICHARDIS was. Zij heeft haaren Man overleefd, en wierd in een brief van 1207 door haaren zoon GERHARD gemeld; daarna begeerende het ordens kleed van *Bernardus* aan te trekken, heeft haar zoon Graaf GERHARD, in de Jaaren 1218 en 1224, de Abdije *Munſter* binnen *Roermonde*, voor haar geſticht, en zij wierd aldaar de eerſte Abdiſſe. Te voren bouw-

(*r*) PONT. *p.* 122.

(67) Generoſus Otho Geldriæ Comes, qui cum patre ſuo, bonæ Memoriæ d. Henrico ſepultura humiliante protomartyris Stephani Altare, Judicio Chriſti noviſſimam adventus horam expectat in Campo, quam vivus ſinceriter amabat, *Hiſt. Mon. Camp. M. S. ap.* GEL. *Farr. Tom. XXV. Fol.* 182.

bouwde zij eene wooning op den Berg, bij het Klooster *Bethlehem*, in 't Graafſchap *Zutphen*, om daar een tijd lang te vertoeven; en zij heeft aan dat Klooster veele weldaaden bewezen (68). Zij genoemd Abdiſſe van *Roermond*, is getuige van haaren zoon GERHARD, bij de Privilegien in 1227 aan de *Veluwe* gegeven, en van haaren kleinzoon OTTO, den 11 Junij 1231, bij de Stads vrijheid aan *Harderwyck* verleend (*s*). Haar ſterfdag wordt op den 21 September 1231 geſteld, hoewel anderen haar leven wat verlengen. Onzeker is het, tot welk huis zij behoorde; zommigen zeggen haar dochter van den Hertog van *Brabant*, anderen van den Graaf van *Gulich*; maar het gevoelen dier genen, die haar uit het huis van *Naſſau* en een dochter van Graaf ROBERT ſtellen, komt ons het waarſchijnelijkſte voor, 't welk bevestigd wordt door het graffchrift van haaren zoon, in de *Munſter* Kerk te

(68) *Charterb. p.* 378. De Gravin van Gelre geeft aan het Klooster van Betlehem, pro commemoratione Beatæ Afræ, X deventerſche ſtuivers, 1200. *Ibid p.* 269. en zij zig noemende ſoror Richardis Abatiſſa in Ruremonde, Ciſtercienſis ordinis, quondam vero comitiſſa Gelrenſis relicta Nobilis Viri Comitis Ottonis de Gelre, bevestigt die gifte 1229. *Arch. van Belhem M. S.*

(*s*) *Charterb. p.* 359. *en* 379.

te *Roermond*, alwaar zij uitdrukkelijk *Richardis de Nasfovia* genoemd wordt.

De Kinderen, uit dit Huwelijk geſproten, waren HENDRICK, die met zijn Vader in 1190 gemeld wordt; nog jong zijnde, wierd hij aan ALEIDA, dochter van DIEDERIK, Graaf van *Holland*, in 1198 uitgetrouwd; maar hij ſtierf kort daarna, en is te *Rhijnsburg* begraven (*t*). ALEIDE ſtierf ook, voordat zij de huwbaare jaaren bereikte (*u*). GERHARD, die hem opvolgde, was de tweede zoon. OTTO in 1188 of 1194 gebooren, wordt met zijnen Vader in den brief van 1203 gemeld, en zijnde Proost van *Zanten*, met zijnen broeder GERHARD in 1207; het is twijfelachtig, of hij ook Domproost te *Utrecht* was, maar hij wierd met Pausſelijk verlof wegens de jaaren, in 1212 tot Biſchop van *Utrecht* verkozen, zijnde hij volgens BEKA toen 18, en volgens HEDA 24 Jaaren oud. Hij ſtierf den 26 Maart 1215 te *Nordhuiſen*, op reis naar *Romen*. Hij kan die OTTO niet geweest zijn, die met FLORENTIUS, welke beide Proosten genoemd worden, de Rhijnſtreeken rondom het Sticht, voor Graaf WILLEM van

(*t*) *Mon. Egm. apud* KLUIT *l. c. p.* 165.
(*u*) SNOYUS *Libr. VI. p.* 78.

van *Holland* in 1204 verdedigde (*v*); want hij was toen veel te jong, en geen Proost van *Zanten*, welke waardigheid nog door eenen GERHARD bekleed wierd. LODEWYK de jongſte zoon, wordt met zijnen Vader in 1203, en met zijnen broeder GERHARD, in 1207 gemeld: Hij wierd daarna Domproost van *Utrecht*. De gisſing van DRAKENBORG (*w*), en de tijd dat hij Domproost was, komen niet goed uit, want zeker bekleedde hij die waardigheid in 1207 nog niet, want anders ware hij zoo wel Domproost in den brief van GERHARD zijnen broeder genoemd geweest, als OTTO Proost van *Zanten*; dus LODEWYK, in den brief van 1204 voorkomende, is een ander perſoon. Wij zouden eer vermeenen, dat hij aan OTTO van der Lippe, die in 1215 Bisſchop wierd, als Proost opgevolgd zij; en dat dus de brief door BONDAM bijgebragt (*x*) later moet geſteld worden. Dat hij Domproost geweest zij, blijkt uit de Stichting door zijne zusters zoon Bisſchop OTTO van *Holland*, voor zijne beide Ooms,

(*v*) *Mon. Egm. ap.* KLUIT *l c. p.* 196. 198.

(*w*) *Aanhangzel op de Kerkl. Hist. p.* 91. *Charterb. p.* 289. *not.* (*a*)

(*x*) *Charterb. p.* 289.

Ooms, Bisschop OTTO en LODEWYK, Domproost, in 1240 gedaan (69). De dochters waren ADELHEID, in 1198 getrouwd met WILLEM van *Holland*, Graaf van *Vriesland*, die daarna zijnen broeder DIEDERICK in het Graafschap *Holland* opvolgde. Dit huwelijk wierd gesloten, toen WILLEM zijns broeders gevangenis ontkomen, en bij Graaf OTTO gevlugt was. Zij moet eene der oudste kinderen geweest zijn, dewijl zij toen huwbaar zijnde, de echt werkelijk te *Staveren* voltrokken wierd. Zij is den 12 Februarij 1218 overleden, en te *Rhynsburg* begraven (z). Eene andere dochter MARGRIET was getrouwd met LOTHARIUS Graaf van *Hochstede* en *Are*, Heer van *Daalhem*, met denwelken zij de Abdije *Godsdaal*, (*Vauxdieu*) bij *Daalhem* in 1216 stichtte. Zij Weduwe zijnde geeft met haare zoonen een goed te *Hengibach*, aan den Graaf

(69) In anniversario Avunculi et Predecessoris nostri, D. Ottonis Electi Trajectensis, quinque solidi et fratris sui, D. Lodowici Majoris Præpositi Traject. quinque solidi 1240 in die Purif. *B.* M. *Lindeborn Hist. Ep. Dav. p.* 74.

(z) Dit huwelijk is zoo bekend, dat de bewijzen onnodig zijn.

Graaf van *Gulich*, in 't Jaar 1242 (*a*), en zij was buiten tegenſpraak zuster van Graaf GERHARD, dewijl haar zoon DIEDERICK Graaf van *Hochſtade*, OTTO Graaf van *Gelre* zijn ooms zoon in 1244 noemt (70). Of ELISABETH van *Gelre*, tweede Abdiſſe van 't *Munſter* te *Roermond*, die Gravin *Richardis* na haaren dood, in 1231 opvolgde, een dochter van OTTO, dan van GERHARD zij, blijft onzeker; insgelijks weet men niet, van wien MECHTILD, getrouwd met HENDRIK, bijgenoemd den *Rijken*, Graaf van *Naſſau*, dochter was; zommigen geven haar OTTO, anderen GERHARD tot vader. De geſlacht regiſters van 't Huis van *Naſſau*, ſtellen allen die verbintenis, maar verſchillen of verzwijgen den naam van MECHTILD'S vader (71). HENDRIK kwam na doode van zijnen vader, in 1213 aan de Regeering, en hij ſtierf 1254; hij was de Grootvader van ADOLPH

(*a*) KREMER *l. c Tom III. p.* 88.

(70) *Filius avunculi mei. Charterb. p.* 440.

(71) Er war ein edeler Graf van Naſſau Walrabe genannt, geboren von Grave Heinrich von Naſſau und ſeine Mutter war Machtild, des Graven Tochter von Gellern. —— Volgens een Naricht van 't Huis van Naſſau in 1314 opgeſteld. GUNDERODE *jämtl. Werke Tom. I. p.* 113.

ADOLPH van *Nasſau* in 1292 tot Roomſch Koning verkozen, en die omtrent 1255 gebooren, de tweede zoon van WALRAVEN was. Dus komt de Tijdrekening beter uit, MECHTILD een dochter van OTTO te ſtellen.

GERHARD III.

§. 44. GERHARD III, Graaf van *Gelre*, en van *Zutphen*, wordt met zijn vader in 1203 gemeld. Hij met raad van zijne moeder RICHARDIS, en van zijne broeders OTTO, Proost van *Zanten*, en LODEWYK, geeft in 1207 voor der ziele zaligheid van zijnen vader OTTO, het goed *Truchterthe*, met twee eigenhoorigen, de *Novalia* te *Lochem*, en eenige andere uitgangen, aan de S. *Walburgs* Kerk te *Zutphen*, onder voorwaarden, jaarlijks een dienst voor zijn vader te doen, met dezelfde plegtigheden als voor Gravin ERMGARD (*b*), die niemand anders zijn kan, dan zijn overgrootmoeder, Erfvrouw van *Zutphen*, en Gemalin van GERHARD II. In het jaar 1208, is hij getuige van 't verdrag tusſchen den Aartsbiſſchop

(*b*) *Charterb. p.* 303. maar verminkt. *Zie Cod. Dipl.* alwaar de brief zig in het geheel bevindt.

ſchop van *Keulen*, en den Hertog van *Brabant* (*c*) en het volgend jaar 1209 bevond hij zig op het ſteekſpel te *Worms* (*d*). Van zijnen broeder OTTO, Biſchop van *Utrecht*, ontving hij alle novale Thiendens in zijn Graafſchap, waarſchijnelijk van *Veluwe*, 't welk tuſſchen 1212 en 1215 moet geſchied zijn. Hij is te *Andernach* getuige van Keizer FREDERICK, bij een gifte aan den Aartsbiſchop van *Magdenburg* 1215; te *Keulen*, van de vernieuwing van 't Verdrag tuſſchen *Keulen* en *Brabant* 5 Julij 1217; te *Franckfort*, van Keizer FREDERICK, bij de Tolvrijheid aan de Burgers van *Utrecht* verleend, 19 April 1220 (*e*). Men vindt hem tegenwoordig bij de ſtichting, welke ENGELBERTUS, Aartsbiſchop van *Keulen*, doet van 't Capittel en Kerk van *Radt* bij *Vierſen* in 1220 (*f*). Toen de Roomſch Koning HENDRICK in Maij 1222. te *Aken* gekroond wierd, bevond hij zig aldaar, en was getuige van de beleening van den Hertog van *Bra-*

(*c*) *Charterb. p* 306.

(*d*) *Teutsch. Turn. Buch. p* 196.

(*e*) *Charterb p* 311, 312, 314, 315, 320.

(*f*) *Arch. van Radt in* GELEN. *Farr. Tom. II. fol.* 127.

Brabant (*g*). Veele klagten hadden in dien tijd tegen hem, wegens onbehoorlijk afvorderen van tollen, plaats, die niet tot ons beſtek behooren. Maar den 16 Junij 1224 ſtichtte hij een Klooster binnen *Roermonde*, van de *Cistercienſer* orde, dat thans de Abdije *Munſter* genoemd wordt; hij deed zulks met zijne gemalin MARGRIET, en met zijn zoon OTTO, dewijl zijne Moeder RICHARDIS, den geeſtelijken ſtaat, in deeze orde, begeerde te omhelzen, en hij haar niet gaarne buiten 's Lands, zou laten vertrekken; dus was 'er toen geen Klooster van *Bernardynen*, of van de Hervorming van *Cistaux*, in *Gelderland*, aan welk zoort van Geeſtelijken, BERNARDUS omtrent een Eeuw geleden regels en inzettingen gegeven had. Reeds cenige Jaaren te voren had GERHARD daar toe oorlof van het algemeen Capittel van *Cistaux* verworven (*h*), en de ſtichting zelve wordt op 1218 geſteld (*i*); de Kerk wierd in 1223 door ENGELBERTUS, Aartsbisſchop van *Keulen*, plegtig ingewijd (*k*).

GER-

(*g*) *Charterb. p.* 226.
(*b*) *Charterb. p.* 334, 337.
(*i*) *Hist. Monast. Camp. M. S. l. c.*
(*k*) HARTZHEIM *Con. Chron. Col. p.* 124.

GERHARD onderwierp zijne geſchillen met den Biſſchop van *Utrecht* den 17 October 1225, aan de uitſpraak van eenige zegsluiden, en daarna den 26 Jan. 1226 was hij te *Utrecht* getuige van 't Verdrag tuſſchen den Biſſchop van *Utrecht* en den Graaf van *Holland* (*l*). In het Jaar 1227 gaf hij een Privilegie aan de *Veluwe* (*m*), waarbij hij vergunde, dat alle mannen daar woonende, of van elders zig daar nederzettende (72), van welken ſtaat zij mogten zijn, of van vrije afkomst, of onder de Kerkvoogdije, *Advocatia*, behoorende, of Gasten (73), of de *Freſonibus* (74), die onegte kin-

(*l*) *Charterb p.* 341. *ſqq.*

(*m*) *Ibid. p.* 359.

(72) Manſionem facere volentibus, dat is vaſte woonplaats houdende, want van *Manſio* komt het Franſche woord *Maiſon*, wooning, huis

(73) Advenæ, aliegenæ, extranei, qui vulgo Albani, *Aubains*; qui dimiſſo proprio domicilio, alio migrant et alibi ſedes figunt; qui aliunde veniunt; ein Gast. *Gloſſ. Man. ad. Verb*

(74) Vergeefs hebben wij na eene gevoeglijke uitlegging van dit woord gezocht, de giſſing van den Heer SONDAM heeft ons niet voldaan, en wij zouden het woord eerder tot de *Frieſen* toepaſſelijk maaken. Wel is waar, dat *Freſia*, prædii ruſtici ſpecies, is. Men vindt in een oud

kinderen nalieten, alleen van haar Erfenis, de keurmede geven zullen; maar dat egte kinderen vreedzaam van hunne ouders zullen erven. Den verderen inhoud van deezen belangrijken brief, moeten wij tot een andere gelegenheid, ſpaaren. Zijne Moeder RICHARDIS Abdiſſe van *Roermond*, en zijne Vrouw MARGRIET, zijn hier van getuigen.

In het zelfde Jaar, 1227 op den 16 April, is hij met BALDUINUS, Graaf van *Benthem* en WILLEM van *Thelinghem*, borge van FLORIS Graaf van *Holland*, aan FERDINAND Graaf van *Vlaanderen* (*n*); en den 19 Januarij 1228. kogt hij de Goederen van de Abdije *Lorsch* of *Lauresham*, te *Gent* gelegen, en zulks wordt door den Roomsch Koning HENDRIK bekrachtigd (75); welke goederen naderhand door zijn

oud Charter bij BUZELINUS *Gall. Flandr. L.* 25. Et unum hominem de ipſa familia, Rogerum nomine, et in illo loco, in quo illum conſtitui, deſervire liceat, et illa *freſiam* Hergardam nomine, ubi nunc hoſpitatur, permanere licet.

(*n*) *Charterb. p.* 361.

(75) *Chron Tiel p.* 193. *Charterb. p.* 365. Het heeft ons verwonderd, dat men de woorden *Capitulum Laurette* op het Klooster van Oostbroek toegepast heeft, daar uit verſcheidene brieven in 't Charterboek geplaatst, blijkt,

zijn zoon Graaf OTTO, aan de Abdije *'s Grevendaal* geſchonken zijn.

Graaf GERHARD ſtierf op *St. Severus*, des Biſchops dag, dat is, den 22 October 1229, en rust begraven in de *Munſter* Kerk te *Ruremonde*, onder een verhevene Tombe, alwaar zijn en zijns vrouws afbeeldingen nog te zien zijn, en zijn Graffchrift kan gelezen worden (*nn*). Wij hebben reeds gemeld, dat op zijn Wapen aldaar de Leeuw met blokken ſtaat, 't welk met zijn Zegel niet overeenſtemt; maar de Tombe zal zeker later gemaakt zijn. Nog moeten wij opmerken, dat in brieven van 1207 en 1227, door hem gegeven, hij den titel van Graaf van *Gelre* en van *Zutphen* voert, maar in alle andere ſtukken hij alleen Graaf van *Gelre* genoemd wordt.

§. 45. Te voren is reeds verhaald, dat in 1203 of 1204, GERHARDS huwelijk met eene dochter van HENDRIK, Hertog van *Brabant*, beſloten was, en dat de Voorwaarden daar van na-

dat de Abdije Lauresham of Lorsch, de Kerk van Gent en andere aanzienelijke Goederen bezat. Aan den Schrijver van de Tielſche Kronijk kan dit onbekend geweest zijn.

(*nn*) *Charterb. p.* 368.

nader in 1206 bepaald wierden; en uit den laatſten brief verneemen wij, dat zijne bruid MARGRIET heette. Dat dit huweljk werkelijk voltrokken is, wordt beweezen uit de boven aangehaalde brieven van 1224 en 1227, alwaar zij met haaren Man voorkomt, en MARGRIET is genoemd; zommige Brabantſche Jaarboeken noemen haar SOPHIA, en het is mogelijk, dat de oudſte dochter, met wie GERHARD in 1203 verloofd was, dien naam voerde, en dat zij daarna geſtorven zijnde, haar Zuster MARGRIET, de plaats vertreedde. De woorden van den brief van 1204 maaken zulks mogelijk. Ook kan zij SOPHIA gedoopt zijn, en bij de vorming, den naam MARGRIET ontvangen hebben; die verandering komt meermalen voor. GELENIUS (o) noemt haar ook SOPHIA, en ſtelt, dat MARGRIET, dochter van RUPRECHT Graaf van *Naſſau*, die in *Syrien* ſneuvelde, zijne eerſte Vrouw was, en Moeder van OTTO en HENDRICK; hij vergist zig hierin, te meer, daar CESARIUS, wiens uitlegger hij is, alleen ſpreekt van de Gravin van *Gelre*, dochter van HENDRIK, Hertog van *Brabant*, die in baarensnood den H. *Engelbertus* aanriep, en door zijne hulp

(o) *Vita Sti. Engelberti p.* 211.

hulp van een zoon verloste: Daar die Aartsbisſchop in 1225 vermoord wierd, moet dit geval na dien tijd gebeurd zijn. Dus had zij kinderen bij GERHARD. Deeze Gravin moet niet ver van *Klooster-Camp* gekraamd hebben, dewijl de Abt aldaar geroepen wierd, haar biegt te hooren, en zij zig in zijne gebeden, en die van de Kloosterbroeders aanbeval. Haar zoon OTTO, in een brief van den 11 Novb. 1231, verklaart van zijn Grootvader, *Avus noſter*, HENDRIK I. Hertog van *Brabant*, ontvangen te hebben 2000 Marck, wegens den afſtand, die wijlen zijn Vader van het Graafſchap *Roda*, of *'s Hertogenrade* gedaan had; en hij noemt in 1239 HENDRIK II. Hertog van *Brabant*, zijn Oom, *Avunculum noſtrum*, en in 1253 ſpreekt hij van de Tollen, die aan zijne Moeder, door den Hertog van *Brabant*, tot een Bruidſchat waren gegeven (*p*). Dit is zonder tegenſpraak, PONTANUS (*q*) en anderen geven hem twee Vrouwen, RICHARDIS van *Naſſau*, en SOPHIA van *Brabant*, maar van de eerſte vindt men geen het minſte bewijs, en zij is zeker met OTTOS Weduwe vermengd. MARGRIET van *Bra-*

(*p*) *Charterb. p.* 383, 418. 494.
(*q*) PONTAN. *p.* 132.

Brabant, dochter van Hertog HENDRIK, en van MECHTILD van *Vlaanderen*, wierd met hem in 1206 verſproken, en komt in 1224 en 1227 als zijne Vrouw voor, dus kan hij geen ander Huwelijk, noch te voren, noch naderhand, ingegaan hebben, daar zij als Weduwe in 1231 ſtierf. Zommige latere Schrijvers hebben vermeend, dat zij na RICHARDIS, Abdiſſe van 't *Munſter* geworden zij (76); maar zij ſtaat niet op de Lijst dier Abdiſſen, en in het Grafſchrift van haar Tombe, alwaar zij naast haaren Man afgebeeld ligt, wordt zulks niet gemeld.

§. 46. De Kinderen uit dit Huwelijk geſproten, waren OTTO, HENDRIK en MARGRIET. Van den eerſten die zijnen Vader opvolgde, zullen wij in 't bijzonder ſpreeken. HENDRIK komt met zijn Vader nog niet voor in 1224, dus was hij niet gebooren, of zeer jong; mogelijk is hij die zoon, waarvan MARGRIET, na 1225, zoo moeielijk verloste, ten minſten toen hij in 1247 tot Biſchop van *Luyk* verkoren wierd, was hij in den bloei van zijne jaaren, en

(76) *Charterb p.* 379. *not. c.* Deeze brief vertoont in veele opzichten een bijzonder en ongewoon opſtel — De Heer BONDAM verwerpt, even als wij, het huwelijk met RICHARDIS van *Naſſau*.

en van hem wordt gezegd „ jong van zeden en „ van ouderdom te zijn " (77), dus hij Pausſelijk verlof nodig had, om tot Bisſchop verheven te worden. Te voren was hij reeds Proost van *Zanten*; in 1242 vergunde hij aan het Capittel alduar, de vrije beheering der Goederen, die te voren alleen aan den Proost behoorde (*r*), en hij wierd in 1250 door FREDERICK, Graaf van *Hochſtade*, in die waardigheid opgevolgd; zommigen ſtellen hem ook, Proost van *Oud Munſter* te *Utrecht* geweest te zijn (*s*). Hij geraakte in onmin met de *Luikenaars*, en door zijn zwager WILLEM, Graaf van *Gulich*, onderſteund, bouwde hij in 1255 en 1262 het Slot *Montfoort*, om hen te beteugelen. Naderhand wierd hij door Paus GREGORIUS X. 1274, op de Kerkvergadering van *Lyon* afgezet. Heer van *Montfoort* zijnde, verklaarde hij in 1277, dat de Graaf van *Gelre* zijn Erfgenaam in die Heerlijkheid zijn zal (*t*); en geweezen Bisſchop van *Luyk*, en Heer van *Montfoort*, bewil-

(77) Juvenis moribus et ætate: CHAPEAUVILLE *Gest. Pont Leod. T. II. p* 276.

(*r*) *Arch. van 't Cap. van Zanten. M. S.*

(*s*) DRAKENBURG *l. c. p.* 92.

(*t*) *Arch. van Rekenk. ſluk. van Grave.*

willigde hij mede en bezegelde het Verdrag, tusſchen het Huis van *Gulick* en de Stad *Aken* 1280 (*tt*). Hij wierd in 1282, of volgens anderen 1284, door den Ridder DIRCK *van der Weiden* om 't leven gebragt, en is bij zijne Ouders te *Roermond* begraven.

MARGRIET wierd eerst ten Huwelijk beloofd aan DIRCK, Heer van *Valkenburg*, en naderhand door haaren broeder OTTO, den 12 Maart 1236, aan WILLEM, Graaf van *Gulick*, indien hij zijn woord aan den Graaf van *Valkenburg* weder kan los worden (*u*). Het ſchijnt onzeker, of een der beide Huwelijken heeft voortgang gehad; met DIRCK van *Valkenburg* zeker niet, want die trouwde ALIX, dochter van ARNOLD, Graaf van *Loon*; en zijn zoon WALRAM, is in 1253 gebooren; met WILLEM van *Gulick* is mogelijk, maar hier over verſchillen de Schrijvers (*v*); egter daar Graaf OTTO, zwager genoemd wordt, van WILLEM, Graaf van *Gulick*, ſchijnt de zaak meer of min beſlist, maar MARGRIET moet in

(*tt*) KREMER *l. c. Tom. IIIt p.* 171.

(*u*) *Charterb. p.* 416.

(*v*) *Charterboek l. c. N. c.* KREMER *l. c. Tom. III. p.* 59. BUTKENS *l. c. p.* 556.

in 1250 reeds overleden zijn, dewijl toen RICHARDIS als Gravin van *Gulick* voorkomt.

Wij hebben reeds te voren ons gevoelen geuit §. 43, dat wij ELISABETH tweede Abdisse van 't *Munster*, en MECHTILD, Vrouw van HENDRIK, Graaf van *Nassau*, dochters van OTTO, en niet van GERHARD vermeenen te zijn.

Nog wordt als een dochter van GERHARD van *Gelre* gesteld, SALOME, getrouwd aan HENDRIK, Graaf van *Oldenburg*, genoemd *den Bogener*, maar wij hebben die vergissing reeds §. 33. aangetoond, en de *Oldenburgsche* Geschiedenissen, bewijzen de onmogelijkheid daarvan (*w*). Egter is een voorkomend *Oldenburgsch* Zegel zeer merkwaardig (*x*); het is langwerpig, en daarop vertoonen zig drie Mispelbloemen; men zegt het een Secretum in 't Jaar 1236 gebruikt te zijn; maar zoo veel wij weten, hebben nooit Graven of Heeren langwerpige zegels gevoerd; die behoorden altijd aan de Vrouwen en Geestelijkheid.

§ 47. Tot nu toe hebben wij stap voor stap de oude *Gelderssche* Graven gevolgd en geen om-

(*w*) HALEM. *Oldenb. Gesch. T. I p.* 213. 514.
(*x*) HAMELMAN *Oldenb. Chronyk p.* 68.

omſtandigheid, hoe gering ook, overgeſlagen, om hun aanwezen met zoo veel mogelijke zekerheid daar te ſtellen, en om hunne daaden, giften en verdere handelingen, hunne opvolging, hunne Regeerings-jaaren, hunne Egtverbintenisſen en hunne nakomelingen te bepaalen. In die tijden van duisterheid, zoekt men licht uit ieder vonkje, en men moet zig behelpen met de weinige narichten, die men ontdekken kan. Met OTTO II. bekomt men meer hulpmiddelen; de Charters en brieven worden talrijker, veele bezit men nog in 't oorſprongelijke, haare egtheid is aan minder twijfeling onderworpen, men kan de afſchriften vergelijken en verbeteren, de nabuurige Geſchied-Schrijvers bieden ons de hand, en wij bezitten het keurig en oppartijdig werk van eenen PONTANUS, die men meest al, van die tijden af, zeker raadpleegen kan. Jammer is het, dat BONDAM aan de geleerde waereld te vroeg ontrukt, het Charterboek niet heeft konnen voleinden. Van nu af aan zullen wij onzen kring enger beperken, en daar het aanwezen der Graven zeker is, en hunne handelingen tot de Geſchiedenisſen behooren, ons vergenoegen hunne Huwelijks verbintenisſen en Kinderen te onderzoeken, en voorts eenige onbekende of twijfel-

felagtige gebeurtenisſen, te melden, en zoeken optehelderen.

OTTO II.

§. 48. OTTO II, ook bijgenoemd *met den paerdenvoet*, Graaf van *Gelre* en *Zutphen*, volgde zijnen Vader in 1229 op, zonder dat het mogelijk zij, zijn ouderdom te bepaalen; alleen treft men hem met zijnen Vader aan, in den ſtichtings-brief van 't *Munſter* 1224, en indien de brief door hem den 11 Junij 1231 aan *Harderwyk* gegeven, zonder zwaarigheid kon aangenomen worden, moet hij toen nog onder een zoort van Voogdije geſtaan hebben, want anders kan men geen zin geven aan de woorden; „ bij raad van zijne liever Moeder, van de „ Abdis RICHARDIS van *Roermond*, en van „ eenige Heeren, bij wier raad zijn geheel Land „ geregeerd wordt", (78) welke uitdrukking wij niet weten elders aangetroffen te hebben. Het is

(78) Quorum conſilio tota terra mea regitur —— De Heer BONDAM geeft eene zeer goede uitlegging van deezen brief, door een punt of comma te plaatzen tuſschen matris noſtræ en venerabilis dominæ Richardæ. *Charterboek p.* 379.

is onnodig, hier de egtheid van deezen brief of immers van het afschrift, dat men bezit te onderzoeken, hoewel de form en vooral de *datum*, ons verdagt voorkomen; want de opnoeming van den Regeerenden Keizer, Aartsbisschop van *Keulen*, en Bisschop van *Utrecht*, zal men in geen anderen brief van OTTO vinden.

Aan hem zijn veele Gelderſche ſteden haare voorrechten verſchuldigd, waarvan de brieven in het Charterboek geplaatst zijn. Men moet egter niet gelooven, dat hij de Stichter of opbouwer dier Steden was; want rondsom ieder *Curtis*, Hof, waren reeds van ouds, veele perſoonen woonachtig, en hadden daar huizen aangebouwd; die oefenden den Landbouw of waren handwerkers, en Kunſtenaars; zij genoten de beſcherming van den Hofheer, moesten ten hove dienen, en ſtonden onder het rechtsgebied van den Schout, *Villicus*.. Hoewel vrijen en vrijgelatenen daar onder ook konnen geweest zijn, waren zij meest al eigenhoorigen, maar van onderſcheidene natuur. In brieven en elders worden die gehugten, dan *Oppidum*, dan *Villa* genoemd. De Keizers begonnen de inwooners der Rijkshoven, het rechtsgebied der Graven of der Schouten te ont-

onttrekken; in navolging der *Italiaanſche* ſteden, ſchonken zij de Vrijheid aan alle die zig aldaar neerzetteden en Burgers wierden, al waren zij elders eigen. De Policeij, Burgerlijke Regeering en diergelijke zaaken wierden aan den Stads raad toevertrouwd; het Hooge gericht bleef in handen van den Keizerlijken Richter en van Schepenen. Hier tegen moesten de burgers, hunne ſteden met wallen en gragten voorzien; torens, poorten, en bruggen onderhouden; daar voor een ſtads cijs opbrengen; wagten en togten doen, om hunne vesten te verdeedigen, en diergelijke burger lasten meer draagen. Doorgaans zijn zulke voorrechten het eerst aan plaatzen, waar Biſchoppelijke zetels waren, toegeſtaan. Men kan die ſteden *Municipaal ſteden* noemen; zij kwamen ſpoedig op, bloeiden door de Vrijheid en Koophandel, en waren in 't eerst zeer voordeelig voor de Domeinen of *fiscus*, hoewel zij daarna dusdanig in magt toenamen, dat zij den Keizers en Vorsten gevaarlijk wierden. Het is niet te bepaalen, hoe verre zij zouden gegaan zijn, was *America* niet ontdekt, en waren de bezoldigde krijgsbenden, door de Vorsten niet op de been gebragt. Groote ſteden hadden dusdanig een aanzien, dat Vorsten het zig een eer rekenden, Edele Bur-

Burgers aldaar te worden. Dus waren de Hertogen van *Gelre* niet alleen Burgers van *Keulen*, maar ontvingen zelfs van die ſtad een Jaargeld van 100 Goudguldens (z). Die Soldije zou men tegenwoordig met het beſchaafder woord van *ſubſidie* beſtempelen.

Graven en Heeren volgden het Keizerlijk voorbeeld; zij gaven ſtads rechten, aan gehugten, om haare Hoven gelegen, onttrokken de burgers en inwoonders, aan de onderſcheidene zoorten van Landrechten, en beijverden zig *recruten* te maaken, dat is eigen perſonen of knegten van andere Heeren, binnen de nieuw bevoorrechte ſteden, te lokken. Jongere zoonen van hunne eigene of andere dienſtluiden, die geen onderhoud hadden, noch dienſtgoederen bezaten, vonden een beſtaan in de ſteden, en wierden de aanzienelijkſte burgers; dat is de reden, dat men zoo veel Perſonen uit geſlachten, naderhand als Riddermatig bekend, in de Regeering der ſteden aantreft. De Keizerlijke ſteden wierden in 't klein nagebootst. Hier uit ontſtond wanorde, want Heeren die min magtig waren, klaagden dat men hunne lui-

(z) *Arch. van de Stad Keulen. Capſ. Gelre de Annis* 1394, 1402, 1421.

luiden van hun aftrok. Eindelijk verklaarden de Keizers, dat geene ſteden, buiten hunne toeſtemming mogten opgericht worden. OTTO ſchijnt de hand daar mede geligt, en zonder Keizerlijk Oorlof, Privilegien aan de ſteden geſchonken te hebben, waar van het gevolg was, dat de Roomſch-Koning HENDRIK in 't Jaar 1310, alle voorrechten door de Graven van *Gelre* aan hunne ſteden gegeven, krachteloos en van onwaarde verklaarde, Graaf REINALD beveelende, de Brieven deswegens uitgevaardigd, te rug te eiſchen en te verbreken, zonder dat de ſteden daarvan eenig verder gebruik mogten maaken (*a*). Naderhand vergunde hij aan dien Graaf, de magt, de oude voorrechten weder te geven en aan de ſteden te bevestigen. Men moet dus niet verwonderd zijn, dat men in geene Archiven der Gelderſche ſteden, oorſpronkelijke brieven van dezen OTTO meer aantreft, en men zig alleen met zeer gebrekkige afſchriften behelpen moet, dewijl die zeker in 1310 vernietigd zijn. Over het algemeen kan men hier uit gevolg trekken, dat aan de Steden geene de minſte Rechten of Privilegien toekomen, die haar niet uitdrukkelijk door de

(*a*) TESCHENMAKER *l. c. Cod dipl. No* 48.

de Landsheeren, met Keizerlijke bewilliging geſchonken zijn; dat het geen zij verder bezitten, alleen inkruipingen zijn; dat zij zig op geen herkomen beroepen kunnen, dewijl de oorſprong van haare Rechten bekend is; dat zij, in val van verſchil zig tegen de Landfurſtelijke Hoogheid en tegen anderen, met zegel en brief verdeedigen moeten, zonder zig met de *posſeſſie* of *analogie* te mogen behelpen; en eindelijk, dat geen Privilegien voor 1310 gegeven, ten ware zij nader bevestigd zijn, nog van waarde konnen geächt worden.

§. 49. Reeds §. 17. is aangetoond, dat OTTO II. de Mispelbloemen verlaten, en een Leeuw tot Wapen aangenomen heeft. Egter vindt men eene uitdrukking in de bevestiging der Privilegien van *Emmerick* in 1247 (*b*), die eenige opheldering verdient. OTTO bezegelt dezelve *ſigillo militari*. Dit is zeker iets ongewoons, maar kan zonder moeite verklaard worden. Heeren die te paard zegelden, wanneer zij niet weerbaar waren, of den Ridderſlag niet ontvangen hadden, wierden, wel is waar, op hunne Zegels te paard vertoond, maar ongewapend, met een vogel op de vuist, en van een hond

(*b*) *Charterb. p.* 463. *en Not. h.*

hond gevolgd. Wanneer zij Ridders wierden, gebruikten zij een nieuw zegel, alwaar zij in volle wapenrusting verſcheenen, en dat was het *ſigillum militare*, *ſigillum auctoritatis*. De voorbeelden daarvan, en van diergelijke Zegels van Jonkheeren, zijn overbekend. Het gebruik was ook, Brieven onder hun Jongmans Zegels gegeven, naderhand met hun Ridderlijk zegel, op nieuws te bekrachtigen, zelfs wierd zulks zomwijlen in de eerſte brieven wel uitdrukkelijk beloofd. Veelal hadden de Jonge Heeren geen eigen Zegel, en verzogten anderen voor hun te zegelen; dit geſchiedde ook, al gebruikten zij hun Zegel, om meer kracht aan de belofte te geven; zoo als in dit geval OTTO deed. De eerſte brief over de Privilegien van *Emmerik* den 31 Maij 1233, is niet door OTTOS zegel alleen, maar ook door het Zegel der Kerk van *Emmerik* bekrachtigd, weshalven de Stad, de bevestiging daarvan onder 's Graven ridderlijk Zegel, zal verlangd hebben, en daarvan is bijzondere melding in den brief van 1247 gemaakt. Insgelijks ziet men in de overeenkomst met het Capittel van *Emmerik*, den 12 Maij 1233, nevens des Graven Zegel, dat van 't Capittel van *Zutphen* hangen. De Privilegien den 13 Junij 1237. aan *Arnhem* gegeven, zijn door OTTO be-

bezegeld, en daar wordt van geene andere Zegels gewag gemaakt, maar eenige Edelen en Dienstluiden zweeren met hem, en anderen ſtaan als getuigen. Misſchien zijn er redenen geweest, die aan andere Steden onnodig hebben doen voorkomen, eene bevestiging onder het ridderlijk Zegel te verwerven, en ſtelde *Emmerick*, als ten deele onder 't Sticht van *Utrecht* behoorende, en meer of min aan den Heer van *den Berg* onderworpen, daarin een grooter belang. De oude Gelderſche bloem, is niet tegenſtaande de verandering van OTTO II, niet geheel vergeeten. De Wapens van zommige Steden behouden daar van het aandenken, dus voert *Bommel* een zwaard tusſchen twee mispelbloemen; *Gelre* een Leeuw met drie bloemen, *Goch* een Leeuw met twee bloemen, *Erckelens* een Leeuw met een bloem, en *Lochem* een Leeuw met drie bloemen.

§. 50. OTTO, zoo wel als de Hertog van *Brabant*, voegde zig aan de Pausſelijke zijde in 1246, bij de onlusten in 't Rijk, en waren bij de verkiezing van HENDRIK, Landgraaf van *Thuringen*, tot Roomsch Koning. Na deszelfs dood in 1247, wierd de Kroon aan OTTO aangeboden, hoewel anderen vermeenen, aan zijnen broeder HENDRIK; maar deeze was Gees-

telijk, en nog dat zelfde Jaar, wierd hij tot Bisschop van *Luyk* verkozen, dus het waarschijnelijker is, dat men de oogen op OTTO zal geslagen hebben. Welke van beiden het zij, die gevaarlijke eer is door hem van de hand gewezen, en toen hebben de zwakke schouders van WILLEM, Graaf van *Holland*, dien zwaaren last trachten te dragen (*c*). Deeze heeft in veele opzichten zijne erkentlijkheid aan OTTO betoond, onder anderen heeft hij hem den 15 Junij 1248 voor 1600 Marck zilver, in Pandschap gegeven den Burgt te *Nymegen*, met deszelfs Rechts-gebied, en met Edelen, Leenmannen, Dienstluiden, Stedelingen, Knegten en vrijgelatenen, voorts met alle goederen die daar aan behoorden; en zedert dien tijd is *Nymegen* aan Gelderland gehegt (*d*). Hier geschiedt, wel is waar, geene uitdrukkelijke melding der Stad van *Nymegen*, maar alleen van de Burgt, *Castrum;* dit volgt evenwel van zelve, want die geheele bezitting was een Rijkshof, *Curtis* of *Villa Regia*, en daar onder behoorde zeker de Stad. Het woord Stedelingen, *Oppidani*,

(*c*) MEERMAN *Hist. van Koning Willem Tom. I. p.* 168.

(*d*) *Charterb. p.* 469.

dani, toont het ook aan, en het is aanmerkelijk, dat de Abdije *'s Gravendaal*, naderhand de Thins gerechtigheid over de meeste huizen der Stad *Nymegen* bezat; welke uitgangen in latere Jaaren van de Abdije zijn vrijgekogt; dit kan niet anders heengekomen zijn, dan van eene Gifte aan dezelve, toen OTTO die Stichting deed. Uit een brief van den Keulſchen Aartsbisſchop den 14 November 1249 gedagtekend, blijkt duidelijk, dat OTTO de Burgt van *Nymegen* met geweld ingenomen had (*e*), en dat de Kerk aldaar gevaarlijk voor de zekerheid en verdediging van de Burgt lag, waarom dezelve verplaatst wierd. Hij had zig dus ook meester van de Stad gemaakt, en het ſchijnt zeker, dat hij de zaak van Koning WILLEM met de wapenen verdeedigende, *Nymegen* zal veroverd hebben, die toen de zijde van den afgezetten Keizer FREDERICK II. hield. Voor deeze hulp aan WILLEM bewezen, ontving onze Graaf van Paus INNOCENTIUS IV. de vergunning, alle tiendens, die hij in zijne Landen bezat, met een gerust geweten te behouden, mids een gedeelte tot dienst van de Kerk en van Koning WILLEM ge-

(*e*) *Ibid p.* 474.

gebruikende (*f*). Een duidelijk bewijs, dat de Stad mede, onder de Pandſchap van de Burgt en rechtsgebied begrepen was, is een brief van de Maand Junij 1254, hier agter in *Cod. Dipl.*, door OTTO, Graaf van *Gelre*, Richter, Schepenen, en gezamenlijke Burgers der Stad *Nymegen*, gegeven, waar bij zij verklaaren, dat het nuttig is, de Kerk die tegenwoordig buiten de Stad *Civitas* geplaatst is, binnen de Stad, met oorlof van den *Keulſchen* Aartsbisſchop, op te bouwen, weshalven zij eene vrije plaats, die *Hundisburg* genoemd is, met toeſtemming van den Roomsch Koning, daar toe gegeven hebben, en belooven tevens aan het Capittel der Apostelen te *Keulen*, dat zulks geen nadeel aan de Kerkgifte *Patronatus* hun toebehoorende, zal toebrengen. Die brief is met 's Graven en des Stads zegel, bekrachtigd. — Dit zij hier van genoeg.

§. 51. Graaf OTTO had al lang in de gedagten eene nieuwe Abdije van de *Cistercienſer* Orde te ſtichten, 't welk hij in 1255 volbragt, op zijn eigen goed, het Slot *Caſtrum Rott* in 't Kerspel van *Asperen*, op de Rivier den *Niers*, en

(*f*) MEERMAN *l. c. Tom. V. Cod. dipl No.* 60.

en aan welk hij den naam van *'s Gravendaal* gaf, en dat tegenwoordig *Nyklooster* genoemd wordt (*g*). Het duurde egter tot 1260, eer het werk voltooid, en de Kerk ingewijd wierd (*h*). Na den dood van den Roomsch Koning WILLEM van *Holland*, hield hij insgelijks de zijde van RICHARD van *Engeland*; en te *Keulen* zijnde sloot hij den 14 Novb. 1259 (*i*) een verbond met den Aartsbisschop van *Keulen*, de Graven van *Cleve* en *Gulick*, en met de Gezanten van den Bisschop van *Utrecht*, van de Vrouw van *den Berg*, van de Vrouw van *Seyn*, en van verscheidene Steden, om den algemeenen Landvrede, tot eer van Koning RICHARD te onderhouden.

In het Jaar 1266 nam hij het kruis aan, en de Paus gaf hem 20000 Ponden tournoys om dien togt te doen; (*k*) het is egter geenzins waarschijnelijk, dat hij zulk voornemen uitvoerde; kort daarna, den Graaf van *Gulick* en de Stad *Keulen*, bij het gevangen neemen van den

(*g*) *Charterb. p.* 484 500.

(*h*) *Arch. Abb. Campensis M. S.*

(*i*) *Feria VI post diem S. Martini.* KINDLINGER *l. c. Tom. III. No.* 78.

(*k*) *Charterb. p.* 582.

den Aartsbisschop, bijgestaan hebbende, is hij zoo wel als allen anderen, door BERNARD van *Castincto*, Pausselijke Nuncius, in den Kerkelijken ban gedaan, den 2 Augustus 1268; en het zelve is, met alle plegtigheid, twee Jaaren daarna, den 10 Aug. 1270, bij brandende Kaersen, onder het luiden der Klokken, in alle Geldersche en Gulicksche Steden, en binnen de Stad *Keulen* herhaald, en het *Interdict* op die landen gelegd, waarop een Verdrag, en de loslating van den Aartsbisschop in het begin van 't Jaar 1271 gevolgd is (*l*). Dus stierf OTTO, met de Kerk zeker verzoend, den 10 Junij 1271. Hij is, in het door hem gestichte Klooster *'s Gravendaal* begraven, alwaar zijn verhevene Tombe, met zijn afbeelding alleen, zonder dat van zijne Vrouwen, nog te zien is.

§. 52. Tweemaal was hij getrouwd; eerst met MARGRIET, dochter van DIEDERICK, Graaf van *Cleve*, en van MECHTILD, Vrouw van *Dinslaken*, welk huwelijk den 24 November 1240 reeds voltrokken was (*m*). Men vindt weinig van haar gemeld, alleen dat de Roomsch Koning WILLEM aan Graaf OTTO den

(*l*) KREMER *l. c. Tom. III. p.* 47.
(*m*) *Charterb. p.* 433.

den 26 December 1248 vergunde, haar Lijftogt met 1000 Marck 's Jaars, uit den Tol van *Lobede* te vermeerderen, en dat zij den 13 Januarij 1250 getuige is van RUDOLF, Abt van *Marienweerd* (*n*). Zij ſtierf in 't Jaar 1251; volgens het doodboek van 't *Munſter* te *Roermond*, den 10 Augustus, en volgens dat van *'s Gravendaal*, den 10 September. Het gemeen gevoelen, door het gezag van PONTANUS geſtaafd, onderſtelt, dat huwelijk onvruchtbaar geweest te zijn, maar het tegendeel is waar, en daaruit zijn meer dan ééne dochter geſproten. De Brief van Koning WILLEM van den 15 Junij 1248 over het verpanden van *Nymegen*, zegt duidelijk, dat indien hij zonder zoonen kwam te ſterven, zijn oudſte dochter de Burgt behouden zal (79); en Graaf OTTO van den Paus *dispenſatie* of verlof ontvangende, eene van zijne dochters in den vierden graad van Bloedverwantſchap uit te trouwen, moet den 9 Julij 1248, verſcheidene dochters bij MARGRIET gehad hebben (80).

On-

(*n*) *Ibid. p.* 471, *en* 477.

(79) Si dictus Comes viam univerſæ carnis ſine filio ingreditur, filiæ ſuæ ſeniori dictum Caſtrum —— remanebit. *Charterb. p.* 467.

(80) Concedimus, ut liceat tibi unam de filiabus tuis, ali-

Onder die dochters van het eerſte bed, behoort zeker ELISABETH, getrouwd met ADOLPH, Graaf van *den Berg*, welk Huwelijk reeds in 1264 voltrokken was; want ADOLPH getuigt, den 10 Februarij van dat Jaar, dat de Graaf van *Gelre*, de Bruidſchat van zijne dochter, 3000 Mark bedragende, betaald had, en hij belooft die penningen te zullen te rug geven, indien zijne Vrouw, dochter van Graaf OTTO, kinderloos mogt komen te ſterven (*o*). Hij noemt haar uitdrukkelijk, onze Vrouw, *filia ſua*, *uxor noſtra*, dus dit op geen toekomende verbintenis ziet, zelfs moet het Huwelijk al eenigen tijd, te voren voltrokken zijn geweest, want hij ſpreekt van Penningen bij termijnen ontvangen, en van verſcheidene brieven en verdragen daar over geſloten, die hij toen te rug gaf. Zij komt ook met haar Man voor in een brief van 1267, waarbij zij hun verſchil met het Capittel der Apostelen te *Keulen* aan de uitſpraak van den Proost van *S. Ger on* onderwierpen (81); en meermalen nader-

alicui, non obſtante ſi quarto affinitatis ſeu conſanguinitatis gradu ad invicem ſe contigerint, matrimonialiter copulare. *Charterb. p.* 469.

(*o*) *Charterb. p.* 566.

(81) Nos Adolphus Comes de Monte, Nos Margaretha

derhand, onder anderen in de Jaaren 1284 en 1294 (82). Graaf ADOLPH wierd door den Aartsbisschop van *Keulen* in den slag van *Woeringen* gevangen en wreed behandeld. Geslaakt zijnde stierf hij kinderloos in 1296. Men heeft haar zeer verkeerd met haare zuster MARIA, die een Gasthuis te *Arnhem* stichtte, verward; zij worden egter in een brief van hun broeder REYNALD van 1313, zeer duidelijk onderscheiden (83). Volgens het doodboek van het Klooster der Franciscanen te *Keulen* stierf zij den 24 Maart, zonder bijvoeging van Jaartal (84), maar in 1306 was zij dood; buiten twij-

tha Mater ejus, et nos Elisabeth uxor ipsius comitis, et nos Præpositus, Decanus et Capitulum Ecclesiæ S. S apostolorum etc. GEL. *Farr. Tom. XII.*

(82) Nos Adolphus Comes de Monte et Elisabeth uxor ejus. GELEN. *Farr. Tom. I. en IV.*

(83) In omnibus redditibus denariorum —— in civitate nostra de Insula Dei et in bonis nostris sitis in Zevenare, quæ quondam soror nostra dilecta de Monte possidebat; et volumus quod hospitale, quod nos et soror nostra dilecta Maria bonæ memoriæ fundavimus apud Arnhem, ex prædictis bonis percipiat &c. *Archiv. van het Gasthuis te Arnhem.*

(84) XI Kal. Aprilis obiit Elisabeth de Gelre Comitissa de Monte.

twijfel was zij uit het eerſte bed, dewijl OTTO eerst in 1252 met zijne tweede Vrouw kan getrouwd zijn, en ELISABETH niet alleen 1264 huwbaar, maar werkelijk getrouwd was, het geen van een kind, op zijn best van negen jaren, geen plaats kon hebben, en wij vinden de uitdrukkingen van een voltrokken Huwelijk zoo duidelijk, dat men geenzins daarin, *ſponſalia de futuro*, gelijk in den Huwelijks brief van ERMGARD met den Jonkheer van *Cleve*, ontdekken kan; en al twijfelde men daar aan, drie Jaaren daarna komen zij als Graaf en Gravin van *den Berg* te zamen voor. Het zelfde kan gezegd worden van MARGRIET, getrouwd met ENGUERRANT IV. Heer van *Concy* en *Oiſy*, Admiraal van *Frankryk*. Het Jaar wanneer dat Huwelijk voltrokken is, weet men niet, maar den 22 October 1262 verklaarde haar Man voldaan te zijn van 16000 Parijſche Ponden, die OTTO Graaf van *Gelre* aan deszelfs dochter MARGRIET, zijne Vrouw, ten Huwelijk, beloofd had (85). Zij wordt dochter van OT-

(85) Ego Ingelrannus Dominus Conc. notum facio, quod Otto Comes de Gelre de ſedecim mille librarum pariſienſium, quas mihi promiſit et dedit in maritagium cum Margaretha uxore mea, filia ſua, plenum fecit ſolutionis pagamentum. *Charterb. p.* 555.

OTTO, Graaf van *Gelre*, en van MARGRIET van *Cleve*, zijne eerſte Vrouw genoemd, en dat het Huwelijk geſloten wierd, na dat PHILIPPOTTE van *Ponthieu*, Weduwe van *Raoul* van *Concy*, oudſte broeder van ENGUERRANT, met Graaf OTTO getrouwd was, 't welk zeker daar toe aanleiding zal gegeven hebben (86). Hij was een zoon van ENGUERRANT III, Heer

(86) DU CHESNE *Hist. de la Maiſon de Concy p.* 237. Ingelrannus (dom. de Concy) ex uxore ſua ſorore domini de Montmirail tres gennit filios et duas filias —— Tertius igitur nomine patris ſuccedens, primo duxit uxorem filiam Ottonis Comitis de Gelre. *Chron. Balduini de Avennis.* Le ſecond fils (de Raoul de Concy et de Marie de Montmirail) Monſieur Enguerrant de Concy —— C'il tint la terre de Concy aprés la mort de Monſieur Raoul ſon frere. Il print à femme Marguerite fille du Conte Otte de Guelles, qui fut fillestre à la femme de Meſsire Raoul de Concy ſon frere. Ils furent enſemble plus de trente ans, et neurent nuls enfans. Et apres la mort de la ditte Marguerite, il reprint Jeanne fille au Conte de Nevers. *Lignage de Concy compoſé en* 1303. Litteræ Ingelranni domini Conciaci nec non Montismirabilis et Oeſiaci et Margarethæ ejus uxoris 1266. *Titres de Pierre de la Broſſe au Treſor des Chartres du Roi de France.* Ingelrannus dominus de Conciaco —— De aſſenſu et voluntate Margarethæ cariſſimæ uxoris noſtræ 1267. *Treſor des Chartres Ibid.*

Heer van *Concy*, en van MARIE van *Montmirail.* Zij verkogten te zamen in 1266 honderd Ponden 's Jaars uit den Tol van *Roye* aan JOHAN SARRASIN en aan PIERRE *la Brosse* Kamerheeren van LODEWYK den Heiligen, Koning van Frankrijk; ook in 1267 de goederen te *Laval*, *Noviant* en *Mainmenon* aan den Bisschop van *Laon.* Zij is Kinderloos, vermoedelijk in 1287 overleden, want haar Man was in 1288 met JOHANNA, oudste dochter van ROBERT van *Vlaanderen*, Graaf van *Nevers*, hertrouwd, en twee Jaaren later, heeft hij voor der ziele Zaligheid van zijne overledene Vrouw MARGRIET, eenige stichtingen in de Kerk van *Laon*, en in de Abdijen van *Belleau* en *la Grace*, gemaakt.

§. 53 Alle Schrijvers hebben zig zeer vergist, aan OTTO tot een tweede Vrouw te geven PHILIPOTTE, dochter van PHILIP, Graaf van *Saint Paul* of *Simpol*, zelfs het bord in de Kerk van *'s Gravendaal* hangende, alwaar alle de aldaar begravene Gelderſche Vorſten, met hunne Gemalinnen opgeteld worden, is van dien misslag niet vrij. Maar dat bord, is in zeer laate tijden, misschien geen 100 Jaaren geleden, in fraaije gouden Letters, op een zwarten grond geschilderd, en zoo veel wij weten, zijn

daar

daar voor geene andere bewijzen in de Archieven der Abdije te vinden. De Geleerde DU CHESNE ſtelt het Huwelijk van PHILIPPE van *Chastillon*, dochter van HUGO, Graaf van *Saint Paul*, en van MARIA van *Avesnes*, met OTTO, Graaf van *Gelre*, maar alleen op gezag van een ongenoemde Gelderſche Chronijk, die wij uit de woordelijke aanhaaling verneemen AQUILIUS te zijn (87). Egter oppert hij daarna eenige twijfeling dien aangaande zonder iets te beſlisſen (*p*), en in een ander werk, tien Jaaren daarna uitgegeven, (*q*) wederſpreekt hij dat Huwelijk, en ſtelt als zeker en bewezen, dat de Vrouw van Graaf OTTO van *Gelre* was, PHILIPOTTE van *Dammartin*, derde dochter van SIMON van *Dammartin*, Graaf van *Ponthieu* en *Monſtreuil*, en van MARIA, Erfgravin van *Ponthieu*. Haar Vader ſtierf in 1239 zonder zoons na te laten; haare zusters waren JOHANNA, Gravin van *Ponthieu*, toegezegd aan HENDRIK

(87) AQUILIUS zelf ſtelt dat huwelijk niet als bewezen, want hij zegt, Conjuges habuit —— et Philippam de ſancto Paulo, *ut vocant*, ex qua habuit filium Reinaldum etc.

(*p*) DU CHESNE *Hist gen. de Chaſtillon p.* 201. *en Preuves p* 55. *uitgegeven* 1621.

(*q*) DU CHESNE *Histoire de Concy, uitgegeven* 1631.

DRIK III, Koning van *Engeland*, en daarna getrouwd met FERDINAND III, Koning van *Castilien* en *Leon*. Haar tweede man was JOHAN van *Nesle*, Heer van *Falui*, uit het geſlacht der Graven van *Clermont*, met den welken zij in 1266 leefde (*r*). ALIX, getrouwd met JOHAN, Vicomte van *Chastelleraut*, en MARIA met JOHAN II, Graaf van *Roucy* (88). PHILIPPOTTE was reeds te voren tweemaal getrouwd geweest, eerst aan RAOUL van *Isſoudun*, Graaf van *Eu* (*s*), en daarna met RAOUL *de Concy*, oudſten broeder van ENGUERRANT, die met MARGRIET van *Gelre* trouwde, gelijk boven beweezen is; deeze volgde LODEWYK den Heiligen, Koning van *Frankryk*, bij zijn Kruistogt, en ſneuvelde 1250 in den ſlag van *Masſoure* (*t*). Uit beide huwelijken had zij geen

(*r*) *Gen. M. S. van Dammartin en Gen. van Chaſtillon.*

(88) Anno 1239 Obiit Comes Simon de Pontivo, quithor relinquens filias. Quarum unam duxit Rex Castellæ, alteram natu minorem filius Vice Comitis de Caſtro Arundo, tertiam filius Comitis de Augo, quartam Comes de Roceio. *Chron. Albrici.*

(*s*) *Albericus l. c. Hist. de la Maiſon de Dreux p.* 382. 384.

(*t*) *Vie de St. Louis par Nangis et Ioinville Hist de St. Louis ad Ann.*

geen kinderen (89). OTTO moet met haar in 't einde van 1252, of begin van 1253 getrouwd zijn, en daar van was het gevolg, dat hij 4000 Franſche ponden aan den Koning van *Frankryk* voor de verheffing van 't Graafſchap *Ponthieu* betaalde, zijnde AUBERTUS *de Hangest*, deswegens zijn borge gebleven, 9 Febr. 125$\frac{4}{5}$ (*u*). Deeze verheffing vroeg hij uit naam van zijne Vrouw, die vermoedelijk eenig recht op het Graafſchap *Ponthieu* vermeende te hebben, dewijl haar vader zonder zoons overleden was. Egter bleef de oudſte zuster JOHANNA, Koningin van *Kaſtilien*, in het bezit, en na haar dood, in 1279 bragt haar dochter ELEONORA deeze aanzienelijke bezitting aan haaren gemaal EDOUARD I., Koning van *Engeland* (*v*), hoewel haar halve broeder FRE-

(89) Li ainez des filz (Enguarran de Concy) ot nom Raoul-cil tint la terre de Concy apres ſon pere et ot a femme la fille du comte de Ponthieu. Mais il mourut ſans hoirs de ſon corps Outremer avec le comte d' Artois, au temps que le Roi St. Louis fut prins à la Maſſoure, et ſa femme reprint le comte Otte de Guelle à mary, dont elle eut le comte Regnant de Guelle, qui vivoit, quand ce livre fut faict. *Lignage de Concy, compoſé* 1303 en *du Cheſne Hiſt. de Concy p.* 233.

(*u*) *Charterb. p.* 487.

(*v*) *Rapin Thoiras Tom. III. p.* 6.

FREDERICK of *Ferry van Nesle* vrugteloose poogingen, om zig daar tegen te verzetten, deed. Evenwel had OTTO voor zijn gedeelte door dat huwelijk ook veele goederen in die ſtreeken verkreegen, als *Harfleur*, *Arguel*, *Martagneville*, *la Vacheresſe ſur Somme*, de Bosſchen van *Cantoſtre*, (*w*) die zijn zoon Graaf REYNALD I. in 't Jaar 1182 aan EDUARD I., Koning van *Engeland*, en aan zijne Vrouw ELEONORA, Gravin van *Ponthieu* verhogt (90). PHILIPPOTTE overleefde haaren Man, zij gaf in 1271 haar toeſtemming aan een Gifte van haar zoon. Maar uit het verkoop van goederen, door Graaf REYNALD in 1282. blijkt, dat zij toen overleden was. Zij is te *'s Gravendaal* begraven. — Haar wapen was *d'argent aux trois bandes d'azur* (*x*).

§. 54.

(*w*) *Geneal. M. S de Dammartin* die met het bovenſtaande in alles overeenſtemt.

(90) Lettres de l'an 1282 en fevrier par les quelles Renaut comte de Gueldres et duc de Limbourg vend a Edouart Roi d'Angleterre et à Ellonor la femme Comteſſe de Ponthieu, les Chateaux et Villes d'Arguel en Ponthieu, de Martaigneville et de la Vacheresſe ſur Somme, avec les bois de Cantuſtre et que'ques rentes ſur la Vicomté d'Abbeville. *Extrait d'un ancien Regiſtre de la Chancellerie de France.*

(*x*) *Du Cheſne l. c.*

§. 54. Uit dat tweede Huwelijk zijn geſproten Graaf REINALD, die aan zijn Vader opvolgde; PHILIPPINA, die doorgaans de oudſte geſteld wordt, en met WALRAM, Heer van *Valkenburg* en *Montjoye* trouwde; zij ontving in 1276 *Susteren* en *Sittard* van haar broeder, Graaf REINALD, tot een bruidſchat (z). Zij liet kinderen na. De tweede dochter ERMGARD, nog een kind zijnde, en genoemd de tweede dochter van Graaf OTTO, bij de Vrouw die hij nu heeft, wierd den 13 Maij 1260 ten huwelijk beloofd aan DIRCK, oudſte zoon van DIRCK, eerstgebooren zoon van DIRCK, Graaf van *Cleve*, om bij huwbaare jaaren van beide voltrokken te worden (91). Dit Verdrag wierd in 1267 herhaald, (*a*) en dit Huwelijk is tot ſtand gebragt, (*b*) waaruit een zoon OT-

(z) PONT. *p.* 156. *Rekenk. Papier. van Grave No.* 285.

(91) Comes Gelrenſis dabit filiam ſuam ſecundam, ex uxore quam nunc habet, Theoderico primogenito domini Theoderici ſenioris filii comitis Cliventis, et ſi aliquem ipſorum ante annos nubiles modi contigerit vel utrumque, majores poſt eos natu, matrimonialiter conjungentur. *Chartorb. p.* 541.

(*a*) *Arch. van Cleve M. S.*

(*b*) TESTCHENMAKER *l. c. p.* 227.

OTTO geſproten is. Graaf DIRCK trouwde andermaal met MARGRIET van *Habsburg*, volle Nigt van Keizer RUDOLF, en daar hij in 1305 ſtierf, bij haar negen kinders verwekt hebbende, kan ERMGARD niet zeer lang geleefd hebben. De reden waarom de tweede dochter van OTTO uit zijn tweede Huwelijk, boven de oudſte zal verkozen zijn, was zeker de gelijkheid van Jaaren, zullende PHILIPPE vermoedelijk de eerſte vrucht van het tweede Huwelijk geweest zijn, dus was zij te oud voor den Jonkheer van *Cleve*, wiens Vader eerst in 1255 met ALEYD van *Heinsberg* trouwde. Misſchien ook was PHILIPPE reeds toegezegd aan den Heer van *Valckenburg*. Eene derde dochter *Maria* ſtichtte een Gasthuis te *Arnhem*, in 1299 en 1300; zij wordt door haar Broeder, Graaf REINALD, *domicella Maria* genoemd, en was 1306, ongetrouwd overleden (*c*). Zij is daarna met haar Zuster ELISABETH Gravin van *den Berg* vermengd. Het ſchijnt niet, dat zij den Geestelijken ſtaat omhelsd had, en het blijft twijfelachtig, of zij van het eerſte of tweede bed was, hoewel ons het laatſte waarſchijnelijker voor-

(*c*) PONTAN. *p.* 172, 173, 177. *en Arch. van 't Gasthuis te Arnhem*: vergelijk hier boven *Not.* 83.

voorkomt. Indien OTTO meer dochters gehad heeft, zijn dezelve onbekend gebleven. ISABELLA, die doorgaans geſteld wordt, is zeker ELISABETH, Gravin van *den Berg*, dewijl beide naamen een zijn, en onverſchillig gebruikt worden.

REYNALD I.

§. 55. REYNALD I, Graaf van *Gelre* en *Zutphen*, volgde zijnen Vader in 1271 op. Reeds te voren in 1268 was hij getuige van zijnen Vader bij de Gifte van DIRK, Voogd van *Ruremonde*, aan de Abdije van 't *Munſter* (*d*). Toen hij aan de Regeering kwam, moet hij nog niet meerderjaarig geweest zijn, want den 30 April 1271, bevestigde hij de Vrijheid van *Arnhem* op den Tol te *Lobede*, bij raad van zijnen Oom HENDRIK, Biſchop van *Luyk*, en van zijnen Neef JOHAN, *Elect van Utrecht*, met toeſtemming van zijne Moeder PHILIPPE, die allen met hem zegelen (*e*). Dus ſchijnt hij onder de Voogdije van dezelve geſtaan te hebben. In 1272 zegelde hij ook nog met een Jonkheers ze-

(*d*) *Charterb. p.* 602

(*e*) PONT. *p.* 154 *en* 184.

zegel. De naam van REYNALD, dien hij voerde, is nieuw in het Geſlacht van *Gelre*, hoewel zijne beide opvolgers die droegen; vruchteloos hebben wij naar de oorzaak daar van gezogt, en niets voldoende gevonden.

Een aanmerkelijke gebeurtenis onder zijne regeering, was de oorlog wegens de opvolging van het Hertogdom *Limburg*, aan dewelke, de voor hem ongelukkige ſlag van *Woeringen* een einde gaf: dit gedeelte der Geſchiedenis is in veele opzichten nog zeer duister; (92) en zonder in alle de bijzonderheden te treeden, willen wij egter hier van zoo veel verhaalen, als nodig is, om de zaak in haaren zamenhang te konnen beſchouwen.

§. 56. WALRAM, Hertog van *Limburg*, was met JUTTA, dochter van DIEDERICK, Graaf van *Cleve*, getrouwd. Zij komen te zamen in een brief van den 17 October 1275 voor (93), waaruit blijkt dat zij een zuster van MAR-

(92) Het is te wenſchen, dat de kundige Heer VAN WYN, die, zedert lang de uitgave van *Hellu* met alle de omſtandigheden van dezen oorlog beſoogt heeft, bij zijne belangrijke bezigheden, eenige ledige uuren moge vinden, zijn woord te houden.

(93) Waleramus dux et Jutta ducisſa Limburgenſis — dant

MARGRIET van *Cleve* was, en zij wordt door Graaf DIRCK van *Cleve*, in een brief 1287 gegeven, hoewel dood, *onze Möme* genoemd (*f*). Uit dit Huwelijk is eene dochter gesproten, die reeds in 1276 met REYNALD, Graaf van *Gelre*, getrouwd was; want WALRAM, Hertog van *Limburg*, REINALD, Graaf van *Gelre*, zijn Schoonzoon, en ERMGARD, zijne Vrouw, 's Hertogs dochter, komen te zamen voor in een brief van den 29 Augustus van dat Jaar, waarbij zij het Bosch *Herviheis*, zijnde het Bosch van *Herve*, aan de Abdije van *Godsdaal* of *Valdieu* verkoopen Welke brief zig in ons *Cod. dipl.* vindt. In den bevestigings-brief deswegens, door den Bisschop van *Luik*, op denzelfden dag gegeven, wordt REINALD, hoewel getrouwd, *een edel Jongman* genoemd, dus nog jong van jaaren (94). Hertogin JUTTA moet toen reeds overleden zijn, dewijl geene melding van haar geschiedt, en HENDRIK, dien

daut conventui de Sterekradt, et Margarethe de Cleve eorum consorti etc. in vigilia B. Luce 1275. GEL. *Farr. Tom. XV.*

(*f*) *Arch van Cleve* M. S.

(94) Reinaldus nobilis Juvenis Comes Geldrie. *Arch. van Valdieu.*

dien BUTKENS tot een zoon van Hertog WALRAM ſtelt (*g*), moet in wezen geweest zijn, dewijl hij aldaar niet genoemd wordt, en ook nergens in oorſprongelijke brieven voorkomt. WALRAM hertrouwde in Januarij 1277 met CUNEGONDA van *Brandenburg*, bij dewelke hij geen kinders had, en die in 1288 nog leefde (*h*).

WALRAM komt de laatſtemaal voor, Dingsdag voor *S. Laurens* Martelaarsdag, 8 Augusti 1279, en is volgens een brief van den 28 Augs. 1279 nog niet overleden, dewijl in een verbond, tusſchen den Aartsbisſchop van *Keulen*, den Hertog van *Brabant*, en de Graven van *Gelre* en *Cleve*, melding geſchiedt van den Tol te *Duisberg*, den Hertog van *Limburg* toebehoorende (*i*), en REINOLD daarin den Titel van Hertog van *Limburg* niet voerde. Egter was hij zeker den 11 Augustus 1280 reeds dood, want zijne dochter IRMGARD, zig Hertogin van *Limburg* en Gravin van *Gelre* noemende, bemiddelde op dien dag een Verdrag, tusſchen de Abdisſe en het Convent van ter *Hunnep* ter eenre,

(*g*) BUTKENS *l. c. Preuv. p.* 121.
(*h*) *Ibid. l. c. Preuv. p.* 111. *en* 112.
(*i*) GELEN. *Farr. Tom. II. Fol.* 73.

eenre, en HENDRIK *van Syderoves* of *Syderſchaap* en zijne broederen ter andere zijde. *Cod. dipl.* en op den 20 September daar aan volgende, droeg REYNALD Graaf van *Gelre*, den titel van Hertog van *Limburg*. Hier door vervalt de ſtelling van MEYERUS, die HENDRIK, broeder van ERMGARD, tot opvolger van WALRAM aanneemt; ook van de Brabantſche Duitſche Chronijk, die ERMGARD zegt Dochter van HENDRIK te zijn; insgelijks van PONTANUS, die den dood van HENDRIK op 1284 meldt. Zeker zullen de Brabantſche Schrijvers belang geſteld hebben in het aanwezen van eenen HENDRIK, dien men nergens aantreft, en die voor zijn Vader, indien hij ooit leefde, moet geſtorven zijn. Ook zegt de Schrijver van *Prælium Woeringanum* zeer beſtemd, dat WALRAM geen zoon, en alleen eene dochter, met Graaf REINALD van *Gelre* getrouwd, naliet.

Het Verdrag van Vrede, dat RIGHARDA, Gravin van *Gulick*, en haare zoons, daags voor *St. Mattheus* dag (20 Sept.) 1280, met de Stad *Aken* ſlooten, (*k*) geſchiedde ten overſtaan van GERHARD, die mede zegelde, en aldaar genoemd

(*k*) KREMER *l. c. Tom. III. p.* 167. *et Copia mihi uit de Archiven der Rykſtad Aken.*

noemd wordt *Reynaldus Comes Gelriæ et dux Limburgenſis*; dus was hij toen, naamens zijn Gemalin, met wie, gelijk wij zagen, hij reeds in 1276 getrouwd was, in 't bezit van 't Hertogdom *Limburg*, en in die hoedanigheid van Hertog, daags voor *S. Matthias Apostel* (24 Febr.) 1281, ontving hij van de Stad *Keulen*, de belofte, alle beſcherming, aan hem en aan zijne onderdaanen te zullen toebrengen; (*l*) ook bij de leenopdragt van *Cuylenburg*, daags voor *S. Cecilien* (21 Nov.) 1281. voerde hij den Titel van Hertog van *Limburg* (*m*), het welk in een groot aantal brieven van dien tijd plaats had.

REINALD in een Verdrag met zijn zwager DIRCK, Graaf van *Cleve*, den 14 October 1283. geſloten, ziet ten zijnen behoeven af, van al het recht, dat hij op de tiendens van *Huinippa* had, hem door den dood van zijn Schoonvader, den Hertog van *Limburg* verkregen; insgelijks zullen alle goederen, die de Hertog van *Limburg*, met zijne Vrouw JUTTA, zuster van wijlen den Graaf van *Cleef*, verworven of in ge-

(*l*) *Arch. van de Rekenk. Arch. der Stad Keulen Lib. VII. folio* 223. *Verſo.*

(*m*) PONT. *p.* 164. HEDA *p.* 223.

gemeenſchap bezeten had, na REINALDS dood, aan DIRCK en zijne Erfgenaamen komen. De brief bevat nog veele andere Voorwaarden, die hier niet te pas komen, en in 't ſlot belooft Graaf DIRK, des noods, het Graafſchap *Gelre* en 't Hertogdom *Limburg*, op REINALDS kosten, tegen den Hertog van *Brabant* en zijne Bondgenooten te verdeedigen. Deeze brief vindt zig in ons *Cod. dipl.* Uit den gebeelen inhoud blijkt, dat ERMGARD niet meer in leven was, en dat REINALD hulp zogt, om zig in 't bezit van *Limburg* te handhaven. Het grootſte punt in dit gedeelte der geſchiedenis is de eigenlijke tijd van ERMGARDS overlijden te bepaalen; waaromtrent de meeste Schrijvers verſchillen, en daar uit heen te leiden, met welk recht REYNALD, na haar dood, zig in 't bezit van *Limburg*, zogt te vestigen. MEYERUS ſtelt ERMGARD eerst drie Jaaren na het eindigen van den Oorlog geſtorven te zijn, maar de Brabantſche Duitſche Chronijk meldt, dat zij voor het begin van dezelve, zonder kinderen overleden was. BUTKENS beſtemt 1282 als haar ſterf jaar. De Tielſche Chronijk zegt, dat zij den 4 Junij 1290 geſtorven zij. Zeker leefde zij den 18 Junij 1282 nog, dewijl de Hertogin van *Limburg*, gemalin van REINALD, Graaf van *Gelre*, op dien dag, door den

den Roomsch Koning RUDOLF, met het Hertogdom *Limburg*, en met alle goederen van wijlen haar vader, waar van zij de eenigste erfgenaam was, beleend wierd, hebbende tot hulder WALRAM van *Valkenburg*. Daar bij vergunde de Koning, dat indien zij mogt komen te overlijden, haar man, de Graaf van *Gelre*, het Hertogdom, met zijn toebehoor voor zijn leven, zou behouden (95); en daags daar op den 19 Junij ontving REINALD van denzelfden Koning, de vergunning, de Munt van *Limburg*, die hem naamens het Hertogdom *Limburg* toebehoorde, naar 's *Hertogenrade* te verleg-

(95) Brief van Koning Rudolph, datum Wormatiæ XIV. Kal. Jul. Indict. X, A. D. 1282. Regni vero anno IX. Illustris Ducissæ Limburgensis uxoris spectabilis viri Reinaldi Comitis Gelriæ favorabiliter inclinati, sibi ducatum Limburgensem, nec non omnia et singula ad eam per mortem quondam ducis Limburgensis patris sui, cujus extitit heres unica devoluta, libenter concedimus eadem feoda sibi per nobilem virum Walramum de Valkenburg, transmittentes. Si tamen ipsam ducissam præmori contigerit, præfatus Comes Gelriæ maritus suus debet eundem ducatum cum omnibus suis pertinentiis, ad vitæ sua tempora libere possidere. KREMER *l. c. Tom III. p.* 77. Vergelijkt VAN WYN *Byv. op de Vaderl. Hist. Tom. III. p.* 17. *not. x. en ons Cod. Dipl.*

leggen (96). Het is waar, die brieven worden tegengeſproken, door den brief, welken ADOLPH, Graaf van *den Berg*, *feria quinta post Pentecosten* (den 21 May) 1282 gaf, waar bij hij aan JOHAN, Hertog van *Brabant*, het Hertogdom *Limburg* opdroeg, dat hij door den dood van wijlen zijn oom, Heer WALRAM, Hertog van *Limburg*, en van vrouw ERMEGARD zijne dochter, wel eer Gravin van *Gelre*, geërfd had (*n*). Dus was ERMGARD, indien de *Datum* egt is, toen reeds overleden, en volgens den leenbrief, leefde zij nog den 18 Junij. In deeze onzekerheid, aarzelen wij niet den leenbrief, die uit het oorſprongelijke afgeſchreven is, boven de Brieven door BUTKENS uitgegeven, te gelooven, te meer daar die brieven, hoewel volkomen waar, niet ontwijfelbaar omtrent de dagtekening zijn, want in een Lijst van de Charters van *Vilvorden*, worden zij op 1287 gebragt, 't geen zeker verkeerd is. Eene van die brieven ſtaat ook in de Bij-

(96) Monetam quæ in Limburg cuditur et ſicut ad ipſum Comitem ratione ducatus Limburgenſis ſpectare dignoſcitur. Datum Wormatiæ XIII. Kal. Jul. Indict. X. A. D. 1282. Regni vero Anno IX. PONT. *p.* 159.

(*n*) BUTKENS *l. c. Preuves p.* 114. 115.

Bijlagen van het *prælium Woeringanum*, maar is niet uit de Archiven van *Brabant* uitgeſchreven, dewijl de Schrijver meldt, dezelve uit de werken van MIRÆUS gehaald te hebben. Het jaartal is ook 1282. Wij vermeenen dus, dat de afſtand, door den Graaf van *den Berg*, ten behoeve van den Hertog van *Limburg*, een jaar later, en wel donderdag, of *feria quinta* na Pinxteren 1283, zijnde in dat jaar den 10 Junij, gedaan zij, en dat dus de dood van IRMGARD tusſchen den 18 Junij 1282 en 10 Junij 1283 moet bepaald worden. Hier in worden wij nog bevestigd door een brief van den zelfden ADOLPH, Graaf van *den Berg*, daags voor *St. Agnes*, voor Paasſchen 1282, en dus den 27 Januarij 1283, volgens onze tijdrekening gegeven, waar bij hij den Hertog van *Brabant* verzoekt, twee Jaaren, van de 60 Marken, die hij van hem ter Leen hield, te willen voldoen, hebbende hij reeds quitantie van de vorige agt jaaren gegeven (*o*); dewijl dit hier een geheel andere zaak betreft, en niets van *Limburg* gezegd wordt, waar voor de Hertog van *Brabant* merkelijke ſommen aan den Graaf van *den Berg* betaald heeft, gelijk uit de Lijst der Quitan-

(*o*) *Ibid p.* 115.

tancien (*p*) gezien kan worden; zou men moeten gisfen, dat de verkoop, nog niet geschied was, en dat dus ERMGARD toen nog leefde. Nog meer, in een Brief van JOHAN, Hertog van *Brabant*, dingsdag na Paasschen (20 April) 1283 gegeven, waar bij hij van de Abdije *Godsdaal* of *Valdieu*, in het land van *Dalem* gelegen, eenige goederen koopt, voert hij den Titel van *Nous Johan par la grace de Dieu duc de Lothier et de Brabant*, zonder *Limburg* daar bij te voegen, gelijk hij in 't vervolg deed (*q*). Dit alles te zamen gevoegd, doet ons gisfen, dat de dood van IRMGARD in de eerste helft van 't Jaar 1283 kan gesteld worden. Zeker was zij den 18 Julij 1283 overleden, dewijl Graaf REYNALD haar toen *bonæ memoriæ* noemt (97). Volgens *M. S. Geneal.* door VAN BERCHEM, is zij te *s'Gravendaal* begraven; en wij hadden gehoopt aldaar eenige zekere narichten te bekomen; maar niet tegenstaande de betoonde goed-

(*p*) *Ibid. p.* 115.

(*q*) MIRÆUS *T. III. p.* 139.

(97) In een gifte die hij aan het Klooster *Valdieu* doet, 15 Kal. Aug. (18 July) 1283 noemt hij haar, domina Irmgardis uxor nostra Karissima, bonæ memoriæ. *Arch. van Valdieu.*

goedwilligheid, was zulks wegens de tegenwoordige tijdsomſtandigheden, ondoenlijk. ADOLPH, Hertog van *den Berg*, had zeker een verkregen recht op het Hertogdom *Limburg*, zijnde hij een zoon van ADOLPH, broeder van WALRAM, welke broeders na doode van hun vader HENDRIK, Hertog van *Limburg*, Graaf van *den Berg*, deszelfs aanzienelijke goederen gedeeld hadden, waar bij ADOLF de oudſte, het Graafſchap *Berg*, en WALRAM de jongſte, het Hertogdom *Limburg* verkreegen; dus WALRAM en zijne dochter ERMGARD kinderloos overleden zijnde, was hij zeker hun naaſte erfgenaam. Maar REINALD hield ſtaande, zig misſchien op een Huwelijks verdrag, of op de Keizerlijke vergunning van den 18 Juny 1282 beroepende, dat hem het vruchtgebruik van *Limburg* voor zijn leven toekwam. Hij bleef een tijd lang in 't bezit, en ADOLPH zig te zwak voelende, zijn aanſpraak met kracht te doen gelden, verkogt zijn recht aan den Hertog van *Brabant*; hoewel hij zwager van REYNALD zijnde, het misſchien gevoeglijker geweest was, dat zij zig te zamen hadden verſtaan. Maar hij had geen kinderen, de Hertog van *Brabant* gaf groot geld, en eigenbelang, zoo wel als de Staatkunde, beſchouwen maagſchap,

als

als een zeer zwakken band. De voorbeelden van alle eeuwen bevestigen deeze waarheid, die zeker in de onze, niet kan tegengesproken worden.

De poogingen tot verzoening vielen vruchteloos uit; van beide zijden versterkte men zig door verbonden; meest alle de Vorsten van Nederduitschland, namen daar aan deel, en het lot van *Limburg* wierd door den slag van *Woeringen*, in 't Jaar 1288 ten voordeele van *Brabant* beslist. Het beloop daarvan wordt in de Geschiedenissen gemeld (98); en wij hebben ons vergenoegd, de duisterheid, aangaande de oorzaak, zoo veel mogelijk, opgehelderd te hebben.

§. 57. Keizer RUDOLF van *Habsburg* stierf den 11 Julij 1291; door de verschillende gevoelens der Keurvorsten kon men wegens de keur

(98) Het *Prælium Woeringanum* komt hier bij zeer in aanmerking. Dit gedigt in 164 gedrukt, is een Vertaaling van het Vlaamsch gedigt van JOHAN *van Hellu*, door HENDRIK CAREL *van Dongelberg*, die het in Latynsche Vaersen overbragt. Het oorspronglijk handschrift van *Hellu* is in 1731 met het Paleys te *Brussel* verbrand. *Mem. de Litter des Pais Bas Tom. III. p.* 199. Gelukkig is een afschrift daar van in handen van den heer VAN WYN overgebleven.

keur van zijnen opvolger, het niet eens worden; eindelijk floeg men het oog op REINALD, Graaf van *Gelre*, een dapper en vroom Man; maar hij verneemende, dat de Keurvorſten meer Rijkdommen en Aanzien bij eenen Keizer, dan verdienſten zochten, heeft voor die eer bedankt (*r*). Deeze gebeurtenis wordt ons elders, nog duidelijker, (*s*) in diervoegen verhaald, dat GERHARD, Aartsbisſchop van *Mentz*, in zin had ADOLPH, Graaf van *Nasſau*, tot den Keizerlijken Troon te bevorderen, en daarom alle Keurvorſten overreedde, op den perſoon dien hij voorſlaan zou, te ſtemmen. De Aartsbisſchop BOEMOND van *Trier*, liet zig hiertoe niet beweegen, waarom men hem dreigde, den Graaf van *Gelre* zijn gezwooren vijand, tot Keizer te zullen verkiezen; doch hij bleef onverzettelijk. Eindelijk wierd hij door list gewonnen, egter met voorbeding, dat de keur niet op den Graaf van *Gelre* vallen zou. Waarop ADOLPH van *Nasſau* den 20 Maij 1292 verkoren, en den 24 Junij te *Aken* gekroond wierd.

Dus

(*r*) *Chron. Engelhuſii ap.* LEIBNITZ *S. R. Br. Tom. II. p.* 1122.

(*s*) GUNDENRODE *l. c. T. I. p.* 34.

Dus zijn aan deeze weigering van REYNALD, en aan de erkentelijkheid van ADOLPH, zoo wel als aan de bloedverwantſchap toe te ſchrijven, de verſcheiden gunſtbewijzen, die de Gelderſche Graaf van den Keizer ontving; als onder anderen, de Gifte van de Landvoogdije over *Oostvriesland*, wiens Inwooners langen tijd hunne onmiddelbare onderdanigheid van het Rijk hadden trachten te handhaven; deeze brief is den 21 Januarij 1295 te *Fulda* gegeven (*t*), en moet dus als een bevestiging van de gifte van *Oostergo* en *Westergo*, door Keizer RUDOLF in 1290 gedaan, beſchouwd worden (*u*), welke gifte nog nader door Keizer ALBERT in 1299 en door Keizer LODEWYK in 1339 is bevestigd (*v*). Op denzelfden dag, te weten den 21 Januarij 1295, heeft Keizer ADOLPH, aan zijnen bloedverwant Graaf REINALD van *Gelre* toegeſtaan, dat indien hij zonder manlijk oir kwam te ſterven, zijn oudſte dochter en haare nakomelingen, van beide kunnen, hem in 't Graafſchap van *Gelre* en in alle leenen en achter-

(*t*) *Ibid. p.* 69

(*u*) PONT. *p.* 166.

(*v*) PONT. *p.* 171. *en* 229. *Rekenk. Alste Regiſter fol.* 1 *tot* 4.

terleenen zou opvolgen, en zijne oudſte dochter zonder kinders natelaten ſtervende, de oudſte daar aan volgende, van dochter tot dochter, en haare nakomelingen in rang, tot de laatſte toe (*w*). Deeze vergunning kan alleen tot het Graaffchap *Gelre*, en andere Leenen, die de Graven van *Gelre*, als Rijksmans leenen bezaten, betrekkelijk gemaakt worden, en geenzins tot het Graafſchap *Zutphen*, dat van ouds een ſtamgoed of eigen Heerlijkheid was, en dus vatbaar voor Vrouwelijke opvolging; noch tot de *Veluwe*, dat van het Sticht *Utrecht*, en de Hertogen van Brabant afhing, en alzoo geen mansleen kan geweest zijn. Indien wij ooit gelegenheid hebben, het Recht van Opvolging der onderſcheidene Huizen op Gelderland te overwegen, zal dit punt nader moeten ontwikkeld worden.

§. 58. Na den dood van Keizer HENDRIK van *Luxemburg*, den 24 Augustus 1313 te *Buonconvento* in *Toscane*, bleef de Duitſche Troon veertien maanden ledig; eindelijk wierden twee Koningen te gelijk verkozen, te weten FREDERIK van *Oostenryk*, oudſte zoon van Koning AL-

(*w*) *Dat. apud Fuldam XII. Kal. Februarii* 1295. *Cod. Dipl.*

ALBRECHT, den 19 October 1314, te *Saxenhauſen*, en LODEWYK, Hertog van *Beyeren*, 's daags daarna, op de Waalplaats bij *Frankfort*. Deeze dubbele verkiezing veroorzaakte veele oneenigheden aan den Neder-Rhijn, daar zommige Vorſten 't met den eenen, en zommige 't met den anderen hielden. Graaf REINALD verklaarde zig voor FREDERIK, en ontving van denzelven den 16 November 1314 de belofte, niet alleen van 8000 Mark zilvers, maar om eene van zijne dochters zelf te trouwen, of aan zijnen Broeder Hertog ALBRECHT, of aan Hertog HENDRICK van *Kärnten*, naar REYNALDS keus, te zullen uithuwelijken, indien hij hem met 1000 gewapenden, naar *Aken* begeleiden wil, en tot zijne krooning behulpzaam zijn. Daar boven belooft FREDERICK alle brieven te bevestigen, die Gelderland van de Roomſche Keizers en Koningen ontvangen had, bijzonder de Pandſchap der Stad *Nymegen*, en hem tot Vorst van 't Rijk te zullen verheffen (*x*). Deeze laatſte belofte wierd drie Jaaren daarna vervuld, want den 1 Aug. 1317 is Graaf REINALD, door den Roomsch Koning FREDERIK, tot Vorst van 't Rijk verklaard. In den brief wordt gezegd,

(*x*) KREMER *l. c. Tom. III. p.* 124.

zegd, dat de Koning, REINALD, Graaf van *Gelre*, een edel Lid van 't Rijk, door zijne geboorte beroemd en vermaard, en groote Rijkdommen bezittende, van den Staat van Graaf, tot dien van Vorst verhoogt, voor zig en voor zijne Erfgenamen, en hem onder het getal der Rijksvorsten plaatst; weshalven hij alle Vorstelijke Voorrechten, in Munt, in Tollen, in aanstelling van Amptenaaren, genieten zal; Hij en zijne nakomelingen zullen de Vorstelijke Waardigheid met 20 Banieren verheffen (99). Hierdoor is REINALD eigenlijk een gefurste Graaf geworden, zonder dat zijne landen verhoogd wierden, gelijk wij bij zijnen zoon in 1339 zien zullen. Men vindt egter niet, dat hij of zijn zoon, van den nieuwen Titel gebruik gemaakt hebben. Iets diergelijks wordt in het huis van *Gulick* aangetroffen, zijnde WILLEM, Graaf van *Gulick*, in 't Jaar 1336 tot de Vorstelijke Waardigheid verheven (z). Naderhand in 1338 wierd hij Mark-Graaf, en in 1356 Hertog van *Gulick*.

REI-

(99) Wij geven dien brief in ons *Cod. Dipl.* gelijk wij denzelven in de Verzameling van GELENIUS gevonden hebben; maar wij konnen niet ontveinzen, dat de form en uitdrukkingen ons zeer buitengewoon voorgekomen zijn.

(z) KREMER *l. c. Tom. I. p.* 30.

REINALD regeerde tot 1316, dan eens in Vrede, dan eens in Krijg, volgens de gewoonte van dien tijd. Maar in het einde van dat Jaar, zijn de eerſte onlusten tuſſchen hem en zijnen zoon REYNALD uitgebarſten, het zij dat zijne overdaad en giften aan de Geeſtelijkheid, het zij dat de zwakheid van zijne zielvermogens, door een kwetzuur aan 't hoofd veroorzaakt, hier van de voorwendzels waren: Het einde van deezen twist was, dat de zoon zijnen Vader, op het Slot *Montfort* gevangen hield, niet zonder toeſtemming van zijne Moeder MARGRIET, en van zijne zusters PHILIPPA en ISABELLA. Deeze ondaad moet plaats gehad hebben tuſſchen den 29 Augustus 1318, toen de Vader nog Privilegien aan *Arnhem* gaf, en den 14 December 1318, toen de zoon de Privilegien van *Harderwyk* bevestigde (*a*). Anderen ſtellen dit twee Jaaren later en wel op 1320 (*b*), maar verkeerd, want in 't Jaar van 1319 had REYNALD's zoon te *Gelre* het vol bewind in handen; zelfs den 10 November van dat Jaar, beloofde hij aan den Graaf van *Holland*, zijnen Vader uit de

(*a*) PONT. *p.* 191.

(*b*) *Wilh. Monach. ap* MATTH. *Analect. T. II. p.* 584.

de Gevangenis te ontſlaan (*c*). Hier worde bijgevoegd, dat hij eerst op het huis *de Hell*, in *Veluwe* gelegen, gezet wierd, en dat in het oogenblik dat hij gevangen wierd, hij uitriep, *Ghy Heeren Vlamingen wat doedy my* (*d*)? waardoor hij zeker zinſpeelde op zijne Vrouw, die een dochter van den Graaf van *Vlaanderen* was, en dat de Vlaamſche Heeren, zijn zoon tegen hem opgehitst hadden. Hij ſtierf in zijne Gevangenis op 't Slot *Montfort*, op *St. Dionyſius* dag, den 9 October 1336, en wierd te *'s Gravendaal* begraven.

§. 59. Wij hebben reeds te voren gemeld, dat REYNALD reeds in 1276 met ERMENGARD, Erfdochter van WALRAM, Hertog van *Limburg*, en van JUTTA van *Cleve*, getrouwd was, en dat zij kinderloos, in het einde van 1282 of begin van 1283, geſtorven is; dus zij zig zeer vergiſſen, welke haar levensloop langer uitſtrekken, te meer, daar REYNALD in 't Jaar 1286 voor de tweede maal trouwde, met MARGRIET, dochter van Graaf GUIDO van *Vlaanderen* en ISABELLA van *Luxemburg*, waar

(*c*) MIRRIS *T. II. p.* 228.

(*d*) *Orig. Cuylenburg. ap.* MATH. *Analect. Tom. III. p.* 594. *en* 602.

waar van de Huwelijkſche Voorwaarden nog in wezen zijn. Zij was Weduwe van ALEXANDER, zoon van den Koning van *Schotland*; het geen bewezen wordt uit een brief, door JOHAN, Biſſchop van *Luyk*, zondag na Paasſchen, of den 21 April 1286 gegeven, waarbij hij verklaart, dat zijne zuster MARGARETHA, Weduwe van ALEXANDER, zoon van den Koning van *Schotland*, afſtand doet van 1500 Mark ſterling; en nog nader uit twee brieven, door REYNALD en zijn Vrouw in 1286 en 1292 gegeven, alwaar zij verklaart ALEXANDERS Weduwe geweest te zijn (100). Na haar Mans

(100) Johannes D. g. Leodienſis Epiſcopus —— Noveritis quod cariſſima Soror mea, Margaretha quondam uxor Nobilis viri Alexandri filii excellentiſſimi viri domini Regis Scotiæ etc. *Arch: Flandriæ*

Nous Renaus cuens de Ghelre et duc de Limbourg et Marguerite ſa femme, fille de noble homme Guyon Conte de Flandre et Marchis de Namur faiſon ſavoir etc.; à Namur 1286 merquedi apres le feſte Sainct Pierre et Sainct Paule Apoſteles *Ibid.*

Nous Renaus Cuens de Ghelre et Margharite ſa femme fille à noble Prince Guyon Conte de Flandres et Marchis de Namur, femme jadis à tres haut et tres noble Seigneur Aliſandre fil le Roi Ecoce jadis, à tous chiaux etc. donnies l'an 1292 le Samedy après le Pentecouſte.

Mans gevangenis heeft zij haaren zoon, REYNALD met raad en daad bijgeſtaan, en komt voor in verſcheidene brieven, zoo als in de Privilegien aan *Harderwyk* in 1318, aan *Doesburg* 1319, aan 't *Oldebroek* 1320 gegeven (*e*). Zelfs haar Man overleden zijnde, zegelde zij nog met haaren zoon de Privilegien van *Bommel* en *Thielrewaard*, in 't Jaar 1327 (101). Zij heeft het Predikheeren Klooster te *Zutphen* geſticht, en ſtierf in 't Jaar 1331, zijnde te *'s Gravendaal* begraven.

Uit dit tweede Huwelijk zijn geſproten REYNALD II., MARGRIET in 1297 ten Huwelijk beloofd aan DIEDERICK, Graaf van *Cleve* (*f*); welke verbintenis daarna voltrokken zijnde, wierd zij Moeder van MARGARETHA, Erfgravin van *Cleve*, die dat Land aan den Graaf *van der*

(*e*) PONT. *p.* 191. HUIGENS *Beſchr. van Deb p.* 21. *Arch. van Elburg. Lad. X. No.* 7.

(101) Wij Reinhold Grave van Gelre —— und hebben gebeden unſe lieve Vrouwe und Moeder, Vrouwen Margrieten die olde Graffynne van Gelre unſer liever geſellinne, Vrouwen Sophien Graffynne van Gelre, Philippe und Iſabel Joncfrouwen van Gelre unſe lieve ſuſteren met uns te ſegelen etc. 1327. Dingsdach na Sinte Claes dach des Heiligen Biſcops. *Copia Mihi*

(*f*) PONT. *p.* 169.

der *Mark* overbragt. Haar Man ſtierf den 7 Julij 1347. PHILIPPOTTE is getuige van haaren broeder REYNALD, bij de Privilegien van *Harderwyk* 1318, van *Doesburg* 1319, van *Bommel* 1327, zij heeft daarna den Geeſtelijken ſtaat omhelsd, en wierd *Clariſſe* te *Keulen* (*g*). Zij ſtierf den 23 Augustus 1354, en is onder eene verhevene tombe, nevens haar zuster, in het Klooster aldaar begraven (*h*). ISABELLA was ten huwelijk beſtemd aan Keizer FREDERIK van *Oostenryk*, gelijk men hier boven op 't Jaar 1314 zag, maar zij verkoos den Geeſtelijken ſtaat, en wierd, even als haar zuster, *Clariſſe* te *Keulen* (102); met dewelke zij in brieven van 1318, 1319, 1327, voorkomt; zij ſtierf in het Jaar 1352. (*i*) PONTANUS (*k*) ſtelt daar en boven nog twee zoons, GUIDO en PHI-

(*g*) *Ibid. p.* 198.

(*h*) GELEN. *de Magn. Colon. p.* 542.

(102) Iſabella Comitiſſa Gelriæ Frederico Auſtriaco ejus poſtea nominis tercio Imperatori deſponſata fuerat, ſed ſponſa nuptiis iſtis posthabitis, ad S. Claram Coloniæ Deo ſe obtulit et bonis adauxit. Erat ei ſoror Philippa, quæ idem Monaſterium ingreſſa, cum ſorore ibidem inhumata fuit. *Hist. M. S. Patrum obſervantium Coloniæ.*

(*i*) *Ibid.*

(*k*) PONT. *p.* 198.

PHILIPPUS, waar van men egter nergens narichten vindt, vermoedelijk zijn zij jong geſtorven.

REYNALD II.

§. 60. REYNALD II. was de laatſte Graaf van *Gelre* en eerſte Hertog. Na dat hij zijn Vader gevangen genomen had, en terwijl hij hem te *Montfort* in bewaaring hield, bemagtigde hij het roer der Regeering, onder opzicht van zijne Moeder, en met hulp van Heer JACOB van *Mierlaer*; egter onthield hij zig van den Graaflijken titel, en noemde zig geduurende zijns Vaders leven, altijd zoon van *Gelre*. Zijn ouderdom is onzeker, maar uit den boven aangehaalden brief van Keizer ADOLF van 1295, ſchijnt hij toen nog niet gebooren te zijn, dewijl zijn Vader de opvolging der Leenen voor zijne dochters verkreeg; ook is het waarſchijnelijk, dat hij in 1318 nog zeer jong was, dewijl zijne Moeder, zijne Zusters en veele Raden in de brieven genoemd worden; hoewel dit ook kan geſchied zijn, om een zweem van wettigheid, aan zijn onrechtmatig bezit te geven, en de toeſtemming van zijne Magen en Vrienden te doen kennen.

De

De ſlegte ſtaat van zijne Landen en van zijne Inkomſten, noodzaakte hem een Huwelijk, dat iets onder zijn geboorte ſchijnt geweest te zijn, in te gaan, en zulks door raad en met toedoen van ADOLPH *van der Marck*, Bisſchop van *Luyk*; want hoewel het huis van *Berthout*, een Adelijk geſlacht was, kon hetzelve geenzins bij de Graven van *Gelre* vergeleken worden. Dit is misſchien de reden, waarom in de Huwelijkſche Voorwaarden bepaald, en door 's Lands Edelen bevestigd wierd, dat Gelderland aan niemand vererven zou, dan aan de kinderen uit SOPHIA *Berthout*, Gemalin van Graaf REINALD, geſproten; het geen men aanzien kan als eene voorziening, tegen een mogelijk geacht wordend ongelijk huwelijk, dewijl anders die woorden zonder zin waren, doordien REINALDS kinderen noodzakelijk van hem erven moesten. De ſchatten van deeze Vrouw dienden om verpande goederen in te losſen, om ſchulden te betaalen, en om aanzienelijke Landen te koopen. REINALD heeft ook het Karthuiſer Klooster *Monnikhuiſen* bij *Arnhem* geſticht, ter gedagtenis van den bloedigen ſlag, dien hij in 1328 tegen de *Luikenaars* bij *Haſſelt* geleverd had (*l*). In het begin van zijne Re-

(*l*) PONT. *p.* 211.

Regeering verbond hij zig met den Koning van *Frankryk* tegen den Hertog van *Brabant* (*m*); maar zijn Huwelijk met eene Engelſche Prinçes veranderde zijne belangens, en hij koos de zijde van *Engeland*. Hij trok aanzienelijke onderſtandgelden van zijnen zwager, Koning EDOUARD III, en beijverde zig geſtadig een groot aantal Duitſche Vorſten, tot dienst van dat Rijk op de been te brengen.

§. 61. De aanmerkelijkſte gebeurtenis, die onder REINALD plaats had, was, dat hij niet alleen den 19 Maart 1339 tot Hertog van *Gelre*, door den Keizer LODEWYK van *Beyeren*, volgens brieven te *Frankfort* gegeven, verheven wierd, maar dat het land zelve, tot een Hertogdom wierd verklaard. Dit was eene tot nu toe ongehoorde nieuwigheid. In geboorte en ſtand waren de Hertogen en Graven niet van elkanderen onderſcheiden, maar de voorrang der Hertogen, Paltzgraven en Markgraven boven de Graven, op Rijksdagen, had den algemeenen naam van Vorſten in gebruik gebragt. Dus bekwam een Graaf van *Wettin*, door den Keizer tot Markgraaf van *Meiſſen* benoemd, de Vorſtelijke waardigheid. Ook wierden Graven in

(*m*) *Ibid. p.* 214.

in den Vorsten ſtand verheven, en gefurste Graven genoemd, als *Vlaanderen* in 1262, *Henneberg* in 1310, en REINALDS vader in 1317, gelijk wij boven zagen. Maar hunne landen bleven Graaffchappen als te voren, en zij bekwamen den titel van *Furstenmäsſige*, die hen van de Keurvorsten en Vorsten onderſcheidde, hoewel zij voor 't overige in dezelfde Clasſe behoorden. Door deeze verhooging van *Gelderland* ging Keizer LODEWYK een ſtap verder; want voorheen was de naam van Hertogdom alleen aan groote landen eigen, als *Beyeren*, *Swaben*, *Franken*, *Saxen*, *Lotharingen*, en nu wierd die aan enkele Graaffchappen en Stamgoederen toegeeigend. Keizer KAREL IV volgde dat voorbeeld. en maakte Hertogen van *Luxemburg*, *Bar*, *Gulick* en *Berg*, en onder de volgende Keizers, heeft dit meermalen plaats gehad (*n*). Dus behoort de eer aan *Gelderland*, dat voor haar het ijs gebroken is. Door deeze verhooging ontvingen de Gelderſche Graven, niet alleen een grooter aanzien, maar zij vermeerderden ook in magt, gelijk wij in het vertoog over de Bannerheeren, reeds aangetoond

(*n*) PUTTER, *Hist. der Deut. Staatsverf. T. I. p.* 266.

toond hebben (*o*). De brief van die verheffing is nimmer in zijn geheel afgedrukt; men zal dezelve, benevens de Bewilligings Brieven der Keurvorsten in ons *Cod. Dipl.* vinden. Bij dezelve vergunde onder anderen de Keizer, aan de tijdelijke Hertogen van *Gelre*, bij de plegtigheid van Krooningen of openbaare Hofdagen der Keizers, de Kroon voor dezelve te dragen; maar aldaar geschiedt geen melding van eene waardigheid, die elders aan de Hertogen van *Gelre* toeërkend wordt, te weten van Rijksopperkleederbewaarder, *Protovestiarius*, *grand Maitre de la Garderobe* (103); egter moeten wij bekennen nergens gevonden te hebben, dat de Hertogen dat Rijksampt werkelijk bediend hebben. Het is aanmerkelijk, dat *Gelderland* tot een Hertogdom verheven zijnde, de Titel van Graaf van *Zutphen* daar onder niet verfmolten is, maar altijd bijzonder en onderscheidelijk door de Hertogen gevoerd. Hier van vindt men wei-

(*o*) *Eerste Deel p.* 273.

(103) Hertog von Gelderen S. Rom Imp. Protovestiarius 1339-1538 SCHEIDEMANTEL *Repert. Tom. II. p.* 115. Protovestiarius est dignatis Palatina qui omnibus Vestiariis præerat. CODIN *de Offic. L. II. Glosf. med. Græcit. in Birus.*

weinig andere voorbeelden, en men kan vragen, waarom deeze uitzondering van *Zutphen*, meer dan van de *Veluwe*, van *Teisterband*, of van de andere Landen, wier vereeniging het Hertogdom *Gelre* uitmaakte, te meer daar de Graafſchap altijd een der Quartieren was? Hier van kan geen andere Reden gevonden worden, dan dat het graafſchap, geen Leen, maar een Erfgoed zijnde, de Hertogen daar door een ſcheiding hebben willen maaken, tuſſchen het gene zij van den Keizer of van andere Vorsten hielden, en hun eigendom. Evenwel WILLEM, zoon van *Gulick*, wierd door Keizer KAREL IV, zoo wel met *Zutphen*, als met *Gelre* in de Jaaren 1372 en 1377 beleend (*p*); maar zulks kan geſchied zijn, wegens het verſchil over de opvolging met zijns moeders oudſte zuster MECHTELD van *Gelre*, Gravin van *Blois*, en hij zal liever *Zutphen*, als een Rijksleen hebben willen ontvangen, dan erkennen, dat het als een Erfgoed, MECHTELD, van rechtswegen toekwam. Indien men Leenbrieven van REINALD III, of van EDOUARD bezat, zou men daar uit eenig licht konnen ſcheppen. Zedert zijn de Hertogen beide met *Gelre* en *Zutphen*

(*p*) BROSIUS *Arm. Juliæ p.* 86 *et* 90.

phen beleend. REINALD ſtierf te *Arnhem* den 12 October 1343, en is volgens eenigen te *'s Gravendaal*, en volgens anderen te *Monnikhuiſen* begraven.

§. 62. Men heeft reeds SOPHIA *Berthout*, als REYNALDS eerſte Gemalin leeren kennen. Zij was de eenige dochter en erfgenaam van FLORIS *Berthout*, Heer van *Mechelen*. Haar Moeder wordt doorgaans geſteld, MECHTILD *van der Marck* geweest te zijn, maar volgens het doodboek van 't Klooſter *Everbode* (*q*) was zij GEERTRUID, dochter van GUIDO, Graaf van *St. Paul*. In 1310 waren reeds de Huwelijkſche Voorwaarden tuſſchen hunne Ouders geſloten, zijnde zij beide nog kinders (*r*). Het Huwelijk was in 1326 voltrokken, ten minſten den 28 Januarij van dat Jaar, komen zij te zamen voor in een verdrag met den Hertog van *Brabant* geſloten (*s*). Zij ſtaat mede over de Voorrechten, die haar Man in 1327 aan *Bommel* ſchonk, en in 1328 verdroegen zij zig met Heer RUDOLF *Pipenpoy*, over de Grenzen van *Mechelen* (*t*). De Heer-

(*q*) GELEN. *Farr. Tom. XXX. Fol.* 1360.
(*r*) *Rekenk. Pap. van Grave No.* 1.
(*s*) PONT. *p.* 197.
(*t*) *Arch. Flandr. M. S.*

Heerlijkheid van *Mechelen*, wierd door haar in 't Huis van *Gelre* gebragt, maar daarover vielen veele verſchillen met de Hertogen van *Brabant* voor. SOPHIA ſtierf den 3 Maij 1329, en wierd te *'s Gravendaal* begraven.

Uit dit Huwelijk zijn drie dochters geſproten, MARGRIET, die volgens Huwelijkſche Voorwaarden van 1233 toegezegd wierd aan GERHARD, oudſten zoon van WILLEM, Graaf van *Gulick*, toen op zijn best zes of zeven Jaaren oud zijnde, en uit dezelve verneemt men dat zij Vrouw van *Mechelen* was (*u*). Zij verkogt die Heerlijkheid, met toeſtemming van haar Vader en van haar Schoonvader, aan LODEWYK, Graaf van *Vlaanderen*, voor 60000 Ponden Tournois in 't Jaar 1333, en gaf den 28 Julij 1335 Quijting voor de ontvangene penningen (104). Zij ſtierf op *St. Franciscus* dag,

(*u*) *Rekenk. Pap. van Grave. No.* 670.

(104) Margaretha primogenita Comitis Gelrenſis —— Cariſſimorum Dominorum noſtrorum Reginaldi Gelrenſis et Zutphanienſis Comitis prædicti genitoris, et mamuburni ſeu curatoris noſtri, et domini Guilhelmi Comitis Juliacenſis patris ac tutoris, ſeu mamburni Gerardi Juliacenſis, inter quem et nos certæ conventiones ſponſaliorum et matrimonii per dictos noſtros parentes initæ ſunt et proloquutæ, Advocatiam opidi Mechlinienſis —— vendidimus —— do-

dag, of 4 October 1344, eer dat het Huwelijk voltrokken was.

MECHTILD wierd in haare jonge Jaaren aan GODFRIED, Heer van *Millen* en *Maseyck*, eenigen zoon van DIEDERICK, Heer van *Heinsberg*, Graaf van *Loon*, verloofd, met den welken zij in 1338 getrouwd was; ten minsten hij wordt Schoonzoon *Gener* door Graaf REYNALD genoemd, die belooft hem schadeloos te houden, van de verliezen, die hij in zijn dienst, tot hulp van den Koning van *Engeland* zou komen te lijden (*v*). Hij had den mannelijken ouderdom bereikt, want hij was Ridder, en liet een bastaard na. Zijn testament den 24 Januarij 1342, waarbij hij zijn Schoonvader Hertog REYNALD tot Erfuiter benoemde; gemaakt hebbende, moet hij kort daarna overleden zijn, want in het zelfde Jaar ontving MECHTILD, Weduwe zijnde, van haar Schoonvader den Heer van *Heinsberg*, *Vugt* als een Lijftogt (*w*). Na-

mino Ludovico Flandrensi, Nivernensi, et Registestensi Comiti —— pro sexaginta millibus librarum turonensium etc. Datum apud Oschem in Condrosia 14 Decembr. 1333 *Arch. Flandr.* —— De brief van den 28 Julij 1335 is in dezelfde form.

(*v*) KREMER *l. c. Tom. I. N.* 22.

(*w*) *Ibid. p.* 32.

Naderhand trouwde zij met JOHAN, Graaf van *Cleve*, die den 19 Maij 1368, zonder kinderen natelaten, ſtierf. Voor de derde maal is zij in den egt getreeden met JOHAN van *Chastillon*, Graaf van *Blois*, en toen wierd zij beroemd in onze Geſchiedenisſen, alzoo zij haar recht op de Erfenis van haare beide halve broeders, de Hertogen REYNALD en EDUARD, tegen den zoon van haar zuster MARIA, WILLEM van *Gulick*, zogt te handhaven, waarin zij egter heeft moeten zwigten, hoewel een groot gedeelte der Landſchap haare zijde hield. Haar dood wordt onderſcheidelijk op 1380 en 1382 geſteld, maar zij wierd in 't Klooster *Mariendaal* bij *Arnhem* begraven.

De derde dochter was ELISABETH, Abdiſſe van *'s Gravendaal*, die den 14 Februarij 1376 ſtierf. REINALDS tweede Vrouw was ELEONORA, dochter van EDOUARD, II, Koning van *Engeland*, en van ISABELLA van *Frankryk*, en zuster van Koning EDOUARD III. Om dat huwelijk te ſluiten, zond hij naar *London* met een Volmagt, den 4 October 1331 gedagtekend, OTTO, Heer van *Cuyck*, RICOLD, Proost van *St. Pieter* te *Utrecht*, en JACOB *van Mierlaar*, zijne Raden en Secretarisſen. De Koning van *Engeland* raadpleegde daar-

over zijnen Schoonvader, den Graaf van *Holland*, en na dat alles geſchikt was, wierden de Huwelijkſche Voorwaarden den 20 October 1331 geteekend, waarbij de *Veluwe* aan *Eleonora* tot een Lijftogt aangewezen wierd; zij ontving tot een Bruidſchat 10000 Ponden Sterlings, en de Koning beloofde haar op zijne kosten, *in octava Jacobi et Philippi*, of 8 Maij 1332. te *Sluys in Vlaanderen* te zullen leveren, welke kosten op 1000 Ponden Sterling begroot wierden (*x*). Dus is REYNALD zijne Bruid niet in *Engeland* gaan afhaalen, gelijk anders geſteld wordt; maar de Bruiloft wierd plegtig te *Nymegen* gehouden (*z*). Na eenige Jaaren rees misverſtand tuſſchen REINALD en zijne Gemalinne, die van Melaatsheid beſchuldigd wierd; het welk aanleiding gaf tot eene zielroerende gebeurtenis, die PONTANUS ons, na VAN BERCHEM, verhaalt (*a*). ELEONORA ſtierf IX. *Kalendas Maji*, of 22 April 1355, en wierd te *Deventer* in het Minnebroeders-Klooſter, dat zij geſticht had, begraven. De bei-

(*x*) RYMER *Act. Publ. Tom. II. P. III. p.* 75, 76.

(*z*) WILH. *Monach. ap.* MATTH. *Analect. Tom. II. p.* 718.

(*a*) PONT. *p.* 242.

beide Hertogen REYNALD en EDOUARD zijn uit dit Huwelijk geſproten; maar het is onzeker, of MARIA van het eerſte of tweede bed was; de meeste Schrijvers ſtellen het eerſte, maar verſcheiden omſtandigheden, en aanteekeningen waarop wij ſtaat maaken konnen, doen ons gelooven, dat zij een dochter van ELEONORA was. SOPHIA ſtierf in 1329, en WILLEM van *Gulick*, de Man van MARIA wierd eerst in 1333 geboóren, dus moest zij ten minſten vier Jaaren ouder zijn dan hij, het geen niet te denken is. Het beste dat men hierin doen kan, is zijn oordeel tot nader bewijs op te ſchorten. MARIA wierd eerst in 1387 ondertrouwd met den Paltzgraaf RUDOLF, Hertog van *Beyeren* (*b*); maar dat Huwelijk had geen voortgang, zijnde hij vermoedelijk jong geſtorven, dewijl men hem niet gemeld vindt tuſſchen de kinderen van *Keizer* LODEWYK en van MARGRIET van *Holland*, wiens zoon hij zeker was. Naderhand trouwde zij met WILLEM, Hertog van *Gulick*, en was Moeder van WILLEM en REYNALD, die beide na den anderen in *Gelderland* en *Gulick* regeerden; ook van

(*b*) *Huwelijkſche Voorwaarden van 't Jaar* 1337. *Rekenk. Pap. van Grave No.* 692.

van JOHANNA, getrouwd met JOHAN, Heer van *Arckel*, wiens kleinzoon, uit haar dochter MARIA, getrouwd met JOHAN, Heer van *Egmond*, te weten ARNOLD van *Egmond*, na doode van zijnen Oudoom REYNALD, in 't Hertogdom *Gelre*, maar niet in 't Hertogdom *Gulick* opvolgde. Haar oudſte zoon WILLEM is in 1364, gebooren, en zij ſtierf op *St. Servaas* avond, 12 Maij 1401, na dat haar Man in 1393 voor haar overleden was.

REYNALD III.

§. 63. REINALD III. is in 1333 gebooren, en hij volgde zijnen Vader in 1343 op; wegens zijne minderjaarigheid, zochten zijne Moeder en JOHAN van *Valkenburg*, Heer van *Borne* en *Sittard*, het bewind in handen te bekoomen, waar tegen anderen, en aan hun hoofd, de Graaf van *Meurs*, zig hebben verzet. De Steden, inziende de groote ſchulden, die Hertog REYNALD nagelaten had, en de Parthijen die zig in 't Land opwierpen, ſloten een verbond in 't Jaar 1343, 't welk als de eerſte vereeniging en oorſprong der Landſtenden kan beſchouwd worden (*c*). Egter ſchijnt REYNALD ſpoedig weer-

(*c*) *Arch. van Elburg, Lade VI. No.* 23.

weerbaar geworden te zijn, want hij hielp zijnen aanſtaanden Schoonvader JOHAN, Hertog van *Brabant*, tegen de *Luikenaars*, en in den ſlag van *Walef* wierd hij den 21 Julij 1347 tot Ridder geſlagen (*d*). PONTANUS (*e*) heeft dit verkeerd op 1344 gebragt, en hier door vervalt de zwaarigheid wegens REINALDS ouderdom, die in 1347 veertien Jaaren bereikte.

In zijne kindsheid was hij door zijnen vader ten huwelijk aan de jongſte dochter van JOHAN, Hertog van *Brabant*, beloofd, (*f*) maar zijn moeder ſchijnt hier in geen genoegen genomen te hebben, want op bevel van dezelve wierden JOHAN *van Cleve*, Domdeken van *Keulen*, AREND *van Arkel*, DIRCK *van Lynden*, CLAAS *Tengnagell*, WILLEM *van Gendt*, Ridders, en WENNEMAR *van Tiel*, knape, naar WILLEM IV. Graaf van *Holland* gezonden, om een Huwelijk tuſſchen zijne zuster ISABELLA, en Hertog REYNALD te ſluiten. Te *Middelburg* aangekomen zijnde, beſpraken zij zig met de Hollandſche Raden, en het huwelijks verdrag wierd dingsdag voor *St. Maartens* dag in den

(*d*) BUTKENS *Tr. de Brab. Tom. I. p.* 436.
(*e*) PONT. *p.* 252.
(*f*) *Ibid. p.* 219.

den winter, of 9 November 1344 getekend, waar bij, onder anderen beraamd wierd, dat indien REYNALD mogt komen te ſterven, eer hij ISABELLE beſlapen kon, zijn Broeder EDOUARD zijne plaats vertreden zou (*g*). Zij was dochter van WILLEM III, Graaf van *Holland*, en van JOHANNA van *Valois*, en als Kind wierd zij reeds in 1329 verſproken aan JOHAN, zoon van JOHAN, Hertog van *Brabant* (*h*), 't welk in 1335 hernieuwd is; maar hij kwam kort daar na te ſterven. De verbintenis met REYNALD niet tot ſtand gekomen zijnde, is zij daarna met ROBERT van *Vlaanderen* en *Namen*, Heer van *Beaufort*, in den Egt getreeden, en ſtierf kinderloos in 1360, zijnde te *Tontenelles* begraven (*i*). De Hertog van Brabant was aan de belangens van de Franſche Kroon gehegt, daarom zag EDOUARD, Koning van *Engeland*, zeer ongaarne, dat zijn Neef REYNALD, zig met een Vorſtin uit dat huis verbond; hij bragt daarom in voorſlag ELISABETH, dochter van den Markgraaf van *Gulick*, en den 6 May 1347 beloofde hij, nevens

(*g*) *Origineel in Arch. van Hemmen.*
(*h*) *Lijſt. der Arch. van Vilvorden p.* 498.
(*i*) BUTKENS *l. c. p.* 444.

vens die Markgraaf, dat indien REYNALD door den Hertog van *Brabant* bezwaard wierd, om redenen dat hij zijne dochter niet ten huwelijk nam, zij de geldboete voor hem zouden betaalen, en in val van oorlog, de Gelderſchen met alle magt zouden bijſtaan (*k*). Te vergeefs wierd op REYNALD te *Calais* aangedrongen, want hij indagtig de beloften door zijnen vader gedaan, veinsde toetegeven, en onder voorwendzel van naar huis te keeren, reisde hij naar *Antwerpen*, en trouwde aldaar plegtig met MARIA van *Brabant*, 't welk waarſchijnelijk in de Maand Junij 1347 heeft plaats gehad (*l*). ELISABETH van *Gulick* trad daarna in huwelijk, eerst met den Graaf van *Kent* in *Engeland*, en daarna in 1359 met EUSTACHIUS van *Auberthicourt* (*m*).

Niet tegenſtaande zijn Huwelijk bleef REYNALD *Engeland* tegen *Vrankrijk* getrouw, en hij wierd in verſcheiden verdragen tusſchen die Rijken begreepen, hoewel *Vrankryk* hem niet voor Hertog erkende, het welk blijkt uit de gebruik-

(*k*) RYMER *l. c. Tom. III. P. I. p.* 10.
(*l*) PONT. *p.* 257. BUTK. *l. c. p.* 436.
(*m*) FROISSARDUS *ad. ann.*

bruikte uitdrukking, *Le Comte de Guelrre, apellé par la Partie, Duc de Guelrre* (*n*).

§. 63. Omtrent het Jaar 1350 zijn de onlusten tusschen REYNALD en de HEKERENS aan eene, en zijn broeder EDOUARD en de BRONCKHORSTEN aan de andere zijde, uitgebórsten. De heersohzugt en het eigenbelang der Edelen hebben zeker daar onder gestookt, maar het voorwendsel was, dat EDOUARD klaagde, bij de verdeeling der Erfenis en Landen benadeeld te zijn. De bijzondere omstandigheden konnen alhier niet gemeld worden, alleen moet men aantekenen, dat het recht van eerstgeboorte in eigen stamgoederen toen nog niet, of zeer weinig in gebruik was; dat meermalen de eerstgebooren en meer andere zoonen den Geestelijken staat omhelsden, en de jongste tot stamhouder bestemd wierd, om de Erfgoederen bij elkanderen te houden, en de Erfenis voordeeliger te maaken, welk gebruik tegenwoordig, bij Roomsche Graaflijke en Adelijke huizen, nog doorgaans achtervolgd wordt (*o*). Behalven dat, waren de Erfgoederen deelbaar, en

(*n*) RYMER *l. c. p.* 21, 44, 133.
(*o*) PUTTER *l. c. Tom. I. p.* 174.

en de jongſte zoon, niet geestelijk wordende, ontving zijne afgoeding. Thans vond men in Gelderland twee Vorſten, waarvan geen van beiden, den Geestelijken ſtaat verkozen, daar men te voren telkens zag, deezen of genen tot de Bisſchoppelijke of andere waardigheid verheven. Dus moest een deeling plaats hebben, en daarover wierd men oneens. EDOUARD heeft een gedeelte van 't Overquartier bekomen, want op Maandag na *Petrus dag* 1352 ontſloeg Hertog REYNALD, JOHAN *van Broekhuiſen* van den Eed aan hem, als Amptman van *Kesſel* gedaan, en beval hem zijnen broeder EDOUARD te huldigen (*p*); en op *Catharynen dag*, 25 November, van dat zelfde Jaar, beval EDOUARD, aan zijne Amptluiden en aan de Stad *Roermond*, geen *paeze* of *panis* brieven, van wegens *Luyck* te ontvangen, en zig daar tegen te verzetten (*q*). Ook verklaarde hij, van den Keizer een nieuwen Tol op de Maas te *Venlo*, ontvangen te hebben, en vergunde in 1359 vrijheid op dezelve, aan de Burgers van *Arnhem* (*r*); daarboven moet hij elders goederen bezeten hebben.

(*p*) *Rekenk. Lad. R No.* 82
(*q*) *Arch. van 't Hof. No.* 101.
(*r*) *Arch. der Stad Arnh. M. S.*

ben. Want in 1356 gaf hij de opkomſten der Kerſpelen, *Elst*, *Angeren* en *Gent* aan JOHAN *van Wye*, (*s*). Hieruit kan men verneemen, dat hij onafhanglijk in zijne Landen en Steden was, even als in *Duitschland*, bij broederdeelingen plaats had, zeer onderſcheiden van het gebruik in *Vrankryk*, alwaar de oudſte het Leen van den Koning, mede voor het gedeelte van zijne jonge Broeders, voor wie hij inſtond, verhefte, en die *Vavaſeurs*, *Valvaſores* genoemd wierden, zij hielden het Leen even edel als hun oudſte broeder, en waren geenzins achterleenmannen.

Alle onlusten, gevegten en verdragen tusſchen beide broeders, te melden, lijdt ons beſtek niet, en wij zullen alleen de uitkomst verhaalen, dat REYNALD op *St. Urbans dag*, 25 Maij 1361, in het gevegt bij *Thiel* wierd gevangen genomen, en door zijnen Broeder EDOUARD, eerst op het Slot *Roſendaal*, en daarna op het Slot *Nyenbeek*, in zekere bewaaring gehouden, tot dat hij, na EDOUARDS dood in 't Jaar 1371 uit zijne tienjaarige boeijen geſlaakt, op vrije voeten geſteld, en wederom tot Hertog en Landvorst aangenomen wierd. Dee-

(*s*) *Rekenk. Lad. 9. 2do.*

Deeze voor hem gelukkige omwenteling, mogt hij niet lang genieten, dewijl zijne gezondheid, door zijne Gevangenis, gekrenkt zijnde, en hij tot een buitengewoone dikte zijnde aangegroeid, zijn levensdraad kort daarna afgesneden is, en hij den 2 December 1371. stierf; hij ligt te *Gravendaal* begraven, en was de laatste mans oir van het Geslacht der Graven en Hertogen van *Gelre*. Wij hebben reeds te voren aangetekend, al het geen wegens zijne huwelijken is voorgevallen, en dat hij in Junij 1347 met MARIA, Dochter van JOHAN III. Hertog van *Brabant*, en van MARIA van *Evreux*, trouwde. Nadat haar Man in hegtenis was gezet, begaf zij zig naar *Turnhout* in *Brabant*, dat haar tot een Bruidschat gegeven was; en alwaar zij een Capittel van Canoniken heeft gesticht. Zij stierf den 1 Maart 1399, en wierd in het Minnebroeders Klooster te *Brussel* begraven (*t*). Dit huwelijk was geheel onvruchtbaar.

EDOUARD.

§. 65. EDOUARD, jongste zoon van Hertog REYNALD II. is in 1336 gebooren. Na dat hij

(*t*) PONT. *p.* 339.

hij zijnen broeder den 25 Maij 1361 bij *Tiel* overwonnen en gevangen genomen had, maakte hij zig dadelijk van de Regeering meester. Men heeft nog een brief van den 9 Junij 1361, bij welken de beide broeders te zamen de Privilegien van *Thiel* en *Zandwijk* bevestigen; het begin klinkt wonder. *Wij Reynald van Gelre en Eduart van Gods genade Hertog van Gelre en Graaf van Zutphen* (*u*). Aan deeze verdeeling van magt schijnt EDOUARD geen grooten smaak gevonden te hebben, want den 24 Junij 1361 liet hij te *Arnhem*, REYNALD, brieven uitvaardigen, om de steden te beveelen, zijnen broeder EDOUARD te huldigen en te ontvangen, „ alzo hij haar overgegeven had, „ en dewijl hij niet wel rijden nog arbijden en „ mag, zo ontbied hij het hun, bij zijne brie„ ven, met zijne vrije, eigene, onbedwonge „ moetwil; en dewijl hij geen zegel bij zig „ had, bid hij de Magistraat van *Arnhem*, „ voor hem te zegelen (*v*)". Dit zijn de eigene woorden, maar zonder moeite kan men den graad van die vrijheid beoordeelen.

Zedert dien tijd nam EDOUARD den Hertog-

lij-

(*u*) *Arnhem Boek Landz. Tom I. Fol. I.*

(*v*) *Elburg. Arch. Lade XI. No.* 51.

lijken Titel aan, dien hij tot zijnen dood toe behield, zijnde hij alom, door het geheele Land erkend en gehuldigd. Het is een zeer tedere vraag, daar hij zig de Regeering onrechtmatig toeeigende en bezat, in hoe verre de giften, door rechten, Privilegien, en verdere brieven, door hem gegeven, van waarde konnen geacht worden, zonder volgende bevestigingen, en of zij vermogen vroegere brieven, door de Voorvorsten geſchonken, en van een tegenſtrijdigen inhoud zijnde, te vernietigen. Dit te onderzoeken behoort tot het vak der Rechtspleging, en de voorzichtigheid gebiedt ons daar van te onthouden.

§. 66. De Huwelijkſche Voorwaarden van EDOUARD met CATHARINA, dochter van ALBRECHT, Hertog van *Beyeren*, Ruwaard van *Holland*, wierden den 1 November 1368 geſloten, en alleen door Ridders, Knapen en Steden van *Veluwe* bezegeld, om reden, dat dit Land aan de bruid, tot een Lijfgeding, *in dotalitio* aangewezen wordende, de toeſtemming van 's Lands aanzienelijkſte Ingezetenen, of gelijk men nu zeggen zou, van de Landſtenden, daar toe nodig was; dit ſchijnt zoo onontbeerlijk geacht te worden, dat *Elburg* tot

die bezegeling zwaarigheid maakende, door EDOUARD daar toe vriendelijk verzogt wierd, onder belofte, de ſtad deswegens ſchadeloos te zullen houden (*w*). En geen wonder, want door die Lijfgeding of *dotalitium* kwam het daar toe beſtemd Land, onder de onmiddelijke Regeering van de Weduwe, zoo lang zij in leven was, zelfs in het geval, dat zij hertrouwde. EDOUARD zig in *Holland* bevindende, om zijn huwelijk te voltrekken, ontving tijding, dat WENCESLAUS, Hertog van *Brabant*, zijnen zwager WILLEM, Hertog van *Gulick*, vijandlijk was aangevallen, waar op hij ten ſpoedigſten derwaarts trok, en zoo ter goeder uure, dat hij in den ſlag van *Basweijler*, daar de overwinning reeds aan de zijde der *Brabanders* was, door zijne onvoorziene aankomst, den kans dusdanig heeft doen keeren dat WILLEM zegevierde, en WENCESLAUS gevangen wierd genomen. Egter was dat Gevegt, den 22 Augustus 1371 voorgevallen, voor EDOUARD zeer noodlottig, dewijl hij, zolgens zommigen, in het zelve ſneuvelde, en volgens anderen, door HERMAN *Bier van Heze*, wiens vrouw hij verleid

(*w*) *Ibid. Lade VI. No.* 14.

leid had, verradelijk overvallen wierd (*x*); van welke wonden, hij twee dagen daarna, op den 24 Augustus, ſtierf, en te *'s Gravendaal* begraven wierd.

CATHARINA van *Beyeren* was EDOUARDS bruid, maar het huwelijk niet voltrokken zijnde, wierd zij daarna met Pausſelijk verlof, de Gemalin van WILLEM, Hertog van *Gelre* en *Gulick*, zusters zoon en opvolger van REYNALD en EDOUARD, na hun beider dood.

§. 67. EDOUARD liet egter een bastaard zoon na, JOHAN *van Hattem* genoemd, die het Slot *Hattem* van 1371 tot 1421 in bezit hield; hij wierd in 1377 door Hertogin MECHTILD gebruikt, om geld voor haar te *Harderwyk* te ontvangen; en van hem ſtamt waarſchijnelijk het Geſlacht van *Hattem*, dat een ſcheer *une force poſée en bande*, voor wapen voert, af. Nog vindt men JOHAN, bastaard van *Gelre*, Paſtoor van *Boetzelaar*, die een rente, bij testament van Hertog WILLEM, die hem neef noemt, in 1402 ontfing (*z*).

Het is buiten twijfel, dat het Geſlacht van *Steen-*

(*x*) PONT. *p.* 291. BUTKENS *l. c p.* 489.
(*z*) PONT. *p.* 351.

Steenbergen, door bastaardij uit het eerſte Huis van *Gelre* afſtamt. HENDRIK, Proost van *Oudemunſter* (105) en zijne broeders PETER en WILLEM worden ſteeds neven en bloedverwanten van Hertog WILLEM van *Gelre* en *Gulick* genoemd. Voor 1364 vindt men niemand van dien naam, en HENDRIK was in 1371 reeds Proost van *Zutphen* en Rentmeester van *Gelderland*; een tak van dit geſlacht op *Veluwe* voerde voor wapen den Gelderſchen dubbelſtaertigen Leeuw en voor briſure *un ecu en coeur avec une fâce endée*, en een andere tak van het zelve, in 't Quartier van *Nymegen*, droeg de dwarsbalk van bastaardije over de Leeuw. Beide behielden het Geldersch helmteken, zijnde een Leeuw in een cirkel, omringd met Paauwe vederen. WILLEM *van Steenbergen* bekwam van Hertog WILLEM in 1383 de Burcht te *Nyenbeek*, waarmede zijne nakomelingen telkens beleend wierden. Dezelve zijn altijd tusſchen de aanzienlijkſte Edelen van de *Veluwe* gerekend, en in de eer-

(105) VI. Kal. Aug. 1395. Obiit Henricus de Steenberghen, Nepos ducis Gelriæ Præpoſitus noster. *Necrenol. S. Salvatoris ap. Hoinck de Papendrecht, Analect. T. III. p.* 194.

eerſte helft der vorige Eeuw bloeiden die afſtammelingen van onze eerſte Vorſten nog aldaar, hoewel zij toen alleen in de Ampten, maar niet in Ridderſchap verſchreeven waren, dewijl zij den Roomſchen Godsdienst beleeden. *Nyenbeek* en hunne andere Goederen zijn door een Erfdochter aan het Geſlacht van *Stepradt* overgebragt.

§. 68. Het geſchiedkundig verhaal van den oorſprong en van de Opvolging der Gelderſche Graven uit het eerſte huis, met zoo veel klaarheid en met zoodaanige bewijzen, als ons mogelijk is geweest, geëindigd hebbende, is onze taak volbragt, en wij moeten alleen daarbij voegen, dat na REINALDS en EDOUARDS doode, hun oudſte zuster MECHTILD, Weduwe van JOHAN, Hertog van *Cleve*, vermeende haar de opvolging toe te behooren, en om een beſchermer te vinden in den Egt met JOHAN van *Chastillon*, Graaf van *Blois*, trad; de zoon van haar jongſte zuster, WILLEM van *Gulick* was haar mededinger en behield de overhand. MECHTILD ſtierf kinderloos, korte jaaren daarna, en WILLEM bleef in het gerust bezit. Na zijnen dood, en dien van zijnen broeder REYNALD, zonder lijfserven na te laten,

ging Gelderland bij Erfrecht, aan 't Huis van *Egmond* over. De Hertogen van *Bourgondien* zogten, door recht en onrecht, op alle mogelijke wijze, dat Hertogdom aan hunne overige uitgeſtrekte Landen te hegten; maar de dappere en roemrugtige KAREL van *Egmond*, verdeedigde bijna een half Eeuw, zijn rechtmatig Erfgoed. Zijn zusters man, de Hertog van *Lotharingen* was te zwak, om zijne rechten na KAREL dood te doen gelden; den jongen Vorst van *Cleve*, door de Staten verkoren, ontbraken hulp, kundigheid en moed; gedwongen, moest hij door het Tractaat van *Venlo*, in 1543, Gelderland aan Keizer KAREL V. opdragen, en dit Land wierd toen een gedeelte der *Oostenrykſche* Monarchy. Drie Quartieren *Nymegen*, *Zutphen* en *Veluwen*, de Tijrannije moede, verbonden zig bij de Unie van *Utrecht* in 1579. met de overige Nederlanden, en zwoeren in 1581 PHILIP II. af, en zedert wierden zij het eerst een voorſtemmend Lid van ons vrij Gemeenebest.

Het vierde of Overquartier bleef aan de *Spaanſche* zijde, en wierd naderhand, volgens den Vrede van *Utrecht* in 1713, tusſchen *Oostenryk*, *Pruiſſen* en *den Staat* verdeeld. Het is al-

alleen de Goddelijke Voorzienigheid bekend, welk toekomend lot, aan dit ons dierbaar Vaderland beſchoren is, en wij eindigen met de vuurigſte wenſchen voor het welzijn, den voorſpoed, de vrijheid en de onafhangelijkheid van een Gewest, aan 't welk wij door de tederſte banden onveranderlijk verknogt zijn, en altijd blijven zullen.

der Grave

Graaf van *Gelre* van *Heinsberg*
ſenberg is dood

er van *Heinsberg*

van *Heinsberg.*

M. WALRAM
Hertog van

ARGRIET M. *Keſſel*
ELBERT Graaf
den *Berg.* ouwt BER-

DELHEID. Graaf van
1218. M. 4. 1260.
LEM Graaf
Holland.

M WILLEM van
Keſſel. Ob. 1285.

CODEX DIPLOMATICUS.

I.

Cronica brevis Illuſtrium ac magnificorum principum domus Gelrie per dom. Wilhelmum de Berchen Canonicum almifici protomartiris Stephani Novimagenſis compoſita.

Elrie famoſus principatus a$_o$ Incarnacionis dominice 878 temporibus Karoli Calvi ſive ſecundi Romanorum Imperatoris, Stephano IV. Rom. Pontifice preſidente ab inclitis Wichardo et Lupoldo generoſi domini de Pont filiis locum ſive regionem Gelre a quodam peſtifero animali in ipſorum paludibus latitantem, Gelre Gelre horriſone vociferante, homines et beſtias devaſtante, Dei auxilio eorum ſubditos et eorundem vicinos liberantibus, juxta ejusdem animalis vocabulum ſumpſit inicium. Horum igitur et aliorum magnaliorum conſideracione, hi duo fratres Wichardus et Lupoldus ab illius regionis incolis eorum domini et prefecti conſtituti, Nobiles prefecti Gelrie deinceps ſunt nuncupati. Qui tunc genitoris ipſorum conſilio in eodem loco quo dictum animal devictum fuerat preſidium conſtruentes Gelriam in memoriale ſempiternum appellarunt; quorum ſucceſſorum virtutibus, triumphis et victoriis mirificis, exigen:, tandem in Gelria Comites et Duces meruerunt ſublimari. Cui quidem

dem Gelrie nobili principatui antiquus Comitatus Zutphanienſis hoc acceſſit modo. Nam Otto Comes de Naſſow mediante prima ſua conjuge Adelheide Wichardi tercii prefecti Gelrie octavi filia unica, prefectus Gelrie factus nonus, A. D. 1079 ab Henrico quarto Rom. Imperatore in primum Gelrie Comitem exaltatur; qui ex ea genuit Gerardum primum, Comitem Gelrie ſecundum, cujus genitrix Adelheide, prima Gelrie Comitiſſa A. D. 1086 defuncta, Idem Comes Otto Sophiam Wychmanni Comitis Zutphanienſis ſimiliter filiam unicam duxit in uxorem, ex qua genuit Gerlacum, poſt cujus immaturum obitum Comitatus Zutphanienſis ad genitorem ſuum Ottonem devolvitur. Quos quidem Gelrie et Zutphanienſis Comitatus taliter unitos idem Comes Otto ad vite ſue tempora tenuit, gubernavit atque ſuis heredibus et ſucceſſoribus poſſidendas reliquit. Interea A. D. 1339. Reinaldus ſecundus Comes Gelrie nonus et ultimus a Ludowico IV. Rom. Imp. Francfordie in ſolempni principum curia in primum Ducem Gelrie glorioſe ſublimatur.

Prefecti Gelrie Octo.

Wichardus prefectus Gelrie primus prefuit annis 32 temporibus Karoli ſecundi, Karoli tercii, Arnulphi et Ludovici tercii Romanorum Imperatorum Obiitque A. D. 904.

Lupoldus Prefectus Gelrie ſecundus prefuit cum Wichardo germano ſuo; quo defuncto Wichardo, ſolus prefectus Gelrie et Dominus de Pont conſtituitur.

Ger-

Gerlacus filius Wichardi prefectus Gelrie tercius prefuit annis 27. temporibus Ludowici tercii, Conradi primi et Henrici primi Rom. Imp. Obiitque A. D. 931.

Godefridus filius Gerlaci prefectus Gelrie quartus prefuit annis 21. temporibus Henrici primi et Ottonis primi Rom. Imp. Obiitque A. D 951.

Wichardus secundus filius Godfridi prefectus Gelrie quintus prefuit annis 15 temporibus Ottonis primi Rom. Imp. Obiitque A. D. 966.

Mengosus Wichardi filius vel cognatus prefectus Gelrie sextus prefuit annis 38 temporibus Ottonis primi, Ottonis secundi, Ottonis tercii et Henrici secundi Rom. Imp. Obiitque A. D. 1004. In solempni Monasterio Sanctimonialium ordinis Sancti Benedicti Vilicensi ex opposito Bunne per eum et Gerbergem conjugem ejus fundato Sancta Adelheide eorum filia inibi Abbatissa existente sepultus.

Wilringus Mengosi cognatus prefectus Gelrie septimus prefuit annis 24 temporibus Henrici secundi, et Conradi secundi Rom. Imp. Obiitque A. D. 1028.

Wichardus tercius filius Wilringi prefectus Gelrie octavus, Wilhelmi Episcopi Trajectensis germanus, prefuit annis 26, temporibus Conradi secundi, Henrici tercii et Henrici quarti Rom. Imp. Obiitque A. D. 1054. Cujus filiam unicam Otto Comes de Nassow qui sibi succeffit duxit in uxorem.

Comites Gelrie octo.

Otto primus, Comes Gelrie primus et Zutphanie

prefuit annis 53, temporibus Henrici quarti et Henrici quinti Rom. Imp. Obiitque A. D. 1107, in collegiata Eccleſia Zutphanienſi per eum, ut fertur, fundata ſepultus, cujus uxor prima erat Adelheidis Wichardi octavi prefecti Gelrie filia unica, ſecunda vero Sophia Wychmanni Comitis Zutphanienſis, ſcilicet filia unica.

Gerhardus primus filius Ottonis Comes Gelrie ſecundus, et Zutphanienſis prefuit annis 24 temporibus Henrici quinti et Lotharii tercii Rom. Imp. Obiitque A. D. 1132 in collegiata Eccleſia Waſſenburgenſi tunc dicionis Gelrenſis per eum A. D. 1118 ſub Oberto Epiſcopo Leodienſi fundata ſepultus; cujus uxor erat Ermgardis Florencii octavi Comitis Hollandie et Petronille ſororis dicti Lotharii Ceſaris Ducisque Saxonie filia.

Henricus filius Gerhardi Comes Gelrie tercius et Zutphanie prefuit annis 32 temporibus Lotharii tercii, Conradi tercii et Frederici primi Rom. Imp. Obiitque A. D. 1162 in ſolempni Monaſterio Campenſi Ordinis Ciſtercienſis ſepultus cujus Uxor erat Seynardis Henrici Ducis Brabancie filia.

Gerhardus ſecundus filius Henrici, Comes Gelrie quartus et Zutphanie prefuit annis 10 temporibus Fredrici Rom. Imp. Obiitque absque liberis A. D. 1172 in Eccleſia Zutphanienſi tumulatus, cujus uxor erat Margareta Comitis de Spanheim filia.

Otto ſecundus germanus Gerardi Comes Gelrie quintus et Zutphanienſis prefuit annis 20 temporibus Fredrici primi ejusque filii Henrici ſexti Novi-

magi

magi geniti, ac Philippi et Ottonis quarti Rom. Imp. Obiitque A. D. 1202 in ſupradicto Monaſterio Campenſi inhumatus; cujus Uxor erat Richardis Comitis de Naſſow filia in ſolempni monaſterio ſanctimonialium Ruermundenſi, per eam et filium ſuum Comitem Gerardum magnifice fundato inhumata.

Gerhardus tercius filius Ottonis Comes Gelrie ſextus et Zutphanienſis, Ottonis Epiſcopi Trajectenſis germanus prefuit annis 27. temporibus Ottonis quarti et Fredrici ſecundi Rom. Imp. Obiitque A. D. 1229 in die ſancti Severini Epiſcopi, in memorato monaſterio Rurmundenſi per eum et dictam ſuam genitricem Richardem primam inibi Abbatiſſam, ut prefertur fundato tumulatus; cujus uxor erat Margareta Henrici Ducis Brabancie filia, apud ipſum inhumata.

Otto tercius filius Gerardi Comes Gelrie ſeptimus et Zutphanienſis, Henrici Episcopi Leodienſis germani prefuit annis 40 temporibus Fredrici ſecundi, Henrici ſeptimi filii ſancte Eliſabeth vidue, Wilhelmi, Richardi et Rodolphi Rom. Regum et Imp. Obiitque A. d. 1271, 10 die menſis Januarii in Eccleſia ſolempnis Monaſterii ſancte Marie Vallis comitum ordinis Ciſtercienſis per eum et Margaretam de Clivis primam ejus conjugem glorioſe fundati ſepultus, apud quem ambe ejus uxores, videlicet dicta Margareta Clivenſis et Philippi ſancti Pauli ſeu de Simpoll Comitum filie in pulvere requiescunt.

Reinaldus primus filius Ottonis Comes Gelrie octavus et Zutphanienſis, Conventus fratrum minorum

Ruermundenſis de Castro propria fundator, prefuit annis 48 temporibus Rodolphi, Adolphi, Alberti primi, Henrici octavi et Ludowici quarti Rom. Reg et Imp. Obiitque A. d. 1326 die Sancti Dionisii, in Eccleſia Monaſterii Vallis comitum apud genitorem ſuum Ottonem tumulatus, apud quem ambe ejus conthorales Ermgardis Henrici ducis Limborgie et Margareta Gwidonis comitis Flandrie filia, Conventus fratrum predicatorum Zutphanie fundatrix in domino requiescunt.

Duces Gelrie.

Reinaldus ſecundus, filius Reinaldi primi dux Gelrie et Comes Zutphanienſis. Conventus fratrum carmelitarum in Gelra de parochiali Eccleſia inſtitutor, prefuit annis 8 vivente patre, et de post 17 annis temporibus Ludowici quarti Rom. Imp. obiitque A. d. 1343. et ducatus vero ſui anno quarto, in Monaſterio Vallis Comitum apud progenitores ſuos inhumatus, apud quem ambe ejus conthorales Sophia Florencii domini de Mechelinia filia et Alienora Edwardi Regis Anglie filia, Magnificique Regis Edwardi germana, cum qua ſolempne Monaſterium Monickhuiſen ordinis Carthuſienſis ſumptuoſe fundaverat, in cineres requieſcunt. Duas adhuc Eccleſias conventuales fratrum minorum eadem duxiſſa Alienora in Daventria et Herderwyck ad divini nominis honorem erexerat.

Reinaldus tercius dictus craſſus filius Reinaldi dux Gelrie ſecundus Comesque Zutphanie prefuit 18 annis antequam a fratre ſuo detinebatur, temporibus

Lu-

Ludowici quarti et Karoli quarti Rom. Imp., Obiitque ſine liberis A. D. 1371. Etatis vero ſue 39°. in die ſancte Barbare Virginis, in eccleſia Monaſterii Vallis comitum apud progenitores ſuos inhumatus, ſed Maria ipſius conthoralis Johannis Ducis Brabancie filia que poſt ipſius ducis Reinaldi obitum duo Collegia unum canonicorum ſecularium in dotalicio ſuo Ville de Turnoutt et aliud canonicorum regularium in Kyrſdonik fundaverat, in domino moriens apud genitorem ſuum Johannem ducem Brabancie Bruxellis in choro eccleſie fratrum carmelitarum ſepelitur.

Eduwardus Reinaldi germanus Dux Gelrie tercius Comesque Zutphanie præfuit annis 10 vivente eodem Reinaldo duce, per eum in bello apud Tyelam cum eo commiſſo, detento, temporibus Karoli quarti Rom. Imp. Obiitque ſine liberis A. D. 1371 etatis vero ſue anno 36o. in feſto ſancti Bartholomei Apostoli in bello Baetzwylre per eum ac Wylhelmum Ducem Juliacenſem ſororium ſuum contra Wenſelaum Ducem Brabancie obtento occiſus. In eccleſia Monaſterii Vallis comitum apud progenitores ſuos inhumatus, germana ſua Yſabelle inibi exiſtente Abbatiſſa; cujus ſponſa Katherina Alberti de Bavaria Comitis Hollandie filia ab eo adhuc intacta nepoti ſuo duci Wilhelmo Apostolice ſedis gracia postmodum fuerat nupta.

Wilhelmus predictorum Reinaldi et Eduwardi ex ſorore Maria et Wylhelmo Duce Juliacenſi nepos Dux Gelrie quartus, Julie ſecundus Comesque Zutphanie

prefuit 31. annis, temporibus Karoli quarti Rom. Imp. et Wenſelai filii ejus et Roperti Rom. Regum et Imp. Obiitque ſine liberis A. D. 1402, Etatis vero ſue 380. in die Juliane Virginis, in Monyckhuſen antedicto luctuoſis exequiis inhumatus, cujus conthoralis Katharina prenominata apud eum fuit ſepulta.

Reinaldus quartus germanus Wilhelmi Dux Gelrie quintus, Julie tercius Comesque Zutphanie prefuit 21 annis, temporibus Roperti Rom. Regis et Sigismundi Imp. obiitque ſine liberis A. d. 1423. inproviſa morte ter Leet prope Arnhem, in ſupradicto Monaſterio Monyckhuſen apud germanum ſuum Ducem Wilhelmum terre commendatum; cujus conjux Maria Comitis de Arcuria ſive Arkort ducatus Normanie filia Roperto Adolphi ſecundi ducis Montenſis filio postmodum contrahens in collegiata Eccleſia Nieggen Ducatus Juliacenſis inhumatur. Reinaldo Duce itaque de medio ſublato, Gelrenſes Arnoldum filium Johannis de Egmondia ſeniorem, Juliacenſes vero Adolphum ducem Montenſem uti ſanguinis proximiores, hinc inde in ipſorum duces et dominos discorditer aſſumentes ab invicem receſſerunt, unde eorum terris et ſubditis plura mala devenerunt.

Arnoldus Wilhelmi et Reinaldi Ducum cognatus Dux Gelrie ſextus Comesque Zutphanie prefuit annis 43 temporibus Sigismundi, Alberti et Frederici tercii Rom. Imp. Obiitque A. D. 1473 in profeſto Petri ad Cathedram ante obſidionem Novimagenſem, in Choro collegiate Eccleſie Gravienſis ſepultus. Cujus

jus Uxor erat Katharina Adolphi primi Ducis Clivenſis filia, in monaſterio Carthuſienſi Inſule Virginis Marie prope Weſaliam apud parentes ſuos ipſius monaſterii fundatores inhumata.

Adolphus filius Arnoldi Dux Gelrie ſeptimus Comesque Zutphanie vivente eodem genitore ſuo octo et Karolus Burgundie Brabantieque Dux captivitatis ſue tempore tribus annis cum medio, temporibus Fredrici tercii Rom. Imp. Obiitque occiſus de parte Flamingorum quorum Belligerator contra Ludovicum Francorum Regem poſt ipſius Karoli Ducis mortem ab ipſius filia unica Maria Auſtrie Duxiſſa fuerat conſtitutus A. D. 1477 apud Tornacum in die ſeptem dormientium Etatis ſue A° 36° in Capella ſancti Ludovici Francorum Regis Eccleſie Tornacenſis ſepultus, cujus conthoralis erat Katharina Karoli de Borbon Ducis filia in Eccleſia Collegiata Novimagenſi inhumata.

Ex apographo ſæculi decimi quinti.

II.

Gifte van Herwen aan de Abdye van Capremont door Koning Zwentibold 11. July 897.

In nomine ſancte et individue trinitatis. Zuendeboldus diuina ordinante prouidentia Rex. Comperiat omnium ſancte dei eccleſie noſtrorumque fidelium induſtria, qualiter nos dilecto noſtro comiti Folcberto

quandam villam ex noſtra abbatia Capremont (*a*) dicta, Ren nuncupata cum omni integritate in proprium donauimus. E contra uero donauit ille nobis ex ſua proprietate in pago Batauui, in comitatu Dodonis, in uilla Haraua eccleſiam et curtem indominicatam et LX manſos ac mancipia omnia ibi manentia et illuc accedentia. At nos pro mercedis noſtre augmento, ad ipſam abbatiam in uicem exinde uille Ren ablate, iſtas memoratas res in proprium tradidimus cum uniuerſis appendiciis earum ſiluis et campis . . . . . ut deinceps perpetuis temporibus ſine alicuius inquietatione uel contradictione illuc omnes iſte denominate res pertineant. Juſſimus autem hoc noſtre auctoritatis preceptum inde conſcribi, per quod uolumus firmeque iubemus, ut ex utraque parte rata ac competens receptio nemine moleſtiam ullam ingeſtente ulterius inconuulſa perſeueret. Et ut hoc me-

(*a*) *Capræmons* of *Caprimons* was een Hof, *villa*, van de Koningen van *Lotharingen*, CAREL de eenvoudige ſchonk denzelven aan Hertog GISELBERT. Thans wordt die plaats *Chevremont* of *Kevermont* genoemd, en ligt op de Maas aan de grenzen van 't Sticht *Luyk*. De Schryver van de Wonderwerken van H. REMACLIUS *in ſæc.* 2. *Benedict p.* 501. maakt daar van melding met deeze woorden. Per idem tempus a Capræmontis caſtello, quo nos ut conferremus Nortmannica rabies compulerat —— redire properabamus. NOTGER Biſchop van *Luyk* maakte zig daarvan meester, en verſtoorde het tot den grond toe in 980. Uit deezen brief blykt, dat aldaar ook een abdye ſtond.

melius credatur et diligentius per futura secula ab omnibus fidelibus nostris obseruetur, hec scripta manu nostra subtus roborantes anulo nostro insigniri jussimus. Signum Dom. Zuendeboldi glorioſiſſimi regis. Egilbertus cancellarius ad uicem Herimanni archicapellani recognoui. Data V Idus Julii anno incarnationis dominice DCCCXCVII Indictione XV. anno uero III. Zuendeboldi Regis. Actum in uilla Bilefurte dicta feliciter. Amen.

Ex apographo.

III.

Goederen aan Megingoz wedergegeven 944.

In nomine ſancte et indiuidue Trinitatis. Otto diuina propitiante clementia Rex. Nouerit omnium fidelium nostrorum tam presentium quam et futurorum industria. qualiter nos per interuentum dilectiſſimi Germani fratris nostri Heinrici cuidam uaſſallo illius Megingoz nominato predium legali Judicio illi ablatum nobisque fiscatum denuo eidem in proprium donauimus cum omnibus illuc Jure pertinentibus mancipiis, agris, pratis, paſcuis, ſiluis, aquis aquarumque decurſibus, molendinis, piſcationibus, exitibus et reditibus, queſitis et inquirendis. Juſſimus quoque hoc preceptum inde conſcribi per quod uolumus firmiterque jubemus quatenus predictus Megingoz ipſam

ipſam proprietatem perpetualiter teneat atque poſſideat, et ut hoc noſtre conceſſionis preceptum firmiter permaneat manu noſtra ſubtus illud firmauimus anuloque noſtro juſſimus inſigniri.

Signum Domini Ottonis inuictiſſimi regis.

Brun Cancellarius ad uicem Fridurici Archicancellarii recognoui.

Data Kal. Aug. anno incarnationis Dni DCCCCXLIIII. Indict. I. Annò domini Ottonis Sereniſſimi regis VIII. actum in Eltnon in dei nomine Amen.

Ex Autographo Villicenſi.

IV.

Bevestiging der ſtigting van de Abdye Vilich 987.

In nomine ſancte et indiuidue Trinitatis Otto divine largitatis munere Rex : : omnis fidelium noſtrorum cujuscumque conditionis cetus quocumque locorum ſitus pro majoris auctoritatis cauſa cognoſcat, qualiter quidam nobilis uir nomine Megingoz cum religioſa conjuge ſua Gerbirga noſtram preſentiam adierunt et quoddam Monaſterium quod de proprio patrimonio ſuo pro eterne uite premio et memoria ſui in iſto ſeculo, jam prius pii patris noſtri Ottonis Imperatoris auguſti auctoritatis conſenſu, in loco qui Vilike dicitur conſtruxerunt: in noſtras manus tradiderunt rogan-

gantes, pro illius loci ſtabilitate et defenſione, de omni ſeculari ſeruitio illud noſtra regali potentia liberari ac muniri. quorum piis petitionibus aſſentientes, et conſilium cariſſime noſtre genitricis Theophanu Imperatricis auguſte, et principum noſtrorum complurium Willigiſi videlicet ſancte Moguntiacenſis aeccleſie Archiepiſcopi, ac Giſilharii Magadaburgenſis aecleſie Archiepiscopi. Hilidibaldi ſancte Wormacenſis aeccleſie Episcopi, Notakarii ſancte Leodicenſis aeccleſie Episcopi et Adalberonis ſancte Uirdunenſis aeccleſie Episcopi. Heinrici, Cuononis, Thiedrici, ducum et aliorum plurimorum comitum ac judicum imitantes: ad legem et ad regularem ordinem ceterorum monaſteriorum in noſtro regno degentium, ſcilicet Quidilingeburg. Gandersheim. Asnithe libertatem dedimus, et ab omni inquietudine ſecularis deſtrictionis jugo abſoluimus, ea ratione ut nullus Epiſcopus. Comes. judex, aut advocatus in exequendis cauſis idem aut illius loci ſeruos ſtringere vel aliquod ſeruitium inde exigere, aut placitum in memorate aeccleſie prediis agere, aliquam poteſtatem habeant, niſi que diuina ſunt, et quantum ipſius loci Abbatiſſe placeat, et ut ſorores ſancte congregationis inibi domino militantes, in futura tempora in libero arbitrio habeant, quem advocatum et quam abbatiſſam inter ſe eligant, maxime ſi in illius boni uiri et matrone ſupradicte, quorum bona uoluntate ille locus diuino mancipatur ſeruitio parentela, ad id officium idonea inueniatur. Sin autem alias queratur, et ut hec noſtre donationis libertas, firma ſtabilisque per-

permaneat, hoc privilegium inde conscriptum nostri sigilli impressione jussimus propria subternotando manu corroborari.

Signum domini Ottonis inuictissimi regis.

Hildibaldus Episcopus et Cancellarius uice Willigisi Archicapellani notaui

Data XV. Kal. Februarii anno dominice incarnationis DCCCCLXXXVII. Indictione XV anno autem tertii Ottonis regnantis IIII, actum Andernachae in Christo feliciter. Amen.

Ex Autographo Vilicensi.

V.

Pauselyke Bevestiging der goederen van de Abdye Vilich 25 May 996.

In nomine sanctae et individuae Trinitatis. Gregorius qui et Bruno, sanctae Catholicae et Apostolicae Romanae ecclesiae gratia Domini Episcopus. Desiderium quod ad religiosum propositum et Sanctorum locorum stabilitatem pertinere monstratur, sine aliqua est Domino auctore dilatione perficiendum, et quotiens in quibusdam sanctae ecclesiae utilitatibus uel commodis noster assensus et solitum Apostolicae auctoritatis exposcitur praesidium. ultro benignitatis intuitu nos conuenit subuenire, et ratum propositum pro integra securitate ex ratione solidare, ut ex hoc

Sancto-

Sanctorum veneratio locorum salus et indemnitas perficiatur, et nobis quoque lucri potissimum praemium a conditore omnium Domino in sidereis arcibus praescribatur. Rogantibus igitur fidelibus Hildibaldo uidelicet Wormacensi Episcopo et Notgero aeccleſiae Leodieensis antistite, immo nostram reuerentiam humiliter implorantibus, quoddam monasterium ancillarum Domini in honore Sanctorum martirum Cornelii et Cipriani a *Comite Megingozo* divaeque memoriae conjuge ejus *Gerburga*, noviter constructum, nec non in comitatu Herimanni palatini Comitis, Episcopatu uero Euergeri Colonienſis Archiepiscopi, pago autem aualgauue in loco Filiche situm, cui moderno tempore Abbatissa religiosi nominis Athela quae et prima preesse videtur: et sicut certo eorum relatu didicimus regiae domni Ottonis tertii modo Imperatoris potestati atque munificentiae presentibus aula uidelicet sua Adelheida et matre sua Theophanu Imperatricibus Aug: Anternaco traditum. Apostolicae authoritatis serie praefato domno Imperatore Ottone succurrente muniuimus, atque priuilegiis Sanctae Romanae sedis eo tenore decorauimus. quatenus praescriptum monasterium nullius alterius unquam aeccleſiae siue alicujus personae dignitari deinceps submittatur, sed prout Abbatissae praefati monasterii quaecunque fuerit videatur, locus ad regulam Sancti Benedicti disponatur, monache inserantur, habentes uidelicet potestatem, et Apostolicam sub anathemate si quis huic sententiae contraierit concesionem, et Abbatissam siquando opus fuerit eligendi, et caeteris utilitatibus

aec-

aeccleſiae prout facultas fuerit prouidendi, et voluntas diſponendi. quapropter ut in exſolvendis inibi Domino laudibus mora nulla proueniat, ſed potius diuina placetur ancillarum Domini conatu clementia, poſſitque hoc quod a nobis juſta deliberatione decretum eſt, futuris inconuulſe permanere temporibus, noſtram manuſcriptionem pro confirmatione ſubjicimus, ſimulque primatum qui huic titulo corroborando interfuere ſigna et nomina notari praecepimus. Scriptum per manus Petri regionarii, notarii et ſcriniarii Sanctae Romanae aecleſiae. In menſe Majo et Indict. VIII..... Manu Gregorii Papae Benevalete ✠ Otto tercius dei gratia Imperator Auguſtus ſign. ✠ Willigiſus Moguntinus Archiepiſcopus ſign. ✠ Hartuuig. Saltzburgenſis Archiepiſcopus ſign. ✠ Hildibaldus Wormacenſis Epiſcopus praecepti auctor ſign. ✠ Wideraldus Argentinenſis Epiſcopus ſign. ✠ Ruoppertus Spirenſis Epiſcopus ſign. ✠ Notgerus Leodicenſis Epiſcopus ſign. ✠. Haimo Verdunenſis Epiſcopus ſign. ✠ Lanpertus Conſtantienſis Epiſcopus ſign. ✠ Gotiſcalcus Friſingenſis Epiſcopus ſign. ✠ Ciprianus Patauienſis Epiſcopus. ſign.

Anno Incarnationis dominicæ DCCCCXCVI. Indict. VIIIJ. Anni Pontificatus domini Gregorii Summi Pontificis et uniuerſalis quinti Papae in Sacratiſſima ſede beati Petri Apoſtoli primo (regni vero Domini Ottonis tercii ann. XIII. Imperii autem I. menſe Majo. VIIII. Kl. Junii. Actum Rome feliciter.

Ex Autographo Vilicenſi.

VI.

VI.

Gifte van Tiel aan O. L. V. Kerk van Aken door Keizer Otto III. den 12 October 997.

In nomine etc. Otto favente divina clementia Romanorum Imperator auguſtus, omnibus modis - - - - quapropter omnium - - - - noverit ſolers induſtria, qualiter nos hujusmodi ſuccenſi divine caritatis ardore ac pro noſtra noſtrorumque parentum animarum remedio, nec non pro ſalute dive mentionis anime Karoli magni Imperatoris, quendam, noſtre proprietatis locum et curtem *Tile* nuncupatum cum omnibus ejus pertinenciis — eccleſie Sancte dei genitricis et virginis Marie in noſtro Aquisgranenſi palatio conſtructe ad altare ſuperius in ſancte reſurrectionis Jheſu Chriſti domini noſtri Deo dicatum, per noſtrum imperialis traditionis, oblationis atque conceſſionis preceptum donamus, confirmamus, corroborantesque largimur prout juſte et legaliter poſſumus — Signum Domini Ottonis ſereniſſimi invictiſſimique Romanorum Imperatoris Auguſti. Hildebaldus Epiſcopus et Cancellarius vice Willegiſi Archiepiſcopi notavi. Data III. Idus octobris anno dominice incarnationis DCCCCXCVII. Indictione XI. anno autem tertii Ottonis regnantis XIIII. Imperii autem ſecundo. Actum in Aquisgranenſi Palatio feliciter. Amen.

Ex Chartulario Regalis Eccleſiæ B. M. V. Aquisgrani.

VII.

Gifte van Tiel en Nereſtein aan O. L. V. Kerk van Aken door Keizer Otto III, den 6 February 1000.

In nomine ſancte et indiuidue trinitatis Otto III. ſeruus Jheſu Chriſti et Romanorum Imperator Auguſtus ſecundum voluntatem Dei ſaluatorisque noſtri liberatoris. Notum ſit omnibus fidelibus noſtris preſentibus atque futuris, qualiter nos ob dei omnipotentis amorem et ob remedium anime noſtre, parentumque noſtrorum, cardinalibus et canonicis et cunctis fratribus ſacroſancte eccleſie Aquisgranenſis in honore ſancte dei genetricis Marie et ſancte reſurrectionis conſtructe, ubi noſtra ſedes ab anteceſſore noſtro ſcilicet Karolo famoſiſſimo imperatore auguſto conſtituta atque ordinata eſſe dinoſcitur, dedimus quasdam juris noſtri Curtes, *Tiele* et Hereſtein dictas. Igitur *Tiele* ſitum eſt in Comitatu *Unrobi Comitis* et in pago *Teſterbant*; aſt Nereſtein (*a*) adjacet in

(*a*) Hereſtein, wordt ook Nereſtein in deezen brief genoemd, dus men den eigenlyken naam niet beſtemmen kan, te meer daar die Hof nergens anders in narichten van pagus Nahgowe gevonden wordt. Deeze gowlag ten deele in het Hertogdom van Lotharingen aan den Moeſel, en ten deele in nieuw Franken, aen de Rivier de Nahe. *Chron.*

in Comitatu Eimechonis Comitis ac etiam in pago Nahgowi ſitas, atque easdem Curtes cum omnibus utenſilibus areis edificiis utriusque ſexus mancipiis, terris . . . . . ceterisqus omnibus que adhuc dici aut inueniri poſſint, ſupra ſcripte Aquisgranenſi eccleſie ad uſum et expenſam eorundem canonicorum in proprium tradidimus eo tenore ut ſi aliquis noſtrorum ſucceſſorum regum ſeu imperatorum easdem curtes de jam dicta eccleſia tollere preſumpſerit, in tremendo judicio ante extremum judicem nobiſcum ſtet rationem reddendo et ab ipſo perpetuum ſuſcipiat anathema. Signum Domini Ottonis Ceſaris inuictiſſimi. Et ut hec traditio firmior ſit in perpetuum hanc paginam manu propria corrobantes ſigillare juſſimus. Heribertus Cancellarius vice Willigiſi Archiepiſcopi recognouit. Data VIII. Idus Februarii anno dominice incarnationis M. Indict. XIII. anno tercii Ottonis Regni XVI. Imperii IIII. Actum Radeſpone.

Ex Chartulario regalis Eccleſiæ B. M. V. Aquisgrani.

Chron Gottwicenſis Tom II, Lib. IV. p. 697. Het komt egter waarſchynelyk voor, dat deeze plaats Nierſtein, door haar goede wynen beroemd, moge zijn, dewijl dezelve in dien omtrek ligt.

VIII.

Graaf Balderick en Gravin Adela geven Antwilre aan de Abdye van Duits. 1. April 1003.

In nomine Sancte et individue trinitatis. Notum ſit omnibus in Chriſto fidelibus tam futuris quam preſentibus, qualiter ego Heribertus ad Monaſterium quod egomet in Tuitio conſtruxi et dedicavi, curtim quandam tradiderim, que Eswilre dicitur, cum eccleſia illa adjacente, cum decimatione et omnibus ad eam pertinentibus, in areis, edificiis, terris cultis et incultis, agris, pratis, campis, paſcuis, ſilvis, venationibus, viis et inviis, exitibus et reditibus, queſitis et inquirendis, annectisque aliis appendiciis, que adhuc dici vel nominari poſſunt. Alteram vero Curtim tradidi illuc que *Antwilre* dicitur, quam dedit mihi *Baldericus Comes* et Conjux ejus *Adela*, meditantes ſalutem operari animarum ſuarum adauxerunt, in ipſo die Conſecrationis Altaris Salvatoris Mundi et ejus genetricis ad principale altare *in Puire* tres manſos et decimas quatuor manſorum, decime ex noſtro prediolo non pertinent ad nos, ſed ad eccleſiam. Si qui vero clericus vel laicus hec noſtre auctoritatis et donationis decreta et in Deum donationis conſcripta, in aliquo fecerit irrita, mala capient eum in interitu ſuo, et duplici contritione conterat eum Dominus Deus noſter.

S. Wic-

S. Wickeri Prepoſiti Sancti Petri. S. Arnoldi Prepoſiti Sancti Gereonis. S. Guiſonis Prepoſiti Sancti Victoris. S. Reginhardi Capellani. S. Chriſtiani Comitis. S. Heremanni advocati Duitenſis Eccleſie. S. Biliſonis Comitis. S. Gerardi.

Anno Incarnationis Dominice M. III. Indictione I. Kal. Aprilis, Regnante Domino Henrico Secundo gloriſſimo rege. Acta ſunt hec.

Ex Autographo Tuitienſi.

IX.

Graaf Balderick en Gravin Adele, geven Altinge, Villepe en Rynwyck aan de Abdye van Duits den 1 April 1063.

In nomine Sancte et individue trinitatis; notum ſit omnibus in Chriſto fidelibus, tam et futuris quam et preſentibus, qualiter ego *Baldericus* Comes quidam et Conjux mea *Adela* nomine meditantes ſalutem operari animarum noſtarum, tradimus pro animabus noſtris, ad altare Sante Marie quod eſt in Tuitio, preſente Heriberto venerabili Colonienſis eccleſie Archiepiſcopo, *Altinge*, *Villepe* et *Reinvigh*, ſcilicet tres curtes noſtras et quicquid ad eas pertinet prediorum et mancipiorum, tali traditione et pro lege qualem nobis perſolvere ſolebant; Scilicet ut vir qui ibi ſoliva-

gus (a) dicitur, perſolvat XI. denarios, ſimiliter et mulier. Populus nullum advocatum habeat niſi centurionem quam ibi conſtituit Tuitenſis Abbas. Si Centurio exortam caſu juſtitiam juſtificare non poſſet, ante Abbatem feratur. Si autem abbas pace non prevalet, juſtitiam Colonienſis Eccleſie Archimandrite reſervetur, ut in juſtitia ad juſtitiam ſua poteſtate et potentia convertatur Si quis vero clericus vel laïcus, hec noſtre auctoritatis et donationis decreta et in Deum devotionis deſcripta, in aliquo fecerit irrita, mala capient eum in interitu ſuo et duplici contritione conterat eum Dominus Deus noſter.

S. Wickeri prepoſiti Sancti Petri. S. Arnoldi prepoſiti

(a) *Solivagus.* In het I. Deel p. 129. hebben wy wegens het verkeerd afſchrijven *ſolmagus* geſteld, en not 48 ten eenemaal gedwaald; 't werk hier verbeteerd moet worden. *Solivagi* zijn ſunderleute, einlücke leute, einlaufige leute, mancipia que dicuntur *enlope*, homines manſus non habentes; *Solivagi* qui ex parte domini terram non habent ſolvunt de capite ſuo, vir duos denarios, fœmina unum inter natale et epiphaniam; in een brief tuſſchen 782 en, 819. *Kindlinger Munst. Beytr. T.* 2. *Cod Dip. No* 2. *Sive ſolivagi* ſive conjugati in tempore meſſis debent colligere meſſes, *Celen. de Magn. Col. p.* 69. het welk niet zeggen wil ongetrouwde of getrouwde perſonen, maar luiden die geen wooning hadden; in tegenoverſtelling van luiden die onder een hof zaten; de ſtaat der eerſten was erger dan die der laatſten: zy gehoorden onder *de non caſati, extravaganies.*

poſiti Sancti Getconis. S. Guisonis prepoſiti Sancti Victoris. S. Reginhardi Capellani. S. Chriſtiani Comitis. S. Hermanni advocati Tuitienſis Eccleſie. S. Bilisonis Comitis. S. Gerhardi.

Anno Dominice Incarnationis M. III. Indictione I. Kal. Aprilis. Regnante Domino Henrico Secundo glorioſiſſimo Rege acta ſunt hec.

Ex autographo Tuitienſi.

X.

1. Graaf Balderick en Adela geven de Kerk Serten in de Betuwe aan de Abdye Duits 1. Augustus 1015.

In nomine ſancte et individue Trinitatis, notum omnibus Chriſti fidelibus tam futuris quam preſentibus, qualiter ego Heribertus Sancte Colonienſis eccleſie licet indignus proviſor conſtitutus, eccleſiam quandam in villa que dicitur Sethone, cum decimis ſuis ad ſupplendam prebendam concesſerim fratribus divinis laudibus deſudantibus in monaſterio ſancte et perpetue Virginis Marie, quod egomet divina favente clementia in caſtello Tuitenſi conſtruxi et dedicavi. Omnipotentis etiam Dei retribuentis unicuique ſecundum opera ſua, devotione proventus noſtrisque benefactis illectus vir quidam ingenuus Baldricus cum uxore Adela dicta, eandem eccleſiam ſui juris et pro-

prietatis ſitam in pago qui dicitur Bettuam, nulli alteri eccleſie, quoquo modo ſubjectam, ſed ut matricem ſe libere conſtantem, adnitente ſancte Trajectenſis eccleſie venerabili Confratre et Coepiscopo noſtro, in cujus dioceſi conſtructa continetur, cum decimis ſuis et omnibus ad eam pertinentiis, mancipiis utriusque ſexus, areis, edificiis, terris cultis et incultis, agris, pratis, campis, pascuis, aquis, aquarumque decurſibus, viis et inviis, exitibus et reditibus, queſitis et inquirendis, et cum omni utilitate que ullo modo inde provenire poſſet, in noſtrum jus et ditionem contradidit, ea videlicet rationis diſpenſatione, quatenus hanc ſue devotionis oblationem, in uſum monachorum in ſupradicto Monaſterio Deo famulantium perpetualiter poſſidendam confirmaremus (a). Anno ergo Dominice incarnationis M. XV. Indictione X Regnante glorioſiſſimo Imperatore auguſto Henrico II., Anno regni IV. Epactus vero noſtri XVII, Kalendis Auguſti, facta ſunt hec Colonie coram Altari ſancti Petri Apoſtoli in dieque ab eccleſia ſancta nominatur ad vincula ejusdem Petri Apoſtoli in miſſarum celebratione ubi allatis illic ſacroſanctis reliquiis predicti monaſterii, in preſentia teſtium ſubſcriptorum, legitima conceſſione nobis conſignata, ac per nos ſanctorum eorum patrociniis collata, inconvul-

(a) De datums van deezen brief komen niet overeen, of zyn ſlegt afgeſchreven; want in 1015 was de XIII Indictie, het XIV. Jaar van Hendrik II. Ryk, het II. Jaar van zyn Keizerryk en de XXVIII. Epacte.

vulſa permanere, auctoritate Dei et beati Petri Apostoli, decrevimus. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica ſecularisve perſona hanc traditionis noſtre auctoritatem ſciens contra eam venire, eamque infringere vel in deterius immutare temptaverit aut in aliquo irrita fecerit, mala capient eum in interitu ſuo, et duplici contritione conterat eum Dominus Deus noſter, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit. Amen, Amen.

S. Heriberti Colon. Eccleſie Archiepiſcopi. S. Robberti Abbatis ejusdem Monaſterii. S. Roukeri prepoſiti de domo ſancti Petri. S. Awaldi prepoſiti ſancti Gereonis. S. Notheri Epiſcopi Leodienſis eccleſie. S. Guisonis prepoſiti ſancti Victoris. S. Reginhardi Capellani. S. Hermanni Advocati Tuitienſis eccleſie S. Christiani comitis. S. Biliſonis comitis. S. Gerardi. S. Arnoldi. S Geremanni.

Ex Apographo in Gelenii Farrag.

XI.

De Roomsch Koning Hendrik III. geeft eenige goederen aan zyne nigt Irmgard. Den 25 February 1041.

De opſchrift van den brief is *de fundatione Eccleſiæ Reſſenſis* 1041.

In nomine ſanctæ et individuæ trinitatis Amen. Henricus divina favente clementia rex omnium fide-

lium noſtrorum quam futurorum ſolers noverit induſtria, qualiter nos ob interventum et petitionem amborum ducum Gobolonis et filii ſui Godefridi, tale prædium quale judicio ſcabinorum imperiale jus noſtri patris bonæ memoriæ Conradi romanorum imperatoris auguſti devenit noſtræque regali poteſtati poſt ſuum deceſſum reliquit et poteſtative in villis Harue, Uals, Apine, Falkenbergh habuimus in pago Lingounoe et in Comitatu Dietbach comitis ſitum, Irmgardæ dilectæ nepti noſtræ, in proprium dedimus atque tradidimus, cum ſcilicet ſuis pertinentiis, hoc eſt, utriusque ſexus mancipiis, areis, ædificiis, eccleſiis, decimationibus, agris, pratis, terris cultis et incultis, vittulis ad prædictas villas pertinentibus, paſcuis, campis, ſylvis, venationibus, aquis, aquarumque decurſibus, molis, molendinis, piſcationibus, viis et inviis, exitibus, redditibus quæſitis et inquirendis, ſeu cum omni utilitate, quæ ullo modo inde provenire *ut* (*a*) ea videlicet ratione ut prænominata Irmgarda de præſcripto prædio, ſibi a nobis tradito, liberam dehinc poteſtatem habeat, ſcilicet tenendi, dandi, vendendi, commorandi, præcamundi, poſteris reliquendi, vel quidquid ſibi placuerit faciendi. Et ut hæc noſtræ traditionis regalis authoritas maneat per ſuccedentia temporum curricula ſtabilis et inconvulſa, hanc paginam conſcribi manu propria ſub-

(*a*) Dit woord is zeker ſlegt afgeſchreeven, en moet vermoedelyk *poteſt* of *poterit* zyn.

ſubtus videlicet corroboratam et ſigilli noſtri impreſſione etc.

Signum Dni Henrici III. Regis invictiſſimi. Eberhardus Cancellarius vice Bardonis Archicancellarii recognovi. Datum V. Kal. Mart. Indict. IX. Dominicæ Incarnationis MXLI. Anno autem Henrici III. ordinationis ejus XIII. Regni vero II. Actum Trajecti feliciter Amen.

Ex Gelenii Farrag.

XII.

Gifte van vier ponden zilver, uit de Hoven Dortmunt en Tiel aan de Abdye Duits, door Keizer Hendrick IV. 1059.

In nomine ſancte et individue trinitatis. Henricus divina favente clementia rex, omnibus Chriſti noſtrisque fidelibus, tam futuris quam preſentibus, notum eſſe volumus, qualiter felicis memorie pater noſter Henricus Imperator auguſtus, quatuor libras argenti, duas vero ex curte que dicta eſt tremanni et duas ex curte que vocatur *tiela* provenientes eccleſie S. Heriberti confeſſoris et epiſcopi, ſite in loco tuitio dicto, in proprium tradidit atque annuatim et ex predictis duabus curtibus tradendas conſtituit, ſed propter obitum patris noſtri Henrici, nos pro ipſius anime

anime remedio et ob interventum dulciſſime genitricis noſtre Agnetis Imperatricis auguſte, nec non ob fidele ac devotum obſequium Weremboldi abbatis eandem traditionem dignam iudicantes eidem eccleſie ſtabilem decrevimus ac annuimus, ac in perpetuum ratam conceſſimus et confirmamus, ea videlicet ratione, ut idem jam dictus abbas, ceterique huic ſucceſſores liberam poteſtatem habeant, has quatuor libras argenti in uſum Eccleſie quo quomodo ſibi placuerit vertere vel ad monachorum ibidem Deo ſervientium ſtipendium inpendere. Et ut hec regularis noſtra confirmatio ſtabilis et inconvulſa omni permaneat . . . . . hanc cartam inde conſcriptam manu noſtra corroborantes ut ſubtus cernitur ſigilli noſtri impreſſione juſſimus inſigniri. Signum etc. Henrici quarti Regis. Gebehardus cancellarius vice Luitboldi recognovi. Data eſt VII. Idus Aprilis Anno dominice incarnationis M. LVIIII. indictione XII. anno autem ordinationis Dni Henrici quarti regis V. regni vero III. Actum apud trajectum in Dei nomine feliciter Amen.

Ex Apographo Tuitienſi in Gelenii Farrag.

XIII.

Verdrag tusſchen Willem Bisſchop van Utrecht en Graaf Godſchalk van Zutphen 1059.

In nomine ſancte et individue Trinitatis. Ego Wilhelmus Trajectenſis Eccleſie Epiſcopus notum facio tam futuris quam preſentibus, contentionem quandam diu habitam inter predecesſores noſtros et Dominos Zutphanienſis oppidi de quibusdam Decimis quas ſuas proprias dixerunt, ita diffinitam eſſe. Comiti Godſchalco et uxori ſue Adelheide et eorum filiis Geberhardo et Ottoni, Venientibus Trajectum ad noſtram vocationem in plena ſynodo Decimam Lochemenſem eis recognovimus et decimam terre eorum que Siellandorum dicitur in omni Episcopatu Trajectenſi, ſive hec ſit in pratis vel inſulis vel paludibus cultis vel colendis ad uſum canonicorum in Zutphania per bannum noſtrum eis confirmatam ex donantium peticione. Ad recompenſationem autem beato Martino et nobis ipſi retribuerunt viginti mancipia et decem manſos. Unum in Tholre cujusdam hominis ſcilicet Tynbomos. Duo Tieden in Holthuiſen. Tria Magingeri in Tunden. Quatuor Hemmonis in Horda. Quinque Hemmonis in Ratinen. Sex in eadem Villa Winiconis. Septem in Wercken Reynzonis. Octo Winnonis Swipe. Novem in Rothe Reynzonis. Decem in

Re-

Rethen. Nos quoque ad honorem Dei et beati Petri Apoſtoli et ſancti Walburgis, Eccleſie in Zutphania jure perpetuo tenendam concedimus Decimam Inſularum a Rynen usque Arnhem, et ab Arnhem usque Daventriam. Inſularum dico, que et ſi ſint nondum arantur et earum que ex alluvione Rheni et Iſule adhuc congeri debent, ſive in medio fluminis ſint ſive ripam tangant. Eidem quoque Eccleſie bannum concedimus ſuper omnia bona ſua mobilia et immobilia, ita ut prepoſitus vel ejus Vicarius poteſtatem habeat vocandi et excommunicandi malefactores ſuos, et reconciliandi ſi Eccleſie ſue ſatisfecerint Hujus compoſitionis, noſtre quoque donationis, violatores excommunicavimus ex auctoritate Patris et filii et ſpiritus ſancti et omnium ſanctorum Dei, et noſtra, Clero et populo in plena ſynodo audiente et respondente Amen. In rei geſte teſtimonium hanc ſchedulam ſigillari fecimus ſubſcriptis teſtibus, Quorum unus de noſtris eſt prepoſitus Focho, Plichterus, Anfridus Advocatus, Theotricus, Hermannus, Gerolff, Luipo, Emgephet, Ffolcard. Teſtes de parte Comitis Hermannus, Eingelbertus Advocatus, Perenhardus, Reginhardus Prior, Otto, Rompertus comes, Poto, Hartgar. Anno ab incarnatione Domini Mo. lviiij Indictione xij quinto anno Regni Henrici Regis hec facta ſunt.

Ex Archivis Curiæ ſuprema Gelr. In 't Charterboek p. 134.

XIV.

XIV.

Stigtings brief van de Kerk van S. Maria, ad gradus te Keulen. den 27 July 1065.

In nomine Sancte et individue trinitatis. *Anno* Dei favente gratia Colonienſis Archiepiscopus, omnibus in Chriſto fidelibus tam futuris, quam preſentibus. Quam brevis et tranſitoria eſt preſens vita attendendum ſummopere eſt his, qui in multis offenderunt ut in futurum ſibi Refrigeria qualiacunque proſpiciant et tanto ſtudioſius quanto amplius offendiſſe meminerunt. Unde ego recolens me mandata Dei ſepius neglexiſſe, genetricem ejus mihi precatricem parare decrevi, dum in honore ejus edificarem Eccleſiam, quam pius anteceſſor meus Herimannus, ſi mors non preveniſſet ſuis ſumtibus diſpoſuerat edificandam, quatenus ibidem ſervientes miniſtri Dei jugibus, votis uſis, ſancte Virginis Marie, Matri domini noſtri Jeſu Chriſti ſupplicarent, ut pro peccatis noſtris, anteceſſorum, ſucceſſorum quoque noſtrorum interventrix exiſteret, pœnas culpis noſtris debitas pia prece removeret. Hinc itaque Eccleſia in Chriſti nomine edificata contulimus de rebus eccleſie Bliſena, Wisſa, Unkela, Heinbach, Elucka, Vlamersheim quod ipſius anteceſſoris mei predium fuerat, et eidem Eccleſie ab eodem deſtinatum erat,

et

et in pago aquenſi, quod de prediis Irmendrudis acquiſierat, Valckenburg, Müntſe, Gymmenich, Epene, Wilre cum omnibus appenditiis ſuis et quod ego per precariam a Domina Richeza Regina et Coheredibus eius acquiſivi Mekendenheim, Demunterode, Aſſala, Clotene, et Eccleſiam matricem in Tremonia cum Decania eadem, Bruche quod Sigehardus Cancellarius mihi dederat, et decimationem in Saxonia, quam ad veſtitum fratrum deſtinavimus; Ne quem vero moveat, quod injurioſe Clotene, Monachis in Browilre abſtulimus, volumus cunctis inotescere quod pactum ipſa nobiscum fecerit, et nos poſtea cum Monachis fecerimus. Ipſa quidem vivens Monachis dederat Kanuda, quod ſolvit quinque libras in qua re voluntas eius plurimum valet. Mihi vero reliquum dedit ut in quocunque Monaſterio ſepeliretur, eius Monaſterii prefectum predium eſſet. Sed cum ab Abbate loci illius et Palatino Comite ſepius inquietaremur ero minimo abrenunciationis Monachis dedimus vilj Arcennas vinearum in Clotteno et iiij in Sigenell, et Calicem aureum et gemmatum, qui Luzoni decano pro xxx marcis oppignoratus fuerat. Predium vero Clottene Canonicis S. Marie, ut ipſa petierat, tradidimus. Preter hec eiusdem eccleſie prepoſito cum Banno dedimus decaniam in pago Zulpiaco. Prenominata itaque omnia et cetera quecunque eidem Eccleſie contulimus; Mobilia ſive immobilia, ſtatuimus ſecundum Apoſtolicam aucthoritatem, ut nullus auferat, quem auferentem, apoſtolici ſententia terribiliter damnat. Si quis

ergo

ergo hujus noſtre traditionis, et Apoſtolica authoritate confirmatæ, corruptor violentus extiterit, vel fraudulenta machinatione infringere voluerit, abominationem Dei et Sanctorum omnium incurrat, et gehenna eternaliter ibi manſurus ingrediatur, niſi velociter reſipiscat. Anno dominice ihcarnationis Mo LXVo Indictione xiij Anno Episcopatus Domini Annonis viiij. Actum Colonie iiij Kal. Augusti.

Ex Arch. Capituli S. Mariæ ad Grad. dus Colon., in Gelenii Farrag.

XV.

Gifte van Gravin Irmentrudis aan de Kerke van Keulen, van de Proostdye Rees, tuſſchen 1056 en 1075 (*a*).

In nomine ſanctæ et individuæ Trinitatis. Anno ſecundus divina ſavente clementia S. Colonienſis Eccleſiæ Archiepiscopus. Notum eſſe volumus cunctis Chriſti noſtrisque fidelibus tam futuris quam præſentibus, qualiter domina Irmentrudis Comitiſſa inter cætera ſuæ proprietatis bona, Præpoſituram quæ in Reſſa cum univerſis ad eam pertinentibus B. Petro Coloniæ tra-

(*a*) Aartsbiſchop Anno II. regeerde van 1056 tot 1075.

tradidit, ſimulque univerſos proventus, quos in illis habuit curtibus, ſub cenſu duorum denariorum eidem Eccleſiæ contulit, eo tenore, ut ad ſimilitudinem aliarum Eccleſiarum ſub canonica religione viventium, ſub ſolius Archiepiscopi poteſtate conſtituti, nulli Archidiacono, nullo decano, niſi ſuo præpoſito, cæteriſque magiſtris intra clauſtrum conſtitutis, de qualicunque cauſa reſpondeant, ſed et ſervientibus quos Eccleſiæ tradidit, eam libertatem et legem, qua viverent reliqui qui ſerviunt in domo Episcopi conſtituti, confirmari rogavit. Cui petitioni facilem præbuimus aſſenſum, conſtituentes et confirmantes et Canonicis et ſervientibus omnia ſecundum eum modum, quæ Comitiſſa voluit atque rogavit, ſcilicet ut canonici ejus loci ea lege viverent, qua et alii per diverſa loca noſtri canonici vivunt, ſervientes quoque illi ſub ea nobis nostrisque ſucceſſoribus lege ſerviant, quam illi qui inter nostros legem habent optimam. Hoc canonicis, hoc laicis ejus loci condonamus ac confirmamus in perpetuum. Quod ut inconvulſum permaneat, has ei litteras conſcribi atque ut verius credatur noſtro ſigillo juſſimus conſignari, Banno Dei ac B. Petri ac noſtro Anathemate, jurantes cum qui cunque prædictam donationem infringere auſu temerario etc.

Ex Gelenii Farrag.

XVI.

XVI.

Gifte van Irmgard van een Wyngaerd aan de Abdye van S. Pantaleon te Keulen tuſſchen 1082 en 1121 (*a*).

Donationis cujusdam vineæ Litera B. Irmgardis Zutphanienſis. (*b*).

In Nomine Dei omnipotentis. Notum ſit omnibus fidelibus tam futuris quam præſentibus, quod ego Irmgarda liberam habens poteſtatem de rebus et poſſeſſionibus meis facere quæ vellem, ſine ulla contradictione, pro remedio animæ meæ parentumque meorum, tradiderim ad Altare S. Panthaleonis ..... per manus Ruperti nepotis mei, filii fratris mei Ruperti, detinenda firmiter, per manus Comitis Henrici de Casle (*c*), ejusdem Altaris Advocati, contra omnem perſonam unde etiam cartam hanc conſcribi et ſigillo fratris mei domini Hermanni ejusdem loci Abbatis conſignari et confirmari feci, ne ullus hæ-

re-

(*a*) Herman was Abt van S. Pantaleon tuſſchen 1082 en 1121. dus behoort deeze brief in dat tydperk.

(*b*) Dit is het opſchrift van den Brief, zeker door een latere hand daar op geſchreeven.

(*c*) Het is zeer waarſchynelyk, dat Casle het zelfde als Kesle, Keſſel is.

redum meorum vel posterorum unquam hanc traditionem infringere aut alienare quocunque ingenio præsumat, quod qui fecerit Anathema sit. Hujus rei testes sunt Marcquardus Prior eiusdem loci, Azellinus Custos, Almerus Advocatus, Gunzellinus, Richolphus, Albur.

Ex Arch. S. Panthaleonis Colon. in Gelenii Farrag.

XVII.

Graaf Gerhard van Gelre is getuige van Frederick Aartsbisschop van Keulen 1108.

In Privilegio Frederici Archiepiscopi quo contulit advocatias in Suadedorp et Rokedorp (*dicit*) Franco urbis nostræ præfectus, Arnoldus Major Præpositus ipse etiam fidelis noster Wezelinus Præpositus pro anima sui predecessoris Ingrammi præpositi.

Acta sunt hæc a nobis et banno confirmata in generali synodo nostra Anno Dominicæ Incarnationis MCVIII. Indict. II. Anno Episcopatus nostri IX. Regnante Henrico V. Romanorum Rege Augusto. Anno Regni ejus IV. Subscriptis testibus Arnoldo domus B. Petri Præposito, Johanne decano, Sigefrido Bunnensi Præposito, Herimanno S. Gereonis Præposito, Folmaro Xantensi, Wezelone S. Severini, Be-

Beringero S. Cuniberti, Everhardo S. Andreæ, Theoderico S. Mariæ, et aliis Ecclesiæ nostræ Præpositis, Abbatibus, Decanis, Laicis liberis. *Gerardo Comite de Gelre*, Adelberto de Saffenbergh, Adelberto de Norvenich, Hermanno de Udenkiricha, Gerardo de Julicho, Gerardo de Hoinstathe, Gerlaco de Yfenburch et fratre suo Regenbaldo, Hartperno de Randenrode. Ministerialibus nostris. Almaro Advocato, Herimanno conversо, Hartusico, Herimanno, Godefrido, Luidolpho, Richerone, Sigefrido, Tietmaro, Adelrico, Herlacho et universo clero et populo in Synodo residente.

Ex Arch. S. Severini in Gelenii Farrag.

XVIII.

Gifte van Goederen te Stralen aan het Klooster Siegberg, 5 April 1118.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Fridericus Dei gratia sanctæ Colonienſis Ecclesiæ Archiepiscopus. Ammonent nos mandata ordinatæ charitatis, persuadent etiam viscera paternæ pietatis, ubicunque nobis oportunum fuerit administrare necesſaria nostris fratribus secus pedes divinæ contemplationis ad audiendum verbum Dominicum residentibus, quatenus optimam partem, quam elegerunt, tanto amplectantur arctius quanto provisis his, quæ corporea exigit im-

becillitas, vivere posſint expeditius. Unde cum frater noster Sigbergenſis cœnobii religioſus abbas Cuno paludem quandam incultam curiæ ſuæ, quæ appellatur *Strala*, adjacentem ſtatuiſſet colere, et ad uſus fratrum redigere decimationes ejusdem paludis, quæ ſecundum inſtituta canonum deberent nos contingere, ob memoriam nostri et prædeceſſorum ſive ſucceſſorum nostrorum beato Michaeli in prædicto Monte Sigbergenſi ad uſus fratrum curavimus tradere, ita ut quicunque fructus utilitatis imposterum de eadem palude accreverit, liber ab omni debito ſecundum diſpoſitionem abbatis ascribatur fratrum ministerio. Sed et advocati ejusdem paludis, videlicet *Comes Gerardus et frater ejus Henricus* advocatiam illam in testimonio nostri et aliorum multorum nobilium et ignobilium manumiſerunt et eccleſiæ liberam reſignaverunt. Et ne quid hæredes eorum in posterum ſuper hoc reclamare vel aliquid juris ſibi uſurpare præſumerent, libertatem ſæpedicto loco ejusque colonis concesſam nostro privilegio corroborari petierunt. Quod et nos parati facere locum eundem abſolutum a decimis, ab advocatiis et a debito cujuscunque exactionis privilegio nostro confirmamus, et ſi quisquam temerarius quod abſit postmodum hoc violaverit, collata Beato Petro potestate et domini apostolici nostrique auctoritate, tradimus eundem ſathanæ, donec reſipiscat et eccleſiæ ſatisfaciat. Actum eſt autem et confirmatum hoc a nobis in eodem cœnobio anno dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo decimo octavo, indictione undecima, anno etiam cathedræ

dræ archiepiscopatus nostri decimo nono, nonis Aprilis, præsentibus nostris hominibus, clericis et laicis, liberis et ministerialibus, quorum nomina subnotari decrevimus. Clerici. Joannes Præpositus de S. Petro, Heinricus decanus, Egebertus scholasticus, Theodoricus, Joannes, Wichmodus, Arnulfus, Godescalcus, Gerhardus et plures alii. Laici. *comes Gerardus et frater ejus Henricus*, comes Adolfus de Monte, comes Adolfus de Saffenberg, comes Gerhardus de Juliaco, Gerhardus junior filius Gerhardi, Gerardus de Casle, Arnulfus de Odenkirchen et plures alii. Ministeriales: Almarus advocatus, Heinricus de Altendorp, Sigebode de Tuitio, Themo, Herimannus de Alvetre, et frater ejus Joannes et alii quam plures.

Ex Kremers Academische Beiträge Tom III. Cod. dipl. N. 22.

XIX.

Bevestigings brief van Keizer Hendrik V. aan de Abdye Werden den 27 May 1122.

In Nomine Sanctæ et individuæ Trinitatis. Henricus divina favente Clementia Quintus Romanorum Imperator Augustus. Justitiam cuique facere cum omnium sit generaliter, nostri solummodo est principa-

liter, quo ad hoc imperiali Celſitudine cæteris videmur præeminere mortalibus, ut Judicium et Juſtitiam faciamus omnibus Injuriam patientibus. Unde fidelium noſtrorum, tam præſentium quam futurorum nolumus latere dilectionem, qualiter fidelis noſter Beringotus, Werthinenſis Eccleſiæ Abbas, noſtram Imperialem adivit Celſitudinem, poſtulans videlicet, quatenus allodium quod ab avo noſtro Henrico piæ memoriæ Augusto, pro remedio animæ ſuæ, parentumque ſuorum, ih Villa quæ dicitur Ettera, Sanctæ Mariæ fuit contraditum, ſed per violentiam Comitis Rutberti, et uxoris ejus Irmintrudis jamdiu injuste conſtat ablatum, eidem Monaſterio, per Juſtitiam reſtitueremus, et reſtitutum noſtra Imperiali authoritate confirmaremus. Hujus rationabili et juſtæ petitioni, pro reſpectu divino, parentumque noſtrorum, ac noſtri remedio aſſenſum prebentes, præfatum allodium, quod reſpicit ad Villam quæ dicitur Ettera, quod ſitum eſt inter hos fluvios, Rhenum et Leccam, Leccam et Islam, cum agris, pascuis, ſilvis, aquis aquarumque decurſibus, quæſitis et inquirendis, terris etiam cultis et incultis, et cum omnibus appendiciis, Sanctæ Mariæ, Sanctoque Liudgero, juſto fidelium noſtrorum judicio, ratione ea, reddimus atque firmamus, ut nulla perſona eccleſiaſtica ſive mundana, præfatum Allodium, eidem Eccleſiæ, ultra quoquomodo alienare præſumat, ſed pro Remedio animæ noſtræ parentumque nostrorum, inibi ſemper ratum et inconvulſum permaneat. Et ut hæc noſtræ reſtitutionis digna confirmatio, nullo

un-

unquam casſari posſit ingenio Chartam hanc inde conſcriptam manu propria firmamus et ſigilli noſtri Impreſſione inſigniri juſſimus. Signum Domini Henrici Quinti Romanorum Imperatoris Augusti. Bruno Cancellarius ad Vicem Domini Adelberti Archi Cancellarii recognovi. Data vi Calend. Junij Anno Dominicæ Incarnationis MCXXIJ Indictione xv Anno autem Regni Henrici XXIIJ Imperii vero xij. Actum Trajecti in Dei Nomine feliciter. Amen.

Ex Apographo Werdinenſis Abbatiæ.

XX.

De Capelle te Ellinchem aan de Kerk van Zutphen gegeven tuſchen 1127 en 1131.

Scimus quia temporalis mentio præterit, ideo ratum teſtimonium indigentia requirit, quod in hac re notificatur, Principalis Comes Gerhardus coadunato filio ſuo Henrico et conſentiente legitima ſua Irmengarde ſubegit capellam quæ eſt in Ellenchem, cum omni decimatione ſua Sutfenienſi Eccleſiæ et eandem contradidit in præbendam fratrum ibi degentium pro redemptione animarum et conſolatione totius ſuæ parentelæ. Præſentia fratrum quæ tunc aderat pro collato beneficio devotique orationis memorandam frequentius inſtituit, quod poſteritas non minus adimple-

bit, ut ſit memoratis heredibus ſalus et honor vivis et veniam poſſit impetrare defunctis. Eodem donativo multi interfuerunt quorum credimus veritati, ingenuorum Adam de Brunckhorst, Bernard de Buchorst et eiusdem qualitatis quam plures, præter copiam miniſtrorum quorum nomina hæc ſunt. Udo de Suitfene, Pelegrom Raethward, Wenzo de Frellenhorst, Wenzo de Lestnen, Wibraht de Bockholte, Remzo de Angerhem, Rodbraht de Aſchete. Was beſtedigeth met een opgedrukt Siegel in wit wasch, daer van dopſchrif noch leesbaer + Andreas . . . . . Traiectenſis Epiſcopus.

Geſchreven uyt een oudt Inſtrument in Franchin, berustende in de Archiven van Zutphen, onder die Siegelen eñ Brieven van de Geestelyke Goederen eñ accordiert daer mede. Oircond my ondergeſch.

Ludolf Sylvius Secret.

Ex Archivis Curiæ ſupremæ Gelr. In 't Charterboek P. II. No. 25.

XXI.

XXI.

De Kerk van Lochem door Gravin Ermgard aan het Capittel van Zutphen gegeven den 2 February 1134.

Nos Magiſtri Civium, Scabini et Conſules Civitatis Zutphanienſis tenore preſentium firmiter atteſtamur, quod coram nobis in forma judicii et Scabinatus comparuit honorabilis Vir Dominus Theodoricus Calker, Canonicus Eccleſie noſtre Collegiate ac Officiatus prepoſiture dicte Eccleſie Zutphanienſis, Trajectenſis Dioceſis nobis quandam litteram patentem integram non viciatam nec cancellatam omnique prorſus ſuſpicione carentem preſentarit, Sigillo quodam rotundo, de cera vetuſtate alba, ab intra impreſſo ſignatam in cujus Sigilli medio apparuit Imago ad formam medii hominis, capite comato, litere vero circumferentes ipſum Sigillum ſic videbantur apparere intuenti, *Andreas Dei gracia Trajectenſium Epiſcopus.* Idemque Dominus Theodoricus, ut aſſeruit, certis et juſtis cauſis, ad hoc pro utilitate dicte Eccleſie motus petiit, ut ſibi ad uſus dicte noſtre Eccleſie, tranſumptum ſeu copiam, ſub noſtre Civitatis Sigillo traderemus. Cujus litere originalis tenor ſequitur in hec verba. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Quoniam populus catholice in Chriſto confeſſionis teſtimoniis viſibilibus inſtruendus eſt, ut per exhibitio-

tionem viſibilium conteſtari poſſit teſtimonia inviſibilium. Noſſe oportet tam futuros quam preſentes modum ordinum ac veritatem rerum confirmandarum, ne, ſi (quod abſit) ingruerit ſuperſtitioſus error infidelium, charitatis dona deſtruantur fidelium. Ego itaque Andreas Trajectenſium Dei Gracia Epiſcopus per preſentia ſcripta notum facio omnibus fidelibus, quod Domina Ermengardis Comitiſſa illuſtris, Heres legitima opidi Zutphanienſis in Memlo ad nos veniens dixit, ſe una cum marito ſuo Conrado Comite de Lucelenburch et filio ſuo Henrico, obtuliſſe Eccleſiam Lochemenſem cum omni decimatione ceterisque redditibus Sancte Dei Genetricis Marie et beato Petro Apoſtolorum Principi, et Venerabili Virgini Walburgi in prebendam Canonicorum Baſilice Zutphanienſis, pro commemoratione omnium in Chriſto fidelium, vivorum ac defunctorum, nominatim pro Salute anime mariti ſui Gerardi, per cujus repromiſſionem ad hoc inductam ſe afferebat, et pro redemptione generis ſui, videlicet Domini Ottonis Comitis patris ſui et matris ſue Judithe et fratrum ſuorum, pie memorie, virorum, Epiſcopi ſcilicet Theodorici et Comitis Henrici et Gerardi. Aſtante cuncto clero et populo in predicta Eccleſia Zutphanienſi ad ferendos cereos, in die purificationis beate Marie, videntibus quoque et audientibus bone auctoritatis tam Laicis quam Clericis, videlicet Henrico Lintburgenſi prepoſito, Conſtantino Advocato, Wallero de Schapelo, Burchardo de Wichen, Hermanno de Mirlare, Arnoldo de Ennechere, Gerlaco de Dedingwarde, Ulrico de Beltram,

Pe-

Pelegrino de Zutphania, Conrado de Wapsnex, Wenſone de Leeſten, Drochwardo de Hoirst, Becelino de Richerlo. Hec, inquam, conſtans dixit et rogavit, ut, quod ipſi rationabiliter pia cum devotione fecisſent, Nos teſtimonio privilegii noſtri et ſententia Banni noſtri confirmare curaremus. Nos itaque factum ipſorum laudantes et juſte peticioni Domine Comitisſe aſſenſum inclinantes hanc paginam conſeribi et Sigillo noſtro denotari in teſtimonium hujus rei geſte, precepimus, et omnes, qui hanc piam oblationem infregerint vel infringere attentaverint, per Virtutem Banni noſtri excommunicamus, et anathematizamus ex auctoritate Patris et Filii et Spiritus Sancti et omnium Sanctorum Dei, ut niſi reſipiſcant, cum Diabolo crucientur in ſecula ſeculorum, fiat, fiat. Hec autem facta ſunt Anno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo treceſimo quarto, Indictione octava. In cujus tranſumpti evidens teſtimonium Sigillum noſtre Civitatis patenter eſt appenſum ſub anno domini milleſimo quadringenteſimo, feria ſexta poſt Diem purificationem noſtre Domine.

Ex Archivis Curiæ ſupremæ Gelr. In 't Charterboek P. II. No. 29.

XXII.

XXII.

Paus Eugenius III. beveſtigt de goederen van de Abdye Duits. den 17 Juny 1147.

Eugenius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Gerlaco Abbati Monaſterii Sancti Heriberti in Tuitio eiusque fratribus tam preſentibus quam futuris regularem vitam profeſſuris, in perpetuum. Quoniam ſine vero cultu Religionis nec caritatis unitas poteſt conſiſtere, nec Deo gratum exhibere ſervitium, expetit Apoſtolice authoritati, religioſas perſonas diligere, earum quieti auxiliante Deo ſalubriter providere. Ea propter, dilecti in Domino filii, veſtris juſtis poſtulationibus clementer annuimus et prefatum Monaſterium in quo divino mancipati eſtis obſequio, ſub beati Petri et noſtra protectione ſuſcipimus et preſentis ſcripti privilegio communimus. Statuentes ut quascunque poſſeſſiones que cumque bona idem Monaſterium in preſentia, juſte et canonice poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione Regum vel principum, oblatione fidelium, ſeu aliis juſtis modis, Deo propitio poterit adipiſci, firma vobis veſtrisque Succeſſoribus et illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Caſtrum ipſum Tuitienſe cum Eccleſia S. Urbani et decimis et omnibus appendiciis et immuni-

ta-

tatibus ſuis. In Remago decimam Agrorum et Vinearum, Eccleſiam et Curtem cum decima. In Windenſe, in Vere Eccleſiam cum Curte et decima. In Diſternich Eccleſiam cum decima. In Uderdorff Eccleſiam et Curtem cum decima. In Wadenhem Curtem. In *Arwilre*, in *Eswilre* Eccleſiam et Curtem. In Weſthove Curtem cum Capella. In Houmere Curtem cum Capella. In Herme Curtem cum Capella. In Zagela Curtem. In Belle Curtem. In Murſa Curtem cum Capella. In Merehem Curtem. In *Eltinge Curtem*. In *Vellepe Curtem*. In *Rinwich Curtem*. In Wichwerlinge et Odnige Juſtitiam Regalem. In *Settene* Eccleſiam cum decima. In Sadbach Eccleſiam et Curtem. In Wermere Curtem. In Hatnileke Eccleſiam et Curtem. In Clipe Curtem. In Rodhe Curtem cum Capella. In Heringe Eccleſiam et Curtem. In Pelechem Curtem cum Capella. In Ardeïa Curtem. In Quine Curtem cum Capella. In Vieſſche Curtem cum Eccleſia. In Nona Curtem cum Eccleſia. In Wila Curtem. In Widmerenhauſen Curtem. In Walda Eccleſiam et Curtem. In Leichlingen Eccleſiam et Curtem. Caſtrum Burgele cum Curte et Eccleſia. In Horzela Curtem cum Capella. In Hembe duos manſos et dimidium. In Oeſtheim Manſum. In Rátheke Vineas. In Bulſen Vineas. In Mulne vineas et agros et Navigium in Rheno. In Heiſtre vineas et agros. In Rodhe Eccleſiam cum decima. In Unna Eccleſiam. In Boïnen Eccleſiam. In Burge Eccleſiam cum decima. In Affelterbeche

Ec-

Eccleſiam cum decima. In Theme Eccleſiam. In Dathen Eccleſiam. In Kirchelle Eccleſiam. In Buron Eccleſiam. In Waldorp Eccleſiam. In Wadtenſcheid Eccleſiam. In Kirſpe Eccleſiam. *In* Branon Eccleſiam. In Heltnon Eccleſiam. In *Winingen* Eccleſiam. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prefatum Monaſterium temere perturbare, aut ejus poſſeſſiones aufferre, vel oblatos retinere, minuere, aut aliquibus vexationibus fatigare, ſed omnia integra conſerventur, eorum pro quorum gubernatione et ſuſtentatione conceſſa ſunt uſibus omnimodis, profutura. Salva Sedis Apoſtolice auctoritate et Dioceſanorum Epiſcoporum Canonica Juſtitia. Si qua igitur in futurum Eccleſiaſtica ſeculariſve perſona, hanc noſtre Conſtitutionis paginam ſciens contra eam temere venire temptaverit, ſecundo tertiove commonita, ſi non ſatisfactione congrua emendaverit, poteſtatis honorisque ſui dignitate careat, reumque ſe divino judicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat et a Sacratiſſimo Corpore et Sanguine Dei et Domini noſtri Redemptoris Jeſu Chriſti aliena fiat, atque in extremo examini diſtricte ultioni ſubjaceat, cunctis autem eidem loco juſte ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jeſu Chriſti quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud diſtrictum judicem premia eterne pacis inveniant. Amen. Datum Meldis per manum Guidonis Sancte Romane Eccleſie Diaconi Cardinalis et Cancellarii XV. Kal. Juliis. Indict. X. Incarnationis Dominicæ Anno M. C. XL VIJ.

M. C. XL VIJ. Pontificatus vero Domini Eugenii IIJ PP Anno IIJ.

Ex Arch. Abbatiæ Tuitienſis in Geloſnii Farrag.

XXIII.

Diederick Graaf van Cleve geeft Lakesdal aan 't Klooſter Bedbur 1138.

In nomine ſancte et individue trinitatis. Ego Theodericus comes in cleve et Aleidis uxor mea. Notum facimus omnibus ſucceſſoribus noſtris cunctisque catholice fidei profeſſoribus, quod ob remedium animarum noſtrarum, et predeceſſorum noſtrorum obtulimus eccleſie beate Marie in Bedebur et Winrico eiusdem cenobii prepoſito, cum fratribus et ſororibus ſuis ſecundum regulam beati Auguſtini inibi uiuentibus, totam terram cum tota decima, uidelicet a clauſtro ſuo inter duas uias usque ad Lakesdal, hac conditione ut ſingulis annis X Kalendas martii anniverſarium patris mei Arnoldi comitis et VI Kalendas auguſti matris mee Ide comitiſſe cum miſſis et uigiliis et commendationibus perſolvant, et nos ut in conſortium orationum ſuarum et omnium bonorum in quibus Deo ſervire potuerint ſuſciperent, et poſt deceſſionem vite noſtre usquam in finem ſeculi cotidie noſtri memoriam facerent. Et quia terra iſta fruteſtis et ſpinis undi-

que cooperta eſt, conceſſimus predictis fratribus, ut erutis frutectis ad uſus proprios et ad utilitatem eccleſie ſue predictam terram pro velle ſuo prepararent. Que ut hoc ratum et inconuulſum iugiter permaneat ſub banno domni Reinoldi ſancte colonienſis archiepiſcopi et noſtri ſigilli teſtimonio firmauimus. Additis etiam teſtibus qui interfuerunt, quorum nomina hec ſunt. Hernest capellanus, Henricus caſtellanus, Theodericus de Wisgele, Balduinus dapifer, Hermannus pincerna, Gerlacus de Uonderen. Acta ſunt hec anno dominice incarnationis M. C. LXII, Regnante domino noſtro Jeſu Chriſto in ſecula ſeculorum. Amen. (a).

Ex Autographo in Abbatia Eedbur.

(a) De Uitdrukking *regnante Jeſu* is veroorzaakt, door de groote Kerkſcheuring, tuſſchen Alexander III. en Victor IV, welke toen plaats had.

XXIV.

Het Erfgoed van Diederick van Gladebach, door het dom Capittel van Keulen gekogt. 1171.

In nomine ſanctæ et individuæ trinitatis. Philippus divina patientia ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus, omnibus Chriſti fidelibus tam præſentibus quam

quam futuris in perpetuum. Placet nobis ad omnium venire noticiam tam modernorum quam posterorum, quod cum fratres majoris Ecclesiæ in Colonia prædium illud, quod fuerat Theoderici de Gladebach et in territorio nostro Leggenich situm ad usus lampadarum in Choro majoris Ecclesiæ ad honorem sancte Mariæ virginis ardentium, justa et rationabili emptione comparassent, sicut, pagina privilegii super hoc conscripti et sigillo nostro signati continet. Venit Advocatus de Vrisheim Theodericus et idem prædium ad Jus advocatiæ suæ pertinere proposuit, quia ipsum prædium, de bonis illis esset, quæ Vrisheim spectant et sub ditione Advocatiæ suæ erant. Fratres vero majoris Ecclesiæ idem prædium liberum et omni libertate plene frui, et ab omni jure Advocati absolutum esse dicebant, et causam istam ad audientiam nostram transtulerunt. In audientia itaque nostra Nussia præsentibus et consentientibus quam plurimis nobilibus et ministerialibus judicatum est, idem supra determinatum prædium ab omni exactione Advocati, tam illius de Vrisheim quam illius de Lechenich liberum et absolutum esse, ita quod nec familia de Vrisheim, nec familia de Lechenich quicquam super hoc prædium judicare vel statuere haberent et sub nullius ditione vel potestate debere consistere, nisi tantum Colonienſis Archiepiscopi et majoris Præpositi. Præfatus vero Advocatus et filius suus ibidem in præsentia nostra in conspectu omnium tam liberorum, quam ministerialium qui placito intererant supradictum prædium a se et sua ditione liberum prorsus et absolutum so-

re pronunciaverunt et ab omni verbo querimonia et actione impoſterum renunciaverunt. Poſtea etiam quidam Meinerus de Vrisheim de eodem ipſo prædio molendinum ſuum frequentari et apud illud moli debere dicebat, ipſe vero poſtmodum a Præpoſito majoris Eccleſiæ et a toto eiusdem Eccleſiæ conventu ammonitus, quia minus juſtum et rationabile erat, quod dixit in Capitulo fratrum, verbum hoc prorſus depoſuit et ei quid juris prius in hoc habuiſet, penitus ab illo, ibidem ſub firmæ promiſſionis atteſtatione recesſit. Nobilis enim quidam Adolphus de Saphenberg quoddam patrum attinens, ad idem prædidium, aliquanto tempore quodam jure ſibi uſurpavit, injuſte tamen. Poſtmodum a Præpoſito maiore et decano et fratribus commonitus recognoſcens ſe nihil juris habere in eo, coram conventu verbum illud et omnem actionem ſuper hoc prono animo depoſuit. Homines etiam idem prædium in beneficio habentes illi in aliquo jure de hoc refpondere tenentur, niſi tantum fratribus maioris Eccleſiæ vel ei cui ipſi in beneficio commiſerint; de ipſo autem prædio ad ſervitium beatæ et glorioſæ Virginis Mariæ annuatim perſolvi debent, quinque maldra tritici et dimidium et quinque ſolidi Colon. monetæ et talentum ceræ. Homines idem prædium poſſidentes, libertatem habent, molendi ubi eis placuerit. Quæ ergo adeo rationabiliter et juſte acta ſunt, nos authoritate noſtra confirmamus ſub horrendæ anathematis interminatione, prohibentes ne aliquis ea in poſterum retractare vel infringere præſumat. Huius rei teſtes ſunt. Bruno

no maior in Colonia Præpoſitus, Theodericus maior Decanus, Simon Præpoſitus S. Gereonis, Godefridus Decanus, Joannes Subdecanus, Joannes Chori Epiſcopus, Cono Cuſtos. Laici. *Henricus Comes de Gelre*, Theodericus Comes de Cleve, Theodericus Comes de Hoheſtaden, Heinricus Comes de Seina et Eberhardus frater eius, Gerhardus Comes de Nurenburg, Hermannus Advocatus, Gerhardus de Mulesvort et alii quam plures clerici et laici. Acta ſunt hæc anno dominicæ Incarnationis M. C. LXXI.

Ex Archivis Metropol. Eccleſiæ Colonienſis in Gelenii Farrag.

XXV.

De goederen van Willem van Hamersbach worden aan de Kerk van Keulen opgedragen. 1176.

In nomine ſanctæ et individuæ trinitatis. Ego Philippus dei gratia ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ humilis Minister et ſervus, omnibus ſanctæ dei Eccleſiæ filiis tam præſentibus quam futuris in perpetuum. Qui poteſtatem et principatum a Domino Deo acceperunt, debent in iis plurimum inveniri juſtitia et veritas quas aſſequi meruerunt. Quia igitur ad honorem beati Petri et Colonienſis Eccleſiæ adepti ſumus allodium Wilhelmi de Hamersbach, ipſius eiusdem conſenſu

et traditione matris ſuæ Irmengardis, cognati quoque ſui Uthdrici unum bonum ſperari et expectari utrobique debuit, ne inde contrarium oriatur industriæ noſtræ cavendum eſt. Præſenti igitur paginæ annotari fecimus et ſigilli nostri auctoritate imprimi ad perpetuum memoriale, quod in hanc formam donationis et perpetuæ libertatis bona eius accepimus, ut ſi de uxore filium genuerit hæreditatem eius obtineat, ſine justitia quæ vulgo Herewede et Heresture vocatur, vel etiam filia ſecundum terræ conſuetudinem, quæ ſi manet ſine ſobole uxor eius eodem iure hæres manebit. Sin autem uxor deceſſerit, haberet hæreditatem proximus eius hæres. Omnes de eodem allodio liberi eſſe debent ab omni telonio et copellæ grasſa. Ne autem hujus veritatis confirmationem fraude vel avaritiæ ardore imposterum quisquam infringere præſumat, auctoritate beati Petri et nostræ interdicimus et ſub anathematis vinculo diſtricte communimus. Testes ſunt hujus rei qui et præſentes fuerunt huic donationi. Bruno maioris Eccleſiæ Præpoſitus, Hugo decanus, Simon Præpoſitus S. Gereonis, Conradus Præpoſitus S. Severini, Rudolphus Præpoſitus S. Cuniberti, Wezelo Præpoſitus S. Andreæ, Theodericus Præpoſitus S. S. Apostolorum, Henricus Abbas S. Panthaleonis, Henricus Dux de Limburg, *Heinricus Comes de Gelre*, Theodricus Comes de Cleve, Engilbertus Comes de Monte, Albertus Comes de Molbergh, Wilhelmus Comes Juliacenſis, Theodericus de Hostathe, Godefridus de Hemesbergh, Adolphus de Saffenbergh, Gerhardus de

Blanc-

Blanckenberg. Facta ſunt hæc anno dominicæ Incarnationis M. C. LXXVI Anno Imperii Domini Frederici glorioſi Romanorum Principis XXIIII feliciter.

Ex Archivis Metropol. Eccleſiæ Colonienſis.

XXVI.

Philippus Aartsbiſchop van Keulen bevestigt de goederen van Bedbur tuſſchen 1167 en 1177.

In nomine ſancte et individue trinitatis. Philippus Dei gratia ſancte Colonienſis eccleſie Archiepiscopus. Notum eſſe uolumus tam futuris quam preſentibus Chriſti fidelibus . . . . . Arnoldus Comes de Cliue locum quendam in Bedebur dictum, Deo et beate ſemper uirgini Marie, pro remedio anime ſue contulit, ea conditione ut ibi perpetuo diuinum eſſet ſeruitium. Quem locum et adiacentia bona uidelicet Hasſela, Riswic, ... Briene, Millingen, Truhtene cum ceteris omnibus ad eum pertinentibus, nos quia nostre ſubiacet dioceſi, ab inibi Domino ſeruientibus rogati, ſub defenſionem concesſe nobis a Domino potestatis ſuscepimus, preſentem inde cartam conſcribentes, ſigillique nostri ſignaculo dignantes. Auctoritate igitur Domini et beati Petri ac nostre perpetui anathematis uinculo omnem hominem ſubicimus

qui prefa . . . . . iniuste inuaſerit uel ibi Domino ſeruientes temere et malitioſe . . . . . auerit niſi penitentia ductus reſipuerit et ſatisfecerit. Testes ſuerunt. Sifridus Xanctenſis prepoſitus. Nicolaus Abbas Sigebergenſis. Theodericus Abbas Campenſis. Johannes Siſlicenſis Prepoſitus. Willehelmus prepoſitus de Wischele. Euerhardus et Guncelinus ſancti Victoris canonici. *Henricus Comes de Gelre et filius eius Gerardus.* Nobiles. Conſtantinus de Monte et filius fratris ſui Rabodo. Euerwinus de Holte. Theodericus de Uphem, Bruno Spede. Ministeriales. Reymarus de Kekene. Bernhardus Aduocatus in Colonia. Henricus de Alphem. Johannes de Hulſe. Randolphus de Vockenlo. Nicolaus Merlehem. Rutgerus de Horst. Suetherus Castellanus de Cleue, Wylhelmus de Zulen. Arnoldus. Luzo dapifer. Rutgerus pincerna, et alii quam plures. (*a*).

Ex autographo in Abbatia Bedbur:

(*a*) Deeze brief is zonder Jaartal noch dagtekening; maar dewyl Philippus in 1167 Aartsbisſchop van Keulen geworden is, en Theodericus Abt van Camp den X Kal. Julii 1177 ſtierf, *Hiſt. Camp. M. S.* moet de brief tuſſchen die twee jaaren geplaatst worden. Een diergelyke brief van denzelven Aartsbisſchop, vermoedelyk op eenen dag gegeven, dewyl alle de Getuigen in beide overeenſtemmen, maar insgelyks zonder datum, bevindt zig nog in de Archiven van Bedbur. Wy vinden onnodig die n hier uittegeven, dewyl de bovenſtaande toereikt, het aanwezen van Hendrik Graaf van Gelre en van zyn Zoon Gerard te bewyzen, en de inhoud alleen tot de Graven van Cleve betrekking heeft.

XXVII.

XXVII.

Gifte van Hendrik Graaf van Gelre aan het Klooster van Oostbroek, 1179.

Henricus Dei gratia Trajectenſis Epiſcopus univerſis preſentia viſuris Salutem in Domino.

Noverit univerſitas vestra quod nos anno Domini Mo. CCo ſexageſimo ſecundo in die beati Servatii litteras nobilis viri Domini Henrici Comitis Zutphanienſis, bone memorie, non cancellatas, non abolitas, nec in aliqua parte ipſarum vicioſas, ſub vero Sigillo et Stylo integro vidimus et legimus, quarum tenor talis. In nomine ſanctæ et indviduæ trinitatis. Quoniam ea quæ proborum virorum conſultu a principibus geruntur plerumque tum temporis ſucceſſione a theſauro memoriæ relegantur, tum tempore plerumque corroſivo invidorum dente, quaſi bachantium aprorum ictibus in extr. rum u præcipitantur, niſi ſcriptorum monumentis reſerventur, idcirco operæ pretium eſt, ne bonarum rerum oblitteratio ſurrepat, ut posteritati hominum veritatis vestigia ſcripturarum teſtimonio imprimantur. Ego Henricus divina gratia legitimus hæres Sutphanienſis oppidi, notum facio omnibus Chriſti fidelibus, ſumma cum devotione, triginta libras trajectenſis, vel daventrienſis monetæ me ſpopondiſſe dare ſanctæ Mariæ perpetuæ Virgini matri

Jeſu, et ſancto Laurentio in Ostbruck, quorum ibidem memoria jungiter fit, in memoria mei omniumque fidelium defunctorum, nec nom parentum meorum et præcipue ad ſalutem animæ Conjugis meæ Agnes, quæ nuper obierat, michi multum dilecte, Verum quia obnubilant crimina, cum ex justo ſit elemoſina et quia refulget ante Dominum quod manus capit Spu pauperum, cepi meditari ut affectus meæ affectuoſæ ſponſionis manciparetur effectum operis. Igitur ad reſtaurationem triginta librarum a me promisſarum, conſenſu et approbatione filii Gerardi, quia hæc promisſio principaliter pro anima matris ejus Agnes, prefatæ uxoris meæ, facta fuit, Inſulam quandam juxta Gomecenorde ſitam, ſanctæ Mariæ matri et filiæ Domini Dei Sabaoth, et ſancto Laurentio *in prædicto* clauſtro, in allodium et proprietatem, absque ulla ſervitii conditione, quia liberam eam habui, erogavi. Inſuper piscaturam hinc et inde circa eandem Inſulam in utraque parte litoris prænominato cenobio, quia aſilum omnium tranſeuntium eſſe multi ex liquido cognoverunt, pio cum affectu filii mei Gerardi prefati, contradidi. Horum ſi quidem utilitatem ſcilicet inſulæ et piscaturæ cuidam curti in Spankeren, quæ ad ſupradictum clauſtrum pertinet, ſopita omni contradictione, per astipulationem justitiæ efficaciter aſſignavi. Ad hujus igitur rei testimonium roborandum præſentium litterarum apices, Sigilli mei impresſione muniri juſſi, et nomina testium ſubinduci. Godofridus præpoſitus ſancti Petri in Trajecto, Geldulfus Capellanus Comitis ejusdem, Reijnaldus Canonicus in

Sut-

Sutphenne, Thomas Canonicus ejusdem Eccleſiæ, Hermannus de Alfen, Gerhardus de Brunchorst, Brunſtein de Driele, Gerardus Mummo, Henricus de Dodenwerde, Gerardus de Stralen et Ludolfus Frater et Theodericus de Hertenvelde, Robertus Pincerna. Acta ſunt hæc anno Incernationis Dominice M. C. lxxviiij indictione xii, Epacta xi, Ciclo lunari xviij Regnante Friderico anno regni ejus xxviiij. Imperii vero xxvj feliciter.

Uit de Archiven van de Rekenkamer in Gelderland.

XXVIII.

Gifte van goederen te Ingendorp, aan de drie Kerken van Koningsdorp, S. Cunibertus, en de H. Martelaren te Keulen 1181.

In nomine ſanctæ et individuæ trinitatis. Ego Philippus S. Colonienſis Eccleſiæ Archiepiscopus, in perpetuum. Quoniam divina annuente clementia, ſollicitudini noſtræ intereſſe dignoscitur in cunctis rebus Eccleſiæ Dei cum omni vigilantia providere pro ſorte ministerii id a nobis exigitur, ut ea quæ largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, ſeu aliis justis modis, auxiliante Domino, Eccleſiis nobis a Deo commisſis collata ſunt, vel nostri præſulatus tempore conferuntur

tur integerrimæ conſerventur, ablata quoque atque distracta ſollicite recolligantur, ne noſtra præſumptione aut deſidia quippiam ab eis alienari defendatur. Notum itaque facimus univerſitati fidelium tam futurorum quam viventium in præſenti, qualiter Theodericus piæ memoriæ Eccleſiæ S. Cuniberti Canonicus in Colonia, prædium quod habuit in villa quæ dicitur Ingendorp in agris et in pratis et liberum ab omni onere advocatus poſſedit, cum omni jure ad ipſum pertinente, pro remedio animæ ſuæ tribus Eccleſiis libera traditione per manum noſtram tradidit, ſcilicet Eccleſiæ B. Mariæ in Koningsdorp, et Eccleſiæ beatiſſimi Confeſſoris Cuniberti in Colonia, atque Eccleſiæ juxta Coloniam ſita, quæ dicitur ad Martyres, ſub hac forma diſtributionis, *ut Eccleſia* B. Cuniberti annuatim inde ſex ſolidos colonienſes percipiat, Eccleſia ad Martyres ſex ſolidos, quidquid ſuperest tam in annona, quam in curſu denariorum ſupradictæ Eccleſiæ B. Mariæ integre perſolvatur, omnia quoque incerta de morte agricolarum ſeu aliis modis emergentia præmemoratis duabus B. Mariæ ac S. Cuniberti Eccleſiis pari decuſione aſſignavit. Hanc traditionem intactam et inconvulſam haberi volentes præſentis cum paginæ privilegio communiri dignum duximus, ſtatuentes ac ſub diſtricti anathematis comminatione prohibentes, ne quis eam annullare vel aliquo modo labefactare attentet; quod ſi quis fecerit, auctoritate dei omnipotentis et S. Petri Apostolorum Principis ac noſtra ſit Anathema, Maranatha et tam a catholica Eccleſia

quam

quam a cœlesti Iherusalem extraneus habeatur. Acta sunt hæc anno dominicæ Incarnationis MCLXXXI Indictione XIV. regnante glorioſismo Rectore Frederico, noſtri vero Pontificatus anno XIV. fœliciter. Amen. Testes etiam adfuerunt tam clerici quam laici, famæ integræ ac boni teſtimonii viri, quorum nomina hæc ſunt. Bruno maior Præpoſitus, Theodericus maior decanus, Symon S. Gereonis Præpoſitus, Godefridus decanus, Conradus S. Severini Præpotſius, Waltherus decanus, Theodericus S. S. Apostolorum Præpoſitus, Hermannus decanus, Rudolphus S. Cuniberti Præpoſitus, Sifridus decanus, Bruno S. Mariæ ad gradus Præpoſitus, Wolframus decanus, Bruno S. Georgii Præpoſitus, Iffridus decanus. Nobiles *Henricus Comes de Gelren et filius eius Gerardus*, Henricus Comes de Seina, Henricus dux de Limburgh, Engelbertus Comes de Monte, Wilhelmus Comes de Juliaco, Theodericus Comes de Hohstaden, Gerardus Comes de Are, et alii plures tam clerici quam laici. Gerardus Advocatus, Hermannus Camerarius, Gerardus Theloniarius.

Ex Archivis Eccleſiæ S. Cuniberti Colonienſis.

XXIX.

XXIX.

Graaf Otto van Gelre geeft de Wildban te Lakesdal, aan 't Klooſter Bedbur 1201.

In nomine Domini noſtri Jeſus Chriſti, Amen. Ego Otto comes de Gelre et Richardis uxor mea et Gerardus filius meus, Notum facimus omnibus ſucceſſoribus noſtris quod ob remedium animarum noſtrarum et predeceſſorum noſtrorum obtulimus eccleſie beate Marie in Bedebure et Gerardo eiusdem eccleſie prepoſito, cum fratribus et ſororibus ſuis regulariter inibi Deo ſervientibus, quidquid juris noſtri eſt in uuiltban a clauſtro ſuo inter duas uias usque ad Lakesdal, ut erutis frutectis ad uſus proprios pro uelle ſuo excolant, ea conditione ut ipſi nos ſuſciperent in conſortium et communionem orationum ſuarum et omnium bonorum in quibus Deo grate ſervire potuerint et nobis defunctis exequias per omnia ſororibus ſuis ſimiles in miſſis, in uigiliis, in commendationibus, in pſalteriis, in correptionibus plenariter exhibeant. Inſuper plenarium officium animabus patris mei et matris mee et parentum noſtrorum ſingulis annis II. nonas decembris perſolvant. Et ut hoc ratum et inconvulſum jugiter permaneat ſub banno Domini Aduifi ſancte colonienſis eccleſie archiepiſcopi et ſigilli noſtri inpreſſione firmavimus. Additus etiam teſti-

bus

bus qui interfuerunt quorum nomina hec ſunt. Theodericus de Batenburg, Henricus frater eius, Theodericus de Wigen, Gerardus de Stralen et frater eius Ludolfus, Godefridus de Wagtendunc, Sibertus Marſcalcus, Godefridus Dapifer, Theodericus de Grutere, Stephanus de Pleſie, Everardus de Verneon. Acta ſunt hec anno M. CCI. incarnationis domini noſtri Jeſus Chriſti, Indictione IIII.

Het zegel van de Gravin Richardis op de rugzyde gedrukt, ſtaat Tab. I. No. 1. dat van den Graaf is nimmer daar aan geweest.

Ex Autographo in Abbatia Bedbur.

XXX.

Gifte van Gerhard Graaf van Gelre aan 't Capittel van Zutphen 1207.

In nomine ſancte et individue Trinitatis. Quoniam humana rerum conditio temporalem ſequitur motum et hominibus decedentibus ipſorum ſimul facta intereunt. Quare neceſſe eſt ut ea que ſua natura tendunt ad interitum, litterarum adminiculo fulciantur ut nullius oblivionis incommodum patiantur. Noticie igitur poſterorum preſentis ſcripti teſtimonio transmittimus, quod ego Gherardus Comes Gelrie et Zutpha-

nie

hie communicato conſilio matris mee Richardis et fratrum meorum Ottonis Xanctenſis prepoſiti et Lodowici, ab ſalutem anime patris mei Ottonis, *Eccleſie* beate Walburgis in Zutphania et fratribus ibidem degentibus, munere liberalitatis Manſum in *Thuchterthe* cum duobus mancipijs Reynbldo et *Aleijde* contulimus, hac conditione ut hujus poſſeſſore ſine prole legitima decedente, proximus heres ejus qui ſucceſſor in bonis habebitur, ſi alienus, id eſt, alterius conditionis ſit, Canonicis de Zutphania triginta ſolidos perſolvat, ſimili tamen commutatione pro ſe facta, que Vulgo *Gelicke Wiſſel* appellatur. Et ſic bonis illis perfruatur. Preterea omnem decimationem in Lochem de novalibus tam cultis quam incultis vel colendis, in cujuscunque poteſtate *fratres* decreverint collocandam et decem Marcas adjecimus ſupradictis, inſuper duos ſolidos de aratro et exactionem que Vulgo *Ruemechinck*, decitur, cum omni peticione hominibus ejusdem Eccleſie ubicunque conſtitutis in perpetuum indulſimus, de cenſu quoque arearum in Zutphania duo talenta ad luminare lampadis, et duodecim denarios ad Thus, unumque talentem, canonicis in feſto beate Catharine annuatim aſſignavimus. Ad talium autem beneficiorum recompenſationem anniverſarium diem patris mei, eo Ordine quo Comitiſſe Ermgardis in Vigilijs et miſſarum ſolemnijs octo diebus precedentibus celebrabunt, fratres ad ſingulas horas Canonicas ſeptem Pſalmis et quindecim gradibus diverſis in ſui memoriam collectam conſequenter recitantes. De proventibus etiam prefa-

te

te decimationis in Lochem, quatuor Maldra ſiliginis et ordei in expenſas pauperum octavo die diſtribuent. Ne ergo aliquis ſucceſſorum meorum hujus donationis titulum ex aliqua parte infringere preſumat, preſentem paginam ſigillo noſtre impreſſionis roboravimus et fidelium noſtrorum qui aderant teſtimonio confirmavimus. Univerſos in eo qui eſt ſalus omnes ſupplicantes, ut amore Patris et Filij et Spiritus Sancti ſincere devotionis factum ſolemne ratum et inconvulſum apud eos in perpetuum perſeveret. Facta ſunt autem hec Zutphanie, Anno dominice Incarnationis M°. CC°. VII°. Indictione X°. Teſtibus idoneis preſentibus, Henrico Comite de Dalem et filio ſuo Ottone, Henrico de Borculo, Wilhelmo de Bronckhoirst, Woltero de Keppele, Henrico de Batenborch, Gerardo de Stralen, Theodorico Advocato de Echte, Theodorico de Valkenborch, Conrado Pincerna, Arnoldo Dapifero, Siberto Suevo, Zacharia Judice, Theodorico Sculteto, et quam plurimis aliis.

Ex Archivis Curiæ ſupremæ Gelr. In 't Charterb. P. II. N. 100 *maar verminkt.*

XXXI.

Deeling tuſchen Graaf Godfried van Arensberg en Conrad Graaf van Riedberg, waarby de laatſte de goederen van Kuyck en Malſen bekomt den 1 September 1237.

In nomine ſanctæ et individuæ trinitatis. Ego Godefridus Comes in Arnsberg et ego Conradus Comes de Retberg, univerſis tam preſentibus, quam futuris preſens ſcriptum intuentibus ſalutem in perpetuum. Cum ea que geruntur in tempore ne labantur cum tempore, litterarum ſolent memoria perhennari. Notum eſſe volumus univerſis, quod talis inter nos compoſitio interceſſit; ita quod ego Conradus bona in Kuc en in Malſen eo jure, quo pater meus tenuit integraliter obtinebo, inſuper adjectum eſt quod ego Godfrid Comes in Arnsberg bona trans Lippiam cum omnibus attinentiis tam fidelibus quam miniſterialibus jam dicto Conrado Comiti meo conſanguineo libere dimiſi et abſolute, ita quod Conradus Comes univerſos tam fideles quam miniſteriales, ab iisdem bonis infeodandos, ſine pecunia, inſuper omni contradictione poſtpoſita infeodabit. Item ordinatum eſt quod ſi aliqui qui ab ipſo Comite Conrado infeodandi ſunt et a manibus ſuis forte recipere noluerint vel recepta reſignaverint, eidem Comiti eadem feoda permanebunt

ab-

absoluta. Si vero aliquis ab eis qui contradictores extiterint infeodati sunt a Comite Conrado, feoda sua requirent et eis porrigere non denegabit. Item destricte dictum est, quod neuter nostrorum, homines alterius, cujuscunque conditionis extiterint, qui ante hanc compositionem Jurisdictione alius non manserunt, si ad alterum nostrum declinaverint, eos sine voluntate alterius, sibi non usurpabit. Item si aliquem hominum nostrorum aliqua parte contra nos deliquerit, alter ipsum in damnum vel prejudicium alterius non tenebit. Propterea ego Godefridus Comes in Arnsberg, omni actioni quam habui in memoratis bonis, videlicet Kuc et Malsen, et trans Lippiam una cum uxore mea et meis hæredibus, similiter et ego Conradus Comes presentibus profiteor, quod omni actioni, quam in dominio Arnsberg habere potui, una cum uxore mea et hæredibus mihi succedentibus resignavi. Præterea condictum est, quod si aliquis nostrum hujus compositionis formam infregerit vel in obvidiam contra alium surrexerit, Nobiles Viri, quorum Sigilla præsentibus sunt appensa, cum omnibus ipsorum voluntatis pertinentibus contra delinquentem auxilium præstabunt. Hanc vero compositionis formam, fide data, insuper juramento præscito promisimus observare. Ut autem hæc ordinatio rata permaneat et inconvulsa, præsentem cartulam exinde scriptam placuit Sigillis nostris nec non et Nobilium Præpositi S. Severini in Colonia, videlicet D^ni Henrici, fratris Wernheri de Wisermilde, quondam Comitis in Arnsberg, D^ni Henrici Comitis Seinensis Nobilis Viri, D^ni

Bernhardi de Lippia et D^ni Bertoldi de Buren, qui huic compoſitioni perſonaliter interfuerunt, firmiter communiri. Adherant dum hæc ſcirent etiam Nobiles Viri Henricus Burgravius Colonienſis, Roricus Advocatus in Hagenberg, Henricus de Graffſchap et Adolphus filius ejus, Henricus Niger de Arnsberg. Miniſteriales vero Bertold de Brakele, Rodolphus de Gruęte, Rutgerus de Burkene, Lutbertus Gogravius de Alen, Wilhelm de Ole, Wilhelm de Neem, Godeſchalcus de Broichhauſen, Bertoldus de Bel... hauſen, Achilles Judex Lippenſis, Alradus Dapifer Lippenſis, Hunoldus Dapifer Arnsbergenſis, Lutbertus de Beveren, Omarus de Oestenoelde, Herman de Elſepe, Helmic de Hagene, Theme de Widenbrucgen, Henricus Top, Ubertus de Rokinhauſen, Rodolmus de Burbenne, Theme de Suſato et Theodoricus de Zuhaijt, et alii quam plures tam Miniſteriales quam fideles. Acta ſunt hæc A. D^ni M.CC.XXXVII apud Arnsberg, Kal. Sept. ipſo die Egidii, Regnante Glorioſisſimo Rom. Imp. D^no Friderico, et Ven. D^no Henrico Colonienſi Archiepiſcopo. Datum Arnsberg.

Ex Arch. Arnsberg. in Gelenii Farrag.

XXXII.

Brief van Otto Graaf van Gelre en van de Magiſtraat van Nymegen, over het bouwen van een nieuwe Kerk te Nymegen, in Juny 1254.

Otto Comes Gelrie, Judex civitatis Novimagienſis Scabini ceterique cives ibidem, univerſis quorum noticie preſentis tenor littere fuerit oblatus, ſalutem et omne bonum. Cum neceſsarium et utile toti noſtre civitati et inhabitantium commodo et hoc permaximum proviſum, Eccleſiam Novimagienſem que nunc ſita eſt extra Civitatem, deſtrui et aliam in ipſa Civitate conſtrui, noſtris laboribus ac fidelium elemoſinis et ſuper hoc obtinuerimus licenciam Venerabilis Patris Domini noſtri Conradi Colonienſis Archiepiſcopi. Nolumus tamen, ſicut nec poſsumus nec debemus ſine conſenſu Decani et Capituli Eccleſie S. S. Apoſtolorum in Colonia, qui jus obtinent patronatus in Eccleſia quam nunc deſtrui deſideramus, et ab antiquo obtinuerint, cum quiete circa deſtruccionem veteris et edificationem nove aliquid attemptare quod ſit in prejudicium juris eorundem. Et ne per noſtrum factum eis prejudicium aliquod in poſterum generetur, liberum locum Civitatis noſtre, qui dicitur *Hundisberg* de conſenſu ſerenisſimi domini noſtri Wilhelmi Regis Romanorum illuſtris, ad edificandam et conſecran-

dam Eccleſiam et Cimeterium dictis Decano et Capitulo libera contradidimus voluntate et de expreſſis tocius noſtre communitatis aſſenſu, ita quod predicti Decanus et Capitulum et nullus alius vel alii in Eceleſia de novo conſtruenda jus obtineant in perpetuum patronatus. Nec locum habeat unquam noſtra vel cujusque ſuper his contradiccio vel effectum. Item nos obligamus, quod in recompenſacionem illius aree que fuit dos Eccleſie, in qua ſolebat habitare plebanus, que nunc eſt deſtructa, aliam aream dabimus et aſſignabimus Plebano, competentem et ſatis contiguam Eccleſie de novo edificande, que ſimiliter ſpectet ad dotem ipſius Eccleſie. Ita quod prorſus in nullis juribus ſuis dicti Decanus et Capitulum ſenciant detrimentum. Volumus eciam, ut nec agri vel quicunque ſint redditus Eccleſie Novimagienſis ab ea alienentur. Nos eciam ad conſtruccionem Eccleſie memorate a ſepedictis Decano et Capitulo nullas expenſas requiremus, et ut hec rata permaneant et inconvulſum, preſens ſcriptum Sigillo noſtro, videlicet Comitis Gelrenſis et Sigillo Civitatis Novimagienſis eſt communitum. Actum et datum Anno Domini M. CC. LIIII. Menſe Junio.

Ex Arch. Capituli S. S. Apoſtolorum Colon.

XXXIII.

Hendrik Graaf van Kesfel verkoopt de Advocatie van Nuis aan de Kerk van Keulen, 23 Augustus 1271.

Nos Henricus Comes de Kesfele notum facimus univerſis præſentes litteras viſuris, quod nos ad opus et utilitatem reverendi patris ac domini noſtri Engelberti ſanctæ Colonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopi, ſucceſſorum ſuorum et Eccleſiæ Colonienſi, concedimus in feodo Advocatiam Nusſienſem cum omnibus juribus et pertinentiis ſuis, in iſta parte fluvii, qui Nerſa dicitur verſus Nusſiam pertinentibus ad ipſam advocatiam et cum hominibus etiam eidem Advocatiæ attinentibus, illis duntaxat exceptis, qui ultra fluvium prædictum commorantur, viris nobilibus Comiti de Wedegenſtein, Syfrido ac Joanni Domino de Bilſtein a nobis et a noſtris hæredibus obtinendam, hoc excepto, quod ſi homines prædictæ Advocatiæ attinentes, ſe ultra dictum fluvium transferant ad manendum, noſtri obſequii manuscentur. Si vero homines ab altera parte dicti fluvii commorantes ad istam partem fluvii verſus Nusſiam ad manendum ſe transferant, ad ipſam Advocatiam ſimiliter pertinebunt et ſervitio dicti Domini Archiepiſcopi et Eccleſiæ Colonienſis erunt obligati. Promittimus etiam et ad hoc tenore præſentium litterarum nos obligamus, quod quandocunque

requiſiti fuerimus a dicto domino noſtro Archiepiſcopo vel ſucceſſoribus ſuis dictam Advocatiam, cum omni jure, quod in ea habuimus, vel habere potuimus, nos et hæredes noſtri reſignabimus et effeſtucabimus et ſimiliter renuntiabimus ad opus Eccleſiæ memoratæ, in manus *Comitis Gelriæ* et hæredum ſuorum, aut alius cujuscunque in omni loco, et coram omnibus perſonis, quibus oportunum fuerit, et ſicut ipſi domino Archiepiſcopo vel ſucceſſoribus ſuis viſum fuerit expedire. Si vero dictam Advocatiam ex morte, vel ex reſignatione nobilium alicuius prædictorum vacare contigerit, nos vel hæredes noſtri ipſam Advocatiam cum juribus et attinentiis prædictis alio nobili vel aliis nobilibus ad requiſitionem et voluntatem dicti domini noſtri vel ſucceſſorum ſuorum absque Curmeda vel cujuslibet juris exactione libere et ſine ulla contradictione in feodo concedimus ad opus et utilitatem Colonienſis Eccleſiæ memoratæ. Acta ſunt hæc Nuſiæ anno Domini M. CC. LXXI. in vigilia S. Bartholomæi Apoſtoli. In præſentia venerabilis Patris S. Paderburnenſis Epiſcopi, Dominorum Walrami Præpoſiti Monaſterienſis, W. fratrum ſuorum. Th. Præpoſiti Suſatienſis, Syfridi Comitis de Wedegenſtein, Joannis Domini de Bilſtein, Th. de Wevelinchoven, B. de Aldenhoven, G. Domini de Erperode, A. de Haren Dapiferi . . . . . Marcalci Westphaliæ et aliorum quam plurimorum Militum, Scabinorum et Oppidanorum Nuſienſium, in cujus rei testimonium et perpetuam firmitatem, ſigillum noſtrum et ſigilla fratrum noſtrorum prædictorum præſentibus litteris

fe-

fecimus apponi. Datum Nusiæ anno et die supradictis.

Ex Archivis Metropol. Ecclesiæ Coloniensis.

XXXIV.

Waleram Hertog van Limburg en zyn Schoonzoon Reinald Graaf van Gelre, verkopen een Bosch aan de Abdye Valdieu, 29 Aug. 1276.

Universis ad quos litteræ presentes pervenerint. Walleramus dux Limborgensis, Reinaldus Comes Gelrie gener ejus et Ermengardis uxor ipsius Comitis et filia dicti Ducis, salutem et cognoscere veritatem. Contractus et presertim inter Principes personasque religiosas rite actos, stili munimine convenit et ornari, ne forte successoribus contrahentium præjudicium seu dispendium per ignorantiam valeat generari. Igitur tenore presentium notum vobis facimus et fatemur, quod nos communicato consilio fidelium et hominum nostrorum, quorum pro parte nomina sunt subscripta, inspectaque evidenti utilitate nostra, ex hac re apertius resultante, viris religiosis et in Christo reverendis Abbati et Conventui Vallisdei Cysterciensis ordinis, Leodiensis Dyœcesis, nemus dictum Hervibois allodium nostrum, prout juxta Hervo in fundo

arboribus, pascuis, pratis, aquis, viis, inviis sive quomodolibet aliter in latitudine, longitudine situm est, pari voluntate et consensu unanimi, tam nostro quam hominum nostrorum, vendidimus, quodlibet videlicet dicti nemoris bonuarium pro duabus marcis pagamenti aquensis et pecuniæ nobis bene et plene traditæ ac numeratæ. Quam ob rem coram fidelibus.. Scabinis . . allodialibus . . militibus . . et aliis hominibus nostris, ad opus et usus dictorum religiosorum pro nobis et nostris successoribus in perpetuum cum solempni effestucatione ut moris est in allodiis, renunciantes pure ac simpliciter nemori supradicto et omni juri, quod in eo habebamus, vel habere poteramus, ipsiusque nemoris possessionem nos protinus exuentes, prædictum Monasterium de dicto nemore, possessione tam juris, quam facti cum omni plenitudine investimus. Quos religiosos in possessione, perceptione et jure dicti nemoris conservare ac tueri omni calumpnia, violentia que remota promittimus bona fide. Hujuscemodi itaque venditione, resignatione ac investitura de dicto nemore rite ac licite celebratis, ut ipsis Abbati et conventui dictum nemus seu allodium habundantius, rectius firmaretur, memorati homines . . fideles . . scabini et allodiales nostri per jus et sententiam pronunciantes decreverunt. Quod hujusmodi venditio et allodium eisdem religiosis firma debeat et inviolabilis permanere, et nos renunciamus omni exceptioni et beneficio juris canonici et civilis, quod nobis ad rescindendum in parte vel in toto contractum supradictum posset competere, vel ipsos emp-

to-

tores aliquatenus impedire, promittentes eis, quod contra hoc non veniemus, nec contraveniri ſinemus, nec procurabimus in futurum. Premisſis autem conſenſerunt et interfuerunt Richaldus, Amelius de Kesſerwilts fratres, Winericus de Hinkefelt, Cono, Walterus fratres; Lodowicus de Berghe, Bernardus de Rekendorpe, Goblekinus de Buckelbache, Cono frater ejus, Renerus dictus Scavedres, Egidius et Wellinus fratres, Arnuldus de Nuerot, Alardus de Hukelbach, Balduinus fratres, Arnuldus de Charnoir, Winandus Marſcalcus de Lembor, Cono frater ejus, Anſelmus de Wilhenrico et Chriſtianus Milites, Gilbertus de Lembor, Henricus de Lonci, Arnuldus Kenivos, Fachinus Stasſinus, et alii quam plurimi noſtri homines fide digni. In cujus rei teſtimonium et munimen perpetuum dictis religioſis ſigillorum noſtrorum patrocinio preſentes litteras dedimus robaratas. Quibus litteris et ſigillis nos et ſucceſſores noſtros ad premisſorum obſervantiam obligamus. Datum anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto in die decollationis beati Johannis Baptiſtæ.

Van drie zegels, welke aan deezen brief hingen, is alleen dat van den Hertog, aan een dubbelde koord van roode zyde, in geel was, hangende, overgebleven.

Ex Autographo in Abbatia Vallisdei.

XXXV.

XXXV.

Verdrag tusſchen de Graven van Gelre en Cleve 14 October 1283.

Univerſis præſens ſcriptum viſuris et audituris. Nos Reinoldus Comes Geldrenſis et dux Limburgenſis notum facimus quod Conſiliariorum noſtrorum præhabita ſufficiente fidei noſtræ interpoſita datione reliquimus omnem decimam in Huinippe, vivorum et aliarum rerum, dilecto Sororio noſtro Theodoro Comiti Clivenſi, quidquid Juris hactenus habuimus in illis ad uſus ipſius et hæredum ſuorum, ſimpliciter reſignantes, promittendo ipſam decimam in quacunque parte per nos poſt mortem ducis Limburgenſis generis noſtri extiterit illigata ad uſum Comitis ipſius et hæredum ſuorum liberam facere et uti dicta. Inſuper publice proteſtantes quod omnis dispredicto domino duci Limburgenſi, cum domina Jutta ejus uxore, ſorore quondam Comitis Clivenſis asſignata et omnia alia bona, ipſis duce et ducisſa viventibus communiter acquiſita poſt mortem noſtram ad Comitem Clivenſem et ejus hæredes libero devolvent, in quantum de jure potuerit ac debuerit. Et de quingentis marcis ratione feudi domino Luyff bonæ memoriæ ad nos devolutis, ſuper quibus Comitem Clivenſem monuimus et impetivimus, qui cum ipſum Comitem et hæredes ejus dimittimus dictorum denariorum ſolutioni plene renuntiantes. Præterea homines Comitis Clivenſis, ubicunque reſidentes fuerint in oppidis noſtris, ſi per veri-

ritatem ſui eſſe apparuerint ipſi Comiti Clivenſi præ-
ſentari procurabimus et relinquemus, ſi vero D^us Jo-
hannes dictus Boye de Mehre et D^us Theodoricus
Advocatus de Ruremunde homines quos in oppidis
noſtris officiati Comitis Clivenſis ex parte ipſius Cli-
venſis ſuis affirmarint amici Comitis Clivenſis.....,
noſtri de cætero permanebunt et ſimilia ſicut nobis de
hominibus noſtris reſidentibus in oppidis ſororii noſtri
Comitis Clivenſis, quos ſi aliqui de noſtris officiatis
ex parte noſtri impediverint et dominus Henricus de
Vonderen et dominus Arnoldus de Nyel, ſuis amicis
non eſſe noſtros affimaverint eos ex tunc ipſi ſororio
noſtro relinquemus. Nec aliquis noſtrum homines
alterius, a nunc in antea in noſtris oppidis recipi pa-
tietur. Cæterum renunciamus omnibus conditioni-
bus inter nos et Comitem Clivenſem de nemore Im-
perii præordinatis, relinquendo cum omni jure anti-
quo quod pater ſuus ex longis retroactis temporibus
ab Imperio dignoſcitur habuiſſe. Item dedimus ei-
dem ſororio noſtro et aſſignavimus ſexaginta marcas
anglienſium denariorum et ſuis hæredibus ſingulis
annis ex thelonio noſtro in Lobede recipiendas, ul-
terius a nunc in antea præter ſummam pecuniæ ipſi
ratione dotis ibidem cum ſorore noſtra aſſignatas,
quas ibidem LX marcas anno præſenti et ſingulis per-
cipiet ſtatim ſuis denariis dedocet integre perceptis
et propter amicitiam ſæpedicti ſororio noſtro in præ-
miſſis exhibitam a nobis. Idem ſororius noſter po-
tenter et patenter promiſit et debebit, quando in-
dignavimus defendere Comitatum Geldrienſem et du-

ca-

catum Limburgenſem, in noſtris expenſis contra ducem Brabantiæ et ejus adjutores. In cujus rei teſtimonium et promiſſorum obſervationem majorem, præſentibus litteris ſigillum noſtrum duximus apponendum. Datum Anno Domini M. CC. LXXXIII. Feria quarta poſt feſtum Victoris.

Ex Gelenii Farraginibus.

XXXVI.

Verdrag tuſchen het Convent ter Hunnep en Hendrik van Syderoves (Syderſchaap) over een waterleiding. den 11 Augustus 1280.

Nos Ermengardis Ducisſa Limburgenſis et Comitisſa Gelrenſis univerſis, praeſentes literas viſuris, cupimus eſſe notum, quod poſt longam controverſiam, quae vertebatur inter Conventum Sanctimonialium in Honepe ex parte una, et Henricum de Syderoves cum ſuis fratribus, et coheredibus, ex altera, ſuper aquaeductu, fluente per molendinum de Somersvoert, quae aqua de Oves vulgariter appellaretur, tandem inter ipſas amicabilis compoſitio intervenit mediante ſumma quindecim librarum, quas praedictus Conventus memoratis fratribus, et eorum coheredibus, aſſignavit; tali adjecta conditione, quod agger ille, qui dicitur Bananck, annuatim in feſto

Pa-

Paſchae, vel, ſi neceſſe fuerit, ante Paſcha, ad tres vel quatuor ebdomadas obſtruetur, ut aquaeductus liberum exitum habeat ad molendinum Monialium antedictum, et in feſto beati Martini Hyemalis, vel ante ad tres ebdomadas, ſi neceſſitas id expoſcat, idem agger iterum infringetur ut eadem aqua influat ad molendinum ſuperius juxta antiquam Curiam, ut conſuevit; ita tamen ut antiqua Hunepa, quae fluit inter terram de Sydeovis, et terram de Somersvorth, quae terram dividit utriusque, intacta permaneat ab utrisque; videlicet ut ne Conventus nec praedicti fratres, vel ſui Coheredes, antiquam Hunepam, nec fodiant, nec obſtruant, aut infringant. Ad hujus autem compoſitionis confirmationem ampliorem, ſaepe dicti fratres cum ſuis coheredibus, videlicet, Henricus, Bernhardus, Arnaldus et Gerardus, fratres de Oves, in noſtra preſentia conſtituti, renunciaverunt pro ſe, et ſuis liberis, effestucatione omnimoda, coram nobis omni juri, ſeu proprietati, quam habebant, vel habere videbantur in aquæductu praenotato, et idem jus Abbatiſſae, et Conventui ſupradicto, coram Nobis contulerunt, promittentes ſe nolle de cetero ipſum Conventum ſuper predicta aqua impetione aliqua molestare, ſed potius a quocunque extraneo infestante intra annum ipſam omnimode defenſare.

In cujus rei testimonium ſigillum noſtrum preſentibus eſt appenſum. Actum et datum anno Domini M. CC. LXXX die Dominica quae fuit in crastino beati Laurentii Martyris.

Ex Apographo Antonii Matthaei.

XXXVII.

XXXVII.

Huwelykſche Voorwaarden van Reinald Graaf van Gelre en Margriet van Vlaenderen 21 April 1286.

Jou Renauls Cuens de Ghelre et Dus de Limburgh ſach ſavoir à tous, ke je par le conſeil des mes amis et des preud'hommes de ma terre, ai traité et fait traitir à noble Homme et puiſant Monſeigneur Guyon Conte de Flandres et Marchis de Namur et à noble Dame Iſabel ſa femme Conteſſe des dits lieux et à leur procureurs, pour faire convenance de mariage entre mi, et noble Damoiſelle Margueritte fille dou Conte et d'elle Conteſſe devant ditte, et parmi ces convenances, je ai promis et créautei loiaments devant dis procureurs par le foi de mon propre cois, ke je le dite Margueritte prenderay à femme et à loyal épouſe à la ſemonce et à la requette doudit Conte et de la ditte Conteſſe, ſe ſainte Egliſe ſi aſſent, et à ce faire me ſui-je obligiés ſous peine de vint mille mars de Liegois, leſquers je ſeroie tenus rendre et payer en nom de peine, an Conte et à le Conteſſe devant ditte, ſe je eſtoie en deffautte, ke ja naviegne, de ma promeſſe devant ditte tenir et accomplir entierement et tout en autel maniere. S'eſt li Cuens de Flandres devant dit, pour luy et pour la ditte Conteſſe obligiés enuers mis, par le foi fiancier de leur procu-

cureurs devant dit, en leur noms et pour eaux dê pajer et de rendre à mi tout autre tele ſomme de deniers en nom de peine, ſe par eaux demoroit ou defaloit, ke li devant dis mariage ne provenist enſi, come dit eſt. Derechief il eſt accordei et ordenei entre mis et eaus, ke li devant dis Cuens de Flandres me doit bailhier et delivrer en mariage avoec Margueritte ſa filhe devant ditte, en paiement dou Vendage, ke celle Margueritte a fait au dit Conte ſon pere, de ſon donaire, lequel elle ſoloit avoir en Eskoche et des arrierages de celuy donaire trente mille livres de tuornois, lesqueis lidis Cuens de Flandres me ſera tenus rendre et pajer; c'est asſavoir quinſe mille livres de tuornois dedans le mois apries ce ke li mariage de mi et ſa fille devant ditte ſera parfait et conſummeis et les autres quinſe mille livres de tuornois, dedens les octaves de la fete ſaint Martin en hyver prochainement apres enſuivant; ſe enſi ſi étoit ke Madame la Conteſſe de Flandres devant ditte ralongaist le paiement de celuy terme plus avant dusques a le Pasques apries ſuivant, ſe elle veoit, ke elle le peut faire, ſans mon domage trop grant et de ce ke elle ſur ce en ordonnera, je m'en tieng et tenrai à paier dusques au dis terme de Pasques. Et doit ou ſavoir, ke entre mi et eaux avons faite et fermée teile convenance, ke je pour les devant dittes trente mille livres de tuornois lesqueils doudit Conte, ſi comme dit eſt, je doi avoir et rechevoir avoec ſe devant ditte filhe Margueritte, je ai promis et promet et à ce faire et emplir, je ai obligiet mi et mes hoirs et tous mes

biens que j'ai, à la ditte Margueritte et à ſes hoirs, perdurablement donrai et affermerai, à la requeste et à la ſemonce dou Conte et de la Contesſe devant dis, ou de l'un d'eaus, terre et héritage vailhant chascun an trois mille livres de tuornois, par le pris et l'estimation de quatre preudommes, desqueis je enlirai et prendrai les deux, et li devant dit Cuens de Flandres enlira et prendra les autres deus, à ce faire. Et le devant dit aſenement de terre et de héritage, perdurablement je doi et ſui tenus faire plainement et ſouffisammant ſour me ville de Rullemonde et ſour les appendances de celi ville, ſour me ville de Venle et ſur les appendances de celi ville, ſour men manoir de Krekemberke et ſour les appandances de celi manoir; ſour men manoir de Bremth et ſour les appandances et ſour men Chastel et men manoir de Keſſele et ſur toute les appendances, jusques à le valeur plainement et entierement de trois mille livres de tuornois de rente, perdurable chacun an, par le pris et le estimation des quatre preudommes devant dit; et doivent li hommes des devant dis lius et les villes faire feautée et hommages à la ditte Margueritte et a ſes hoirs, ſauf ce ke li Castel et li manoir devant nommés, tout ſi comme il ſestendent, ne doivent mi cheoir enpris avec la ditte terre et heritage, ains les doit le ditte Margueritte et ſe hoirs avoir et tenir hors de tous pris, quittement et delivrement, avoec les trois mille livres de terre devant dittes. Et ſi li liu et les terres devant dittes ne ſouffiſſoient plainement par le pris et le estimation des quatre preudommes

de-

devans dit, a faire la endroit le devant dit asfennement diretage, à la ditte Margaritte et a ſes hoirs, de trois mille livres de terre au tournois par an, perdurablement, ſi comme deſeure est dit, je welh et otroi et ſuitenus de parfaire ailheures en ma terre plus prochaine de terres et des lius devant nommés, quanques il li defauroit, doudit asſennement de trois mille livres de terre au tournois, par le pris et le estimation des devant dit quatre preudommes. Derechef je ai promis et ſui tenus, que je le ditte Margaritte pour li et pour ſes hoirs perdurablement, mettrai bien et à loi et fermement en le ditte terre et heritage et l'en mettrai en bone et vraye posſeſſion, ou ferai mettre a men coust par loctroi des Signeurs dont li liu et les terres devant ditte moevent, par le loi desdis lius et par le jugement des hommes ou dautres jugeurs, asquels tels choſes appartiennent a faire de droit, ou de fait, ou de costume, en tant en ferai, kil ſoffira à la ditte Margaritte et au devant dit Conte de Flandres ſon pere. Encore est convenanchié et ordonné entre mi et eaus concordablement ke, s'il avenoit par avanture, ke je trepasſaiſe de c'est ſiecle anchois, ke la ditte Margaritte, et il y ewist hoir ou hoirs de mi et de li, de notre char demorant, ou demorans après mon decés, je voel neque dent et octroie ke la ditte Margaritte ait et tiengue paiſiſilement et quittement tout le cours de ſa vie, la terre et les heritage devant dis tout entierement avoec les chateaux et les manoirs devant nommés, et ke apres le decés de la ditte Margaritte, li terre

et li heritage devant dis revignent quittement et delivrement as hoir ou as hoirs devant dis, lesqueis elle ora de mi, ſe dieu plais, ſe il en y a, adont aucun on aucuns demorans. Et ſil avenoit, ke ja dieus ne doinst, ke la ditte Margarite en ma vie ou apres mon deces morust ſens hoir, on ſens hoirs de mi, de ma propre char demorant et vivant, la ditte terre et le dis heritages revenroient entierement, quittemment, delivrement es plus prochains hoirs de la ditte Margaritte, cest aſſavoir a ſes freres germains ou a ſereurs germaines, ſil n'y avoit adont nul frere germain demorant. Si elle adont n'avoit hoirs de ſon propre cors, ne je, ne mi hoir, ne mi ſucceſſeur perdurablement ne porens demander, ne réclamer nul droit, en le heritage ne es terres devant dittes, ſauf ce, ke teile condicions eſt miſe et accordée entre nous, ke ſe la terre et li heritage devant dittes, revenoient apres le déces de la ditte Margueritte à ſes freres germains, ou a ſes ſereurs germaines, ſi ke deſeure eſt dit, ou as hoirs de ſen cors, ſe elle les avoit, je ſe je vivoie adont ou mes ſucceſſeurs Cuens de Ghelre, ki adont ſera, porons le terre et le heritage devant dit, tout entierement et nient par parties, mais tout enſemble a une fois, avoec les chaſtiaux et les manoirs devant dits, rachateir et ravoir pour trente mille livres de tornois, paier et rendre tout enſemble, a celui on a ceaux ki adont les tenroient et nient en autre maniere. Dérechef je ai promis et promet loiament, ke tant ke je et la ditte Margaritte viverons enſemble, je le terre et le heri-

ta-

tage devaut dit, et les chastiaus et les manoirs devant nommeis en tout ou en partie ſens l'asſentement ou par l'asſentement de la ditte Margaritte, autrui ne venderai, ne donrai, ne cangerai, ne enwagerai, ne en autre maniere queile ke elle ſoit ne alienerai par mi ne par autrui, ne ne querrai art, ne engien, ne maniere, par quoi la ditte Margueritte ne ſi devant dit hoir perdurablement ne puiſſent joir paiſieulement, des terres, chastiaus et manoirs devant dis perdurablement a tous tans. Derechef je ai promis loiament et promet et connois ke je ſuis a ce tenus, ke je a le ditte Margueritte donrai et ferai asſennement ſouffiſant et convenable, pour douaire ou pour don par noces, c'eſt a ſavoir de quatre mille livres de terre a le vignois chascun an, ſi elle me ſurvit, a prendre et a recevoir de li tout le cours de ſe vie, quittement et empeis, lesqueiles quatre mille livres de terre a Lovignois, je li doi et ſui tenus aſſeoir plainement par le pris et le estimation des quatre preudommes devant dis, en teil maniere, ke s'il avoit aucun remanant es lius et es terres devant nommés, par leur pris outre le value de trois mille livres de terre a tournois par an, lis remanans ou lis ſourplus doit cheoir ſi avant, comme il ſe porra estendre ou pris de lasſennement don devant dis donaire, et tous li remanans doudit douaire jusques à le ſummes de quatre mille livres de terre a lovignois, plainement et entierement, voel je et octroye, kil li ſoit asſis bien et ſouffiſamment par les quatre preudommes, ſour men Chastel et me ville de Ghelre et le pais de la en-

 tour,

tour, ke on claime le pais de Ghelre, et ailheurs es lius plus prochains, hors mis le Chastel et le ville de Nimaie, avec toutes ſes appendances. Mais s'il avenoit ke apres men decés, ou vivant de la ditte Margueritte, il y avoit hoir male demorant de ſi et de mi, de notre propre char, il eſt ordenei et enſi le voel je et octroie, ke cis hoirs males, ki de mi et de li ſeroit iſſus, et demorans, puist avoir et reprendre le dit Chastel, le ville et le païs de Ghelre, par eschange ſoffiſant kil feroit a le ditte Margueritte ſe mere, pour ſen douaine ſour le Chastel de Montfort et ſour toutes les appartennances par buen pris et loial, et ſes cis escanges n'estoit bien et plainement ſoffiſant, nos hoirs males devant dis, li ſeront tenus a parfaire celle defaute plainement *et entierement*, ſour ſa terre et ſour ſon heritage, plus prochain doudit Chastel de Montfort et des appartenances. Derechief il eſt aſſavoir ke s'il avenoit ke la devant ditte Margaritte mourult anchois ke je euist hoir de mi et de li notre propre char demorans, on ne euist je le terre et le heritage devant nommeis en tel maniere comme deſeure eſt ordonné, et deviſei, et contenu en ces preſentes lettres, doi tenir quittement, delivrement et en boine pais tout le cours de ma vie et apres men deces, doivent li terre et li heritage devant dit, revenir entierement et quittement as hoirs de la ditte Margaritte enſi comme deſeure eſt deviſé, ordonné. Encore doit on ſavoir ke comme la ditte Margaritte ait vendu et werpit bien et loiament kankes elle avoit de droit, ou pooit avoir, en mille

livres

livres de esterlins de rentes par an a ſa vie, lesquels elle ſoloit avoir en Eskóche pour ſen douaire de ſen Baron jadis Alexandre filh le Roy Deskoche et tous les arrierages de celuy douaire, pour certaïns pris de deniers dont elle ſe tiens a bien ſolte et a bien paié, Je de me ſpougne volontei ai promis et promet loiament ke comment kil aviengne de faire mariage entre mi et la ditte Margueritte, je le vendage et le werp devant dit, ke elle a fait au devant dit Conte ſon pere, ai et arai ferme et estable, ne ke je par mi, ne par autruy a nul tens, mais ne venrai encontre pour choſe qui aviengne ne ki puist avenir. Derechief je ai promis et promet loiament ke je a plus grant fermetei de toutes les choſes devant dittes, ferai et procurerai, ke dis ou doze des plus poisſans hommes de ma terres, lesqueis li devant dis Cuens de Flandres enlira et nommera, ſestabliront plege et respondant pour mi, envers le dit Conte et ſe filhe devant nommée, et envers ſes hoirs, pour toutes les choſes et chascunes devant dittes tenir et wardeir fermement et ſans jamais alleir encontres et promettront loiament par leur lettres pendant, ſe je ou mes ſucceſſeurs alisſiens en ancuns tens, en tout ou en partie contre les choſes et les convenanches devant dittes, ke il, a le requette et a le ſemonce doudit Conte de Flandres, ou de le ditte Margaritte ſe filhe, ou de ſes hoirs, ſe tenroient avec la ditte Margaritte ou avec ſes hoirs contre mi et contre mes hoirs foiablement et loiament, dusques a dont ke li mes fait de-

vant dit; li ſeroit amendeïs plainement et entierement, Et parmi ces convenances devant dittes j'ai fiancé le ditte Margaritte en le main Monſeigneur le Eveske de Liege et elle mi, de prendre li a femme et elle mi a Baron, ſe ſainte Egliſe ſi aſſent. Et je Renault devant dis Cuens de Ghelre et dus de Lemborgh, a toutes les choſes et chascunes devant dittes tenir et wardeir fermement et ſans jamais aleir encontre, oblege et ai oblegie par foi et par ſairement, donneis mi, mes hoirs, toutes me terre et tous mes biens preſens et a venir, et pri et requier à mon tres eher Seigneur, honorable Pere, Johan Eveske de Liege, qu'il as devant dittes choſe tenir et wardeir s'il en eſt requis dou devant dit Conte de Flandres, ou de ſe filhe devant nommée, ou de ſes hoirs, destraingue mi et mes hoirs par ſentence de ſeumeniment, en nos perſonnes, et par ſentence d'entredit en nos terre, ſe nos en aliens encontre jusques a dont qu'il ſeront bien et plainement amendée et qu'il de ce en joinst ſes lettres pendans, et je detant ke a ſe amonte ſoumet mi et mes hoirs et ma terre a le Jurisdiction dou devantdis Eveske et de ſes ſucceſeurs Eveskes de Liege, et ce meismes prie je et requier a notre St. Pere l'Apostoile de Rome et a tous autres Seigneurs et Prelats, ki ces preſentes lettres verront et oront, et en tesmoignage et en plus grant ſeurtei des choſes devant dittes, je ai fait ces preſentes lettres ſaieleir de men ſaiel, ki furent faites et donneis à Namur l'an de l'incarnation notre Seigneur mil deux cens quatre vins

vins et ſis, le demenche prochain apres le jour de Paskes.

Naar den oorſpronkelyken brief, berustende in de Rekenkamer te Ryſſel.

XXXVIII.

Brief van den Roomsch Koning Adolph over de erfenis der Dochters in het Graaffchap Gelre, den 21 January 1295.

Adolphus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Augustus univerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem. Rationis naturalis dictat æquitas ut parentum merita in prole reſplendeat eorundem. Cum igitur vir nobilis et ſpectabilis Reinoldus Comes Geldriæ dilectus conſanguineus et fidelis noſter propter multiformia merita ſe nobis, Imperio ac Regno noſtro reddiderit gratioſum, dignum iudicat noſtra Serenitas, ut prædicti Comitis Gelriæ proles a noſtra Clementia prærogativa Privilegiorum ſpecialium honoretur. Ideoque authoritate noſtra prædicti Comitis proli et ipſi Comiti in perſona ſive perſonis ſuæ poſteritatis concedimus et ſpeciali Privilegio indulgemus, ut ſi prædictum Comitem ſine liberis masculis contingat decedere, relicta tantum poſteritate fœminei ſexus, quæ inter ſuas filias, ſic relictas majori nata, ſeu primo-

genita et ipſius primogenitæ proles, cujuscunque ſexus fuerit, ſibi in totum ſuccedat in Comitatu Geldrienſi, cum ſingulis ſuis pertinentiis, ac etiam univerſis. Nec non in omnibus et ſingulis ſuis feudis et retrofeudis, ac inſuper utique univerſis et ſingulis quæ a nobis et Regno ſeu Imperio prædicto immediate ſeu etiam per medium derivantur. Concedentes inſuper, ut ex ſpeciali gratia indulge tes, quod ſi primogenitam filiam ipſius Comitis, vel ipſius primogenitæ prolem, poſt mortem ipſius Comitis contigerit decedere, poſteritate ex propriis corporibus non relicta . . . . . immediate ſequens primogenita filia ipſius Comitis et ejus proles, dictæ primogenitæ filiæ ipſius prædicti ſuccedant in totum et ſic deincepe de filia in filia per ordinem ac ſi tempore mortis ipſius Comitis primogenitæ extitiſſent. In quorum etc. Datum apud Fuldam XII. Kal. Februarii Indict. VIII. Anno Domini MCCXCV Regni vero noſtri Anno III.

Ex. Gelenii Farrag.

XXIX.

XXXIX.

Guido Bisschop van Utrecht, bevestigt de Tiendens aan 't Capittel van Zutphen. den 19 Augustus 1310.

In Dei nomine Amen. Nos Guido Dei gratia Episcopus Trajectensis, notum facimus in hijs scriptis, quod mota olim dubitatione super decimis novalium parochie Ecclesie Zutphanensis, proponentibus ex quibusdam privilegijs quondam Domini Wilhelmi primi bone memorie Episcopi Trajectensis, Predecessoris nostri, ipsas decimas ad suam Ecclesiam pertinere et quia Coloni et dominus terrarum novalium in dicta parochia denegabant exsolvere Ecclesie Zutphanensi decimas novalium antedictas, et dicti Decanus et Capitulum a nobis petierint, ut Colonos et Dominos ipsarum terrarum novalium compellere dignaremur per censuram Ecclesiasticam, ad exsolvendum Ecclesie sue Decimas novalium antedictas. Nos de jure Ecclesie antedicte super eo quod petebat sine consilio Prelatorum et Capitulorum Ecclesie nostre Trajectensis, nolentes decernere, prefatos Decanum et Capitulum Ecclesie Zutphanensis ad eandem Ecclesiam nostram Trajectensem transmisimus, eidem sua privilegia ostensuros. Congregatis ad hoc demum Prelatis et Capitulis Ecclesiarum Trajectensium habitis, inter se, collatione tractatu et examinatu diligenti dic-

dictorum privilegiorum quondam Domini Wilhelmi predecesſoris noſtri predicti, concordi et unanimi conſilio ad nos retulerunt Prelati et Capitula Eccleſiarum predictarum, quod prout ipſis ex privilegijs predictis liquere poterit, et prout ex antiqua et approbata conſuetudine ab olim obſervata per Dioceſin Trajectenſem Videlicet quod ab olim omnes decime novalium per totum Dioceſin Trajectenſem ad Epiſcopum Trajectenſem ſpectabant deprehendere et judicare poterant. Quod quondam Dominus Wilhelmus predecesſor noſter predictus recognoscendo et relinquendo, in generali Synodo Trajectenſi, prout ex inſpectione privilegiorum ejusdem evidenter apparebat, decimam in Lochem indiffinite loquendo intelligebatur et de jure intelligi debebat recognoviſſe et reliquiſſe decimam tam illius temporis, quam futuris. Unde nos de Conſilio Prelatorum et Capitulorum Eccleſiarum Trajectenſium predictarum, decimam in Lochem tam antiquam, quam novalium terrarum Decano et Capitulo Eccleſie Zutphanienſi adjudicavimus et in hijs ſcriptis adjudicamus, ab eisdem perpetuo poſſidendam. Ceterum etiam de Conſilio predictorum Prelatorum et Capitulorum Eccleſie noſtre Trajectenſi predicte, ex donatione predicti Domini Wilhelmi facta et conſenſu cleri Trajectenſis adhibito, in generali Synodo Trajectenſi adjudicavimus et in hijs ſcriptis adjudicamus, predictis Decano et Capitulo Eccleſie Zutphanienſis, omnes Decimas Inſularum a Rhenen usque Arnhem et ab Arnhem usque Daventriam, Inſularum ſcilicet, que tunc erant et non arabantur et earum que ex alluvione

ne

ne Rheni et Iſule congeri debebant, ſive in medio fluminis eſſent, ſive ripam tangerent, ab ipſis Decano et Capitulo Eccleſie Zutphanienſis habendas et perpetuis temporibus poſſidendas. In cujus rei testimonium Sigillum noſtrum preſentibus literis duximus appendendum. Datum anno Domini M°. CCC°. X°. feria quarta poſt aſſumptionum beate Virginis Marie.

Ex Archivis Curiæ ſupremæ Gelr.

XL.

Reinald Graaf van Gelre bevestigt de Novalia aan de Kerk van Zutphen, den 11 November 1312.

Nos Reynaldus Comes Gelrie Univerſis ad quorum notitiam preſens ſcriptum pervenerit cupimus eſſe notum. Quod nos intuitu Dei et anime noſtre ob ſalutem nec non propter munera multiformia quibus Eccleſia et Capitulum Zutphanienſis, Trajectenſis Dioceſis, nobis ſemper ſe ſubditos reddiderunt, contulimus et conferimus eisdem Eccleſie et Capitulo predictis omnem decimam novalium in parochia de Lochem ſitam, et per preſentes renuntiamus pure et ſimpliciter pro nobis et heredibus noſtris omni juri et proprietati que in predicta decima nobis competebat et in posterum competere videbatur. Decernentes nihilominus memoratam decimam ad predictos Ec-

Eccleſiam et Capitulum integraliter et in ſolidum pertinere pleno jure. Preſentium Literarum testimonio Sigilli noſtri munimine conſignatarum. Datum in die beati Martini Hyemalis Anno domini M°. CCC duodecimo.

Ex Archivis Curiæ ſupremæ Gelr.

XLI.

De Roomsch Koning Frederick verhoogt Reinald Graaf van Gelre tot Ryksvorst. 1 Augustus 1317.

Fredericus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Augustus Univerſis tam Eccleſiasticis quam Secularibus Principibus, Baronibus, Comitibus, Nobilibus, Miniſterialibus, Militibus, Militaris conditionis hominibus, Civitatum Civibus, nec non aliis quibuscunque ſacri Romani Imperii fidelibus in perpetuum. Cum princeps principum ſacrum Romanum Gubernans Imperium in multitudine procerum latera ſua circumdantium glorietur, thronusque regni ſui ipſorum fortitudine ſolidetur, nomenque regium Principum ſibi ſubiectorum titulis magnificum per orbem latius praedicetur, Expediens arbitramur, et condecens, ut nobiles fidelium noſtrorum conditiones, potisſime tamen illorum, quibus ea quae circa hoc requiruntur, plus ceteris ſuffragantur in dignioris

ris ſtatus praeeminentiam transmutem. Sane quia ſpectabilis vir, Reynaldus Comes Gelriae, nobile utique membrum Imperii clara clarificat, ſanguinis claritate, generoſitate generis, generoſus, dotatus multarum Inſignium dotarum, dotibus fulcitus, virorum et virium fulcibili fulcimento, quique inter divitias poſſidentes non mediocris dicitur, ſed eis habundando, habundantius habundare, his itaque ſibi cooperantibus in ſublimioris ſublimationis ſublimitate deſiderat ſublimari. Nos de plenitudine poteſtatis Regiae nomen principis Comitatus titulo cumulando, ipſum ſuosque haeredes imposterum de gradu Comitum exaltantes Principum noſtrorum et Imperii perpetuo Comprincipes facimus, ipſorum eos aſcribentes numero, et participio, participes ſtatuentes, qua propter hoc edicto volumus Regio, et ſanctimus, ut idem Reinaldus noſter dilectus princeps, ſuique ut praemittitur haeredes, privilegio in omnibus, principum gaudeant et utantur in monetis videlicet, theloneis et officialium conſtitutione, prout principis condecet et est moris, nec non quibuscunque aliis juribus indultis principibus et concesſis. Ita ut ipſi a noſtris nostrorumque in Imperio ſucceſſorum ſceptigeris manibus dicti principatus dignitatem cum juribus ſibi annexis per viginti vexillorum ſolemnitatem et apparatum congruum ſuscipere debeant. Festinanter mandantes vobis univerſis et ſingulis noſtrae gratiae ſub obtentu, ut ipſos tanquam noſtros et Imperii dilectos Principes in antea habeatis et honore honorifico impendendo principibus cum Reverentia honoretis: In cu-

cujus rei testimonium presentes litteras scribi et nostrae Majestatis Sigillo jussimus communiri. Datum Wiennae Kalend. Augusti Anno Domini millesimo trecentesimo decimo septimo, Regni vero nostri anno tertio.

Ex Gelenii Farraginibus.

XXXXII.

Keizer Lodewyk IV. verheft Reinald Graaf van Gelre tot Hertog, den 19 Maart 1339.

Ludovicus quartus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, Universis Sacri Imperii Romani fidelibus ad quos præsentes pervenerint, gratiam suam cum salute et notitia subscriptorum. De fulgore throni Cæsarei velut ex sole radii sic certe prodeunt dignitates ut primæ lucis integritas aliis communicata minorati luminis non sentiat detrimenta, inimo tanto magis Imperiale sceptrum extollitur, tanto etiam cura Regiminis sui, a sollicitudinibus relevatur, quanto tribunal, ipsius digniores in circuitu circumspicit contribules Regiones. Hac igitur consideratione moti, qui cælesti providentia Romani Imperii moderamus habenas, internis mentis nostræ cogitationibus revolvere duximus et pensare, quod si ex innata nobis mansuetudine, hos quos sanguinis generositas,

ſitas, ſuorum honestas, et actuum probitas, alijs digniores demonſtrant, amplis dotare honoribus, prærogativis extollimur ſpecialibus, eos videlicet in nostros et ſacri Romani Principes procreando, per hoc noſtræ ſerenitatis gloriæ per cuncta Mundi Climata claret clarius et refulget. Quia itaque illuſtris Reinaldus, qui cujusque progenitores uſi ſunt, hactenus et gaviſi Comitatus Gelriæ titulo, et honore, ex multis ſuis prioribus et Cognatis de Regali ſtirpe et Principum ſanguine praecesſit et est ortus: Notum esſe volumus, univerſis tam praeſentis aetatis hominibus quam futurae, quod eundem Reinaldum propter genealogiae ſuae claritatem, fidelitatis indefesſae conſtantiam, grata ſervitia et accepta per eum nobis et Impetio praeſtita et qua praestare poterit in futurum, ad exaltationem etiam honoris ſacri Imperii noſtri, reſpectum habentes, de infra ſcriptorum noſtrorum principum conſilio tunc praeſentium, noſtroque culmini aſſiſtentium, videlicet Venerabilium Henrici Mogunt. Baldwini Trevirenſ. Sanctorum ſedium Archiepiſcorum, excellentis Johannis Regis Bohemiae, illustrium Rudolphi Comitis Palatini Rheni Ducis Bavar. Rudolphi Ducis Saxoniae et Ludovici Marchionis Brandenburgenſis primogeniti noſtri, principum noſtrorum dilectorum, de plenitudine noſtræ Imperatoriæ poſtestatis, adhibitis ſolemnitatibus debitis et conſuetis, in Principem et Ducem noſtrum ac Sacri Romani Imperii, ac ipſius Comitatum Gelriae praeſcriptum, cum ſuis terminis et pertinentiis quibuscunque,

in Ducatum et Principatum fecimus et facimus, creavimus et creamus, Ipſum ſuosque posteros et haeredes, ex eo legitime descendentes, in ſignum ſui Principatus, hoc officio honorantes et haec praerogativa ſpecialis honoris, omnibus aliis noſtris et Imperii principibus praeferentes, ut videlicet cum nos vel ſucceſſores noſtros, parlamenta ſolemnia vel curias publicas habere contingat, ad qua vel quas noſtros et Imperii principes ac fideles alios, pro quacunque noſtra et Imperii neceſsitate vel utilitate duxerimus convocare, ſeu cum pro exercendis actibus ſolemnibus, puta, infeodatione Principum, vel eorum creatione de novo et aliis conſimilibus actibus, Indumentis legalibus vel imperialibus indui nos expediat, cumque ſucceſſores noſtri in Romanos Reges electi in oppido Aquisgrani, in Civitate Mediolanei, in urbe Roma coronari debebunt, ipſe vel ſui haeredes qui pro tempore fuerint, Regia vel Imperiali aſſiſtere et Coronam ſeu Inſulam Regalem vel Imperialem pro Auguſtalis culminis obſequio, quando eam deponere nos contingat, capere, portare debeant et tenere. Praeterea pro Ducatus et Principatus eorum obſequio atque uſu, ad inſtar aliorum principum noſtrorum, et Imperii quatuor Officiatos infra ſcriptos et eorundem haeredes, videlicet Jacobum de Mierlaer pro Dapifero, Everhardum de Ulfft pro Marſcalco, Wilhelmum de Broekhuſen pro Camerario et Theodoricum de Lienden pro Pincerna. Monetam etiam quam cudi et fabricari facient de auro et argento ſub eo pondere et

va-

valore; quo venerabilis ſanctæ Colonienſis ſedis Archiepiſcopus, illuſtris Dux Brabantiae et ſpectabilis Comes Hannoniæ et Hollandiæ, noſtri et Imperii fideles dilecti, qui pro tempore fuerint, aut alter eorum fabricant, ſive cudunt. Nec non nemus vulgariter dictum Rieshwaldt a nobis et Sacro Imperio in feodum descendens, ſaepe dicto Reinaldo Duci Gelriae ſuisque haeredibus damus, aſſignamus et de potestate Imperialis celſitudinis deputamus. Volumus inſuper ut omni Jure, libertate et honore quibus alii Duces noſtri vel Imperii principes quicunque uſi ſunt hactenus et gaviſi, vel adhuc uti poterunt, in futurum, ſaepedictus Reinaldus Dux Gelriae, ſuaque posteritas ex eo legitime descendens, modo et forma ſimilibus cunctis futuris temporibus, ſine quovis impedimento uti, libere debeant pariter et gaudere. Ne tamen ex hujusmodi honore quem ſibi adjicimus, quicquam juris vel honoris noſtro Diademati et Romano Imperio ſubtrahatur, volumus, ut idem Reinaldus Dux Gelriae, qui hactenus velut Comes noſter et Imperii fidelis extitit, in antea cunctis futuris temporibus Principis et Ducis honore, ſuique posteri et haeredes ab eo legitime descendentes, nobis nostrisque ſucceſſoribus, Romanis Regibus et Imperatoribus, velut Principes et Duces Sacri Romani Imperii, intendere debeant et parere. In cujus rei testimonium, preſentes conſcribi Bulla Majeſtatis noſtra aurea ſignoque ſolito juſimus conſignari. Datum in oppido noſtro Franckenford xviiij die menſis Martij, anno Domini milleſimo trecenteſimo triceſimo nono.

Regni noſtri anno viceſimo quinto, Imperii vero duodecimo.

Signum Domini Ludovici quarti Dei gratia Romanorum Imperatoris invictiſſimi.

Ex Gelenii Farraginibus.

XLIII.

Toeſtemming der 6 Keurvorſten in de Verheffing van Reinald Graaf van Gelre tot Hertog 1339.

S A X E N.

Nos Rudolphus Dei gratia Dux Saxoniae, Angariae, Westfaliae, Comes in Bren. Burgrafius in Magdenburg, Sacrique Romani Imperii Archimarſcalcus tenore praeſentium notum eſſe volumus univerſis, quod ſublimationi et creationi illustris Domini Reinaldi Comitis Gelrenſis et Zutphanienſis, in principem et Ducem Gelrenſem, ac aliis gratiis et libertatibus eidem per ſerenisſimum Dominum noſtrum Ludovicum Romanorum Imperatorem factis et conceſſis, prout in Litteris ſuis ſuper hoc traditis, ſuis Bullis aureis roboratis plenius continetur. Ex certa ſcientia, noſtrum praebemus aſſenſum benevolum, pariter et favorem. Harum testimonio noſtrarum Litterarum noſtro Sigillo Secreto, quod aliud penes nos

ad

ad preſentes non habemus publice ſignatarum. Datum Franckenford, de Anno Domini milleſimo trecenteſimo triceſimo nono in die B. Gregorii Papae.

BRANDENBURG.

Nos Ludovicus Dei gratia Brandenburgenſis et Luſaciæ Marchio, Comes Palatinus Rheni, Dux Bavariae, Sacrique Romani Imperii Archicamerarius, tenore praeſentium notum eſſe volumus univerſis, quod ſublimationi et creationi illuſtris Domini Reinaldi Comitis Gelrenſis et Zutphanienſis, in principem et Ducem Gelrenſem, ac aliis gratiis et libertatibus per ſerenisſimum Dominum, Dominum noſtrum Ludovicum Romanorum Imperatorem factis et concesſis, prout in Litteris ſuis, ſuper hoc traditis ſuisque Bullis aureis roboratis plenius continetur. Ex certa ſcientia adhibuimus et adhibemus conſenſum et favorem benevolum. Harum preſentium testimonio litterarum. Datum Franckenfurd, Anno Domini milleſimo trecenteſimo treceſimo nono in die S. Gregorii Papae.

PALTZGRAAF.

Nos Rodolphus Dei gratia Comes palatinus Rheni Dux Bavariae Sacrique Romani Imperii Archidapifer, tenore preſentium notum eſſe volumus univerſis, quod ſublimationi et creationi illustris Domini Reinaldi Comitis Gelrenſis et Zutphanienſis in principem et Ducem Gelrenſem ac aliis gratiis et libertatibus eidem

per ſereniſſimum Dominum noſtrum, Dominum Ludovicum Romanorum Imperatorem factis et conceſſis, prout in Litteris ſuis ſuper hoc traditis, ſuisque Bullis aureis roboratis, plenius continetur, ex certa ſcientia, noſtrum praebemus aſſenſum benevolum pariter et favorem. Harum noſtrarum testimonio litterarum. Actum et Datum in Franckenfordia, Anno Domini 1339 feria ſexta proxima ante Dominicam qua cantatur Judica me Deus.

BOHEMEN.

Nos Johannes Dei gratia Bohemiae Rex et Lutſelburgenſis Comes, tenore praeſentium notum eſſe volumus univerſis quod ſublimationi et creationi illustris Domini Reinaldi Ducis Gelrenſis et Comitis Zutphanienſis, Conſanguinei noſtri dilecti, in principem et Ducem Gelrenſem ac aliis gratiis et libertatibus et privilegiis eidem per ſereniſſimum Dominum noſtrum Dominum Ludovicum Romanorum Imperatorem factis et conceſſis, prout in Litteris ſuis ſuper hoc traditis ſuis Bullis aureis roboratis plenius continetur, ex certa ſcientia noſtrum praebemus aſſenſum benevolum pariter et favorem. Super quo in testimonium ſigillum noſtrum juſſimus praeſentibus appendendum. Datum Franckenfurdt, Anno Domini Milleſimo trecenteſimo treceſimo nono in vigilia Octavæ Palmarum.

TRIER.

TRIER.

Nos Baldewinus Dei gratia ſanctae Trevirenſis Eccleſiae Archiepiſcopus, Sacri Imperii per Galliam Archicancellarius. Notum facimus univerſis quod ſublimationi et creationi Domini Reynaldi Comitis Gelrenſis et Zutphanienſis illustris conſanguinei noſtri cariſſimi, in principem et Ducem Gelrenſem, ac aliis gratiis ac libertatibus eidem per ſerenisſimum Dominum noſtrum Dominum Ludovicum Romanorum Imperatorem factis et concesſis, prout in Litteris ſuis ſuper hoc confectis et traditis, ſuis Bullis aureis roboratis, plenius continetur, prout rite et juste factae et concesſae ſunt, noſtrum conſenſum adhibemus. In cujus rei testimonium ſigillum noſtrum praeſentibus est appenſum. Datum Franckenfort, Anno Domini milleſimo trecenteſimo triceſimo nono, die Beati Gregorii Papae.

MENTZ.

Nos Henricus Dei gratia ſanctæ Moguntienſis Sedis Archiepiscopus, ſacri Imperii per Germaniam Archilancellarius tenore præſentium notum eſſe volumus univerſis, quod ſublimationi et creationi Illuſtris Domini Reinaldi Comitis Gelrenſis et Zutphanienſis in Principem et Ducem Gelrenſem ac aliis gratiis et libertatibus eidem per Serenisſimum Dominum noſtrum,

Dominum Ludovicum Romanorum Imperatorem factis et concesſis, prout in Litteris ſuis ſuper hoc traditis, ſuis Bullis aureis roboratis plenius continetur, in quantum rite et juste factæ et concesſæ ſunt, nostrum præbemus asſenſum pariter et ſavorem. In cujus rei teſtimonium preſentes Litteras nostro ſigillo deſuper dedimus communitas. Datum Franckenford in die Scti Gregorii anno Domini milleſimo trecenteſimo triceſimo nono.

Ex Gelenii Farrag.

XXXXIV.

Hertog Reinald confirmeert de Rechten der Kerk van Zutphen, en geeft een vidimus van *vorige Brieven*, den 17 September 1339.

Nos Reynaldus Dei gratia Dux Gelrie Comes Zutphanie Univerſis ad quorum notitiam preſens ſcriptum pervenerit cupimus eſſe notum, quod aliis diverſis temporibus audivimus et ex certa relatione didicimus. Quod discreti viri nobis in Chriſto dilecti, Decanus et Capitulum Eccleſie Zutphanienſis decimas novalium terrarum totius Parochie Eccleſie Lochemenſis Trajectenſis Dioceſis tollerent, ac in poſſeſſione ipſarum Decimarum eſſent et fuiſent, longis tem-

temporibus retroactis. Dubitantes autem quo jure, posſeſſione et fruitione gauderent earumdem, et an quid juris nobis competeret in eisdem, ſepius in animo revolventes ad videndum de ipſorum jure in decimis antedictis, noſtros ſuper hec deputavimus certos conſiliarios clericos et amicos. Coram quibus prefati Decanus et Capitulum comparentes Reverendorum in Chriſto Patrum Dominorum Epiſcoporum Trajectenſium noſtrorumque progenitorum infra ſcriptorum privilegia, eorum veris ſigillis ſigillata produxerunt. *Primo* videlicet privilegium quondam Domini Wilhelmi Epiſcopi Trajectenſis ſub forma que ſequitur hec verba. — In nomine etc. *Zie* No. 13.

Secundo privilegium quondam Domini Guidonis Epiſcopi ibidem ſub hac forma que ſequitur. —— In Dei etc. *Zie* No 39.

Tertio privilegium Domini Gherardi quondam Comitis Gelrie et Zutphanie proavi noſtri, cujus tenor per omnia dinoscitur eſſe talis. —— In nomine etc. *Zie* No. 30.

Quarto et ultimo privilegium Domini et patris noſtri pie memorie Domini Reynaldi Comitis Gelrie, cujus tenor etiam talis eſt. —— Nos Reynaldus etc. *Zie* No. 40.

Quibus quidem privilegiis omnibus et ſingulis per Conſiliarios clericos et amicos noſtros, ad hoc ut premittitur deputatos viſis, intellectis et diligenter examinatis, ex relatione et informatione clara eorum-

dem perpendimus et invenimus, in dictis decimis novalibus totalis parochie Lochemenſis predicte, nos quicquam juris non habere, ſed eas ad ipſos Decanum et Capitulum Eccleſie Zutphanienſis predicte omnimodo ſpectare pleno jure. Quos etiam in dictis decimis novalibus jus habere recognoscimus et decernimus per preſentes renuntiantes ex ſuperhabundanti pure et ſimpliciter pro nobis et heredibus nostris omni juri et actioni, ſi que in dictis decimis nobis poſſunt competere quoquomodo, decimis novalibus terre curtis noſtre in Lochem cum ſuis attenentiis, vulgariter dictis Nyslage, diviſe et in poſterum dividende, ac aliorum bonorum nostrorum privatorum directe et immediate, hodierna die ad nos pertinentium, quas nobis et heredibus noſtris ex ſyncero favore et ſpeciali benevolentia remiſerunt, libere nobis ſalvis. Penſione nihilominus annua Octo Maldrorum ſiliginis ex dicta noſtra curte occaſione antique decime vulgariter dicte Stedicheit, prefatis Decano et Capitulo annuatim debita in perpetuum eis ſalva. Decimis etiam paludis noſtre vulgariter dicte Syenwede, ſive ipſa palus parochiam Lochemenſem, in aliquibus ſuis terminis tangat, ſive in aliis parochiis exiſtat, nobis ſalvis. Promittentes inſuper ſepedictis Decano et Capitulo Zutphanienſi Eccleſie ſepedicte ſyncero corde et bona fide nullis temporibus in ſepedictis decimis Lochemenſibus eis molestiam facere ſeu gravamen. Nec per alios quantum in nobis fieri permittemus, quo minus ipſis Decimis

cimis perpetuis temporibus libere uti valeant pacifice et quiete, ſed ipſos in hijs et in alijs ſuis juribus fovere volumus et tueri. Et ad majoris firmitatis cautelam, nos heredes et ſucceſſores nostros, ad plenam obſervantiam noſtre recognitionis, renuntationis et promisſionis predictarum tenore preſentium firmiter astringimus, et efficaciter obligamus, preſcriptas etiam litteras omnes et ſingulas, tam Episcoporum Trajectenſium, quam progenitorum noſtrorum preſcriptorum, eisdem Decano et Capitulo ſuper premisſis concesſas, ex certa ſcientia per hec preſentia ſcripta, in Dei nomine ratificamus et etiam approbamus. In quorum omnium testimonium robur perpetuum et munimen preſentem paginam nostri majoris ſigilli appenſione fecimus communiri. Datum anno Domini Milleſimo trecenteſimo triceſimo nono in die beati Lamberti Episcopi et Martyris.

Ex Arch. Curiæ Supremæ Gelr.

XXXXV.

XXXXV.

Extract Schreibens des Herrn Regierungs Raths und Archivarii von Rauschard, de dato Dillenburg 12 April 1789.

Der Zweifel an der diplomatiſchen Gewiſsheit, daſs der in frage ſtehende Otto ein gebohrner Graf von Nasſau geweſen ſeij, ist mehr als gegründet. Es ist viel mehr gewis, daſs weder in dem Weilburgiſchen noch hieſigen Archiv eine Urkunde vorhanden ist. Eben ſo gewis ist es auch, daſs bis jetzt, der Name Lurenburg nicht ehender als im Jahr 1093. und der Name Nasſau zuerst in Jahr 1159. (1158 ſchreiben ſich die Grafen noch de Lurenburg,) erſcheinet. Wegen alles dieſes, nehme ich mir die Freyheit mich auf des *Kremers Orig. Nasſ. T. I. p.* 300, 372. *und T. II. p.* 187 *en* 192. der Kurze wegen zu beziehen.

Was wir damals wegen des Urſprungs des Graven Otto von Geldern, aus dem Hauſs Nasſau wusten, oder viel mehr vermutheten, ſtehet eben daſelbst p. 284. beyſammen; der Pontanus, der von Archivis ſpricht, *quæ ſunt in manibus*, ist die ganze ſtütze. Darunter braucht man aber nicht Urkunden, ſondern auch andern alte nachrichten zu verſtehen. Der weitem

tern beweyſs der Abſtammung aus dem gleichen Wappen, *Kremer p.* 284. (denn der andere allda befindliche aus der gemeinſchaft des Meienfelds geht nur auf die von Molberg) ist bey einem ſo häufig üblichen, wie der Löwe, von keiner Erheblichkeit.

Seitdem ist mir noch ein Auffatz, in den Franckfurthiſchen gelehrten Zeitung 1750. 39 ſtück (ſo von den gelehrten Ohlenſlager herrühren ſoll) über den Urſprung der Grafen von Geldern, aus dem Nasſauiſchen Hauſs, bekannt geworden. Obſchon hierinnen geäusſert wird, wie man zwar die Anerkenntnis eines gleichen geblüts, nach der Tradition ſo vieler Jahrhunderte, nicht bezweiflen wolle, ſo folgt er doch der Meinung des bey dem *Kremer p.* 284. angeführten Wilhelm von Berchem.

ER-

ERRATA.

I. DEEL.

Tabel. III. Col. 4. reg. 8. Godfried *lees* Godescalk.

II. DEEL.

Bladz.	11	not. *e.*	Scriverii *lees* Scriverii
——	29	reg.	8. Advocatie *lees* Advocati
——	——	reg.	16 Gelre, *lees* Gelre;
——	31	reg.	1. Willich *lees* Vilich
——	34	reg.	15 en 18. Ragmer *lees* Raginer
——	35	reg.	1 Ragmer *lees* Raginer V.
——	48	reg.	ult. Gerhad *lees* Gerhard.
——	51	reg.	3. en dit *lees* en dit is.
——	——	not	*s.* Kramer *lees* Kremer
——	54	reg.	3. ui *lees* uit
——	63	reg.	17. Hafsburg *lees* Habsburg
——	93	not.	33. reg. ult. hic *lees* hec
——	132	reg.	1. zeker derzelver, *lees* zeker van derzelver
——	——	reg.	16. Vader te, *lees* Vader kort te
——	141	reg.	3. 1136 *lees* 1236.
——	158	not.	*q* 512 *lees* 212
——	165	reg.	14. Graven van Rupert *lees* Graven Rupert
——	220	not.	85. Conc. *lees* Couc
——	232	reg.	2. moet in wezen *lees* moet niet in wezen
——	233	reg	ult. Gerhard *lees* Reinald
——	237	not.	96. reg. 4. 1222 *lees* 1282
——	248	not.	*d.* Analist. *lees* Analect.
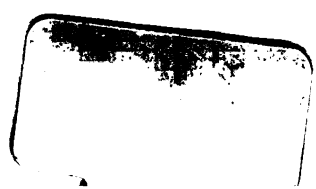
JUN 4 1940